

OSOBNOSTI STREDNÉHO PONITRIA

Zostavovateľ: Vladimír Daniš

Redakčná rada:

Katarína Beňová
Vladimír Daniš
Lukáš Dorušinec
Helena Grežďová
Oľga Kvasnicová

Odborný poradca: Slavomíra Peťovská

Jazyková úprava:

Lukáš Dorušinec
Lineta Feketeová
Marta Milátová
Daniela Nováčiková

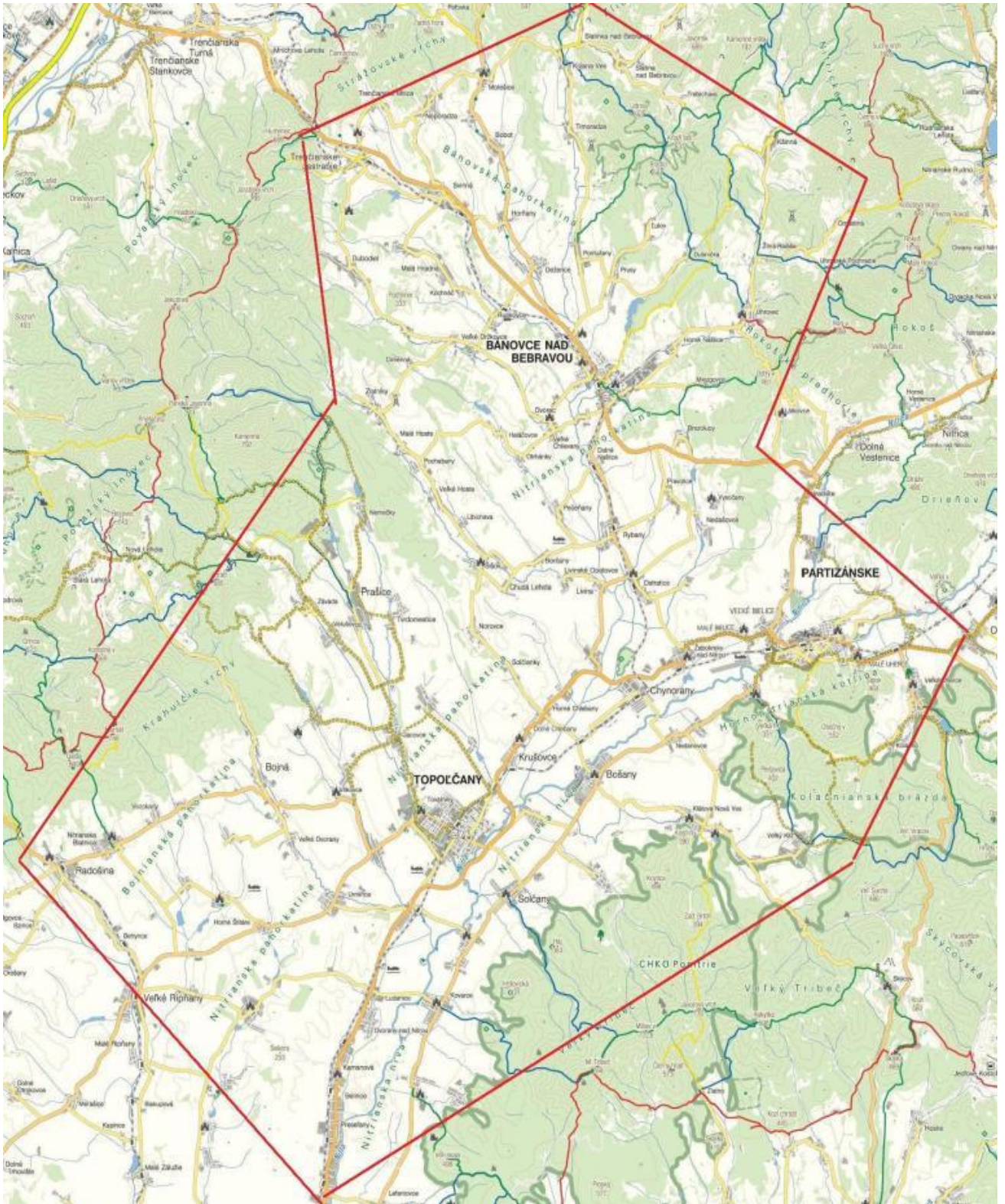
Technická úprava: Lukáš Dorušinec, Dominik Turček

Vydavatelia:

Regionálne združenie inteligencie Ponitria
Slovenská historická spoločnosť pri SAV - Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch
Súkromná stredná odborná škola pedagogická v Topoľčanoch

Topoľčany, 2021

STREDNÉ PONITRIE

Charakteristika regiónu stredné Ponitrie

Región stredné Ponitrie zahŕňa oblasť okolia Topoľčian a Partizánskeho. Doň spadá aj Pobebravie, územie okolo rieky Bebrava, ktorá sa vlieva do rieky Nitra, čiže oblasť okolia Bánoviec nad Bebravou. Región stredné Ponitrie je formovaný základnými prírodnými geografickými danosťami. Sú nimi údolie stredného toku rieky Nitra a okolo neho sa vinúce pohoria Vtáčnik, Strážovská Hornatina, Považský Inovec a Tríbeč. Tieto faktory vytvárajú z regiónu ucelený zemepisný celok a uľahčovali v minulosti ako aj v súčasnosti ľahko zvládnuteľný presun jeho obyvateľov z dôvodov pracovných, obchodných, služobných, rodinných a iných. Tento rôznorodý pohyb existoval a je a to i napriek tomu, že tento región bol v minulosti a taktiež v súčasnosti rozdelený do rôznych územných samosprávnych celkov.

Osobnosti stredného Ponitria

Na území tohto regiónu sa narodilo a pôsobilo mnoho významných osobností, ktoré ovplyvnili tú ktorú oblasť života slovenskej spoločnosti a niektoré i európskej. Táto publikácia, ktorá je zatiaľ v PDF forme, slúži na ich priblíženie a zároveň na všeobecné pozdvihnutie regionálneho povedomia obyvateľov stredného Ponitria, ktoré je nedostatočné. Mala by sa tak zaplniť medzera, ktorá tu doteraz existuje a splatil by sa tak dlh, ktorý má voči tomuto regiónu jeho inteligencia. Osobnosti sú v publikácii zoradené abecedne. Kniha je určená predovšetkým mládeži tohto nášho regiónu a všetkým jeho rodákom, ktorí sa zaujímajú o jeho osobnosti a chcú o nich vedieť základné údaje.

Autori publikácie spracovali svoje príspevky bez nároku na peňažný honorár. Vydavatelia tejto PDF publikácie plánujú ju vydať v knižnej forme po získaní dostatočného počtu sponzorov. Následne by bola dodaná bezplatne ako dar do všetkých obcí, miest, škôl, domov seniorov a náležitých inštitúcií v regióne stredné Ponitrie.

MENO A PRIEZVISKO OSOBNOSTI

Adda Viktor ml.
Adda Viktor st.
Apponyi Henrich
Babjak Martin
Baťa Ján Antonín
Bebjak Ľudovít
Bebjak Peter
Beňačka Stanislav
Beniak Valentín
Bezák Jozef
Bezák Miroslav
Bežo Ján
Buchler Robert J.
Buzna Alexander
Cvengrošová Ľudmila
Czaban Izak
Černo Karol Ľudovít
Dôňčová Zlata
Dorušák Ladislav
Dubček Alexander
Dvorský Peter
Elenič Jozef
Fico Robert
Friesenhof Gregor
Gaal František
Gahér Jozef
Gális Vladimír
Gašparovič-Hlbina Pavel
Gressner Eugen
Guniš Ferdinand
Guniš Cyril Marián
Habaj Ivan
Hlaváč Ján
Horváth Pavol
Hubáček Harmat Artur
Jakubóczy Ľudovít
Jantausch Pavol
Jašík Rudolf
Jesenský Janko
Jokl Karol
Jurkemik Ladislav
Kamanházi Ladislav
Kardoš Dezider
Kišš Michal
Kišš (Podlužanský) Miloš
Klížan Jozef
Kmotorka Stanislav
Kolníková Katarína
Korec Chryzostom Ján

MESTO, OBEC NARODENIA, PÔSOBENIA

Topoľčany
Topoľčany
Oponice, Kovarce
Topoľčany
Partizánske
Chynorany
Partizánske, Chynorany
Rybany
Chynorany
Horné Chlebany, Chynorany
Partizánske, Chynorany
Nitrianska Streda
Topoľčany
Krušovce
Radošina
Brodzany
Uhrovec, Kšinná, Horné Ozorovce
Nitrianska Streda, Nadlice
Topoľčany
Uhrovec
Partizánske, Horná Ves
Topoľčany
Topoľčany, Hrušovany
Brodzany, Nedanovce
Skačany
Dvorany na Nitrou
Krušovce–Dolné Chlebany, Topoľčany
Veľké Kršteňany
Topoľčany
Veľké Chlievany
Veľké Chlievany
Urmince
Chynorany
Šišov-Dolný Riadok
Bojna
Horné Naštice
Ludanice, Topoľčany
Partizánske
Bánovce nad Bebravou
Partizánske (Baťovany)
Jacovce
Skačany
Nadlice
Podlužany
Podlužany
Skačany
Chynorany
Radošina
Bošany

Korec Ivan	Chynorany
Košíková Anna	Chynorany
Krajčík Augustín	Veľké Dvorany
Kramár Alojz	Rybany
Kramár Ján	Rybany
Kramár Jozef	Rybany
Krasula Jozef	Partizánske
Krausová-Beniaková Nora	Chynorany
Križanová-Brindzová Helena	Ludanice
Krupica Oldrich	Bošany, Topoľčany
Lazarová Katarína	Janova Ves
Lukačka Ján	Krnča
Marko Jozef	Topoľčany
Masný Marián	Rybany
Masný Vojtech	Chynorany
Michalik Valent	Chynorany
Mokrý Ladislav	Topoľčany
Mokrý Viktor	Topoľčany
Molnár Vincent	Chynorany
Novotný Marián	Jacovce
Odescalchi Artur	Solčany
Oldenburgová Natália	Brodzany
Ondruš Anton	Solčany
Opluštil Ernest	Topoľčany
Palkovič Juraj	Veľké Chlievany
Pantoček Jozef	Tovarníky, Topoľčany
Paulen Alfonz	Topoľčany-Malé Bedzany
Paulovič Ľubomír	Prašice, Topoľčany
Pihík Jozef	Veľké Chlievany
Porubský Jozef	Veľké Hoste, Topoľčany
Reisel Vladimír	Brodzany
Revayová Elena	Chynorany
Rezik Ján	Krušovce
Ribay Juraj	Bánovce n/B-Dolné Ozorovce
Ribini Ján	Krnča
Romanovský Ján	Topoľčany
Rosenberg Eugen	Topoľčany
Rudnay Alexander	Krušovce
Smatanová Ružena	Ludanice
Sokol Ján	Jacovce
Solivajsová Zlata	Nitrianska Blatnica
Stummer August	Topoľčany
Šášik Milan	Preseľany, Jacovce
Šatan Miroslav	Jacovce, Topoľčany
Šedý Jozef	Bošany
Štefkovič Stanislav	Skačany
Štepka Stanislav	Radošina
Štúr Ľudovít	Uhrovec
Šuhajda Vojtech	Skačany
Švercelová - Jezná Margaréta	Brodzany, Topoľčany

Teren Ivan
Terlanday Ján Emil
Tiso Jozef
Tomčáni Adam
Torma Július
Uhlár Vlado
Vladár Jozef
Višňovský Lubomír
Vrba Rudolf
Wiedermann Egon
Žilinčan Arpád František

Slatina nad Bebravou
Chynorany
Bánovce nad Bebravou
Kamanová
Partizánske
Veľké Uherce
Brodzany
Topoľčany
Topoľčany
Topoľčany
Topoľčany

Viktor Adda ml., MUDr.

27.2.1910 Topoľčany – 28.11.1993 Topoľčany

lekár - oftalmológ

Bol jedným z piatich detí MUDr. Viktora Addu st., matka sa volala Margita rod. Déchyová. Jeho manželkou bola Klára Görgeyová (nar. 21.1.1917) z Toporca.

Do ľudovej školy chodil v rokoch 1915 – 1919 Topoľčanoch. V stredoškolskom štúdiu pokračoval na gymnáziu v Bratislave, kde v roku 1927 zmaturoval. V tom istom roku sa zapísal na Lekársku fakultu Nemeckej univerzity v Prahe. Štvrtý ročník medicíny študoval vo Viedni. Promoval v roku 1933 v Prahe. Jeho prvým pôsobiskom boli Teplice – Šanov, kde na chirurgickom oddelení pracoval deväť mesiacov ako

sekundárny lekár. Odtiaľ sa vrátil do Prahy a v tamojšej Všeobecnej nemocnici Praha II pôsobil ako ústavný lekár. Vtedy sa začal u profesora Antona Elschniga špecializovať na očné lekárstvo. Neskôr sa stal sekundárnym lekárom profesora Kubíka, ktorý prevzal vedenie očnej kliniky. V rokoch 1936 – 1939 bol na študijnom pobyte vo Viedni, na klinike profesora Mellera a krátko v Berlíne, odkiaľ ho vývoj politických udalostí prinútil vrátiť sa nakrátko do Prahy a potom do Topoľčian.

V Topoľčanoch začal pôsobiť 1. decembra 1939 ako prvý odborný lekár pre očné choroby.

V roku 1940, v spolupráci s vtedajším riaditeľom nemocnice MUDr. A. F. Žilinčanom, bolo na chirurgickom oddelení vyčlenených niekoľko lôžok pre pacientov, ktorí sa podrobili operačným zákrokom, či náročnejšej liečbe očí. Od roku 1945 chodil pravidelne raz do týždňa operovať do Handlovej. Očné oddelenie sa od chirurgického odčlenilo v roku 1946 a až do roku 1954, kedy mu bol pridelený 1. sekundárny lekár, pracoval na ňom Viktor Adda sám. Od roku 1948 zabezpečoval odbornú starostlivosť na šiestich protitrachómových staniach zriadených v oblasti hornej Nitry na potlačenie silnej trachómovej epidémie. V roku 1950 sa jeho pôsobnosť ako odborného očného lekára posunula až do Prievidze a súčasne bol určený za konziliára pre liečebňu TBC v Horných Lefantovciach. Z funkcie primára očného oddelenia odišiel koncom roka 1979. Podľa vyjadrenia jeho žiakov: „láskou i umením MUDr. Addu bola operatíva“ a jeho činnosť v tejto oblasti bola skutočne rozsiahla. Operoval glaukómy, katarakty, slzné cesty, vykonával plastické operácie viečok a okolia, odlúpenia sietnice, operácie v orbite. Pod jeho vedením sa v Topoľčanoch zaviedli nové metódy a operačné postupy. V Topoľčanoch medzi prvými na Slovensku začal uskutočňovať kryoextrakciu katarákt svojpomocne vyhotoveným kryoextraktorom, ktorý potom zapožičiaval aj iným očným oddeleniam. Z jeho iniciatívy bola v roku 1965 pri očnej ambulancii zriadená ortoptická stanica pre rehabilitáciu detí s poruchami dvojitého videnia. Za zásluhy o rozvoj oftalmologickej starostlivosti bol MUDr. Adda v roku 1959 vyznamenaný titulom Zaslúžilý lekár. Okrem praktickej činnosti svoje kazuistické prípady spracovával a uverejňoval v odborných časopisoch napr. v Československej oftalmológii. Často prednášal na seminároch Slovenskej oftalmologickej spoločnosti, všeobecnej sekcii Ponitrianskych lekárov.

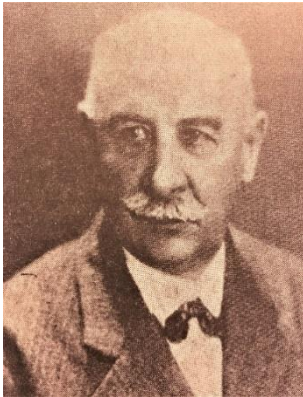
Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 201. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčian*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 381 – 382. ISBN 978-80-970467-7-4.

BRÁZDIL, Bernard. 1986. *Storočnica topoľčianskej nemocnice*. Martin : Osveta, 1986, s. 83 – 84.

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Viktor Adda st., MUDr.

10.1.1865 Borčany - 4.3.1946 Topoľčany

lekár - epidemiológ

Pochádzal zo zemianskej rodiny, ktorá mala pôvod v Banskej Štiavnici. Jeho rodičmi boli Titusz de Adda a matka Franciska rod. Nemáková. S manželkou Margitou rod. Déchyovou (1877 – 1933) mali päť detí, dve dcéry a troch synov. Ľudovít (1901 – 1964) bol diplomovaným agronómom a ornitológom, Ivan (1911 – 1992) známym architektom a Viktor ml. (1910 – 1993) úspešným lekárom - oftalmológom.

Stredoškolské vzdelanie nadobudol v Bratislave a Trnave. V roku 1889 bol na Viedenskej univerzite promován na doktora všeobecnej medicíny a zostal pracovať v Nemocnici sv. Alžbety vo Viedni (1890 – 1892). Od roku 1893 začal pôsobiť v Topoľčanoch. Dekrétom, ktorý vydal Župný úrad v Nitre 3. septembra 1896, bol menovaný do funkcie štátneho všeobecného lekára - prakticky však túto funkciu vykonával od roku 1893. Ako asistent MUDr. A. Fridricha, riaditeľa topoľčianskej nemocnice, sa zúčastňoval náročných operácií, podstatou jeho pôsobenia bola však likvidácia epidémií v okrese (cholera, kiahne, záškrť). Ako obetavý lekár a prvotriedny epidemiológ sa prejavil najmä počas vojnových rokov. V tomto období organizoval protiepidemiologické opatrenia proti cholere a kiahňam a súčasne viedol Červeným krížom dočasne zriadený 72-lôžkový lazaret, v ktorom s MUDr. A. Fridrichom a MUDr. Eugenom Nešnerom ošetrovali chorých a ranených. Ešte v roku 1899 žiadal obecné zastupiteľstvo o zakúpenie pozemku na ďalší cintorín – terajší cintorín na Krušovskej ulici. Z jeho iniciatívy bol v roku 1913 prenajatý dom pre pacientov postihnutých epidémiou. Ako člen obecného zastupiteľstva (od 28.1.1919) a predseda zdravotného odboru inicioval založenie Československého červeného kríža (21.3.1920) a Masarykovej ligy proti tuberkulóze v Topoľčanoch. V roku 1924 žiadal obecné zastupiteľstvo o zriadenie mestského vodovodu, v roku 1925 výstavbu bitúnku, čo sa aj v roku 1928 zrealizovalo. V roku 1924 bol penzionovaný z funkcie štátneho lekára, ale pôsobil ako hlavný lekár okresnej nemocenskej poisťovne, dôverník liečebného fondu verejných zamestnancov i ako praktický lekár až do roku 1937, kedy sa vzdal praxe.

Ocenenia:

- Rytiersky kríž Františka Jozefa I. (1913)
- Záslužný kríž Červeného kríža II. triedy (1916)
- Pro ecclesia et pontifice (v roku 1935 udelil pápež Pius XI.)

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 382. ISBN 978-80-970467-7-4.

BRÁZDIL, Bernard. 1986. *Storočnica topoľčianskej nemocnice*. Martin : Osveta, 1986. s. 33 – 34.

Internetové zdroje:

<<https://www.geni.com/people/Viktor-de-Adda/6000000037793806312>>

<https://fns.uniba.sk/fileadmin/prif/biol/kzo/Slovník_zoologov/SSZ_1996_web.pdf>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Henrich Apponyi

1.1.1885 Oponice – 5.12.1935 Berlin

diplomat, poslanec uhorského parlamentu

Narodil sa grófovi Ľudovítovi Aponimu (1849-1909) a Margite Seher-Thossovej, pochádzajúcej z nemeckého Sliezska. Študoval v Oxforde a štúdiá ukončil v Budapešti, kde získal titul doktor politických vied. Pôsobil v diplomatických službách v Berlíne a Istanbule. Ako poslanec snemu bol známy svojimi prejavmi, z ktorých zaznieval súcitiť s chudobnými vrstvami žijúcimi na území monarchie. Pokúšal sa neúspešne presadiť 100% zdanenie

vojnových ziskov v prospech malých detí a chorých. Začiatkom 30. rokov 19. storočia založil chov strieborných líšok v Kovarciach. Po rozpade Rakúsko-Uhorska získal československé občianstvo. Po vyplatení súrodencov Júliusa a Antona bol posledným z rodu vlastníkom veľkého kaštieľa v Oponiciach. Z dôvodov nákladného spôsobu života, najmä poľovačiek v exotických krajinách (Afrika 1924, India a Himaláje 1928 – 1930, Amerika 1933) úplne zruinoval oponické panstvo a priviedol ho na pokraj zániku. Po jeho smrti odviezli na dražbu do Prahy 10 000 kníh, z ktorých sa predalo 1302 a ostatné sa stratili.

Dielo: *Môj poľovnícky a cestovný denník z Indie a Himaláji 1931.*

Literatúra:

KRÁLIK, Peter. 1995. *História Oponíc*. Oponice : 1995, 144 s. ISBN 80 – 967468-4-7.

Internetové zdroje:

SATER, Peter. 2019. *Feudálne sídla rodiny Apponyiovcov vo svetle archeologických a písomných prameňov so zameraním na Oponický hrad*. Masarykova univerzita v Brne. Dizertačná práca. <https://is.muni.cz/th/rc2on/dizretacna_praca.pdf>

Spracovala : Slavomíra Peťovská

Martin Babjak

15.9.1960 Banská Bystrica

operný spevák, pedagóg

Pôvod, štúdium

Narodil sa v rodine operných spevákov, otec Štefan, barytonista, matka Terézia, speváčka zboru, obaja členovia Opery Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici. Pochádza z piatich súrodencov. V rokoch 1976 – 1980 študoval na Strednej priemyselnej škole dopravnej vo Zvolene. Absolvoval štúdium na Konzervatóriu v Bratislave v triede profesorky Idy Černeckej v rokoch 1980 – 1985. Absolvoval 4 - mesačný študijný pobyt v speváckej škole Centro di perfezionamento cantati Milano pri milánskej La Scale roku 1985.

Kariéra

V rokoch 1987 – 1989 pôsobil ako operný spevák v Opere Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici. Od roku 1989 do roku 2006 bol sólistom Opery SND v Bratislave. V Slovenskej televízii (STV) moderoval hudobnú reláciu o klasickej hudbe Clippato. V súčasnosti pôsobí aj ako učiteľ na Súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Topoľčanoch.

Host'ovanie v zahraničí: Česko, Rakúsko, Nemecko, Taliansko, USA, Švajčiarsko, Španielsko, Francúzsko, Egypt, Kanada, Japonsko

Ocenenia

- prvá cena na speváckej súťaži slovenských konzervatórií, Žilina, 1984
- druhá cena na celoštátnej speváckej súťaži Mikuláša Schneidera-Trnavského, 1988
- laureát svetovej speváckej súťaže Luciana Pavarottiho vo Philadelphii, USA, 1992
- víťaz 27. ročníka medzinárodnej speváckej súťaže Totti del Monte, za postavu Escamilla, Taliansko, 1995
- čestným občanom Muránskej Dlhej Lúky, Muránska Dlhá Lúka, 2013

Repertoár / Významné operné postavy :

Almaviva (Wolfgang Amadeus Mozart : Figarova svadba)
Figaro (Gioacchino Rossini : Barbier zo Sevilly)
Amonasro (Giuseppe Verdi : Aida)
Nottingham (Gaetano Donizetti : Roberto Devereux)
Marcel (Giacomo Puccini : Bohéma)
Onegin (Piotr Il'jič Čajkovskij : Eugen Onegin)
Valentín (Charles Gounod : Faust)
Jago (Giuseppe Verdi : Otello)
Posa (Giuseppe Verdi : Don Carlos)
Alfonso (Gaetano Donizetti : Favoritka)
Scarpio ; (Giacomo Puccini: Tosca)
Wolfram 9 Richard Wagner : Tannhäuser)
Escamillo (Georges Bizet : Carmen) Valentín (Charles Gounod : Faust a Markétka)
Golaud (Arnold Schönberg : Pelléas a Mlisanda)
Mojmír (Eugen Suchoň : Svätopluk)

Internetové zdroje:

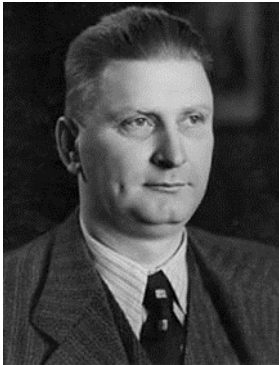
<https://sk.wikipedia.org/wiki/Martin_Babjak>

<<https://www.operabase.com/artists/martin-babjak-11708/sk>>

<<https://kultura.pravda.sk/hudba/clanok/562907-barytonista-a-otuzilec-martin-babjak-zo-spievajucej-rodiny-ma-60/>>

Spracoval: Vladimír Daniš

Ján Antonín Baťa

17.3.1898 Uherské Hradiště – 23.8.1965 Brazília

podnikateľ

Jeden z najúspešnejších českých podnikateľov, nástupca a pokračovateľ odkazu zakladateľa Baťovej svetovej organizácie Tomáša Baťu staršieho. Po jeho smrti v roku 1932 prevzal firmu a z úspešnej českej spoločnosti vybudoval nadnárodný koncern, ktorý operoval po celom svete. Pod jeho vedením začala firma Baťa v roku 1939 budovať mesto Baťovany, dnešné Partizánske.

Detstvo

Narodil 17. marca 1898 v Uherskom Hradišti z druhého manželstva obuvníka Antonína Baťu. Jeho pôvodné meno znelo Jan Karel, neskôr si ho, na pamiatku svojho otca, zmenil na Ján Antonín. Vyrastal v Uherskom Hradišti, po otcovej smrti len s matkou Ľudmilou a štyrmi súrodencami. Neskôr si ho brat z otcovho prvého manželstva Tomáš spolu s bratmi Bohuslavom a Leopoldom vzal k sebe do Zlína.

Učňovské roky

V Zlíne navštevoval základnú školu, kde podľa vlastných slov nebol veľmi dobrým žiakom. Po skončení základnej školy nastúpil v roku 1912 ako učeň v bratovej továrni. O dva roky neskôr odišiel na "vandry". Pracoval vo firme August Wessels, Schuhfabrik v Oberhausene, potom odišiel do Stuttgartu, kde sa neúspešne uchádzal o prácu u bratov Sieglów v ich obuvníckom podniku Salamander. Následne cestoval po Rýne a študoval systém plavebných komôr a logistiku pohybu tovaru po tejto rieke.

Ďalšie skúsenosti získal počas pobytu v Amerike, kde sa zoznámil so spôsobom výroby, sociálnym zabezpečením zamestnancov, ale aj s účinnosťou reklamných filmov.

Vo vedení firmy Baťa

Po tragickej smrti Tomáša Baťu v roku 1932 sa Jan Antonín stal jeho nástupcom. Stalo sa tak za dodnes sporných okolností a viacero odborníkov nástupníctvo Jana Antonína, ktorým bol uprednostnený nevlastný brat pred vlastným synom Tomášom ml. (Tomíkom), spochybňuje.

Pod vedením Jána Antonína Baťu sa firma ďalej úspešne rozvíjala. Pribudli nové odbory podnikania ako námorná doprava a hnedouhoľná ťažba (1932), výroba lietadiel (1934), umelého hodvábu a plynových masiek (1935). Členovia riadiaceho tímu firmy hľadali nové príležitosti v zahraničí, hneď v roku 1933 Ján A. Baťa s Hugom Vavrečkom navštívili Blízky východ. Veľká skupina vedená Jánom A. Baťom navštívila USA. Nové baťovské továrne vznikli v Napajedlách a Batizovciach (dnešný Svit 1935), v Liptovskom sv. Mikuláši (1938) a samozrejme v zahraničí (Anglicko – Tilbury 1933, Holandsko – Best 1934, Holandská India - Batávia 1937 – 1938, Singapúr, Francúzsko – Vernon, Hellocourt, Poľsko – Chelmek, Nemecko, Juhoslávia, Brazília, Čína). Na samom začiatku Druhej svetovej vojny pribudli továrne v Baťovanoch (dnešné Partizánske), Sezimovom Ústí a Zruči nad Sázavou. Keď už bolo zrejmé, že sa schýľuje k vojne, firma urýchlene presúvala do cudziny ľudí, kapitál a stroje. Tak vyrastali nové baťovské továrne v Kanade, USA, Latinskej Amerike, Afrike. Zo Zlína boli za vojny zriadené nové závody v Maďarsku, Taliansku a Bulharsku.

Emigrácia

Po rozpade Československa v roku 1939 Ján Antonín Baťa krajinu opustil. Odišiel do zámoria a firmu ďalších šesť rokov úspešne riadilo direktórium.

V USA sa neuvážene zamiešal do predvolebného boja, čím úplne stratil priazeň americkej vlády. Ako cudzinec sa totiž verejne vyjadroval k vnútropolitickým otázkam Spojených štátov a výsledkom bolo zaradenie všetkých Baťových firiem v neutrálnych krajinách na čiernu listinu. V roku 1941 musel USA opustiť. Uchýlil sa do Brazílie, ale riadenie firmy sa mu vymykalo z rúk a postupne sa dostával do izolácie. V Brazílii sa pustil do agrárnej kolonizácie. Napriek tomu, že nemal veľa prostriedkov, keďže mu počas súdnych sporov so synovcom Tomášom Baťom mladším zablokovali prístup k ziskom z podnikov, vybudoval v brazílskom vnútrozemí štyri mestá a niekoľko tovární. V roku 1957 ho za to chceli dokonca nominovať na Nobelovu cenu mieru, on sám sa však nominácie vzdal.

Odsúdenie a smrť

Po druhej svetovej vojne bol Ján A. Baťa v Československu obžalovaný zo 65 zločinov, z ktorých mu nebol žiadny dokázaný. Napriek tomu ho Národný súd v Prahe v roku 1947 v neprítomnosti odsúdil na 15 rokov väzenia, aby mu mohli skonfiškovať všetok majetok bez náhrady. Jeho meno malo byť vymazané z ekonomickej mapy sveta i z dejín Československa.

Zomrel dňa 23. augusta 1965 v Brazílii po viacerých srdcových záchvatoch v dôsledku stresu z dlhé roky trvajúcich sporov o nárok na majetok firmy Baťa.

Rehabilitácia

Prvý pokus o súdnu rehabilitáciu a očistenie mena Jána Baťu v Českej republike uskutočnili jeho dcéry v roku 1994, v plnom rozsahu bol napokon Ján Baťa vo svojej vlasti rehabilitovaný v roku 2007. Na Slovensku dosiahli potomkovia Jána Baťu jeho rehabilitáciu na jar v roku 2013, spory o navrátenie majetku však pokračujú. Splnili sa tak posledné slová ich otca a starého otca, ktoré vyriekol pred smrťou: „Pravda vždy vypláva na povrch, ako olej na vodu“.

Literatúra:

- BAŤA, Jan Antonín. *Spolupráce* (články z rokov 1920–1936). Zlín : 1936.
BAŤA, Jan Antonín. 2006. *Za obchodem kolem světa*. Marek Belza : 2006. ISBN 80-903360-6-X.
BAŤA, Jan Antonín. 1938. *Budujme stát pro 40 000 000 lidí*. Zlín : 1938.
BAŤA, Jan Antonín. 2008. *Těžké časy*. Marek Belza : 2008. ISBN 978-80-87116-04-3.a
BAŤA, Jan Antonín. 2009. *Román života*. Marek Belza : 2009. ISBN 978-80-87116-06-7.
BROŽ, Ivan. 1990. *Sága rodu Baťovcov*. Bratislava :1990. 143 s. ISBN 80-7094-207-X.
BROŽ, Ivan. 2002. *Chlapy od Baťů*. Praha : 2002. ISBN 80-86328-04.
DE OLIVEIRA BAŤOVÁ, Edita. 2005. *Dovětek. Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Marek Belza : 2005. ISBN 80-903360-4-3.

Internetové zdroje:

- <https://www.google.com/search?q=Z+Ryb%C3%A1rn%C3%AD+do+Batatuby%2C+%C4%8Drty+zo+%C5%BEivota+Jana+Anton%C3%ADna+Bati.+www.zlin.estranky.cz&rlz=1C1EJFA_enSK685SK685&oq=Z+Ryb%C3%A1rn%C3%AD+do+Batatuby%2C+%C4%8Drty+zo+%C5%BEivota+Jana+Anton%C3%ADna+Bati.++www.zlin.estranky.cz&aqs=chrome..69i57j69i64.2178j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Anton%C3%ADn_Ba%C4%8D%C3%A1>
<batastory.net/cs/milniky/jan-antonin-bata>
<https://www.sinagl.cz/z-korespondence/809-jan-antonin-bata-versus-tomas-jan-bata-zavrzenec-a-umela-modla.htmlhttp://neviditelnypes.lidovky.cz/osobnost-jan-bata-zapomenuty-kral-sevcu-fdk-/p_spolecnost.aspx?c=A070222_102313_p_spolecnost_wag>
<<https://www.financnici.cz/jan-antonin-bata>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Ludovít Bebjak

10.8.934 Chynorany - 2.6.2009 Nitra

maliar a ilustrátor

Základné vzdelanie dostal v ľudovej škole v rodnej obci, v roku 1946 nastúpil do gymnázia v Misijnom dome na Kalvárii v Nitre. Po rozpustení kláštorov v roku 1950 pokračoval v štúdiu na gymnáziu v Topoľčanoch, kde začal rozvíjať svoj výtvarný talent. V štúdiách pokračoval na Pedagogickej fakulte, so zameraním na výtvarnú výchovu. Ako pedagóg pôsobil v obci Hažlín na východe Slovenska, ďalej v Raslaviciach a od roku 1972 na Umeleckej škole v Nitre. V rokoch 1990 -1995 bol riaditeľom prevej cirkevnej školy – Základnej školy sv. Gorazda v Nitre.

Už počas štúdií sa venoval figurálnej grafike a krajinomalbe. Prvé výstavy: Prešov 1972, Bardejov 1972, Uherský Brod 1972, Budapešť 1973, Bratislava v rokoch 1973-1991, Praha 1988. Okruh svojej tvorby

neskôr rozšíril o maľovanie náboženských motívov – interiéry kostolov, obrazy, sochy, reliéfy, krížové cesty, ktoré zdobia kostoly na východe Slovenska, v Nitre a okolí. K svojej práci prizval aj svojho syna Pavla, ktorý mu pomáhal s keramikou. Ilustroval detské knihy, pracovné listy ku katechizmu, knihy náboženských autorov, príležitostné pohľadnice k Vianociam, Veľkej noci, dva diely knihy „Každý deň so svätými“, časopis Rodiny Nepoškvrnenej, jej kalendáre s textom evanjelia a obrázkom na každú nedeľu (rok 2008, 2009 a 2010) a mnoho ďalších časopisov a kníh. Bol zakladateľom a členom Združenia výtvarníkov sv. Lukáša.

Spracovali: Eva Kecerová, Marta Podmanická

Peter Bebjak, Mgr. art., ArtD.

1.9.1970 Partizánske

filmový herec, režisér, producent a scenárista

Vyrastal v Chynoranoch ako najmladší z piatich súrodencov (má troch bratov a jednu sestru). Otec Valentín Bebjak (nar. 1934) pracoval v ZDA Partizánske, mama Božena rod. Plútová (1934 – 1982) bola v domácnosti a zomrela, keď mal 12 rokov. Počas štúdia na Strednej priemyselnej škole v Partizánskom (1984 – 1988) hrával v školskom divadelnom krúžku, spieval v spevokole a s kamarátmi založil folklórny súbor, v ktorom tancoval.

Po maturite v roku 1988 chcel študovať réžiu na Vysokej škole múzických umení v Bratislave (VŠMU). Keďže odbor v tom školskom roku neotvorili, prihlášku poslal na herectvo. Neprijali ho, avšak neúspešných uchádzačov o štúdium herectva pozvali na konkurz do Krajského bábkového divadla v Banskej Bystrici. Na konkurze uspel a v divadle pôsobil jeden rok. Od roku 1989 bol študentom bábkoherectva na VŠMU a v druhom ročníku dostal ponuku prestúpiť na herectvo. Po skončení herectva bol prijatý aj na filmovú a televíznu réžiu na VŠMU, štúdium skončil v roku 1999.

Herec

Kým herectvo znamená pre Petra Bebjaka len hobby, réžia ho naplňa a živí. Predstavil sa v niekoľkých filmových úlohách. Vo filme *Hana a jej bratia* (2001) si zahral postavu profesora, vo filme *Neverné hry* (2003) hlavnú postavu hudobníka a skladateľa Petra Szaba. Po dlhšej pauze si zahral postavu divadelníka Michala vo filme *Anjeli* (2012). Zatiaľ najúspešnejší herecký výkon podal v úlohe rodiča - otca Karolka Littmana vo filme *Učiteľka* (2016).

Režisér

Medzi prvé Bebjakove autorské počiny patria réžie krátkych filmov *Expetacio*, *Miraculus* a absolventský film *Štefan*, za ktorý získal Cenu študentskej poroty na súťaži Igric (študentskú prémiiu za hraný film) a v rámci festivalu Áčko cenu za najlepší hraný film a najlepšiu kameru. V roku 2007 natočil krátky tanečný film *Darkroom* a v roku 2010 film s rovnakou tematikou *Voices*. Celovečerným režisérskym debutom je snímka *Marhuľový ostrov* z roku 2011. *Marhuľový ostrov* získal cenu v roku 2012 Grand Prix na filmovom festivale vo francúzskom Rouene. Režiroval tiež celovečerné filmy *Zlo*, *Čistič*, *Čiara či Trhlina*. Film *Čistič* mal v roku 2016 premiéru na festivale Panorama Europe v New Yorku, bol ocenený na festivale v talianskom Lecce za najlepšiu kameru a za strih získal filmovú cenu Slnko v sieti.

Rozsiahla je aj Bebjakova televízna tvorba. V produkčnej spoločnosti DNA Production, ktorú vlastní od roku 2001 spolu s producentom Rastislavom Šestákom, vznikli televízne seriály *Za sklom*, *Rex*, *Odsúdené*, *Dr. Ludsky*, *Nevinní*, *Vdova*. Pre Českú televíziu Bebjak režiroval seriály *Spravedlnosť*, *Četníci z Luhačovic* či *Kriminálka Anděl*. V roku 2019 pripravil aj najdrahší seriál v slovenských dejinách *Slovania*, inšpirovaný slovanskou mytológiou. Pre českú online platformu stream.cz režiroval osemdielnu sériu s názvom *Škvrna*. Dej sa odohráva po katastrofe, ktorá vyhladila dospelú populáciu a na zemi ostali len deti. Peter Bebjak po prvý raz vytvoril krátky seriál pre online prostredie, kde jeden diel trvá približne dvanásť minút. Úspešne si vyskúšal aj réžiu rozprávky, keď v roku 2018 natočil v česko-slovenskej koprodukcii televízny film *O zakletém králi a odvážném Martinovi* (*Vianočné želanie*).

Miniseriál *Herec*, ktorý nakrútil pre Českú televíziu, bol v roku 2020 nominovaný na Prix Europe. Najnovší film *Správa* je slovenskou nomináciou na cenu americkej Akadémie filmových umení a vied (Oscar) v kategórii najlepší medzinárodný celovečerný film. Film je nakrútený podľa knihy Alfréda Wetzlera *Čo Dante nevidel*, stvárňuje príbeh dvoch mladých slovenských židov Alfréda Wetzlera a Rudolfa Vrbu, ktorým sa v apríli 1944 podarilo ujsť z koncentračného tábora Osvienčim a spísať podrobnú správu o tom, čo sa tam deje.

Internetové zdroje:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Bebjak>

<<https://www.csfd.cz/tvurce/31168-peter-bebjak/>>

<<https://zivot.pluska.sk/soubiznis/peter-bebjak-rastislav-sestak-usvedcila-ich-dna>>

<<https://www.teraz.sk/slovensko/uspesny-reziser-peter-bebjak-sa-do/490173-clanok.html>>

<<https://kultura.sme.sk/c/22529207/bebjakova-drama-sprava-bude-bojovat-o-nominaciu-na-oscar.html>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Stanislav Beňačka

12.4.1930 Rybany – 14.7.2003 Rybany

operný spevák

Narodil v Rybanoch a svoju kariéru začínal ako spevák zboru SEUKu, už hneď po maturite. V rokoch 1951 - 1957 študoval spev na VŠMU u Jána Strelca (1893 - 1975), ktorý sa podieľal na vzniku a rozvoji Hudobnej fakulty VŠMU ako jej prvý rektor a u Anny Korinskej. Od roku 1957 - 1991 bol angažovaný v Opere SND, kde spieval napr. Beneša v Daliborovi, kráľa v Peléasovi a Mélisande, Lodovica v Othellovi a iné. Nahral aj ľudové piesne v rozhlase. Zomrel vo svojom rodisku.

Mal príjemne mäkko znejúci hlas, čím na seba upozornil ešte počas účinkovania v SEUK-u ako interpret a propagátor slovenských ľudových piesní. Pôsobil na domácich, ale i mnohých zahraničných koncertných pódioch. Vo februári v roku 1957 spieval úlohu Islama v Cikkerovom Begovi Bajazidovi a od nasledujúcej sezóny až do roku 1991, už ako sólista opery, vytvoril niekoľko desiatok postáv a postavíčiek. Spieval žalárnika v Tosce, Alcindor v Bohéme, Doktor Grenville v Traviate, Egyptský kráľ v Aide, Lodovico v Othellovi, bol Arkelom v prvom slovenskom uvedení Debussyho opery Pelléas a Mélisanda.

Vďaka svojmu výraznému basu sa predstavil vo viacerých významných úlohach, ako napr. Paloucký v Hubičke, Rocco vo Fideliovi, Sarastro v Čarovnej flaute, Masetto v Donovi Giovannim, Tomasso v Nížine, Zuniga v Carmen, Raimondo v Lucii di Lammermoor, Crespel v Hoffmannových poviedkach. či Biterolf v Tannhäuserovi

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Zoznam_operných_spevákov_a_speváčok_na_Slovensku>

<<http://operaslovakia.webnode.sk/news/a12-aprila/>>

Spracovala: Klaudia Dragulová

Valentín Beniak

19. 2.1894 Chynorany - 6.11.1973 Bratislava

básnik a prekladateľ

Pôvod a vzdelanie

Významný slovenský básnik sa narodil 19. februára 1894 v Chynoranoch, kde v roku 1900 začal chodiť do ľudovej školy. Meštiansku školu navštevoval v Nitre a v Topoľčanoch. Začal študovať na právnickej fakulte v Budapešti, pre nedostatok finančných prostriedkov však musel štúdium zanechať.

Pracovné aktivity

Zamestnal sa na notárskom úrade v Šišove, neskôr pracoval na úradoch v Bánovskej Kese, Dvorníkoch, v rokoch 1917 až 1919 si zvyšoval vzdelanie absolvovaním kurzu v Košiciach. V roku 1919 bol menovaný za vedúceho notára v rodnej obci. Počas pôsobenia v Chynoranoch sa oženil so Šarlotou, rodenou Valachovou a založili si rodinu. Narodili sa im dve dcéry a syn, ktorý skoro po narodení zomrel. V rodnej obci Beniak pracoval do roku 1935, kedy ho preložili za vedúceho notára do Novej Bane. Radikálne zmeny v Beniakovom živote nastali v roku 1939 spolu s prevratnými spoločenskými a politickými zmenami. Zanecháva notárske povolanie a nastupuje najskôr do prezidentskej kancelárie, neskôr na Ministerstvo vnútra do Bratislavy. Súčasne sa stáva tajomníkom a v rokoch 1940 – 1945 predsedom Spolku slovenských spisovateľov. Po skončení druhej svetovej vojny rok pôsobil na Povereníctve školstva a osvety v Bratislave, ale už v roku 1947 bol predčasne poslaný do dôchodku. V čase nútenej izolácie žil v ústraní a venoval sa prekladateľskej činnosti. Prekladal literárne diela z maďarčiny, angličtiny a nemčiny. Zomrel v Bratislave, kde je i pochovaný.

Literárna činnosť

V roku 1923 publikoval prvé básne v Slovenských pohľadoch. V roku 1928 vydal prvú Zbierku básní *Tiahnime ďalej oblaky*, do ktorej zaradil nové aj časopisecké básne z predchádzajúcich rokov (okrem Slovenských pohľadov publikoval v Slovenskom denníku, Mladom Slovensku a Vesne). V roku 1931 vyšla druhá zbierka básní *Ozveny krokov*, ktorá obsahuje talianske motívy, keďže predtým básnik podnikol poznávaciu cestu do Talianska. Tretia zbierka básní *Kráľovská reťaz* vyšla v Matici slovenskej. Štvrtá zbierka *Lunapark* (poznávacia cesta do Francúzska – Paríž, Marseille). Cestu označil básnik v retrospektíve za dôležitý impulz, ktorý akceleroval jeho básnický rast. Piata zbierka básní *Poštový holub* vyšla v Prahe, bola označovaná za „skutočný prielom“ (S. Mečiar) v Beniakovej tvorbe. Kritikom imponuje spojenie osobného a národného a aktualizálny dobový kontext. Kritik J. Felix: „...Beniak sa vracia k zástupom, k svetu. Jeho poézia je v znamení prelomu. Na scénu prišli démoni. Rollandovským „ohnivým krom“ prechádza tento básnik. Rozbila sa veža zo slonoviny, z ktorej umelec-poetista pozeral na svet, zjavila sa drsná skutočnosť, „jarmok na námestí“, kde sa obchoduje so všeludskými hodnotami, agónia života a tupých zátiší, svet mrzký ako škatuľa červov, zmätený moderný Babylon...“ Zbierka bola ocenená Štefánikovou krajiniskou cenou.

Bukvica je šiestou zbierkou básní (1938) a vyšla v edícii Slovenská tvorba. V marci 1939 sa básnik presťahoval do Bratislavy a pracoval ako úradník ministerstva vnútra. V tomto roku mu vyšla siedma zbierka básní *Vigília*, vydala ju Matica slovenská. Výstižný kritický postoj M. Pišúta je: „*Hoci Beniak touto zbierkou neprekonal svoje doterajšie umenie, dal nám do rúk pamätnú, dokumentárnu, pokornú i hrdú knihu Slovenska r. 1939. Bude dokumentom, že Slovensko vstúpilo do arény európskej nielen politicky, ale i duchovne a umelecky také vyspelé, ako nikdy predtým.*“

V roku 1941 vyšla básnická kniha *Žofia* (Martin, Matica slovenská, s ilustráciami Ľ. Fullu), ktorá získala „na literárnom a vedeckom súbehu Matice slovenskej roku 1940“ prvú cenu za poéziu. Skladba syntetizuje autorove noetické východiská, poetické úsilie o modernizáciu verša a dobový dejinný kontext krehkého slovenského prímeria uprostred svetovej vojny. Literárna kritika skladbu označuje za pokračovanie veľkých skladieb Kollára, A. Sládkoviča a P. O. Hviezdoslava. Deviata zbierka básní *Popolec* (Martin, Matica slovenská), desiata zbierka básní *Druhá Vigília*, ktorú A. Mráz v recenzii charakterizuje: „*Beniakov hlas v Druhej vigílii dosiahol nové polohy, zmocnel na intenzite, buráca, vystríha, bedlí, vymodlieva, zaklína, potešuje, obsahuje plnozvučnú škálu výrazovú a je všade poeticky vyrovnaný, úprimný, klasický. No nie taký uzavretý, aby sa nemohol ešte do novších polôh vyšvihnúť.*“ V tomto roku vyšiel „cyklus štúdií, s prológom a sonetmi“, kniha autorskej dvojice maliara M. Benku a V. Beniaka *Strážcovia a ochrankyne Slovenska* (Matica slovenská, Martin).

V roku 1944 vyšla jedenásta knižka básní *Igric*, v Komornej knižnici Elánu s ilustráciami V. Hložníka. Po 23 rokoch vyšla dvanásta kniha pôvodnej poézie *Hrachor*, vydal Slovenský spisovateľ, za ktorú získal výročnú cenu vydavateľstva. V roku 1969 vyšla k básnikovým 75. narodeninám reedícia knihy *Igric*, ktorú dopĺňajú dovtedy knižne nepublikované cykly, pôvodne napísané v rokoch 1944 a 1945. V edícii Kruh milovníkov poézie vyšla básnická zbierka *Plačúci Amor*. V edícii Kvety vydavateľstva Tatran vyšla trinásta kniha *Sonety podvečerné*. Zbierka ocenená prémiou Slovenského

literárneho fondu. V roku 1971 vyšla štrnásť básnická zbierka *Medailóny a medailóniky* (Bratislava, Slovenský spisovateľ), posledná zbierka zostavená autorom a vydaná za jeho života. Po smrti básnika vyšiel krátky výber básnikovej tvorby *Štyri dlane* (Bratislava, Slovenský spisovateľ, 1974), 1975 *Domov a diaľky* (Bratislava, Slovenský spisovateľ), 1976 vyšiel druhý zväzok vybraných spisov pod názvom *Piesne podvečerné* (Bratislava, Slovenský spisovateľ), 1981 vyšiel posledný, tretí zväzok vybraných spisov *Igricové spevy* (Bratislava, Slovenský spisovateľ), 1982 v edícii Klenoty vyšla reedícia básnickej zbierky *Plačúci amor* (Bratislava, Slovenský spisovateľ), 1990 vyšla bibliofília s ukážkami básnikovej tvorby Valentín Beniák (zost. I. Vaško), 1992 vyšla reedícia básnického cyklu „svätého grálu“ pod názvom *Svätográlske legendy* (Trnava, Spolok sv. Vojtecha), 1994 vyšla básnická zbierka *Abrahámske rondely... a iné básne z básnikovej pozostalosti* (Bratislava, Slovenský spisovateľ). Zbierky vznikali zväčša v lete roku 1967 na fare u Svetoslava Veigla v Abraháme. V tomto istom roku vyšla básnická kniha *Nedokončená symfónia, Sonety podvečerné* (Martin, Vydavateľstvo Matice slovenskej, zost. C. Kraus), v edícii Slovenské ľudové rozprávky vyšla Beniáková kniha pre deti *Stratenko* (Bratislava, Mladé letá). K storočnici narodenia básnika vyšiel obsažný zborník Valentín Beniák, skúmajúci autorov život a rozmanitú umeleckú tvorbu: poéziu, preklad, divadelné texty (hlavný red. M. Škotka). V roku 1998 vyšla rekonštrukcia básnickej knihy *Hrachor* podľa pôvodného rukopisu (Bratislava, Občianske združenie Studňa zost. I. Vaško), v roku 2000 dvojzväzkové vydanie súborného diela pod názvom *Poézia I a Poézia II* (Bratislava, Slovenský Tatran), zostavené podľa chronologickej následnosti jednotlivých rukopisov a zbierok. Zostavovateľ S. Šmatlák pri vydaní zvolil estetickú a nadčasovú selekciu textov. V roku 2001 vyšla monografia literárneho historika Š. Druga *Trnistá cesta k básnickej sláve* (Bratislava, Slovenský spisovateľ) mapujúca básnikov vzostup od počiatkov tvorby až po dosiahnutie jeho vrcholov v zbierkach z tridsiatych rokov *Poštový holub* (1937) a *Bukvica* (1938).

Literatúra:

ŠKOTKA M. Leták, Pamätná izba Valentína Beniaka, február 1995.

GAVURA, Ján. *Valentín Beniák - Žofia a iné básne*. Bratislava : Kalligram, spol. s r. o., 2012. 656 s. ISBN: 8081016775.

KRAJČÍK, Július. *Popularizácia básnického diela Valentína Beniaka v kontexte Slovenského festivalu poézie Beniákovy Chynorany*. Diplomová práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, FF UKF KKULT : 2011. 71 s.

Spracovala: Mária Kovalíková

Jozef Bezák

13.2.1939 Horné Chlebany – 22.4.1997 Chynorany

insitný maliar, učiteľ hudby

Po absolvovaní Štátneho konzervatória v Bratislave vyučoval na EŠU v Bošanoch, kde sa neskôr stal i riaditeľom. V roku 1970 bol z funkcie zosadený a prepustený. V roku 1975 bol opäť pozvaný do školských služieb, ale iba na polovičný úväzok. V roku 1981, po zhoršení jeho zdravotného stavu, mu bola priznaná úplná invalidita.

Začal sa viac venovať výtvarnej tvorbe, a to kresbe ceruzkou, uhľom, pastelom. Neskôr prešiel k maľbe temperou, akvarelom, olejom. Vzorom sa mu stal slávny francúzsky maliar Vincent van Gogh.

Bol výtvarník – amatér, vo svojich dielach zachytával krásu prírody svojho bydliska - zákutia rieky Nitra, polia, lúky, lesy, krásu starých domov a dvorov, ale aj ťažkú prácu ľudí na poliach. Samostatným cyklom uhľokresieb *Desatoro* zobrazil súčasný svet.

Jeho obrazy boli vystavované nielen v Bratislave, ale aj v Dánsku, Nórsku a Fínsku. V roku 1983 sa mu dostalo aj medzinárodného uznania, keď v roku 1983 jeho tvorbu predstavil v Los Angeles obdivovateľ jeho výtvarného diela Jiří Zavřel.

Na sklonku jeho života zdokumentovala STV jeho život vo filme *Ajhl'a, človek*. Film bol odvysielaný iba pár dní pred jeho smrťou.

Literatúra:

KUBOVÁ, Anastázia. *Nebudú zabudnutí II*. Prievidza : Hornonitrianske osvetové stredisko, 2004. s. 58. ISBN 809670544X, 9788096705443.

MAGDOLEN, Pavol. *Katalóg obrazov Jozefa Bezáka I. diel.* (246 obrazov a kresieb aj v digitálnej podobe), 2009.

Internetový zdroj:

<<https://www.chynorany.sk/jozef-bezak.html>>

Iné zdroje:

Chynorianske noviny 9/2001, 44/2007, 54/2008, 75/2012.

Spracovala: Eva Kecerová

Miroslav Bezák

30.1.1960 Partizánske

akademický maliar, reštaurátor

Vyrastal v Chynoranoch, kde aj vďaka svojmu učiteľovi výtvarnej výchovy Vojtechovi Bezákovi získal vzťah k výtvarníctvu. Na Strednej umelecko-priemyselnej škole v Bratislave študoval odbor propagačné výtvarníctvo pod vedením profesora Rudolfa Filu. Tu ho prvýkrát zaujali staré maľby, a preto si na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave vybral odbor reštaurovanie maľby a závesného obrazu. Vysokoškolské štúdium, ktoré absolvoval pod vedením prof.

Balažovičovej a prof. Meszárosovej, ukončil v roku 1988. V tom istom roku začal pracovať v Štátnych reštaurátorských ateliéroch, od roku 1991 v Slovenskej národnej galérii, v reštaurátorských ateliéroch. Stal sa členom Komory reštaurátorov.

Reštaurátorské diela Miroslava Bezáka sa nachádzajú v SNG v Bratislave, na zámku vo Zvolene, v kaštieli Strážky a Palárikovo, v múzeách v Trenčíne, v Žiline, Kremnici, v Bojniciach, v Bratislave i v Gallery of Art vo francúzskom Nice.

Reštauroval obrazy významných autorov, ako sú Francisco Barrera, Július Szent Istvány, Ladislav Mednyánszky, ale i obrazy neznámych starých majstrov. V roku 2007 reštauroval oltárny obraz sv. Klimenta zo 16.stor. v Španej Doline. V SNG v období v rokoch 1999 - 2003 reštauroval 17 významných diel. Venoval sa i voľnej tvorbe, najmä komornej maľbe, akvarelom a monumentálnej tvorbe v interiéri.

Vystavoval na viacerých individuálnych alebo spoločných výstavách - Umenie reštaurovania v SNG, Bratislava v roku 2000, Výstava starých majstrov v Galérii Art Decoration, Bratislava 2001, Reštaurátorská a voľná tvorba v Trenčianskom múzeu 2002.

Literatúra:

Akademický maliar Miroslav Bezák. In: *Chynorianske noviny*, Ročník III., číslo 17, november 2002.

Internetové zdroje:

<<http://www.herregrund.sk/about.html>> - Banické bratstvo Herregrund Špania Dolina

<<http://www.restauro.sk>> – Komora reštaurátorov

Spracovali: Miroslav Kováčik, Marta Podmanická

Ján Bežo

21.3.1842 Nitrianska Streda – 24.7.1905 Senica

učiteľ a nakladateľ

Základnú školu navštevoval v Uhrovci, gymnázium v Modre a v Bratislave, učiteľský ústav v Šoproni. Jeho manželka Ľudmila bola dcérou prietržského farára a jedného z blízkych spolupracovníkov Ľudovíta Štúra Ladislava Paulíniho.

Vyučoval v Šoproni, Uhrovci, Beckove a od 21. septembra 1862 v Senici.

V roku 1867 navštívil Nemecko, Švajčiarsko a Taliansko, kde študoval vyučovacie metódy na základných školách. Pôsobil aj ako správca chóru, viedol spevácky zbor a privyrábal si aj ako pokladník Tatra banky. Po 27 rokoch učiteľského pôsobenia sa v júli 1888 dobrovoľne vzdal učiteľského povolania a založil v Senici vlastnú tlačiareň, ktorá po zatvorení Matice slovenskej v roku 1875 a zrušení slovenských gymnázií mala veľký národnobuditeľský význam. Bežo v nej vydával školskú a detskú literatúru, náučno-výchovné práce a preklady. Tlačiareň zanikla v roku 1952. V Senici Bežo nadviazal priateľské styky J. M. Hurbanom. V jeho tlačiarňi sa vyučil aj ďalší známy slovenský kníhtlačiar Daniel Pažický z Myjavy.

Senica si uctila Jána Bežu pamätnou tabuľou na bývalej evanjelickej škole dňa 28. septembra 1941.

Dielo

Ján Bežo bol autorom a vydavateľom 15 učebníc pre národné školy, ktoré vyšli spolu v 68 vydaniach. Jeho koncepciu čítania pre ľud a mládež ilustruje najmä poviedka *Sirota*. Vydával *Knižnicu zábavného a užitočného čítania*, v ktorej vyšlo 34 zväzkov. Boli to zväčša adaptované poviedky a preklady. Publikoval v nej prozaické, náučno-výchovné práce Antona Emanuela Timku, J. Urama, Ferdinanda Dúbravského a i. Preklad poviedky *Stratené dieťa* s dejom z amerického prostredia znamenal nówum vo zvýraznení sociálnych konfliktov z obdobia hospodárskej krízy. Náučno-výchovné zámery sledovali beletristické práce *Perly pre našu remeselnícku mládež*, *Spomínajme a nasledujme príklady slávnych mužov a žien*. V roku 1890 vydal kalendáre *Zora* a *Zornička* a edíciu *Divadelné hry pre mládež*. Vydal aj veselohru v 3 dejstvách *Moliér: Nasilu stal sa lekárom*.

Jeho kniha *Silozpyt čili fyzika pre národné školy* vyšla v roku 1871. Prvé vydanie *Silozpytu* sa rozobralo počas jedného roka. Druhé vydanie vyšlo v roku 1873. V Predmluve autor upozorňuje, že texty na učenie spamäti pre žiakov sú vysádzané väčšími typmi písma, drobnejšia sadzba je výklad učiteľa. Od roku 1900 vydával s Martinom Braxatorisom časopis pre deti *Noviny malých*.

Učebnice

Šlabikár a prvá čítanka (1875)

Čítanka a mluvnica (1875)

Druhá čítanka a mluvnica (1879)

Prvá počtovnica (1884)

Literatúra:

BEŽO, Ján. In: *Slovenský biografický slovník I. A – D*. Martin : Matica slovenská, 1977. s.191.

BEŠTOVÁ, Elena. 2007. *Osobnosti obce Uhrovec*. In: Kol. *Uhrovec*. Topoľčany : LITO, 2007. s.179. ISBN 978-80-969668-1-3.

Internetový zdroj:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Be%C5%BEo>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Robert Jehošua Büchler

1.1.1929 Topoľčany – 14.8.2009 Lahavot Chaviva, Izrael

historik, mierový aktivista

Slovensko-izraelský historik, mierový aktivista a člen medzinárodného výboru väzňov koncentračného tábora Buchenwald-Dora.

Robert J. Büchler sa narodil ako syn židovských rodičov v Topoľčanoch. Tam začal chodiť aj do židovskej ľudovej školy.

V roku 1942 odvliekli 57 jeho príbuzných do koncentračného tábora v Osvienčime, kde boli neskôr zavraždení. On sám sa spolu s rodičmi a sestrou do osviečimského vyhladzovacieho tábora dostal v roku 1944.

Dňa 23. januára 1945 dorazil s pochodom smrti do koncentračného tábora Buchenwald, kde ho spolu s ďalšími 900 deťmi umiestnili do detského bloku 66 takzvaného „Malého tábora“. Krátko pred oslobodením tábora jednotkami americkej 3. armády bol odoslaný na ďalší pochod smrti, z ktorého sa mu pri durínskom Eisenbergu podarilo utiecť.

Po svojom návrate do Topoľčian zistil, že z celej širokej rodiny prežili holokaust len jedna teta a jeden strýko. Prvé povojnové roky strávil v Košiciach a vyučil sa za automechanika. V roku 1949 emigroval do Izraela, kde spoločne s asi stovkou ďalších, ktorí prežili koncentračné tábory, založil kibuc „Lahavot Chaviva“. Neskôr vyštudoval históriu v Tel Avive a judaistiku na Hebrejskej univerzite v Jeruzaleme. Ako diplomovaný historik bol vedeckým pracovníkom v národnom pamätníku Yad Vashem a riaditeľom archívu Morešhet v Jeruzaleme.

Ako historik a riaditeľ archívu sa venoval štúdiu a dokumentácii holokaustu (*Šoa*). Napísal celý rad článkov o svojich zážitkoch a niekoľko odborných prác, ktoré sa zaoberali dejinami európskeho židovstva. Büchler spracoval ako jeden z prvých dejiny detského bloku 66 v buchenwaldskom lágri, ktorému sa celé roky venovala len malá pozornosť. V 80. rokoch 20. storočia odovzdal svoju spomienkovú prácu archívu tamojšieho pamätníka.

Po roku 1989 často navštevoval rodné mesto Topoľčany. V roku 1996 vydalo Slovenské národné múzeum - Múzeum židovskej kultúry jeho prácu *Židovská náboženská obec v Topoľčanoch: počiatky, rozvoj, zánik*. Príloha obsahuje zoznam všetkých obetí holokaustu z Topoľčan. V tom istom roku mu bolo vedením mesta Topoľčany udelené čestné občianstvo – bol vôbec prvý, komu bola táto pocta v Topoľčanoch udelená.

V roku 2003 vyšiel v edícii múzea holokaustu JAD VAŠEM v Jeruzaleme 1. diel *Encyklopédie židovských náboženských obcí na Slovensku - Pinkas Hakehillot Slovakia*, ktorú Robert J. Büchler zostavil. Encyklopédia ponúka chronologický prehľad kľúčových zdokumentovaných historických udalostí týkajúcich sa dejín židovských komunít na Slovensku. Mapuje osudy jednotlivých židovských obcí (v istom zmysle aj osobností z konfesionalnej, spoločenskej, kultúrnej a hospodárskej sféry) od ich vzniku do roku 1945, resp. 1948. V rokoch 2009 – 2014 vydalo toto štvorzväzkové dielo Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry aj na Slovensku .

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 384. ISBN 978-80-970467-7-4.

Internetové zdroje:

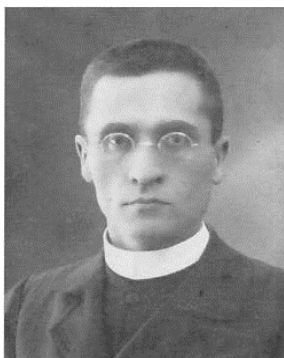
<https://sk.wikipedia.org/wiki/Robert_J._B%C3%BCchler>

<<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/robert-jehosua-buchler-93143>>

<<https://www.martinus.sk/?uItem=77194>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Alexander Buzna

14.1.1868 Krušovce - 8.4.1945 Nižná

rímskokatolícky kňaz, maliar, reštaurátor

Jeho rodičia boli Ján Buzna, krušovský učiteľ a organista, matka Karolína, rodená Richterová, dcéra miestneho učiteľa Františka Richtera. Buznovci patrili k zemianskym rodom Nitrianskej župy. Privilégium na používanie erbú im vydal Jozef I. vo Viedni 3. apríla 1710 za verné služby a zásluhy. Príslušníci rodu boli často učiteľmi, alebo kňazmi.

Alexander Buzna získal základné vzdelanie v Krušovciach, gymnaziálne štúdiá absolvoval v Bratislave, teológiu študoval v Ostrihome. Za kňaza bol vysvätený v roku 1892. Arcibiskupský vikár v Trnave, historik a náboženský spisovateľ Pavol Jedlička (1844 – 1917), si všimol Buznov maliarsky talent. Poslal ho študovať v rokoch 1892 – 1894 maliarstvo do súkromných škôl v Budapešti. Buzna mal však chatrné zdravie a preto musel namiesto štúdia maliarstva v Ríme odísť na liečenie do Tirolska.

Vo svojej tvorbe sa venoval náboženskej tematike, folklóru, portrétnej tvorbe a krajinomalbe. Inšpiráciu nachádzal v slovenskej ľudovej kultúre – v piešťanskom, bošáckom a myjavskom regióne.

Popri maliarskej tvorbe sa venoval aj reštaurovaniu obrazov a fresiek v kostoloch v Čachticiach, Maduniciach, Dolnej Strede. Za celoživotnú maliarsku tvorbu v službách cirkvi mu Svätá stolica

v roku 1932 udelila titul Monsignor a stal sa pápežským prelátom. V roku 1933 sa stal inšpektorom kresťanského umenia pri Apoštolskej administratúre v Trnave. Pôsobil na biskupskom gymnáziu v Trnave, ako farár v Dolných Voderadoch, administrátor v Opoji, Piešťanoch a až do svojej smrti v roku 1945 v Nižnej pri Piešťanoch.

Diela Alexandra Buznu sa nachádzajú v kostoloch, cirkevných inštitúciách, v Slovenskej národnej galérii v Bratislave, v Galérii Jána Koniarika

v Trnave, v Balneologickom múzeu v Piešťanoch, v Múzeu Červený Kameň, Zürichu a v súkromných zbierkach. Do svojej zbierky zakúpili obrazy A. Buznu bulharský cár Ferdinand I. a naváb Mír Júsuf Alí Chán z Hajdara-bádu, známy aj ako Salar Džang III.

Dielo

Na dvore (1896), Portrét umelcovej matky (1900), Na jar (1901), Ferdinand Šándorfi (1901, 1941), Voderadský kostolík (1904), V rodinnom kruhu (1904), V kuchyni po jedle (1905), Na cestu bričkou (1906), Autoportrét (1907), Portrét umelcovho otca (1911), Košickí mučeníci (1913 obraz pre kostol v Dolnom Lopašove), Pavol Jedlička – (1916, portrét), Béla Pálffy (1917, portrét), Interiér (1918), Dievčatko v kroji (1929), Sedembolestná Matka (1929, oltárny obraz v kaplnke Spolku sv. Vojtecha), Drahovčianka (1930), Sv. Bystrík (1930), V piešťanskom kroji (1931), Triptych (1933 nástenné obrazy v kostole v Banke), Orientálek (1934), V záhrade (1934), Vila Bacchus (1934), Na slnku (1935), Zátíšie (1936), Pri studni (1936), Božské srdce (1938, obraz na bočnom oltári katolíckeho kostola Farná), Mládež z Podolia (1938), Pavol Jantausch (1938 – portrét), Deva od Piešťan (1940), Dievča v kroji (1940), V Tatrách (1940), Zátíšie s jahodami (1940), Zátíšie s kvetinami (1940), Dievča v trnavskom kroji (1941), Nižňanský potôčik (1941), V záhradke v Nižnej (1941), Sv. Katarína (1943, obraz na hlavnom oltári katolíckeho kostola Čeladice), Svadba v Piešťanoch (1943).

Literatúra:

PEŤOVSKÁ, Slavomíra. 2013. *Alexander Buzna : personálna bibliografia*. Topoľčany, Tribečská knižnica v Topoľčanoch, 2013. ISBN 978 – 80 – 88761 – 54 – 9.

KLČO, Marián. 2008. *Alexander Buzna: 140. výročie narodenia*. Majcichov : DSSJP, 2008.8 s. ISBN 9788096987122.

Spracovala: Slavomíra Peťovská

Ľudmila Cvengrošová

18.6.1937

akademická sochárka

Detstvo, rodina, štúdium

Pochádza z Radošiny, narodila sa v početnej rodine učiteľov Eleny a Štefana. Po sestrách Blanke a Kvete bola ich tretím dieťaťom a následne sa narodili dvaja súrodenci Stanislav a Viktória.

Základné vzdelanie nadobudla v miestnej radošinskej škole. Potom sa rozhodla študovať na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave, odbor keramika u prof. Lugsu. Štvorročné štúdium ukončila maturitnou skúškou roku 1951. Následne pracovala jeden rok vo vydavateľstve *Smena*. V roku 1956 začala

študovať na Vysoké škole výtvarných umení, odbor reliéfného sochárstva u prof. Rudolfa Pribiša. Jej absolventskou prácou bolo dielo: „Pamätník čs. armádneho zboru na vrchu Polom“.

Pracovná kariéra

Ludmilu Cvengrošovou na základe jej umeleckých diel prijali v roku 1962 do Zväzu slovenských výtvarných umelcov, odkiaľ ju však v roku 1969 vylúčili. Dôvodom bol jej protest proti vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa. Od roku 1966 sa angažovala vo výtvarnej skupine *Život*. Traumu zo spoločenského vývoja jej pomohlo prekonať narodenie syna Mária v roku 1970.

Výtvarná tvorba Cvengrošovej je zameraná na tri druhy diel: medaily, reliéfy, sochy

Samotná umelkyňa ich podľa priestorového zamerania delí diela na tri okruhy-inšpirované dejinami Slovenska, dojmami zo zahraničných ciest a svetom okolo nej samotnej. Každú z týchto skupín predstavuje množstvo umelecky precítených diel. Autorka ich prezentovala na viacerých zahraničných a domácich výstavách a dostala rôzne ocenenia. Prezident republiky jej udelil roku 2007 štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy. Patrí tiež k popredným predstaviteľom umenia modernej slovenskej plastiky.

Sochárske či medailérske diela Cvengrošovej sú späté s dejinami našej krajiny. Poctivým štúdiom a mimoriadnou sčítanosťou v danej problematike prejavila hlboký záujem o dávne osudy postáv slovenskej minulosti. Záber je skutočne široký. Od praveku, cez éru prvých roľníkov, staršiu železnú dobu, zaujatie Keltmi, Germánmi, Rimanmi, Slovanmi, Avarmi až po slovanské kniežatá a obdobie Veľkej Moravy. V konfrontácii s dávnou históriou vedie zároveň dialóg s minulosťou národa, na ktorého pozadí chce šíriť myšlienky humanity. Je to napr. plastika keltského kniežata Biateca v Bratislave, kamenná plastika Slovanky na hrade Devín, či súsošie sv. Konštantína a Metoda umiestnené pod Nitrianskym hradom.

Literatúra:

KOLNÍK, Titus – KOLNÍKOVÁ, Eva - VLADÁR, Jozef. 2010. *Ludmila Cvengrošová a dávne Slovensko (medaily, reliéfy, sochy)*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010. 179 s. ISBN 978-80-7165-822-1.

Internetové zdroje:

<https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:%C4%BDudmila_Cvengro%C5%A1ov%C3%A1>

<<http://www.litcentrum.sk/recenzie/ludmila-cvengrosova-a-davne-slovensko-medaily-reliefy-sochy-titus-kolnik-eva-kolnikova-jozef-vladar-cesta-do-davnoveku>>

Spracoval: Vladimír Daniš

Izák Czaban (Czaban, Zabanius, Czabányi)

5.6.1632 Brodzany - 18.3.1707 Sibiu, Rumunsko

filozof, teológ a dramatik.

Život

Narodil sa v rodine evanjelického farára v Brodzanoch, okres Partizánske (niektoré zdroje udávajú ako rodisko Brezno). Po štúdiách v Prievidzi, Šoproni a na univerzite vo Wittenbergu (od roku 1655, dosiahol tu titul magister) bol rektorom reformačnej školy v Brezne, kde ako formu poznávania zaviedol dišputy. Diskutovalo sa na nich o metafyzike a teológii, ale objavovala sa tu i kritika Aristotela. Od roku 1661 pôsobil v Prešove, kde sa spolu s Jánom Bayerom zaslúžil o premenu mestskej školy na lýceum a o jeho rozkvet, pôsobil tu ako profesor. Keď do Prešova prišli jezuiti presadzovať

protireformačné tendencie, musel odísť (1670). Po krátkom pobyte v Tubingene sa vydal do Sibine (dnešné Sibiu v Rumunsku), kde ho menovali za riaditeľa gymnázia. Neskôr sa tu stal aj kazateľom. Jeho syn, kráľovský sudca v Sibiu sa zaplietol do sprisahania proti kráľovi a bol popravený (1703).

Práca

Je prvým predstaviteľom atomizmu na Slovensku. V spise *Existentia atomorum* (Wittenberg, 1667), ktorý obsahoval 138 listov a bol výsledkom samostatného bádania, formou otázok a odpovedí uvádza 24 argumentov na dôkaz existencie atómov. Nadväzuje na Pierra Gassendiho a svojich učiteľov D. Sennerta a J. Sperlinga. Cabanova rozprava bola síce v mnohom poplatná scholastike, ale obsahovala prvky moderného myslenia a modernej fyziky. Napríklad Caban podobne ako Descartes hlásal, že autority treba uznávať len vtedy, ak nie sú v rozpore s rozumovým poznaním sveta. Pri svojej argumentácii sa odvoláva na pokusy, menovite na Guerického demoštráciu vákua. Hoci v knihe zostalo veľa z Aristotelových predstáv o hmote i pohybe, Caban sa pokúsil o atomistické vysvetlenie peripatetických foriem pohybu. Odmietol skryté vlastnosti a zaviedol architectonicus spiritus ako príčiny všetkého. Jeho atomizmus nebol materialistický.

Dielo

1661 – *Prešovské lýceum zdramatizované (Lyceum Eperienne dramaticum)*, učebná látka vo forme divadelných hier

1662 – *David*, zdramatizovanie biblického príbehu

1665 - *Vítanoslávna zástava obetovaná každoročne víťaznej prešovskej Minerve (Labarum Triumphale victrici Palladi Gragariace solenne)*, súbor šiestich divadelných hier

1667 – *Existencia atómov (Existentia atomorum)*

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Iz%C3%A1k_Caban – Wikipédia (wikipedia.org)>

<<https://zope.lutheran.hu/honlapok/protestans/felvidek/eperjes/czaban?lang=sk> Izak Czabán (lutheran.hu)>

Spracoval: Lukáš Dorušinec

Karol Ľudovít Černo (pseudonym Drahotín Černo)

22.11.1820 Uhrovec – 11.3.1894 Trenčín

básnik, evanjelický kňaz

Pôvod, vzdelanie

Označovaný aj ako Karol Ľudomil Černo bol slovenský básnik, publicista a evanjelický kňaz. Narodil sa v rodine krajčíra a učiteľa a vzdelanie získaval v Kšínnej, Uhrovci a v Trenčíne, neskôr pokračoval v štúdiu na lýceu v Bratislave, kde sa venoval štúdiu filozofie a teológie. Od 40. rokov 19. storočia bol aktívnym účastníkom slovenského národného hnutia, v roku 1845 na 2. valnom zhromaždení Tatrína zastupoval bratislavský Spolok miernosti. Pôsobil ako vychovávateľ v Bytčici a Uhrovci, v rokoch 1845 - 1846 bol učiteľom v Kšínnej, od roku 1846 pôsobil ako kaplán v Horných Ozorovciach, a od roku 1849 bol farárom v Trenčíne.

Literárna tvorba

Prvé verše začal písať ešte ako študent. Jeho básne *Horvatom, Na Trenčín*. mali silný národnobuditeľský nádych a dominovali v nich myšlienky o slovanskom bratstve. Okrem toho písal i oslavné verše o národovcoch (1867) : *Pomník... Ladislavovi Nozdroviczky, (1863) Slzy nad hrobom... Ludvíka Boboka, (1863) - Slzy nad hrobom... Emilie Fleischer*. Svoje diela vydával ako samostatné tlače, ale taktiež ich uverejňoval v časopisoch (Slovenské národné noviny, Evanjelické cirkevné noviny a i.).

Internetový zdroj:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Karol_%C4%BDudov%C3%ADt_%C4%8Cerno>

Spracovala: Lineta Feketeová

Zlata Dôňčová

2.8.1905 Nitrianska Streda – 14.9.1985 Bratislava

spisovateľka, prekladateľka

Detstvo, štúdiá

Učiteľka, spisovateľka, redaktorka a prekladateľka Zlata Dôňčová, vlastným menom Irena Dôňčová, prežila detstvo v Nadliciach, kam sa rodina po jej narodení presťahovala. V Nadliciach a v Topoľčanoch navštevovala ľudovú školu a v Topoľčanoch aj meštiansku školu.

Ďalšie vzdelávanie absolvovala na Učiteľskom ústave v Bratislave, kde v roku 1926 zmaturovala. V rokoch 1948 – 1952 diaľkovo študovala na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Pracovná kariéra a jej ukončenie

Po skončení štúdia pôsobila ako učiteľka v Ješkovej Vsi (1926 – 1933), v Malých Hyndiciach (1933 – 1937), v Zázrivej (1937 – 1940), v Očovej (1940 – 1942) a v Bratislave-Rači (1942 – 1952), kde bola od roku 1952 redaktorkou vo vydavateľstve Tatran. Od roku 1965 žila na dôchodku, venovala sa literárnej činnosti, zomrela v Bratislave. Pochovaná je na Mestskom cintoríne v Nitre. V umeleckej tvorbe ju zo slovenských spisovateľov ovplyvnili najmä Božena Slančíková Timrava a Jozef Cíger Hronský, zo svetovej literatúry Lev Nikolajevič Tolstoj a Joseph Cronin. Pre jej umelecké začiatky sú charakteristické najmä verše pre deti a hádanky.

Prozaická tvorba

Podstatnú časť literárneho diela Zlaty Dôňčovej predstavuje prozaická tvorba, v ktorej nachádzame tematické návraty do národnej minulosti. Jej historické romány sú inšpirované skutočnými udalosťami a faktografia sa v nich prelína s fikciou.

Zlata Dôňčová knižne debutovala historickým románom *Arnaut* (1944) z čias protitureckých vojen. Námetom románu spracovaného na základe záznamov vo farskej kronike v Očovej je romantická láska s prekážkami zobrazená na pozadí dobových pomerov. V 60. rokoch 20. storočia sa v jej diele objavuje náznak životopisného žánru. V dievčenskom historickom románe *Panna Izabela* (1963) zobrazila národnobuditeľské snaženie štúrovskej generácie v 30. a 40. rokoch 19. storočia cez ľúbostný vzťah Janka Francisciho k zemianke. Vydaril sa jej najmä plastický obraz dobovej Bratislavy a slovenského vidieka, ale epický rozmer diela bol oslabený, takže má skôr podobu beletrizovaného dejepisu ako „plnokrvnej epiky“.

Obdobie národného obrodzenia zobrazuje Dôňčová aj v románe *Agnesa a Tizian* (1972). Dej románu odohrávajúceho sa v bývalej Oravskej župe bol inšpirovaný osudom dvoch neterí Martina Hamuljaka, ktoré pre Jána Kollára zbierali ľudové piesne a porekadlá. Na pozadí historicky verného obrazu o živote národne uvedomelej slovenskej spoločnosti napísala autorka pútavý román, v ktorom dominuje ľúbostný cit.

Prepojením beletrizácie a faktografickej prózy rekonštruje autorka životné osudy ľudového liečiteľa Fraňa Madvu v románe *Divotvorný lekár z Rudna* (1972). Dokumentárnosť a úvahovosť sa v diele spája s rozprávačskou fikciou, ktorá prevláda najmä v prvých častiach knihy pri rozprávaní o tom ako sa formovala osobnosť protagonistu. Autorka sa nám pokúsila predstaviť Fraňa Madvu na jeho životnej púti tak, ako ho poznala z riadkov zažltnutých záznamov a obľúbila si ho zo spomienok jeho súčasníkov, či už priateľov alebo nežičlivcov.

Dievčenským románom s autobiografickými črtami je román *Netýkavka* (1974). Je to príbeh dospievajúceho dievčaťa hľadajúceho svoje miesto v živote. Dedinské prostredie, mesto, škola či kamarátstva s dievčatami tvoria rámec tomuto pútavému rozprávaniu, ktoré sa odvíja v období po prvej svetovej vojne. Autorka sa týmto dielom vracia do svojej mladosti v Nadliciach a do obdobia svojich štúdií na meštianke v Topolčanoch.

V románe *Ondrejova kráľovná* (1977) dominuje kolektívna vzbura žien. Autorka opisuje zápas Prievidze s majiteľom Bojnického zámku grófom Pálfiom o mestské privilégia. Hlavnými hrdinkami sú prievidzské ženy vedené múdrou Ančou Kardošovou, ktoré maria všetko, čo zámok podniká, aby Prievidzu pripravil o jej postavenie. Svoju smelosť podopierajú faktom, že na tróne sedí žena, populárna Mária Terézia a dúfajú v jej spravodlivosť.

Obdobie vlády Márie Terézie a Jozefa II. autorka približuje aj v románe *Pani z kamenného domu* (1979). Dej knihy sa odohráva v posledných rokoch 18. storočia v Trnave, ktorá bola v tomto čase jedným z významných stredísk kultúry a vzdelanosti na Slovensku. Na pozadí kultúrnohistorických udalostí a faktov sa rozvíja vlastná fabula románu. Po niekoľko desaťročí sledujeme osudy viacerých trnavských rodín, predovšetkým ich ženskej časti. Plasticky, v dobovom kolorite spoznáваме spoločenský život mesta, ktorého pokojnú hladinu z času na čas rozčeria študenti. Mešťania s nimi majú nehody nielen pre ich výčiny, ale aj pre ľúbostné pletky s trnavskými dievčatami.

Zrod, vzostup a pád Veľkej Moravy zachytáva autorkin novelistický triptych *Traja kniežací jazdci* (1980). V troch novelách *Pribina*, *Svätopluk a Pád* ožívajú boje o jednotnú moc slovienskych a moravských kniežat, vojny s Frankami či zápas o víťazstvo kresťanstva na našom území. Dielo sa niekedy považuje za vyvrcholenie autorkinej tvorby, ktorá zvolila netradičnú kompozičnú štruktúru s cieľom napodobniť staroslovienske literárne zlomky a náročné štylistické postupy.

Dej historickej novely *Čákova Katarína* (1984) sa odohráva na prelom 13. a 14. storočia, keď sa Uhorsko po vymretí Arpádovcov zmietalo v zápasoch o kráľovskú korunu. Ústrednou postavou je nemanželská dcéra Matúša Čáka Trenčianskeho. V diele sledujeme jej citové dospievanie na Trenčianskom hrade, kde ju pritúlila hradná pani, ako živú výčitku rozkošníkemu mocipánovi, jej hľadanie podstaty života, až do chvíle, kedy zakotví na Zvolenskom hrade slávneho, vzdelaného magistra rytiera Dôňča. Autorka sa odkláňa od folklórnej a štúrovskej tradície a Matúša Čáka Trenčianskeho vykresľuje na základe výsledkov historickej vedy ako bezohľadného a krutého pána.

Literatúra:

BIELIKOVÁ, V. – MIŽÁKOVÁ, H. 2012. *Zlata Dôňčová : Personálna bibliografia*. 1. vyd. Nitra : Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre, 2012. ISBN 978-80-851-43-56-0.

DÔNČOVÁ, Zlata. 1985. *Agnesa a Tizian*. Bratislava : Mladé letá, 1985.

DÔNČOVÁ, Zlata. 1979. *Pani z Kamenného domu*. Bratislava : Tatran 1979.

MARČOK, Viliam. 2004. *Dejiny slovenskej literatúry III. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. storočia*. Bratislava : 2004. ISBN 89-88878-87-X.

STANISLAVSKÁ, Zuzana a kol. 2010. *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960*. 1. vyd. Bratislava : Literárne informačné centrum 2010. 318 s. ISBN 978-80-8119-026-1

TRNOVSKÁ, Miroslava. *Zlata Dónčová v archíve literatúry a umenia SNK*. In: Knižnica, roč. 13, č. 7 – 8, s. 64.

Internetové zdroje:

<<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/zlata-doncova#pseudonym> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/agnes-a-tizian-73287> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/divotvorny-lekar-z-rudna-73288> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/netykavka-73290> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/ondrejova-kralovna-73291> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/pani-z-kamenného-domu-73292> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/traja-kniezaci-jazdci-73296> [cit. 2013-12-8]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/cakova-katarina-129763> [cit. 2013-12-8]>

Spracovala: Katarína Beňová

Ladislav Dorušák, ThDr.

13.7.1923 Holíč-30.8.1997 Topoľčany

katolícky kňaz, cirkevný dejateľ, pedagóg

Pôvod, vzdelanie, cirkevné hodnosti

Ladislav Dorušák sa narodil v Holíči, kde žili jeho rodičia Matej Dorušák (1893 – 1971) a Františka, rod. Madáková (1895 – 1977). Ľudovú a neskôr aj meštiansku školu navštevoval v Holíči. V rokoch 1935-1940 študoval na gymnáziu v Skalici a v rokoch 1940-1943 na rehoľnom františkánskom gymnáziu v Malackách.

V rokoch 1940-1943 pokračoval štúdiom na bohosloveckej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Dňa 20. júna 1948 bol vysvätený za kňaza.

Po obhájení dizertačnej práce *Existencializmus* na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave dosiahol v roku 1961 titul ThDr.

V roku 1948 bol kaplánom, od roku 1950 správcom farnosti, od roku 1969 bol dekanom. V roku 1983 bol vymenovaný za čestného kanonika trnavskej kapituly a pôsobil aj v kňazskej rade Trnavského arcibiskupstva.

Zomrel v Topoľčanoch a je pochovaný na tzv. starom cintoríne na Krušovskej ulici.

Pôsobenie

Kaplán

1948 Dunajská Streda

1949 Bratislava-Rača

Správca farnosti

1950 Bratislava-Rača

1951 Ardanovce
1952 Horné Otrokovce
1953-1959 Brodské
1959-1962 Myjava
1962-1966 Bernolákovo
1966-1968 Radošovce
1968-1969 Malacky
1969-1997 Topoľčany

Problémy s komunistami a štátnou bezpečnosťou

Povojnový bolševický režim prenasledoval kňazov a rehoľníkov. Už v roku 1949 štátna bezpečnosť (ŠtB) posielala medzi kňazov provokatérov. V tom čase bol kaplán Ladislav Dorušák svedkom zatknutia dekana račianskej farnosti pre podozrenie zo skrývania vysielачky. O pár mesiacov bol on sám obvinený z krádeže vína. Našiel sa však svedok, ktorý listom na Povereníctvo vnútra dosvedčil, že víno rozkrádali prívrženci komunistov. V roku 1959 si štátna bezpečnosť založila na Ladislava Dorušáka vecný operatívny zväzok, v roku 1963 z neho chcela urobiť agenta, ale napokon sa stal preverovanou osobou, dôverníkom pod krycím menom „Jaroslav“ a po príchode do Topoľčian pod krycím menom „Ladislav“. Prežil aj zatknutie v Číne a následné vypočúvanie v Moskve.

Charakteristika osobnosti, ekumenizmus

Ladislav Dorušák bol všestranne orientovaný intelektuál. Mal rôzne záujmy a záľuby medzi ktoré patrili dejiny a literatúra, filozofia a teológia, ale aj šport, najmä stolný tenis a volejbal. Bol aj vynikajúci šachista. K jeho širokému rozhľadu patrili aj znalosti z medicíny. Na univerzite tajne navštevoval prednášky z medicíny. Obdivoval Matku Terezu. Veľa cestoval a navštívil aj exotické krajiny.

Svedectvom jeho náklonnosti k ekumenizmu bolo aj zapožičanie bývalej cintorínskej kaplnky Panny Márie na Krušovskej ulici v Topoľčanoch Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku do dokončenia výstavby evanjelického chrámu v Topoľčanoch.

Pred rokom 1989 sa angažoval v mierovom hnutí, ako aj v hnutí Pacem in terris, združení katolíckych duchovných, spolupracujúcich s komunistickým režimom v Československu (1971-1989). Tieto skutočnosti prispeli k ukončeniu jeho pedagogickej činnosti na teologickej fakulte po roku 1989.

V jeho pôsobení v Topoľčanoch bolo charakteristické veľmi silné sociálne cítenie a vplyv na spoločenský vývoj mesta. V roku 1997 sa stal čestným občanom mesta.

Výstavba a opravy kostolov, fár, kalvárie a kláštora

Ladislav Dorušák sa zaslúžil o rekonštrukciu topoľčianskeho kostola, cintorína a kalvárie. V 70-tych rokoch 20. stor. sa uskutočnila prestavba topoľčianskej fary a jej prístavba, pričom vznikli štyri kaplánske byty. Inicioval komplexnú rekonštrukciu topoľčianskej Kalvárie, počas ktorej bol postavený aj rodinný dom určený pre jej správcu a strážcu. V týchto rokoch dal postaviť farské budovy v Jacovciach, Krušovciach, Ludaniciach, Prašiciach, Veľkých Ripňanoch a Závade. Po roku 1989 vznikli kostoly v Kamanovej, Kuzmiciach, Velušovciach a v Zlatníkoch. Dal zrekonštruovať kostoly v Jacovciach, Nemčiciach, Tesároch, Veľkých Bedzanoch a Závade. V roku 1992 zahájil výstavbu kostola Svätého Ladislava a Gorazda na Slnecnej ulici v Topoľčanoch, ktorý bol vysvätený 13. mája 2000. Uskutočnil výstavbu kláštora milosrdných sestier Rádu Panny Márie Jeruzalemskej, slávnostne otvorenom v roku 1993, za čo mu v tom istom roku udelil Rád nemeckých rytierov vyznamenanie .

Po roku 1989 organizoval cirkevné školstvo. V Topoľčanoch vznikli dve cirkevné základné školy Svätého Don Bosca a Svätého Ladislava a dve stredné školy Stredná zdravotnícka škola a Gymnázium svätého Vincenta de Paul.

Svoju knižnicu, okolo 4500 titulov z 27 odborov, odkázal farskému spoločenstvu.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. 394-395 s. ISBN 978-80-970467-7-4.

KOVÁČ, Štefan. 2008. *Po cestách už nechodím. K trom jubileám ThDr. Ladislava Dorušáka*. Topoľčany : 2008. ISBN 9788096993642.

Internetové zdroje:

<https://www.slovensko.sk/sk/agendy/agenda/_ustav-pamati-naroda>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Doru%C5%A1%C3%A1k>

<<http://www.mariosoft.sk/myjava/dorusak.htm>>

<<https://mytopolcany.sme.sk/c/20673710/l-dorusaka-pri-prichode-do-topolcian-opluli-nevzdal-sa-a-dodnes-zanechal-v-meste-nezmazatelnu-stopu.html>>

Spracovala: Helena Grežd'ová

Alexander Dubček

27.11.1921 Uhrovec – 1.9.1992 Praha

politik, reformátor socializmu, európska osobnosť

Rodina, detstvo, štúdium – pobyt v Sovietskom zväze

Narodil v Uhrovci v tom istom dome ako Ľudovít Štúr, v budove miestnej školy. Ako 3,5 ročný v roku 1925 odišiel so do Sovietskeho zväzu, republiky Kirgizsko s päťročným bratom Júliusom a svojimi rodičmi, otcom Štefanom, matkou Pavlínou, ktorí boli silne ľavicovo orientovaní. Z toho dôvodu obdivovali nový sovietsky štát ako nádej pre spravodlivejší život, zlepšenie postavenia chudobných, a preto sa tam aj oni rozhodli skúsiť šťastie. Odcestovali s transportom priemyselno-výrobného družstva Interhelpo so sídlom v Žiline, ktorého názov vyjadruje snahu o internacionálnu pomoc mladému sovietskemu štátu a tým zároveň sebe. Prišli však do nehostinného, nescivilizovaného kraja, Kirgízi žili ešte kočovným životom. Táto skutočnosť sa odlišovala od toho, čo sa dozvedeli doma o tejto krajine. Rovnako tento problém mali i ostatné komúny a družstvá prisťahovalcov z USA, Nemecka, Argentíny, Talianska, Rakúska a Švajčiarska. Napriek týmto ťažkostiam slovenské rodiny priekopníkov Interhelpa vytvorili za dve desaťročia obdivuhodné dielo, na ktorom sa podieľali i Dubčekovci. Vybudovali tu prvú elektrárňu, textilnú fabriku, krajčírsku, stolársku, obuvnícku, zámočnícku, sedlársku a garbiarsku dielne – t.j. krajinu scivilizovali na európsky spôsob. Kirgizský pobyt výrazne ovplyvnil Alexandrove detstvo a mladosť a aj neskorší politický profil. Celkom tu strávil skoro deväť rokov svojho mladého života, aktívne sa zapájal do ochotníckeho divadla, v slovenskej základnej škole sa priatelil s Annou, ktorá sa mu v dospelom veku stala manželkou. Roku 1933 sa Dubčekovci presťahovali do mesta Gorkij (dnešný Nižnij Novgorod), kde Alexandrov otec Štefan začal pracovať v novovybudovanom automobilovom závode, ktorý vznikol s pomocou amerických odborníkov firmy Ford a tu zúžitkoval znalosť angličtiny. Vybrali si ho ako kvalifikovaného remeselníka spolupracovať s Fordovými expertmi, ktorým zároveň robil tlmočníka. Alexander absolvoval v Gorkom strednú školu a získal nezabudnuteľné zážitky vo voľnom čase, strávenom na brehoch riek Volga a Oka. Stal sa tu svedkom prvých stalinistických čistiek.

Návrat na Slovensko a ilegálny odboj

Vzhľadom ku skomplikovaným vnútorným pomerom v sovietskom štáte a črtajúcej sa vojne, Štefan Dubček so sedemnásťročným synom Alexandrom sa v novembri 1938 vrátil do Česko-Slovenska za manželkou, ktorá sa už pred tromi rokmi s najstarším synom vrátila domov. Situácia vo vlasti nebola práve priaznivá, bolo po Mníchovskej dohode. V marci 1939 bol vytvorený Slovenský štát, stal sa jedným zo závislých na hitlerovskom Nemecku, ktoré začalo vzápätí okupovať Čechy a Moravu. Štefan sa zapojil do odboja, kde bol jeden z vedúcich činiteľov komunistického protifašistického ilegálneho odboja. Štátna polícia ho roku 1942 vypátrala a zatvorila. Dostal sa do koncentračného tábora Mauthausen. Odtiaľ sa mu podarilo ujsť. V tom čase i mladý osemnásťročný Alexander sa stal členom ilegálnej komunistickej strany. Vyučil sa za strojného zámočníka v Dubnici nad Váhom, kde potom zostal pracovať v zbrojárskych závodoch. Popritom ilegálne pôsobil v protifašistickej bunke. Po vypuknutí Slovenského národného povstania roku 1944 sa stal jeho aktívnym účastníkom so zbraňou v ruke, bol dvakrát ranený, jeho brat Július zahynul v boji.

Začiatky politickej kariéry

Po vojne pôsobil v rôznych politických funkciách v Trenčíne, Banskej Bystrici. Nakoľko ovládal dobre ruský jazyk funkcionári komunistickej strany ho vyslali do Moskvy študovať politické vedy v rokoch 1955 – 1958. V 60-tych rokoch 20. storočia nastal uňho zvrät, postupne sa stáva reformným komunistom pod vplyvom sovietskeho reformného komunistu Nikitu Chruščovova. Podstatnú rolu tu zohrala jeho aktivita v práci straníckej rehabilitačnej komisie, pri ktorej sa mal možnosť zoznámiť s krutou skutočnosťou politických procesov s komunistami v prvej polovici 50-tych rokov. V roku 1962 sa stal vedúcim tajomníkom Krajského výboru KSS v Bratislave a od roku 1963 prvým tajomníkom Ústredného výboru KSS.

Pražská jar

Ľudia, ktorí sa dostali do kontaktu s Dubčekom, hovorili o ňom ako o nekonfliktnom, priateľskom a usmievavom človeku, ktorý bol vhodným kompromisom medzi táborom reformistov a konzervatívnym krídlom KSČ. Bol hlavným predstaviteľom premien, ktoré pod tlakom verejnosti, udalosti a reformných komunistov prebiehali od polovice 60-tych rokov 20. storočia. Alexander Dubček pre svoje reformné názory prišiel koncom roka 1967 do konfliktu s vtedajším nepopulárnym prezidentom ČSSR Antonínom Novotným, ktorý bol proti snahám reformovať socializmus. Napokon to vyústilo ku skutočnosti, keď v januári 1968 najvyššie vedenie KSČ oddelilo funkciu prezidenta republiky a prvého tajomníka KSČ, za ktorého potom zvolili Alexandra Dubčeka. Najvyšší stranícky post mu umožňoval, aby začal presadzovať liberalizáciu totalitného komunistického režimu. Vzniknutý proces sa zvykne nazývať Pražská jar. Jednou z jeho hlavných úloh bolo čeliť útokom proti komunistickej strane a proti socializmu. Sovietski predstavitelia s nespokojnosťou sledovali tento obrodny proces, pretože sa obávali oslabenia socialistického bloku, ktorého boli lídrami. Kým na jednej strane sa podarilo získať dôveru občanov v politiku KSČ, čo konštatoval aj ústredný výbor 29. mája a 1. júna 1968, tak sa na druhej strane reformným komunistom nepodarilo získať dôveru svojich sovietskych spojencov, ktorí začali v júli 1968 aktívne pripravovať vojenský zásah do ČSSR. Napokon v noci z 20. na 21. augusta bez vypovedania vojny vtrhli do Československa vojská piatich štátov socialistického vojenského bloku Varšavskej zmluvy, obsadili jeho územie a zmocnili sa kontroly štátu. Sovietski vojaci zatkli a odvliekli A. Dubčeka, J. Smrkovského, O. Černíka a ďalších do Moskvy. Prezident ČSSR Ludvík Svoboda (spolu s delegáciou, ktorú tvorili G. Husák, M. Dzúr, B. Kučera, V. Biřak, A. Indra a J. Piller) odletel do Moskvy, kde žiadal, aby sa na rokovaníach zúčastnili Dubček a ostatní uväznení komunistickí predáci. Sovieti pustili iba Dubčeka, Smrkovského, Špačka a Šimona, ktorých z väzenia „v lesoch“ dopravili do Moskvy 24. augusta. Potom prepustili aj ďalších delegátov. Ale tajomník ÚV KSSZ Boris Ponomarev im jasne povedal, že sa budú môcť vrátiť domov iba po podpísaní Sovietmi pripraveného protokolu, či to bude trvať deň, týždeň, dva týždne alebo i mesiac. Svoboda, Dubček, Černík, Smrkovský a Špaček sa mohli 27. augusta vrátiť do Prahy, potom, ako podpísali všetkých pätnásť Sovietmi diktovaných podmienok „Moskovského protokolu“, čo znamenalo ich úplnú kapituláciu. Jediný František Kriegel mal odvahu nepodpísať! Napriek tejto porážke sa Dubček z vysokej politiky dobrovoľne nestiahol. Toto obdobie Dubčekovej kariéry je niekedy vnímané dosť kontroverzne. Dubčekovi kritici mu napríklad vyčítajú, že podpísal neslávne

známy „obuškový zákon“. V skutočnosti však Dubček musel tento zákon podpísať ako predseda Federálneho zhromaždenia. Sám sa pritom snažil robiť obštrukcie, ktorými chcel minimálne oddialiť prijatie „obuškového zákona“ a zmierniť jeho obsah. Ako poslanec za zákon nehlasoval. Bol tiež vo vysokých funkciách v čase upálenia sa Jana Palacha a následných mnohotisícových manifestáciách proti prítomnosti okupačných vojsk začiatkom roka 1969. Dňa 1. januára 1969 podľa zákona o česko-slovenskej federácii, ktorý bol pripravovaný už dlhšie pred vpádov intervenčných vojsk, vznikla Slovenská socialistická republika. Predsedníctvo SNR vymenovalo 2. januára 1969 prvú vládu SSR na čele so Štefanom Sádovským.

Dubček počas normalizácie

Plénum ÚV KSC v Prahe odvolalo 17. apríla 1969 Dubčeka z funkcie prvého tajomníka a nahradil ho Gustáv Husák. Od apríla do októbra 1969 pôsobil ako predseda Federálneho zhromaždenia, potom krátko ako veľvyslanec v Turecku. Viacerí od neho očakávali, že využije túto funkciu na emigráciu do zahraničia, čo však neurobil. V roku 1970 ho vylúčili z KSS. Napokon okolnosti prinútili Dubčeka, aby sa vo verejnom živote prestal celkom angažovať. V rokoch 1970 – 1985 pracoval ako mechanizátor v podniku Západoslovenské štátne lesy v Bratislave - Krasňanoch. Počas tohto obdobia ho sledovala Štátna bezpečnosť pod kódovým menom "ESER" a súčasne aj jeho syna. Roku 1985 odišiel do dôchodku.

Dubček a Nežná revolúcia, tragická smrť

Dubček sa počas dvadsaťročnej diskriminácie nevzdal svojich reformných ideálov. Písal protestné listy najvyšším štátnym a stranickým orgánom a inštitúciám. Ich znenie sa v samizdatoch dostalo medzi domácu ako i zahraničnú verejnosť, kde mali ohlas a stali sa dobrými prostriedkami na udržiavanie odporu proti vládnym štruktúram. V januári 1989 napísal protesty G. Husákovi a M. Jakešovi proti znovuväzneniu V. Havla, ktorého potom po prepustení v apríli navštívil v jeho pražskom byte. V auguste v tom roku podpísal protestnú petíciu proti prenasledovaniu Bratislavskej päťky. Bol tiež prítomný na súdnom pojednávaní proti jej členom. Dňa 17. novembra 1989 sa zúčastnil známej protestnej manifestácie v Prahe. Tak sa aktívne opäť vrátil do politiky, čo sa prejavilo v jeho zvolení za predsedu Federálneho zhromaždenia ČSFR 28. novembra 1989. Roku 1992 sa stal predsedom Sociálnodemokratickej strany Slovenska. Na sklonku roka 1989 sa o ňom uvažovalo ako o možnom prezidentovi Česko-Slovenska. Vrcholní predstavitelia Nežnej revolúcie sa ale dohodli, že prezidentom sa stane Václav Havel. Dubček 1. septembra 1992 utrpel vážnu dopravnú nehodu pri Humpolci, bol hospitalizovaný v pražskej nemocnici Na Homolce, kde 7. novembra zomrel. Pochovaný je na bratislavskom cintoríne Slávičie údolie.

Ocenenia:

Sacharova cena za ľudské práva, Európsky parlament, Štrasburg, 1990

Výročná cena za ľudské práva, Medzinárodná skupina pre ľudské práva, Washington 1990; Cena za ľudské práva, Svatový židovský kongres, Austrálsky inštitút pre židovské záležitosti, Australia, 1991

Medzinárodná cena Alfonsa Comína, Barcelona, 1991

Cena Paula Harrisa, Nadácia Rotary pri Rotary International, Bombay, 1991

Čestné doktoráty:

Dr.h.c. Università degli Studi di Bologna, 1998

Dr.h.c. Universidad Complutense de Madrid, 1990

Dr.h.c. The American University, Washington, 1990

Dr.h.c. Université Libre de Bruxelles, 1990

Dr.h.c. University of Dublin, Trinity College, Dublin, 1991

Dr.h.c. Univerzita Komenského, Bratislava, 1991

Rad Ľudovíta Štúra I. tr. In memoriam za mimoriadne zásluhy a rozvoj demokracie a ľudských práv, šírenie dobrého mena Slovenskej republiky v zahraničí (udelil prezident SR, 1995)

Medaila M. R. Štefánika I. tr. Za významnú činnosť v domácom i zahraničnom odboji (udelil Ústredný výbor Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov)

Literatúra:

MAXA, Hubert. 1998. *Alexander Dubček Ľlovek v politice (1990 – 1992)*. Bratislava : Kalligram, Doplněk Brno, 1998. 219 s. ISBN 80-7149-217-5.

MICHALOVÁ, Tereza – MAGÁT, Pavol – ZDRAŽILOVÁ, Eva. 1998. *Dubček známy neznámy*. Bratislava : Prospero 1998. 157 s. ISBN 80-7127-020-2.

MICHALOVÁ, Tereza (ed.). 1998. *Hovory o Alexandrovi*. Bratislava : Prospero, 1998.

DUBČEK, Alexander. 1993. *Z pamäti. Nádej zomiera posledná*. Bratislava : Nová Práca, 1993.

MIHÁLIK, Ladislav (ed.). 1997. *Alexander Dubček 1921- 1972*. Bratislava : Spoločnosť Alexandra Dubčeka, 1997.

LALUHA, Ivan a kol.: *Dubček*. Bratislava : Smena, 1991.

Spracoval: Vladimír Daniš

Peter Dvorský

25.9.1951 Parížske
operný spevák

Rodina, detstvo, štúdium

Detstvo prežil v Hornej Vsi. Štúdium spevu na bratislavskom Konzervatóriu absolvoval v roku 1973. Ešte počas štúdia ho ako mimoriadny talent angažovali do Opery Slovenského národného divadla (SND) v Bratislave, kde debutoval v roku 1972 ako Lenský v Eugenovi Oneginovi. V roku 1973 zvíťazil v spevackej súťaži Mikuláša Schneidera - Trnavského a v roku 1974 sa stal laureátom medzinárodnej súťaže Petra Il'jiča Čajkovského v Moskve. O rok neskôr nasledoval študijný pobyt v Taliansku v milánskom Teatro alla Scala.

Kariéra operného speváka

Štartom jeho hviezdnej medzinárodnej kariéry bolo hosťovanie Opery SND v Rakúsku vo viedenskej Volksoper v roku 1976. V roku 1977 vystupoval na najpoprednejších zahraničných operných scénach a bol už stálym hosťom Štátnej opery vo Viedni. Významným prelomom v jeho medzinárodnej kariére bol rok 1979, keď naštudoval vo švajčiarskom Zürichu Werthera v rovnomennej opere Julesa Masseneta. V tom istom roku sa prvýkrát predstavil v opere Bohéma v milánskej La Scale. Predstavenie malo obrovský úspech a Dvorský sa stal najžiadanejším slovenským umelcom na najvýznamnejších operných scénach sveta. Spieval po boku najslávnejších operných sólistov a dirigentov. Hosťoval na viac ako šesťdesiatich scénach v 25 krajinách celého sveta. Na začiatku 80-tych rokov 20. storočia ho oficiálne zaraďovali do štvorice najlepších tenoristov sveta vedľa Placida Dominga, Luciana Pavarottiho a José Carrerasa. Ako jeden z najpoprednejších svetových tenorov propagoval slovenskú interpretačnú školu a Slovensko tak zviditeľňoval tým najpozitívnejším spôsobom. Jeho doménou bola talianska a francúzska belkantová literatúra, kde sa ideálne uplatnil jeho farebný hlasový fond, vysoká

poloha, lyrická presvedčivosť a spontánna muzikalita. Z profilových úloh Petra Dvorského treba spomenúť najmä Gounodovho Fausta, Pucciniho Rodolfa v Bohéme, Pinkertona v Madam Butterfly, Des Grieuxa v Manon Lescaut, Verdiho Vojvodu v Rigolettovi, Alfreda v Traviate, Riccarda v Maškarnom bále, Donizettiho Nemorina v Nápoji lásky, Edgarda v Lucii di Lammermoor či Massenetovho Werthera, Čajkovského Lenského z Eugena Onegina alebo Princa v Dvořákovvej Rusalke. Vyjadrenie Dvorského o hrdosti na slovenský pôvod je nasledovné : „Často sa ma pýtajú, či som hrdý, že som Slováčok. Každý musí byť do určitej miery hrdý na svoj národ, na svoju materinskú pôdu. Hrdosť spočíva aj vo výsledku práce, v tom, čo z danej krajiny vychádza, aký signál dáva svetu. V umení je Slovensko veľmocou, je liahňou dobrých spevákov.“

Peter Dvorský zosobňoval v kontexte slovenskej interpretačnej školy vrchol svetovej úrovne. Jeho pôsobenie na domácej pôde zvyšuje operu na Slovensku na európsku úroveň. Zahraničné účinkovanie zasa zviditeľňuje Slovensko tým najpozitívnejším spôsobom a zaraďuje ho do prvého európskeho radu v takej medzinárodnej prestížnej oblasti, akou je opera. Ako jeden z vedúcich svetových tenoristov propaguje slovenskú interpretačnú školu.

Ocenenia

Výrazné úspechy zaznamenali tiež jeho kreácie slovenského repertoáru. Jedným z jeho najvýraznejších úspechov bola postava Ondreja v Suchoňovej opere Krútnava, za ktorú dostal v roku 1999 cenu ministra kultúry SR. Javiskové stvárnenie postáv potvrdzuje aj jeho veľký herecký talent a srdce, ktoré odovzdáva svojmu obecstvu. V roku 1984 udelili Petrovi Dvorskému titul národný umelec a o dva roky neskôr, v roku 1986 mu Viedenská štátna opera udelila titul Kammersänger. Prezident ČR Václav Havel mu na svojej vôbec poslednej zahraničnej návšteve v Bratislave v januári 2003 odovzdal štátne vyznamenanie ČR - Medailu za zásluhy I. stupňa za vynikajúce umelecké výsledky. Dostal tiež cenu predsedu Národnej rady Slovenskej republiky za rozvoj kultúry a humanitného vzdelávania za rok 2012. Vo Viedni prevzal Cenu Centrope za rok 2012. Získal ju za cezhraničné aktivity ako iniciátor a garant najväčšej detskej piesňovej súťaže "Slávik Slovenska" v interpretácii slovenských ľudových piesní. Dňa 1. januára 2013 bolo Petrovi Dvorskému prezidentom Slovenskej republiky udelené štátne vyznamenanie Pribinov kríž I. triedy.

Mimojavisková zaangažovanosť

Peter Dvorský sa angažoval aj mimo operných javísk. V roku 1990 založil Peter so svojim priateľom, básnikom a prekladateľom Dr. Petrom Stílichom celoslovenskú súťaž v interpretácii ľudovej piesne s názvom Slávik Slovenska. V roku 1990 bol Slávik Slovenska čisto slovenskou piesňovou súťažou, neskôr sa etablovala v Čechách. Potom sa dostala aj do Maďarska, Rumunska, Poľska a na Ukrajinu. Medzičasom sa už konala v Toronte, New Yorku a vo Viedni. Často zasada v porotách speváckych súťaží doma i v zahraničí. Od roku 2001 je predsedom poroty medzinárodnej speváckej súťaže Antonína Dvořáka v českých Karlových Varoch. Dňa 2. novembra 2006 sa habilitoval na Hudobnej fakulte Akadémie múzických umení v Prahe. Od roku 1996 v rámci Festivalu Petra Dvorského v Jaroměřicích nad Rokyťou vedie medzinárodné spevácke kurzy master class. Od roku 2007 organizoval v Piešťanoch každoročné Majstrovské spevácke kurzy Petra Dvorského, ako súčasť Piešťanského festivalu. Od roku 2006 do roku 2010 pôsobil Peter Dvorský ako šéf opery Štátneho divadla v Košiciach a od roku 2010 do roku 2012 ako riaditeľ opery SND.

Žije v Bratislave, do roku 2018 bol riaditeľom Slovenského inštitútu v Ríme. Je ženatý a má dve dcéry. Má štyroch bratov: spevákov Miroslava, Jaroslava a Pavla a ekonóma Vendelína.

Dvorský a charita

V roku 1991 založil spolu s manželkou nadáciu a rehabilitačný ústav HARMONY na podporu detí s diagnózou detskej mozgovej obrny. Hlavnou činnosťou nadácie je poskytovanie sociálnych služieb, väčšinou formou rehabilitačných pobytov a tým umožniť väčšiu dostupnosť rehabilitácie deťom s rôznymi i pohybovými problémami z celého Slovenska. Dobrovoľne pomáha aj v ďalších početných projektoch na Slovensku a vo svete. „Ani súčasný svet sa bez charity nezaobíde. Sú miesta a ľudia, ktorí potrebujú našu pomoc. Presvedčil som sa o tom už pred mnohými rokmi pri svojich hosťovaniach po svete. Charitatívnych podujatí som sa osobne rád zúčastňoval.“

Úsilie pomôcť som po roku 1989 preniesol k nám, na Slovensko, keď sme sa s manželkou rozhodli vybudovať Harmony ako centrum pomoci zdravotne postihnutým deťom. Chceli sme dokázať, že zdravotnícke zariadenie nie je len miestom utrpenia a bolesti, ale aj miestom šťastia, radosti a estetického zážitku.

Charita, pomoc bližnému - to nie je len vec chudoby či prosperity štátu. Je to niečo navyše. Je to vec ľudského cítenia a myslenia. Predovšetkým tých, ktorí chcú pomáhať, ktorí chcú rozdávať radosť a podávať iným pomocnú ruku. Nezištne, dobrovoľne. Bez odplaty. Taká pomoc má totiž zmysel.

Verím, že tieto vlastnosti Nadácie sa nám podarí rozvíjať a napĺňať.“ (P. Dvorský, online: nadaciahoarmony.sk)

Literatúra:

BLAHO, Jaroslav. 2011. *Legenda bez legend: Peter Dvorský a jeho doba*. Bratislava : Kaligram, 2011.

ŠTILICHOVÁ, Danica. 1991. *Peter Dvorský*. Bratislava : TATRAN, 1991. 104 s. ISBN-80-222-310-6.

Iné zdroje:

TASR, publikované v: Slovenské dotyky, ročník XVI, č. 10-11/2011, str. 8.

Internetové zdroje:

<<http://feminity.zoznam.sk/profil/163/peter-dvorsky>>

<<http://www.dubravka.sk/sk/Mestska-cast/Osobnosti-Dubravky/Operty-spevak-Peter-Dvorsky.alej>>

<<http://www.nadaciaharmony.sk/nadacia/harmony.php?harmony=zakladatelia>>

<<http://www.pluska.sk/soubiznis/domaci-soubiznis/petra-dvorskeho-odvolali-z-funkcie-riaditela-opery-snd.html>>

<<http://www.supermusic.sk/sprava.php?idskupiny=424&idspravy=404732&sid=>>

<<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=ziivotopis&ID=19>>

<<http://zivotopis.osobnosti.cz/peter-dvorsky.php>>

Spracoval: Dominik Turček

Jozef Elenič

9.2.1941 Topoľčany – 28.7.2002 Topoľčany

zakladateľ Festivalu Topoľčianska hudobná jar – jeseň

Narodil 9. februára 1941 Topoľčanoch. K prvému dotyku s hudbou ho priviedol salezián Braniš, neskôr ďalší nadšenec dychovej hudby pán Janovič, organizátor miestnej hasičskej kapely. Malý Jozef v nej cvičil a pestoval si s klarinetom v ruke svoj vzťah k hudbe. Priazňou okolností sa ocitol v brnenskom spojárskom učilišti, kde panoval duch neobyčajného záujmu o hudbu. V učilišti bol spevácky zbor, dychovka i tanečná kapela, v ktorej hral Jozef nielen na klarinet, ale aj na saxofón. Z tých čias pochádza aj Jozefova spomienka na koncertovanie černoškého

klarinetistu Edmunda Halla, spoluhráča slávneho Luisa Armstronga.

Tieto zážitky "live" spolu s tvármi svetových hudobných skladateľov na stenách topolčianskej hudobnej školy lemovali cestu Jozefa Eleniča do celoživotných „osídí" hudby. V nich sa pred ním postupne otváral svet organovej hudby. Už ako mládenec na ženie chodieval do Prahy na dvojnásobné rande – so svojou budúcou manželkou Jankou a s organovou hudbou v kostole sv. Jakuba. Nečudo, že sa organ stal pre Jozefa Eleniča stelesnením tej najpríťažlivejšej hudby. V Prahe sú tiež korene jeho ďalšej lásky – k sláčikovým kvartetám.

Na základe vlastnej muzikantskej skúsenosti, bohatých zážitkov z koncertov a elektrotechnickej profesie, začal Jozef Elenič na začiatku 70. rokov 20. storočia budovať v Topolčanoch Hifi-klub. Najprv to boli priateľské posedenia pri vtedy nedostupných nahrávkach reprodukováných na amatérsky skonštruovaných gramofónoch, debaty o článkoch uverejnených v časopise Hudba a zvuk. Nenápadne sa však rodilo divadlo hudby s audiovizuálnymi programami a ctižiadosť porovnať sa s tvorbou iných autorov. Tak vznikol program Jozefa Eleniča s názvom „Jeho veličenstvo ORGAN“, ktorý zvíťazil na celoštátnej prehliadke audiovizuálnej tvorby v Třebíči.

Na jednom z koncertov v Prahe sa J. Elenič zoznámil s členmi svetoznámeho pražského Kocianovho kvarteta. Ich koncert v marci 1994, ako aj vznik Súkromného konzervatória Dezidera Kardoša bol impulzom pre vznik festivalu Topolčianska hudobná jar-jeseň. Práve „Kocianovci“ hrávali v Topolčanoch skoro každý rok, taktiež Štátny komorný orchester zo Žiliny je v Topolčanoch pravidelne. Na koncertoch THJ účinkovali umelci takých zvučných mien ako Václav Hudeček, Jindřich Pazdera, Ivan Sokol, Jaroslav Tůma, Jurij Rozum, Ivan Gajan, Ida Černecká, ale aj zbory – Spevácky zbor Lúcnice, Spevácky komorný zbor a Zbor Technik akademik s dirigentom Pavlom Procházkom (rodákom z Topolčian), Orchester ľudových nástrojov s umeleckým vedúcim Miroslavom Dudíkom. Hot serenaders a mnoho ďalších telies a umelcov.

K 60. narodeninám udelilo Mestské zastupiteľstvo v Topolčanoch Jozefovi Eleničovi Cenu mesta – striebornú plaketu ako prejav uznania a úcty.

Slová jedného z najpovolanějších, topolčianskeho rodáka Ladislava Mokrého: "Bohatý koncertný život Topolčian, sústredený do jarných a jesenných cyklov svedčí o tom, že mesto aj v tomto vykročilo do Európy. Jedinečnosť topolčianskej iniciatívy je však v tom, že je za ňou symbióza dobrovoľného nadšeného prístupu k umeniu a miestnej oficiálnej podpory."

Jozef Elenič, človek, ktorý sa zaslúžil o vznik takéhoto projektu, si zasluhuje najvyššie uznanie preto, že ako amatér (a to v jeho prípade skutočne znamená pôvodný význam slova, teda milovník) svojim nadšením pre krásnu hudbu dokázal infikovať mnohých.

Spracovala: Mária Zliechovcová

Robert Fico, Doc. JUDr. CSc.

15.9.1964 Topolčany

právník, vysokoškolský pedagóg, politik

Mladosť a štúdium

Narodil sa v rodine Ľudovíta Fica a Emílie Rybanskej ako druhorodený syn. Otec pracoval ako robotník a matka ako predavačka. Svoje detstvo do šiestich rokov prežil v obci Hrušovany a potom sa presťahovali do Topolčian. Po získaní základného vzdelania na ZŠ na Tribečská pokračoval v štúdiu na Gymnázium v Topolčanoch, ktoré ukončil roku 1982. Pokračoval v štúdiu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa prejavoval ako ambiciózny študent s výbornými výsledkami. Aktívne sa zapájal do práce fakultného výboru Socialistického zväzu mládeže a 14. apríla 1986 tu vstúpil do

základnej organizácie Komunistickej strany Československa (KSČ). V roku 1988 uzavrel manželstvo so Svetlanou Svobodovou. Majú jedného syna Michala.

Po Nežnej revolúcii absolvoval študijné pobyty na tému „Ľudské práva a trestné právo“ V USA (1990), Veľkej Británii (1991), Fínsku, Belgicku a Francúzsku. Zúčastnil sa kurzu na Akadémii európskeho práva v Trevíri.

Právnická kariéra

V rokoch 1987-1988 vykonal justičné skúšky a získal justičnú prax v odbornej kvalifikácii na výkon funkcie sudcu. Potom v rokoch 1988 - 1992 absolvoval postgraduálne štúdium v odbore trestné právo na Ústave štátu a práva Slovenskej akadémie vied, kde po obhájení kandidátskej práce „*Trest smrti v československom trestnom práve*“ získal hodnosť kandidáta vied. V roku 2001 bol habilitovaný na Akadémii policajného zboru na docenta v študijnom odbore „*Bezpečnostné služby*“ po obhajobe habilitačnej práce s témou „*Nutná obrana*“. Od roku 1986 až do roku 1995 pracoval na Právnickom inštitúte Ministerstva spravodlivosti SR. V rokoch 1994 – 2000 pôsobil ako agent pre zastupovanie SR v konaní pred Európskou komisiou pre ľudské práva a Európskym súdom pre ľudské práva. Zo 14 prerokovaných prípadov nešetného zaobchádzania s pracovníkmi, pri ktorých vystupoval ako agent SR, súd konštatoval porušenie niektorého článku dohovoru zo strany SR a 7 skončilo dohodou. Do februára 2019 neúspešne kandidoval na sudcu Ústavného sudcu.

Politická kariéra do roku 1999

Členom KSČ bol od roku 1986 do roku 1990, potom sa stal členom Strany demokratickej ľavice (SDĽ), ktorá vznikla po novembri 1989 premenovaním vtedajšej KSS. V roku 1992 bol prvýkrát zvolený za poslanca Národnej rady SR. Po voľbách, v ktorých SDĽ stratila veľa hlasov odstupujúci predseda Peter Weis označil za svojho nástupcu 31-ročného Roberta Fica. Ten však náhle stiahol kandidatúru v prospech Ľubomíra Fogaša, bývalého kolegu z Právnickej fakulty UK v Bratislave. Po voľbách roku 1998, keď vznikla koalícia, ktorú tvorili: Strana demokratickej koalície (SDK), Strana demokratickej ľavice (SDĽ), Strana maďarskej koalície (SMK) a Strana občianskeho porozumenia (SOP), začal vystupovať proti koalícii s SMK, ktorá podľa neho sa pokúša otvárať tzv. Benešove dekréty. Vtedy sa stal najpopulárnejším politikom strany so ziskom najviac preferenčných hlasov v SDĽ.

Vznik SMERU

Roku 1999 vyvrcholili jeho nezhody v SDĽ, vystúpil z nej a v decembri 1999 založil novú politickú stranu pod názvom SMER. Jej snahou bolo byť alternatívou ako voči vtedajšej vládnej koalícii tak aj opozícii. Ešte v tom istom volebnom období 1998 – 2002 prijala do svojho názvu prívlastok *tretia cesta*. Predstavitelia strany tvrdili, že strana sa zdefinovala ako strana *moderného progresívneho stredoľavého politického prúdu typu britskej Labour Party, alebo nemeckej SPD*.

Roku 2002 bol znovu zvolený do parlamentu, ale jeho strana nedosiahla očakávaný výsledok, čo malo za následok jeho úvahy o odchode z politiky, čo napokon neurobil. V roku 2004 sa Robertovi Ficovi podarilo zjednotiť ľavicové strany a 1. januára 2005 SMER zmenil názov na SMER – sociálna demokracia a bol medzinárodne uznaný v podobe členstva v Strane európskych socialistov.

Predseda vlády 2006 – 2010

Strana SMER – sociálna demokracia pod Ficovým vedením zvíťazila v parlamentných voľbách roku 2006 a stala hlavným aktérom pri zostavovaní novej vlády. Robert Fico sa stal predsedom vlády, v ktorom boli zastúpené tri politické subjekty: SMER-SD, Slovenská národná strana (SNS) a ĽS-HZDS.

Obdobie rokov 2010 – 2020

Vo voľbách roku 2010 bol znovu zvolený za poslanca Národnej rady SR a zastával funkciu jej podpredsedu. V predčasných voľbách v roku 2012 Ficova strana zvíťazila a stala sa vďaka zisku 83 mandátov jedinou stranou pri zostavovaní vlády. Robert Fico sa opäť stal predsedom vlády. V roku 2014 bezúspešne kandidoval na prezidenta, porazil ho Andrej Kiska. Do parlamentných volieb roku

2016 vstupovala strana SMER-SD oslabená oproti roku 2012. Napriek tomu prezident Kiska poveril Roberta Fica zostavením vlády, ktorú vytvoril v koalícii so stranami SNS, Most-Híd a SIEĽ (rozpadla sa krátko po zostavení vlády). V roku 2018 v dôsledku krízovej situácie, spôsobenej vraždou novinára Jána Kuciaka, Fico podal demisiu a odvtedy bol a doteraz je členom parlamentu.

Ocenenie

2014 Rad Bieleho Leva od prezidenta Českej republiky Miloša Zemana

Knižné publikácie

FICO, Robert. *Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty) : záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR*, Bratislava : Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SR, 1991. 85 s.

FICO, Robert. 1998. *Trest smrti*, Bratislava : Kódexpress, 1998.

FICO, Robert. Fico. 2001. *Nutná obrana*, Bobot : Ludoprint, 2001.

Literatúra:

VAGOVIČ, Marek. 2016. *Vlastnou hlavou: ako predal Fico krajinu oligarchom*. Bratislava : Premedia, 2016. 248 s. ISBN 9788081594410.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Robert_Fico Robert Fico - zxc.wiki>

<<https://www.sme.sk/os/2/robert-fico>>

Spracoval: Vladimír Daniš

Gregor Friesenhof

9.1.1840 Petrohrad - 17.7.1913 Nedanovce

veľkostatkár, meteorológ, hospodár

Pôvod

Gregor Friesenhof sa narodil v roku 1840 v Petrohrade ako jediné dieťa rakúskeho diplomata Gustáva Vogel von Friesenhof a ruskej aristokratky Natálie I. Zagriašskej, sesternice vdovy po básnikovi Alexandrovi S. Puškinovi Natálie. Od svojich štyroch rokov vyrastal v brodzianskom kaštieli. Len deväťročnému Gregorovi zomrela matka a otec sa oženil druhýkrát. Za manželku si vyhládol Puškinovu švagrinú – Alexandru N.

Gončarovú, s ktorou sa v Brodzanoch natrvalo usadil. Dvanásťročný mladý Griša, ako Gregora v detstve nazývali, získal náhradnú matku, no nezískal vrúcnu materinskú lásku, čo azda viedlo k zvláštnostiam jeho povahy. Ovplyvniť to mohlo tiež narodenie nevlastnej sestry Natálie.

Ako cudzincovi sa stalo Friesenhofovi Slovensko domovom a prežil tu takmer celý svoj život. V čase, keď sa slovenská šľachta a zemianstvo vedome odsúdili do role „suchej ratolesti“ národa, si Friesenhof ako cudzinec a aristokrat našiel vzťah k slovenskému národnoemancipačnému hnutiu a v roku 1863 sa dokonca stal jedným z „výborníkov“ práve založenej Matice slovenskej. Z tohoto obdobia pochádza aj list podpredsedovi Matice Karolovi Kuzmánymu, v ktorom vyjadril svoj vzťah k slovenskému národu. Píše: „... hlas a vôľa národa tohoto, ktorý za svoj uznávam a až do smrti uznávať budem, bárs aj

národnosť jeho mojou není a ňou sa stať nikdy nemůže, hlas a vůľa národa tohoto vždy mne sviatym bude..“

V službách roľníka

Ako šľachtic mal všetky predpoklady na to, aby sa pohyboval v prostredí salónov a poľovačiek, pôsobil vo sférach vysokej politiky a holdoval všetkým radovánkam života. On však svoj celoživotný záujem sústredil na roľníka a jeho potreby. Roľnícka otázka sa na Slovensku v podmienkach komplikovaného prechodu od feudálneho ku kapitalistickému spôsobu výroby vyprofilovala na problém dominantného charakteru. Ukazovalo sa reálne pristúpiť k plneniu naliehavých úloh poľnohospodárstva, resp. roľníctva prostredníctvom organizačnej bázy. Po tom, ako sa Friesenhof presvedčil o nemožnosti realizovať svoje národohospodárske predstavy prostredníctvom štátom dotovaného župného spolku, bol v roku 1872 na stretnutí jeho priaznivcov v Nedanovciach založený Hospodársky spolok pre údolie Nitry. Tomuto spolku zasvätil Gregor Friesenhof takmer celý svoj ďalší život. Spolok sprostredkoval nákup strojov, hnojív, osiva, plemenných zvierat, organizoval výstavy, prednášky, názorné ukážky, zájazdy na „vzorné“ hospodárstva, za výhodných podmienok požičiaval poľnohospodárske stroje. V Nedanovciach založil aj dielňu na výrobu poľnohospodárskych strojov a zásoboval nimi roľníkov v Nitrianskej, Trenčianskej a Tekovskej župe. Zostrojil aj vlastný typ pluhu, ktorý sa nazýval „nedanovský“ a neskôr, po preneseaní dielne do Brodzian, „brodziansky“ pluh. Uskutočňoval poľné pokusy, odvodňoval pozemky, robil chemické rozbery. Výpočet jeho aktivít súvisiacich s povznesením slovenského vidieka je veľmi bohatý.

Publicista

Pozoruhodná je aj jeho publicistická činnosť. Publikoval vo viacerých slovenských i nemeckých časopisoch. Jeho najväčším projektom bol rozsiahly seriál *Hospodársko-učbárske listy*, uverejňovaný od mája do novembra 1866 v časopise *Obzor*. Cieľom týchto článkov mali byť podľa Friesenhofa „*krátke poukazovania na základné pravdy hospodárske...., ktoré by cestu k polepšeniu a zveľadeniu hospodárstva slovenského pripravovali*“. Od roku 1888 začal vydávať spolok vo vlastnej tlačiarňi tlačený časopis *Správy hospodárskeho spolku údolia Nitry*, ktorého hlavným cieľom bolo prinášať roľníkom poučenie i zábavu. Friesenhof tento časopis sám aj redigoval. Výnimočnosť vydávania slovenského časopisu pre slovenských čitateľov pochopíme len vtedy, ak si uvedomíme, že išlo obdobie zostreňného národnostného útlaku.

Meteorológ

Nemalé úspechy dosiahol Friesenhof na poli meteorológie. V roku 1866 zriadil v Nedanovciach meteorologickú stanicu, postupne ju budoval a zdokonaľoval, až v roku 1873 získala štatút stanice II. stupňa, zahrnutej do pozorovacieho systému Ústredného kráľovského meteorologického ústavu v Budapešti. Veľkú pozornosť venoval hlavne prognóze počasia, od roku 1877 napríklad začal počas žatvy vydávať tzv. telegramy počasia v najbližších dňoch. G. Friesenhof je považovaný za zakladateľa biometeorológie na Slovensku. Aj v tejto oblasti mal bohatú publikačnú činnosť a dosiahol viacero uznání aj na medzinárodnej úrovni.

Okrem spomínaných aktivít bol aj vášnivým amatérskym archeológom, geológom, zaoberal sa aj sociologickými otázkami - v rukopise zostalo niekoľko jeho prác s touto problematikou, organizoval dobrovoľnú hasičskú ochranu na hornej Nitre, osobne vydal v slovenčine návod na činnosť hasičských zborov na dedinách a návod na používanie hasičských striekačiek. Bol aj propagátorom družstevníctva, zakladateľom úverného, potravného i gazdovského družstva v Brodzanoch. Bol členom a podpredsedom Spolku nitrianskych lekárov, lekárnikov a prírodovedcov.

Gregor Friesenhof ako statkár a aristokrat mal pred sebou viacero možností na úspešnú kariéru. Zvolil si však, na rozdiel od svojich generačných druhov, atypickú a najmenej ľahkú cestu - cestu na poli poľnohospodárskeho pokroku a materiálneho povznesenia roľníctva. Neuhol z nej napriek početným prekážkam, nepochopeniu a príkoriam. Patrí mu preto právom uznanie a adekvátne miesto v dejinách Slovenska, jeho vedy a roľníctva, s ktorým ako národohospodár, vedec a filantrop zviazal svoj celoživotný osud.

Bol svojráznou osobnosťou, a hoci sa mu dá prisúdiť veľa prívlastkov a charakteristík, ani jedna nevystihne úplne jeho život, zmýšľanie a činy.

Literatúra:

HOLEC, Roman. 1993. *Barón v službách roľníka (Gregor Friesenhof)*. In: *Historické štúdie. Ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993. s. 77-106.

HOLEC, Roman. 2001. *Zabudnuté osudy*. Matica slovenská : 2001. 263 s. ISBN 80-7090-629-4.

Internetové zdroje:

<<http://dikda.eu/gregor-friesenhof-hlasi-spravy-o-pocasi/>>

<<https://mytopolcany.sme.sk/c/7673881/baron-zbrodzian-bol-pre-mnohych-cudak.html>>

<<https://sk.wander-book.com/gregor-friesenhof-z22258.htm>>

<https://www.masstredneponitrie.sk/laksollnieue/osobnosti.phtml?id3=50656&module_action__266312__id_art=22268#m_266312>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

František Gaal

20.3.1860 Skačany – 11.12.1906 Subotica, Srbsko

hudobný skladateľ, klavírny virtuóz, dirigent, pedagóg

Detstvo

Narodil sa v rodine učiteľa ľudovej školy. Po smrti rodičov ho starší brat Pius chcel dať na kňazské povolanie. Mimoriadne talentovaný osirotený chlapec sa v roku 1866 stal žiakom rehoľnej školy v Nitre. Mal vrodenný hudobný a jazykový talent. Už ako desaťročný vedel hrať na každom nástroji, ktorý sa mu dostal do rúk. Na spôsob hrania prišiel sám, inštinktívne, bez učiteľa. S ľahkosťou si osvojil aj všetky jazyky viac národnostného okolia Nitry. Okrem maďarčiny, nemčiny, češtiny a slovenčiny takmer plynulo rozprával aj po francúzsky a latinsky. Keď pocítil bezhraničnú túžbu po hudbe, oznámil svojmu bratovi želanie stať sa hudobníkom. Vyššie ročníky gymnázia neukončil v Nitre, ale v Budapešti, kde zároveň navštevoval aj Národné konzervatórium.

Hudobná akadémia Budapešť – žiak Franza Liszta

Po maturite v roku 1878 sa prihlásil na Hudobnú akadémiu v Budapešti na odbor klavír a kompozícia. Riaditeľom a vedúcim profesorom hry na klavíri bol Ferenc Erkel, slávny skladateľ, jedným z profesorov kompozície bol Kornél Ábrányi, významný hudobný spisovateľ. Lesk a význam Akadémie zvyšovala prítomnosť Franza Liszta, ktorý v tom čase trávil tri mesiace ročne v Budapešti a zapájal sa do pedagogickej práce. Obetavá práca týchto hudobných pedagógov našla najsilnejšiu ozvenu u Františka Gaala, ktorý bol v tom čase najlepším študentom Akadémie. Štvorročné štúdium na Hudobnej akadémii ukončil v roku 1882 s výborným hodnotením.

Subotica – nepoznaný a neprijatý génius

Vďaka vynikajúcemu diplomu a referenciám bývalých profesorov získal 1. októbra 1882 miesto riaditeľa hudobnej školy v Subotici. V hudobnej škole pôsobil aj ako učiteľ a bol tiež regenschori (organista a zbormajster) v Kostole sv. Terézie. Talentovaný, vzdelaný, ale neskúsený 22-ročný mladý muž, ktorý doteraz žil v šťastnej izolácii umenia, sa ocitol zoči-voči množstvu nevyriešených úloh každodenného života.

František Gaal bol nielen prvým riaditeľom hudobnej školy, ktorý skončil Hudobnú akadémiu, ale vôbec jej prvým učiteľom, ktorý mal akademické vzdelanie. Vzdelával sa vo výborných školách a dovtedy sa pohyboval len medzi svojimi vzdelanými spolužiakmi a profesormi. Práve preto ho skľučovali primitívne hudobné pomery Subotice. V týchto časoch mal prívržencov len medzi mladými intelektuálmi okolo novín Szabadkai Hírlap. Postupne sa však subotická verejná mienka o ňom zlepšovala. Niežeby ho skutočne pochopili, možno si iba zvykli na nepoznaného génia, ktorý žil medzi nimi. Vplýval na nich aj medzinárodný úspech, ktorý dosiahol svojimi koncertmi a skladbami.

Skladateľská a koncertná tvorba

Obyvatelia Subotice si Františka Gaala vážili ako umelca, skladateľa či dirigenta, v skutočnosti ho neprijali medzi seba. Niekdajší najlepší študent budapeštianskej Hudobnej akadémie, ktorého renomovaní profesori priam rozmaznávali svojím uznaním a pochvalou, unikal z tohto preňho tak chladného prostredia. Utekal ku komponovaniu. S ľubozvučnými skladbami napísanými pre mužský zbor dosiahol v mnohých speváckych kruhoch Uhorska úspech, na ktorý bol zvyknutý na Hudobnej akadémii. Jednu svoju klavírnú skladbu venoval Lisztovi, druhú Wagnerovi. Poslal im ich a obaja veľkí skladatelia mu vyjadrili svoje uznanie. Pápež Lev XII. mu dvakrát poslal vyznamenanie, najskôr za jeho Omšu C dur, potom za Pápežskú hymnu.

Úspešné koncertné turné tiež boli preňho útekom. Otvárali sa mu najslávnejšie koncertné siene Európy v Budapešti, vo Viedni, v Paríži, v Londýne a v Ríme. Bolo to najmä vďaka jeho klavírnej technike, svoju úlohu však zohralo aj jeho nadpriemerné kozmopolitické vzdelanie. Na svojich koncertoch – okrem svojich vlastných skladieb – najradšej hrával romantické diela vyžadujúce veľkú virtuozitu, skladby Liszta, Chopina, Mendelssohna. Aj jeho vlastné diela odzrkadľovali vplyv týchto veľkých majstrov romantiky, hlavne Franza Liszta. Maďarské rapsódie pre klavír napísal v Lisztovom štýle a dosiahol nimi mimoriadne veľký úspech.

V roku 1887 bol na koncertnom turné v Srbsku a Bulharsku, kde sa zoznámil s belehradskou herečkou Zorkou Teodosijević a vytvoril sa medzi nimi romantický vzťah. Prostredníctvom nej sa potom spriatelil aj s významným srbským skladateľom Stevanom Mokranjacom. Zorke Teodosijević venoval Romancu, Mokranjacovi svoju melodrámu s názvom Jadna majka. Na znak sympatie voči svojim srbským priateľom - umelcom a hlavne voči Zorke Teodosijević sa na tomto turné viackrát podpísal ako Franja Galović. Slovanská hudba ho zaujala už aj v detstve - melódie svojej rodnej zeme z okolia Nitry uchoпил v kompozícii pre sláčikový orchester s názvom Suita z ruských a česko-moravských piesní. Srbské ľudové piesne spracoval v sprievodnej hudbe k divadelnej hre belehradského herca a dramatika Velju Miljkovića s názvom Kraljević Marko.

Jednu zo svojich najpopulárnejších skladieb s názvom Maďarská ilúzia, v ktorej spracováva ľudovú pieseň Chrúst, žltý chrúst, venoval nadanej a obľúbenej žiačke Nelli Brestyánszky z Bresztiny.

Dňa 23. januára 1887 koncertoval v Subotici gróf Géza Zichy, slávny jednoruký klavirista, pre ktorého Franz Liszt písal špeciálne virtuózne skladby pre jednu ruku. Na tomto koncerte sa uskutočnila premiéra Gaalovej Slávnostnej predohry, ktorá sa neskôr stala populárnou. Predviedol ju subotický orchester pod vedením autora.

Komponovanie, koncertovanie a organizovanie koncertov boli Františkovi Gaalovi oveľa bližšie než starosti okolo hudobnej školy. Dňa 13. apríla 1903 slávil umelec dvadsiate výročie skladateľskej tvorby. Na príležitostnom koncerte osobne dirigoval svoju Slávnostnú predohru. Je autorom asi 150 orchestrálnych a klavírných skladieb a úprav ľudových piesní a tancov.

Posledné roky života

V roku 1905 sa začali u klavírneho virtuóza a už svetoznámeho hudobného skladateľa prejavovať zdravotné problémy – ochorenie pečene. V novembri 1906 sa uňho objavila žltáčka, ktorú však nebral vážne. V sobotu 8. decembra poobede ešte dirigoval orchester v divadle. Jeho zdravotný stav sa však prudko zhoršil a 11. decembra 1906 zomrel.

Literatúra:

KENYERES KOVÁCS, Márta. 1976. *Stará pieseň, slávna pieseň: Život a dielo Györgya Arnolda, Františka Gaala a Ernőa Lányiho*. Vydavateľstvo Életjel, 1976.

František Gaal. In: Skačianske noviny č. 2/2010. Prevzatý preklad Diány Angély Marosz.

Spracovala: Marta Štrpková

Jozef Gahér

28.4.1934 Dvorany nad Nitrou - 12.3.2013 Bratislava

hudobný skladateľ

Vzdelanie

Hudobný skladateľ a pedagóg Jozef Gahér maturoval v roku 1953 v Topoľčanoch. V rokoch 1953 – 1957 študoval na VŠMU v Bratislave u Jána Cikkera kompozíciu, v rokoch 1957 – 1960 absolvoval odbor hudobná výchova a slovenský jazyk na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave. V rokoch 1969 – 1975 študoval na JAMU v Brne kompozíciu u Ctirada Kohoutka a experimentálnu kompozíciu u Aloisa Piňosa. Akademický titul docent skladby a teórie skladby získal v roku 1994 na Pedagogickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne.

Pedagogická činnosť

Prvým pôsobiskom Jozefa Gahéra bola Stredná pedagogická škola v Modre (1960 – 1968), od roku 1968 začal vyučovať na Katedre slovenského jazyka a literatúry PdFUK v Trnave. V roku 1981 prešiel na Katedru hudobnej výchovy PdFUK v Trnave a v období rokov 1983 – 1986 bol jej vedúcim. Po zrušení katedry v roku 1986 pôsobil na Katedre hudobnej výchovy na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave.

Dielo

Jozef Gahér je autorom viacerých opier, napísal aj dve detské opery: *Jarmilka* (1953) a *Sen v lese* (1956). K niekoľkým dielam mu texty napísala manželka Helena Gahérová, k väčšine si napísal texty podľa svetoznámych autorov sám. Napr. *Scénické variácie na motívy Rómea a Júlie* (1976), *Irasema* (1977), *Penelope XX*. (1978), *Hra štyroch* (1979), *Aucassin a Nicolette* (1981), *Lavína* (1983), *Malka* (1984), *Pastier a pastierka* (1987), *Dante Alighieri* (1992).

Písal hudbu k baletom - *Obrad svätej svadby* (1967), *Paraboly* (1969), *Ifigénia na Tauride* (1984), *Francesca da Rimini* (1987) a vytvoril množstvo symfonických skladieb, vokálno-inštrumentálnych diel, skladieb pre sólový hlas a orchester, pre zbory a orchester a sólové nástroje a orchester.

Ceny a vyznamenania

- 1968 Cena Ernsta Blocha - 1. cena New-York USA
- 1968 Concorso Internazionale di Musica Giovanni Battista Viotti, Vercelli (IT) - čestné uznanie, finále Vercelli Taliansko
- 1970 Čestná cena Friedricha Kuhlaua za dielo *Omaggio alla Kuhlau* Uelzen Nemecko
- 1970 Primo Premio Citta di Trieste (IT) - 1. cena Terst Taliansko
- 1972 Medzinárodná hudobná súťaž Pražská jar, Praha (CZ) za dielo *Fantázia* Praha
- 1973 Čestné uznanie Severomoravského KNV za dielo *Na pochodu se neumirá* Ostrava
- 1975 Cena Jihočenského KNV - 2. za dielo *Země pod Blaníkem* České Budějovice
- 1976 Cena Českej hudobnej spoločnosti - 2. za dielo *Metamorfózy leta* Praha
- 1978 Skladateľská súťaž C. M. Webera za dielo *Penelope XX*. Dresden Nemecko
- 1979 Uwharrie Clarinet – Percussion Duo Composition Contest - 2. cena Houston N.C. USA
- 1983 Para Masas Corales - 1. cena Tolosa Španielsko
- 1996 Skladateľská súťaž Roku slovenskej hudby, Bratislava - 3. cena Bratislava
- 2004 Cena mesta Topoľčany - Zlatá plaketa

Literatúra:

JURÍK, Marián. 1998. *Jozef Gahér*. In: ZAGAR, Peter – JURÍK, Marián. *100 slovenských skladateľov*. Bratislava : Národné hudobné centrum, 1998. s. 99 – 100. ISBN 8096779966

Internetový zdroj:

<<http://old.hc.sk/src/osobnost>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Vladimír Gális

21.5.1941 Dolné Chlebany - 31.5.2014 Bratislava

hudobník, riaditeľ a zriaďovateľ súkromného konzervatória a súkromnej školy úžitkového umenia

Vzdelanie

1960 Konzervatórium Bratislava
1978 Vysoká škola múzických umení Bratislava

Kariéra

1960 ĽŠU Senec, pedagóg
1968 ĽŠU Partizánske, zástupca riaditeľa
1978 ĽŠU Topoľčany, riaditeľ

1990 Ústredná školská správa Bratislava, inšpektor

1994 SKDK, SŠÚV zriaďovateľ a riaditeľ

V minulosti

člen folklórnych súborov Železničiar, Gymnik, Jánošík, Ifju Szivek

člen Ľudového orchestra česko-slovenského rozhlasu

člen tanečného orchestra

Zriaďovateľ a prvý riaditeľ *Súkromného konzervatória Dezidera Kardoša* v Topoľčanoch - prvého súkromného konzervatória na Slovensku a *Súkromnej školy úžitkového výtvarníctva* v Topoľčanoch - prvej strednej umeleckej školy s výtvarným zameraním v Nitrianskom kraji. Obe školy vznikli 1. septembra 1994. V školskom roku 2007/2008 zriadil elokované pracovisko *Súkromného konzervatória Dezidera Kardoša v Prešove*.

Školy sa etablovali nielen v školskom sektore, ale aktívne sa podieľajú i na kultúrnom živote mesta Topoľčany i ostatných miest na Slovensku.

Vladimír Gális patrí medzi významné osobnosti v oblasti slovenského súkromného umeleckého školstva, podieľal sa na organizovaní kultúrneho a spoločenského života nášho regiónu (najmä Topoľčianska hudobná jar a jeseň), jeho meno rezonuje i vo svete profesionálnych umelcov.

Bol vynikajúcim *umelcom - interpretom*, ktorý brilantne ovládal hru na hoboji, cimbale, bicích nástrojoch, klavíri, ale dokázal hrať takmer na všetkých hudobných nástrojoch. Pôsoobil ako člen folklórnych súborov.

Zastával post zástupcu riaditeľa, riaditeľa, školského inšpektora. Predovšetkým bol však vynikajúci pedagóg, organizátor a uznávaný odborník, ktorého si vážila umelecká a kultúrna verejnosť na území celého bývalého Československa.

Ocenenia

Počas svojho života získal množstvo ocenení. Medzi najcennejšie patrí *Strieborná plaketa mesta Topoľčany*.

Vladimír Gális bol nielen vynikajúcim riaditeľom, kolegom, vyžarovala z neho prirodzená autorita, ale bol i veľmi „*ľudským*“ človekom, *človekom s veľkým srdcom*. Bol aj odvážnym človekom, ktorý neváhal v záujme slobody počas novembra 1989 poskytnúť aparáturu na ozvučenie prvých verejných vystúpení demonštrantov v Topoľčanoch.

Literatúra:

MÁLIKOVÁ, Mária. 2013. *70.výročie ZUŠ Ladislava Mokrého v Topoľčanoch*. [cit. 15-10-2014]. Dostupné na internete: <http://www.zumokreho.sk/dokumenty/clanok.pdf>

RICHTÁRECH, Štefan – JÁNOŠ, Jozef. 2014. *Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša Topoľčany. Súkromná škola úžitkového výtvarníctva Topoľčany*. Topoľčany: Tristanpress, spol. s r.o., 2014. 21 s.

Spracovala: Jana Horilová

Pavel Gašparovič Hlbina

13.5.1908 Veľké Kršteňany – 21.10.1977 Bobot

vedúca osobnosť katolíckej literárnej moderny

Detstvo, štúdiá, kňazská kariéra

Narodil sa v chudobnej roľníckej rodine vo Veľkých Kršteňanoch. Bol najstarší zo štyroch detí. V rokoch 1916 – 1921 navštevoval Štátnu ľudovú školu vo Veľkých Kršteňanoch. V roku 1921 odchádza na gymnaziálne štúdiá do Trnavy a odtiaľ v roku 1922 do Nitry. Po skončení gymnaziálnych štúdií navštevoval v rokoch 1929 - 1934 teologickú fakultu v Prahe. Ako študent teológie sa vyznačoval nesmiernou zbožnosťou a nadaním. Dňa 30. septembra 1934 prijal v nitrianskej katedrále z rúk biskupa Karola Kmeťka kňazskú vysviacku a potom 7. októbra 1934 slúžil v kostole Narodenia Panny Márie v Malých Kršteňanoch primičnú svätú omšu. Svoj ďalší život obetoval Bohu a poézii. Ako kňaz pôsobil vo viacerých farnostiach: v Rosine pri Žiline, Bošáci, Konskej, Rakovej, Divine, Veľkých Chlievanoch, Považskej Bystrici, Kysuckom Novom Meste. Od roku 1945 bol správcom farnosti v Bobote pri Trenčíne, kde pôsobil 32 rokov. Tu 21. októbra 1977 ukončil svoju životnú púť. Jeho telesné pozostatky sú uložené v rodinnej hrobke na cintoríne vo Veľkých Kršteňanoch.

Literárne dielo

P. G. Hlbina pokladá literárna veda spolu s Rudolfom Dilongom za vedúcu osobnosť Slovenskej katolíckej moderny. Začiatky jeho tvorby spadajú do druhej polovice dvadsiatych rokov 20. storočia, keď začal prispievať do študentských literárnych časopisov. Hlbinaova poetika sa cibrla na stránkach Vesny, neskôr publikoval aj v Slovenských pohľadoch, Eláne a v časopisoch katolíckej moderny.

P. G. Hlbina bol najerudovanejším členom katolíckej moderny. Jeho polemiky o surrealizme a poetizme v literárnych časopisoch držali krok s európskym prúdením. Vďaka Hlbinovým publicistickým príspevkom a prekladom sa slovenská verejnosť zoznamovala s moderným umením umocneným kresťanským humanizmom.

Hlbina, dobre ovládajúci francúzsky jazyk a literatúru, hľadá to, čo spája katolicizmus s modernou poéziou. Svoj vzťah k poetizmu zdôvodňuje aj teoreticky. Vychádzajúc z Bremonda formuluje program tzv. absolútnej, čistej poézie, „ktorou sa možno dostať k najvyššej Poézii, k Bohu.“ V Hlbinovej poézii vystupujú do popredia dve dominanty: na jednej strane sú to hlboké náboženské meditácie a reflexie. Druhý pól v Hlbinovej poézii tvorí poetistická hravosť, sklon snívať, zabávať sa metaforami, rýmami a fantastickými extravaganciami.

Hlbinaova prvá básnická zbierka *Začarovaný kruh* vyšla v roku 1932 s podporou Dr. Štefana Zlatoša, profesora teológie v Trnave. Kritika ju prijala veľmi priaznivo. Je rozčlenená do troch častí: *Ukrižovaný, Najkrajší sen, Okno do neba*. Jej poetika je poznačená symbolizmom.

V druhej básnickej zbierke *Cesta do raja* (1933) sa Hlbina prikláňa k náboženskej meditácii. Do centra svojej poézie postavil Boha, no v jeho básňach sa objavujú aj motívy lásky, krásy a životnej pohody, čo viac približuje Hlbinaovu poéziu k pozemskému životu.

Ďalšie zbierky *Harmonika* (1935), *Dúha* (1937) a *Belasé výšky* (1939) sám autor hodnotí takto:

„*Harmonika* znamená pokus o básnické vyrovnanie telesnosti a duchovnosti. *Dúha* je kniha odpočinku, poetickej hry a niekoľkých dojmov z ciest... *Belasé výšky* znamenajú zmierenie sa so životným osudom a rezignáciou v životnej problematike.“

V zbierkach *Harmonika* a *Dúha* čerpal podnety z poetiky českej a francúzskej poézie, hoci ich filozofickú orientáciu odmietal. Podľahol hre predstáv, asociácií a experimentovaniu. V zbierke *Dúha* (1937) sa Hlbina predstavil ako básnik detsky sa zabávajúci so slovom a rýmom.

Nová zbierka *Belasé výšky* (1935) znamenala návrat k prvým zbierkam. Hlbina zanechal hravý spôsob básnenia a opäť píše náboženskú – meditatívnu poéziu.

Prvá povojnová zbierka *Mŕtve more* (1946) je symbolom všetkých mŕtvych miest a chvíľ, ktoré ľudstvo prežívalo a ktoré sa stále objavujú v živote. Mŕtvota života nútila Hlbina spievať o kráse, samote, mámení, slobode, návratoch... Básnik sa tu predstavuje ako meditatívny typ, ktorý je vo svete sám so svojimi problémami. Štylizuje sa do polohy cudzinca, tuláka, ktorý je oddaný Bohu. Nad všetkým stojí smrť, ktorá síce vykupuje, ale ktorá zároveň robí život márnosťou a pomínutelnosťou:

V ďalšej povojnovej zbierke *Mračná* (1947) ladí Hlbina svoje výpovede do didaktického, kazateľského tónu.

V *Podobenstvách* (1947) sa Hlbina poézia postupne stáva „výrazom iluzórnej predstavy o náhlom a ľahkom vytvorení nového sveta.“

Zbierky z päťdesiatych rokov *Ozveny slnka* (1950), *Mierové ráno* (1952) a *Ruže radosti* (1955) sú výsledkom dobového schematizmu. Hlbina sa v nich pokúsil zaujať stanovisko k aktuálnym spoločenským pomerom z pozície kresťanského humanizmu.

V roku 1968 pri príležitosti Hlbinaovej šesťdesiatky vyšiel výber z jeho poézie pod názvom *Vino svetla* s doslovom *Čistá poézia a skutočnosť* od Milana Hamadu.

Okrem toho, že P. G. Hlbina bol básnikom, bol zároveň aj prekladateľom. Prekladal najmä francúzskych básnikov: Claudela, Rimbauda, Valéryho, ale známe sú aj jeho preklady z maďarčiny (Ady) a nemčiny (Rilke, Waldeck). Spolu s J. Frátrikom preložil a pripravil do tlače antológiu francúzskych básnikov pod názvom *Pramene*, ktorá však pre nepriazeň vydavateľov nevyšla. Okrem toho preložil aj teoretické dielo Henryho Bremonda *Modlitba a poézia* (1943). Mnohé úvahy a recenzie na stránkach popredných literárnych a katolícky orientovaných časopisov prezentujú Hlbina aj ako fundovaného teoretika Slovenskej katolíckej moderny.

Pri príležitosti 100. výročia narodenia bola otvorená v rodnej obci Pamätná izba P. G. Hlbina, obsahujúca hmotnú i duchovnú pozostalosť po básnikovi.

Literatúra:

BRUNCLÍK, Jozef. *Ideové postoje Pavla Gašparoviča Hlbina v čase nástupu socializmu a kritické reflexie jeho vtedajšej tvorby*. In HOCHÉL, Igor. (ed.) *Podoby a premeny slovenskej literárnej kritiky v 50. a 60. rokoch XX. storočia*. Nitra : UKF v Nitre, 2010, s. 171 - 188 (242 s.).

BRUNCLÍK, Jozef. *Úlohy katolíckeho spisovateľa v službe pofebruárovej prítomnosti (Motulkova rezignácia a Hlbinaova naivná angažovanosť)*. In TUČNÁ, Eva (ed.) *V siločiarach schematizmu: Literatúra pre deti 1950 - 1960*. Nitra : UKF v Nitre, 2008, s. 141 - 150 (180 s.).

MELICHER, Jozef. *Zamlčovaná literatúra*. Nitra : Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1995 188 s.

KERULOVÁ, Marta. HLBINA, Pavol Gašparovič. In MIKULA, Valér a kol. *Slovník slovenských spisovateľov*. Dotlač 1. vydania. Praha : Libri, 2000, s. 155 (526 s.).

GAVUROVÁ, Miroslava - GAVURA, Ján. *Autor na dnes - Pavol Gašparovič Hlbina*. SRo 2010. Dostupné online

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Pavol_Ga%C5%A1parovi%C4%8D_Hlbina>

<<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavol-gasparovic-hlbina-82808>>

Spracovala: Martina Gašparovičová - Hodálová

Eugen Gressner, MUDr.

17.11.1907 Prievidza - 30.3.1998 Bratislava

lekár – kardiológ

Ľudovú školu navštevoval v rodisku, gymnázium v Nových Zámkoch, kde maturoval v roku 1925. Medicínu začal študovať na Karlovej univerzite v Prahe, potom pokračoval na Lekárskej fakulte UK v Bratislave. Promoval 31. januára 1931. Po promócii sa stal asistentom prof. Kristiána Hynka, neskôr prof. Miloša Netouška na I. internej klinike Lekárskej fakulty UK v Bratislave, kde pôsobil do 1. júla 1936. Medicínske znalosti si rozširoval študijnými pobytmi v Prahe a Mníchove. V roku 1936 sa usadil v Michalovciach a stal sa primárom interného a infekčného oddelenia. V tom istom roku postihla Topoľčiansky okres epidémia brušného týfu, ktorá sa rýchlo rozšírila po celom území hornej Nitry. Dr. Gressner bol z michalovskej nemocnice uvoľnený a ako vládny zmocnenec bol poverený likvidáciou epidémie, čo sa mu v krátkom čase podarilo. Keď MUDr. Emanuel Fehér, primár interného oddelenia v Topoľčanoch požiadal v roku 1939 o penzionovanie, prevzal jeho miesto a stal sa primárom interného a infekčného oddelenia. Osobne sa zasadil o výstavbu nového nemocničného pavilónu, čo sa uskutočnilo v rokoch 1940 – 1943. V tejto novostavbe bolo umiestnené interné a infekčné oddelenie. Primárom samostatného interného oddelenia bol nepretržite v rokoch 1954 – 1973, kedy sa stal ordinárom prvého kardiologického ordinariátu na Slovensku. MUDr. Gressner výrazne pozdvihol úroveň interného oddelenia v Topoľčanoch, či už zriadením odborných ambulancií a ich vybavením, ale i tým, že sa stalo vzdelávacím strediskom lekárov a farmaceutov. Vybudoval röntgenové pracovisko, biochemické laboratórium, transfúziu stanicu a odčlenením infekčných, tuberkulózných a detských lôžok položil základy rozvoja týchto odborov v okrese. MUDr. Eugen Gressner je aj zakladateľom slovenskej gerontológie. V roku 1969 spolu s ďalšími nadšencami založil gerontologickú sekciu Slovenskej internistickej spoločnosti, z ktorej sa v roku 1970 stala samostatná Slovenská gerontologická spoločnosť. Jeho zásluha nespočívala len v tom, že sa pričínil o jej vznik na Slovensku, ale uviedol ju aj na medzinárodnú scénu. V domácom prostredí inicioval situáciu, v dôsledku ktorej v roku 1979 došlo k prijatiu koncepcie geriatrickej a v nasledujúcom desaťročí ku vzniku kliník, oddelení geriatrickej, oddelení pre dlhodobu chorých a v poslednom rade i k založeniu Výskumného ústavu geriatrickej.

Začal organizovať „geriatrické dni“, ktoré sa konajú každý rok pod názvom „Gressnerove geriatrické dni“. Bol členom Čsl. a slovenskej lekárskej spoločnosti J.E.Purkyně, čestným predsedom Spolku lekárov v Topoľčanoch a Nitre, čestným predsedom Československej a slovenskej gerontologickej a geriatrickej spoločnosti, čestným členom Gerontologickej spoločnosti bývalej NDR.

Venoval sa aj pedagogickej práci a publikačnej i prednáškovej činnosti ako člen Katedry vnútorných chorôb Inštitútu pre doškolenie lekárov a farmaceutov v Bratislave a školiteľ internistov I. stupňa.

Už v prvej polovici 60. rokov 20. storočia kládol dôraz na prevenciu a predvídal význam chronických a civilizačných ochorení. Vtedy formuloval myšlienku, že *"úlohou gerontológie je prispieť k tomu, aby staroba bola zdravá a nebola bremenom, aby sme o človeku naostatok mohli povedať, že svoj život nie horko-ťažko dokonal, ale dôstojne dožil."* Jeho pracovitosť mu nedovoľovala odpočívať ani v starobe. Ako 65-ročný odišiel z funkcie primára, ale ďalších desať rokov pracoval ako vedúci kardiologického strediska v Topoľčanoch a potom ešte ako lekár tamojšieho domova dôchodcov. Snáď najlepšie vyjadroval vzťah MUDr. Gressnera k Topoľčanoch a k obdobiu, ktoré tu prežil, úryvok z jeho prejavu, ktorý predniesol na XXI. topoľčianskych lekárskech dňoch 28. mája 1997 a zakončil slovami J.W.Goetheho. Cit.: *"Zaplatil som si už vstupenku na scénu staroby. Nie je mi už iba predmetom dizertácií. Senecta molesta je mi už skutočnou skúsenosťou a skúsenou skutočnosťou. Je šesťdesiat rokov, čo nás sem zavial osud. Tomuto regiónu, mestu pod Tribčom sme odovzdávali s manželkou mojou (MUDr. Helena Gressnerová, rod. Donovalová) v dobrých i krutých časoch sily nášho lekárskeho života, ale čokoľvek to bolo, bolo to predsa tak krásne."* V Topoľčanoch žil 58 rokov a stal sa aj čestným občanom mesta.

Výbor slovenskej geriatrickej a gerontologickej spoločnosti udeľuje osobnostiam slovenskej a zahraničnej gerontológie a geriatrickej, najvyššie ocenenie „Gressnerovu medailu“ (autor: doc. akad. soch. Milan Lukáč). Portrét primára Gressnera vytvoril doc. akad. soch. Milan Lukáč,

Ocenenia

Zaslúžilý lekár - 1957

Medaila J.E. Purkyně - 1977

zlatá medaila Za zásluhy o rozvoj mesta Topoľčany – 1997

zlatá plaketa Za zásluhy Slovenskej lekárskej spoločnosti

Reimanova cena udelená Prezídiom Slovenskej lekárskej spoločnosti

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 385 - 386. ISBN 978-80-970467-7-4.

BRÁZDIL, Bernard. 1986. *Storočnica topoľčianskej nemocnice*. Vydavateľstvo Osveta : 1986, s. 33 a n.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Eugen_Gressner>

<<https://www.geriatri.sk/>>

<https://www.google.com/search?q=Eugen+Gressner&rlz=1C1EJFA_enSK685SK685&oq=Eugen+Gressner&aqs=chrome..69i57j69i60l3.5124j1j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

<<https://www.zzz.sk/clanok/3576-pred-100-rokmi-sa-narodil-zakladatel-slovenskej-geriatrickej-a-gerontologie-primar-mudr-eugen-gressner>>

<<https://www.sme.sk/c/2048349/zakladatel-slovenskej-gerontologie-mudr-eugen-gressner-devatdesiatrocny.html>>

<https://www.fmed.uniba.sk/uploads/media/Geriatria_5._a_6._rocnik.pdf>

<<https://kdtop.sk/wp-content/uploads/2018/12/pr8.pdf>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Ferdinand Guniš

27.4.1919 Veľké Chlievany – 10.7.2003 Považská Bystrica

spisovateľ

Narodil sa vo Veľkých Chlievany pri Bánovciach nad Bebravou. Svoju rodnú obec opustil prvýkrát ako gymnazista, keď odišiel na štúdiá do Trenčína, potom do Dolného Kubína a neskôr do Nitry. V rokoch 1942-1946 absolvoval Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde študoval slovenský jazyk a dejepis. Neskôr učil na Strednej priemyselnej škole v Považskej Bystrici a od roku 1956 sa stal riaditeľom tejto školy.

Literárne začal svoju tvorbu v rôznych slovenských časopisoch ako napríklad Rozvoj, Študentský časopis, Nová mládež, Akademik atď. Svoje

krátke prózy publikoval aj v Slovenských pohľadoch, Slovenskej lige, v Zborníku najmladších slovenských autorov, v almanachoch Od Zobora, Žijeme, Jas a v dennej tlači.

V roku 1942 vydal zbierku noviel *Cvendziace túžby*, ktorej námetom bola láska k vlasti a k žene. Historickou povest'ou *Matka* a prózou z prostredia hradu Vršatec *Vykúpenie* získal ocenenie v literárnych súbehoch.

V rokoch 1969 -1972 editoval časopis Ozvena, ktorý aj sám založil. V tomto časopise uverejňovali svoje diela viacerí autori zo západného Slovenska. Od roku 1940 sa podieľal na práci Matice slovenskej. Bol členom jej ústredia, neskôr pôsobil ako predseda okresnej rady v Považskej Bystrici, ktorá v roku 1953 zanikla. V roku 1968 sa F. Guniš podieľal na jej obnovení. Pracoval na mnohých prácach napr. ako spoluautor a redaktor zborníka „Pamätnice k jubileu bernolákovského národovca,“ ako autor historickej povesti *Pustovník František* v roku 1998, ďalším dielom sú *Dotyky s múzou*, ktoré vydal na sklonku života v roku 2002 a mnoho ďalších.

František Guniš zomrel 10. júla 2003 a pochovali ho 14. júla 2003 v Považskej Bystrici, kde prežil väčšiu časť svojho života.

Internetový zdroj:

<<http://nasapovazska.sme.sk/c/1582819/za-ferdinandom-gunisom.html>>

Spracovala: Alžbeta Jamborová

Cyril Marián Guniš

8.4.1901 Veľké Chlievany – 24.8.1974 Nitra

pedagóg, literát

Pôsobil ako kňaz, jazykovedec, vychovávateľ a vysokoškolský pedagóg. Stal sa významným autorom učebníc taliančiny, redaktorom saleziánskeho mesačníka Don Bosco, autorom taliansko-slovenského slovníka a hry *Ďurko* povstalec zo Slovenského povstania 1848, náboženský publicista a účastník protifašistického odboja v 2. svetovej vojne a SNP .

V roku 1912 sa stretol a zoznámil so Saleziánskou spoločnosťou a patril medzi prvých Slovákov, ktorým saleziáni umožnili študovať v osobitnom ústave v Taliansku v meste Cavaglia. V roku 1916 sa rozhodol vstúpiť do Saleziánskej spoločnosti, noviciát si vykonal v Mogyorosi. Svoju pedagogickú prax absolvoval v saleziánskom ústave v Svätom Kríži (1918-1920), potom dva roky v poľskom Przemysli, nakoniec v Taliansku v Perose, Argentíne.

V Turíne študoval v rokoch 1923-1927 teológiu, tu ho aj 10. júla 1927 vysvätili za kňaza. Neskôr pôsobil ako pedagóg v Przemysli, Šaštíne (1928-1932) a vo Svätom Beňadiku. V roku 1930 založil a editoval časopis Don Bosco. Časom však opäť opustil Saleziánsku spoločnosť a vstúpil do rehole piaristov. Odtvtedy pôsobil v Prievidzi ako stredoškolský profesor a taktiež i vo Svätom Jure pri Bratislave a v Trenčíne (1945-1955). V ďalších rokoch pôsobil ako správca farnosti v Soblahove. Do dôchodku šiel v roku 1969, najprv žil v Biskupiciach pri Bánovciach nad Bebravou a o pár rokov neskôr v Nitre. V Bratislave v roku 1942 vyšla pod jeho menom učebnica taliančiny *La lingua italiana*, ktorú doplnil konverzačnou príručkou *Talianske rozhovory*, vydané v roku 1945 v Trenčíne. Jeho *Taliansko-slovenský slovník* ostal v rukopise. Na Slovensku patril medzi prvých a popredných šíriteľov talianskej kultúry. Externe pôsobil tiež na Slovenskej univerzite a na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave.

Literárne prispieval aj do Duchovného pastiera, neskôr literárne do Elánu. Preložil niekoľko duchovných piesní z poľštiny do slovenčiny.

Internetové zdroje:

<<http://www.spolok-slovenskych-spisovatelov.sk> >

<<http://knihy.dominikani.sk>>

Spracovala: Alžbeta Jamborová

Ivan Habaj

15.5.1943 Urmince

spisovateľ, právnik

Ivan Habaj pochádza z rodiny kolonistov, špecifického spoločenstva, ktoré vzniklo po prvej svetovej vojne osídlením slovenského juhu v dôsledku pozemkovej reformy. Po zabratí južných území Maďarskom v roku 1938 museli svoje domovy opustiť a opäť sa tam vrátili po druhej svetovej vojne. Ako dieťa žil s rodičmi v Komárne, začiatkom 60. rokov 20. storočia sa vrátil do Topoľčian a pracoval ako mechanik a technik Okresnej správy spojov v Topoľčanoch. V Topoľčanoch absolvoval v rokoch 1962 – 1965 Strednú školu pre pracujúcich, následne študoval právo na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde v roku 1970 promoval a v roku 1971 získal aj doktorát v odbore pracovné právo. Za postoje v období Pražskej jari mal problémy zamestnať sa v právnických povolaniach. Napokon získal miesto podnikového právnika na Generálnom riaditeľstve Slovenských energetických podnikov. Potom dva roky pracoval v Slovenskom zväze bytových družstiev a v rokoch 1975 – 1980 vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Nasledujúcich deväť rokov sa venoval výlučne literárnej tvorbe ako spisovateľ na voľnej nohe. Po roku 1989 sa vrátil k právnickému povolaniu, najskôr pôsobil na mestskom súde v Bratislave a od roku 1993 bol právnym expertom Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky. Z literatúry a literárneho života sa postupne vytratil.

Dielo

Prvé literárne pokusy Ivana Habaja sa datujú do roku 1962. Začínal poéziou a básne publikoval v literárnej prílohe okresných novín *Horizonty* v Topoľčanoch. Prvé prózy publikoval súčasne s básňami, ale v próze sa cítil vždy istejšie. Podporoval ho v tom vtedajší redaktor okresných novín Anton Krumpár, ktorý bol dušou literárnej prílohy *Horizonty*. Vtedy sa v Topoľčanoch najmä jeho zásluhou zišla skupina mladých ľudí (nielen literátov, ale i výtvarníkov), ktorí v tom čase pozoruhodne oživil kultúrny život v regióne (okrem iných tu začínal napr. i Stanislav Štepka). V polovici 60. rokov 20. storočia začal publikovať kratšie prózy v mesačníku *Mladá tvorba*, ktoré v roku 1972 poskladal do knižného debutu *Dolnaci*. Stal sa jedným z popredných predstaviteľov strednej spisovateľskej generácie. Jedinečným spôsobom zobrazil minulosť i súčasnosť slovenského juhu. Za poviedkový súbor *V tieni moruše* (1973) bol odmenený cenou Zväzu slovenských spisovateľov, do ktorého bol v tom čase aj prijatý. Šesť autorových próz, zahrnutých do zbierky *Mária* (1976), predstavuje kultivovaného rozprávača, ktorý pozná problémy súčasného človeka, usiluje sa ich riešiť a nachádzať východisko. Vo svojich prózach dal veľký priestor deťom a deťom venoval aj knihu *Veľké stepné vtáky* (1977). V trilógii *Kolonisti* (prvý diel vyšiel v roku 1980) autor rozpráva o živote ľudí zo Žitného ostrova. Svojím rozsahom, témou i dobou vzniku podľa kritiky je táto trilógia podobná dielu Ladislava Balleka *Pomocník*. V prvej časti zobrazuje osudy slovenských roľníkov, ktorí po prvej svetovej vojne z biedy horských políček odišli hľadať šťastie na úrodnej rovine južného Slovenska. Keď sa dostanú z počiatočných ťažkostí života v novom prostredí a začnú sa cítiť na Žitnom ostrove ako doma, prichádza

rok 1938, Mníchov, Viedenská arbitráž a nútený odchod Slovákov z územia, ktoré pripadlo Maďarsku. V románe dokázal jedinečným spôsobom spojiť do jedného súvislého deja veľké (a zväčša samostatne spracovávané) témy akými sú kolonizácia, arbitráž, vojnová Slovenská republika (1939-1945), Slovenské národné povstanie, deportácie Židov, Február 1948, kolektivizácia a povodne na Žitnom ostrove v 60. roku. Autor skúma, ako sa jeho hrdinovia správajú v kritických situáciách, akou mravnou silou disponujú. Tretia časť je aj rozprávaním o rozpade spoločenstva pod tlakom civilizačných zmien a sčasti aj zvnútra. Dostáva sa do súvislosti s druhou dominantnou témou, ktorou je osamelosť (objavuje sa už v tituloch niektorých kníh *Polné samoty* – 1979, ale aj – *Bezradnosť náhlejšej osamotenosti* – 1988). V roku 1982 vyšla zbierka *Posolstvo detstva*, ale viaceré jeho prózy majú aj iný než rodovo-biografický základ. Napríklad tzv. bratislavské poviedky vydané v dvoch či troch zbierkach (*Sedem poviedok* – 1984, *Vône podbránia, vône bylín* – 1986).

Na pultoch kníhkupectiev sa objavila spisovateľova kniha *Zo života outsiderov* (1991). Tento jeho literárny počin zaujme najmä odvahou pozrieť sa na odvrátenú a tabuizovanú stranu súčasnosti. Viaceré prózy slovenského spisovateľa Ivana Habaja boli preložené do bulharčiny, češtiny, maďarčiny, nemčiny, poľštiny a ruštiny, ďalšie vyšli v antológiách slovenskej prózy v zahraničí.

Literárnej tvorbe sa venuje aj syn spisovateľa, básnik, prozaik a literárny vedec Michal Habaj, ktorý slovenskú kritiku zaujal ambivalentnou poéziou intelektuálneho typu.

Internetové zdroje:

<<https://www.teraz.sk/kultura/spisovatel-ivan-habaj-retazi-horuce-temy/324843-clanok.html>>
<<https://plav.sk/node/196>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Ján Hlaváč, Ing.

16.2.1915 Chynorany - 02.12.2006 Liptovský Hrádok

poľnohospodár, výskumník, šľachtiteľ zemiakov

Vyrastal v roľníckom prostredí, čo ho rozhodujúcou mierou ovplyvnilo pri výbere povolania. Študoval na Vysokej škole poľnohospodárskej v Brne a v Záhrebe. Po ukončení štúdia sa špecializoval na šľachtenie zemiakov. V roku 1946 bol poverený vedením pracoviska v malom Slavkove, v roku 1949 sa stal vedúcim novozaloženej Šľachtiteľskej stanice vo Veľkej Lomnici, neskôr pracoval v Šľachtiteľskej stanici v Liptovskom Hrádku.

Vyšľachtil prvé pôvodné odrody zemiakov na Slovensku: Tatranku v roku 1958, Čajku v roku 1960 a podieľal sa na vývoji ďalších šiestich odrôd. Bol propagátorom pestovania zemiakov na Slovensku modernou agrotechnikou, vypracoval tzv. spišský spôsob ošetrovania zemiakov s maximálnym využitím mechanizácie. V rokoch 1961-1968 organizoval a viedol hnutie za zvýšenie úrody zemiakov na Slovensku (tzv. propradské hnutie).

Je autorom publikácie *Zemiaky* a viacerých odborných článkov.

Iné zdroje:

Haló sobota, 29.3.1975.

Roľnícke noviny, marec 1975.

Chynorianske noviny, ročník II., číslo 1/2001.

Spracoval: Jozef Vácval

Pavel Horváth, PhDr., CSc.

10.10.1926 Šišov, Dolný Riadok – 5.8.1999 Bratislava

historik, vedec

Pôvod rodiny

Horváthovci boli do šľachtického stavu povýšení v roku 1607. Armáles (erbová listina) rodiny sa nachádza v Slovenskom národnom archíve v Bratislave. V polovici 18. storočia prišiel Alexander Horváth na Dolný Riadok, kde sa priženil do rodiny Rédekiovcov (Riadockých). Jeho syn Jozef a vnuk František sa už narodili v Dolnom Riadku. Františkov syn Jozef (nar. 1836) mal dvoch synov Jozefa (nar. 1871) a Pavla (nar. 1876), otca historika. Rodičia Pavel a Eleonóra rod. Dovalová mali štyroch

potomkov (Anton, František, Vladimír a Pavel).

Štúdiá a zamestnanie

Pavel Horváth zmaturoval v roku 1946 na Štátnom gymnáziu v Nitre. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave študoval slavistiku a históriu. V roku 1951 bol promován na doktora filozofie a v roku 1960 dosiahol hodnosť kandidáta historických vied a stal sa vedeckým pracovníkom. Od roku 1953 až do odchodu do dôchodku pracoval v Historickom ústave SAV.

Venoval sa slovenským dejinám 16. - 19. storočia. Zaoberal sa štúdiom hospodárskeho a sociálneho postavenia poddanského obyvateľstva, problematikou protitureckých bojov a protihabsburských stavovských povstaní, otázkami starších kultúrnych dejín Slovenska, národnopolitickým vývinom Slovákov v 18. a v prvej polovici 19. storočia, dejinami slovenskej historiografie a regionálnym historickým výskumom.

Dielo

Výsledky štúdiá prezentoval na vysokej odbornej úrovni vo viacerých monografiách, početných štúdiách a článkoch doma i v zahraničí. Podieľal sa na tvorbe základných slovenských a československých historických syntéz a encyklopedických prác:

Přehled československých dějin 1, 2 (Praha 1958, Dejiny Slovenska I. (Bratislava 1961), Přehled dějin Československa I/2 (Praha 1981), Dejiny Slovenska II (Bratislava 1987). Spolupracoval aj na tvorbe ďalších československých syntéz: *Historický atlas ČSSR, Dějiny československého vojenství, Hospodářske dějiny Československa, Encyklopédia Slovenska a Slovenský biografický slovník.* Vydal niekoľko edícií prameňov: *Listy poddaných z rokov 1538 – 1848 (Bratislava 1955), Rabovali Turci ... výber z kroník a listov 16. a 17. storočia (Bratislava 1972),* monografií: *Poddaný ľud na Slovensku v prvej polovici 18 storočia (Bratislava 1963), Turci na Slovensku (Bratislava 1971, spolu s Vojtechom Kopčanom).* Osobitnú časť jeho prác tvoria príspevky k dejinám slovenskej historiografie. Na prelome 70. a 80. rokov 20. storočia sa začal venovať genealogickému výskumu. Jeho práca o pôvode a príbuzenských vzťahoch Ľudovíta Štúra bola prvou vedeckou genealogickou monografiou a vyvolala živý ohlas vo verejnosti: *Trenčín a rodina Štúrovcov. Pôvod rodiny Ľudovíta Štúra (Trenčín 1983),* reedícia *Rodokmeň a osudy rodiny Štúrovcov (Bratislava 1988).* V štúdiách spracovával aj genealógiu ďalších osobností nášho kultúrneho života (M. Bela, J. Hollého, J.E. Holubyho). Vyvrcholením tejto vedeckej práce bola jeho monografia *Anton Bernolák (1762 – 1813). Pôvod a osudy jeho rodiny. Život a dielo (Bratislava 1998).* V tom istom roku symbolicky splatil dlh aj svojej rodnej obci a pri príležitosti 885. výročia prvej písomnej zmienky vyšla jeho monografia *Obec Šišov (Partizánske 1998).*

Redakčná činnosť a členstvo v spoločnostiach

Venoval sa aj vedecko-popularizačnej, redakčnej a vedecko-organizačnej činnosti. Od roku 1955 bol výkonným a v rokoch 1968-1972 aj hlavným redaktorom Historických štúdií. Pracoval ako člen

redakčnej rady Historického časopisu. Pôsobil v Komisii pre ochranu pamiatok pri Povereníctve kultúry a predsedal historickej sekcii Slovenskej rady pre múzea a galérie. Od roku 1964 bol členom Československo-Poľskej historickej komisie a od roku 1965 členom Komitétu balkanistických štúdií. Bol tiež členom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Bratislave a od roku 1991 Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej v Martine. Ako prednášateľ sa zúčastnil na mnohých vedeckých konferenciách a sympóziách, a to nielen doma, ale i v zahraničí.

Ocenenia a vyznamenania

Za činnosť v oblasti historických a spoločenských vied získal viacero ocenení. Pri odchode do dôchodku mu aj Predsedníctvo SAV udelilo zlatú medailu Ľudovíta Štúra za zásluhy o rozvoj spoločenských vied.

Vedec - filantrop

Pavel Horváth sa až do svojho odchodu aktívne podieľal na práci v odborných historických komisiách, bol vedeckým recenzentom početných vedeckých publikácií, vykonával rozsiahlu expertíznu a posudkovú činnosť. Vychoval početných vedeckých aspirantov a posúdil mnoho kandidátskych prác. Bohaté vedomosti si nenechával iba pre seba. Rád poradil všetkým, ktorí sa s nejakým vedeckým problémom na neho obrátili. Zdobila ho skromnosť, pracovitosť a ľudskosť. Jeho vedecká práca pokračovala aj po odchode do dôchodku. Nadalej udržiaval kontakt so svojim bývalým pracoviskom a pripravoval sa na obhájenie hodnosti doktora historických vied. Realizácie tohto sa však nedožil.

Podujatia In memoriam

Odborný seminár v Topoľčanoch a Šišove k 75. nedežitým narodeninám, 29. 11. 2001 Referáty: Viliam Čičaj: *Osobnosť a dielo historika Pavla Horvátha*, Mária Kohútová: *Pavel Horváth ako historik hospodárskych a sociálnych dejín*, Ján Lukačka: *Šľachta v Suchej dolina* (rodisku Pavla Horvátha), Koreferáty: Vladimír Daniš: *Osobnosť Pavla Horvátha v regionálnom kontexte*, Helena Grežd'ová: *Z histórie rodiska Pavla Horvátha*.

Spomienková slávnosť pri príležitosti nedežitých 80. narodenín v Šišove, 14. 11. 2006.
Referáty: Pavol Parenička: *Biografický portrét Pavla Horvátha*, Ivan Mrva: *Osobnosť a dielo historika Pavla Horvátha*.

Literatúra:

ČIČAJ Viliam (ed.). 2001. *Rozpravy k slovenským dejinám: zborník príspevkov k nedežitému 75. výročiu narodenia Pavla Horvátha*. Slovak Academic Press Bratislava : 2001. 327 s.

KOHÚTOVÁ, Mária. 1999. *Za Pavlom Horváthom (1926 – 1999)*. In: Historický časopis 1999, roč. 47, č. 3, s. 565 – 566. ISSN.

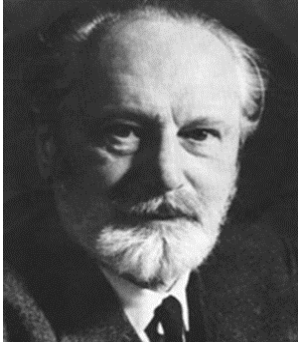
HORVÁTH, Pavel. 1998. *Obec Šišov*. Garmond a.s. Partizánske : 1998, 119 s., s. 109.

Pramene:

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Topoľčany. Registratúra Krúžku historikov SHS v Topoľčanoch.

Spracovala: Helena Grežd'ová

Artur Hubáček Harmat

27.6.1885 Bojná – 20.4.1962 Budapešť

skladateľ chrámovej hudby, dirigent

Pôvod

Bol dirigentom, hudobným skladateľom chrámovej hudby, hudobným teoretikom a pedagógom. Jeho rodičmi boli murársky majster František Hubáček a Veronika Zimkayová, dcéra miestneho riaditeľa školy a organistu Antona Zimkaya. Krstným otcom mu bol Ferencz Cippé, veliteľ jazdeckej školy v Bojnjej. Artur mal sestru Valériu, ktorá bola tiež učiteľkou. Jeho manželkou bola Margita Bieliczská, učiteľka, ktorá pochádzala z Nitry. Vlastným menom sa volal Artur Hubáček, ale v období silnejúcej maďarizácie si zmenil priezvisko na Harmat (maďarsky harmat – rosa; z maďarského Harmatoszatok – Roste nebesia z výsosti)

Štúdium

Ludovú školu absolvoval v Nitre a v Bojnjej, následne študoval na Arcibiskupskom gymnáziu v Trnave, kde jeho spolužiakmi okrem iných boli Zoltán Kódaly, Rudolf Orság a Mikuláš Schneider – Trnavský. Na gymnáziu hral v školskom orchestri na husliach. Pritom študoval partitúry na chóre Dómu sv. Mikuláša, kde fungoval zbor a orchester pod vedením dirigenta a organistu Františka Otta Matznauera.

Kariéra

Po skončení gymnaziálneho štúdia odišiel do Ostrihomu na Király Katolikus Tanítóképezde (Učiteľský ústav). Tu bol žiakom hudobného skladateľa Ferenza Kercha (1853 – 1910). Po získaní učiteľského diplomu (kantor) sa úplne odovzdal hudbe a pedagogickej činnosti. Následne od roku 1908 študoval ako súkromný študent na Országos Magyar Királyi Zeneakadémian (Maďarská kráľovská hudobná akadémia). Letné mesiace počas školských prázdnin využíval na študijné pobyty v Prahe, v Berlíne a v Beurone (Nemecko). Počas prvej svetovej vojny bol ako vojak rakúsko-uhorskej armády viackrát ranený a následne odmenený viacerými vojenskými vyznamenaniami. Jeho učiteľskými pôsobiskami boli obec Nyergesújfalu pri Ostrihome, Nitra (ľudová škola, piaristické gymnázium, organista v kláštornom kostole, dirigent Cirkevného hudobného spolku, inšpektor Učňovského inštitútu) a nakoniec a najdlhšie pôsobil v Budapešti.

V Budapešti na hudobnej akadémii založil fakultu Cirkevnej hudby a bol jej niekoľkoročným dekanom. Ďalej bol pedagógom kompozície na Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola (Hudobná škola hlavného mesta), bol organistom baziliky sv. Štefana a viedol tamojší chrámový zbor. Ďalej viedol zbory Dalárda a Palestrina a združenie Magyar Dalszövetség (maďarské združenie Piesne) a pôsobil sedemnaásť rokov ako hlavný školský inšpektor spevu pre mesto Budapešť. Organizoval viaceré kantorské kurzy. Bol riaditeľom Maďarskej spoločnosti svätej Cecílie a spolupredsedom Spolku Bélu Bartóka. Založil i Združenie priateľov cirkevnej hudby. V rámci tohto združenia boli organizované viaceré kurzy pre organistov a učiteľov hudby. Napísal niekoľko učebníc pre gregoriánsky chorál a chrámovú hudbu.

Artur Hubáček Harmat bol nositeľom Rytierskeho kríža Gregora Veľkého (udelil mu ho v roku 1942 pápež Pius XII.), Erkelovej ceny (1956) a Zlatej medaily (1958). Okrem týchto ocenení dostal od mesta Budapešť titul Polgári városi igazgató (Občiansky mestský riaditeľ).

V átrii baziliky svätého Štefana v Budapešti je umiestnená jeho pamätná tabuľa a v roku 2015, pri príležitosti 130. výročia umelcovho narodenia, bol v jeho rodnej obci Bojná postavený pamätník s reliéfom skladateľa.

Dielo

Te Deum – ako skladba pre súťaž o Haynaldove štipendium (1913).

Lyra Coelestis – jeho prvá zbierka katolíckych piesní (1923).

150. žalm – skladba pre vysviacku nového organa vo farskom kostole v Teréziaváros (1929).

Te Deum – skladba venovaná pápežovi Piovi XI. pri príležitosti jeho 50-teho výročia kňazstva (1929).

Szent Vagy, Uram! – spevník katolíckych piesní vydaná v spolupráci s básnikom Sandorom Síkom. Pre tento spevník skomponoval 306 piesní na 273 nápevov (1931).

Missa in honorem B. Margaritae – latinská omša.

Missa strigoniensis – latinská omša na pamiatku pápeža Pia X.

Missa in honorem Sanctae Elisabeth viduae – latinská omša.

Missa Ceciliaana – latinská omša.

Missa Sancti Stephani Regis – latinská omša.

De profundis - zborová kompozícia.

Ave Maria - zborová kompozícia.

Ecce sacerdos – hudobné moteto

Betlehem csillag (Betlehemska hviezda) – kantáta.

Nyitrai karácsonyi koledák (Vianočné koledy z Nitry) – zbierka kolied.

Ellenponttan – teoretická práca (1947, 1956).

Szép Ilonka (Krásna Helenka) – kantáta na Vörösmartyho báseň (1956).

Cantus cantorum – praktická príručka pre organistov (1957).

Ó crux, ave (Buď pozdravený kríž svätý) – malé hudobné moteto skomponované na žiadosť jedného z jeho študentov.

Mátyás anyja (Matka kráľa Mateja) – svetská skladba (dokončená v roku 1962).

Tri maďarské pašie, veľké množstvo duchovných kantát, žalmom, hymnov, ofertórií, graduálov a duchovných piesní.

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska*. II. zväzok. E - J. 1. vydanie. Bratislava : Veda, 1978. 536 strán + 48 strán farebných príloh.

MEDEK, Peter. 2015. *Artur Hubáček Harmat významný rodák z Bojnej*. 1. vydanie. Bojná: Chrámový zbor Kostola všetkých svätých v Bojnej, 2015. 68 strán. ISBN 978-80-972073-9-7.

UHLÁR, Vlado a kolektív. 1988. *Okres Topoľčany*. Historicko – vlastivedná monografia. 1. vydanie. Bratislava : Obzor, 1988. 440 strán + 24 strán obrazových príloh.

Spracoval: Marián Kišac

Ludovít Jakubóczy (Jakubóci)

16.5.1898 Horné Naštice – 1.5.1954 Bratislava

herec

Narodil sa v chudobnej mnohopočetnej rodine umeleckého stolára Štefana Jakubóciho a matky Anny, rodenej Beňovej. Ako dvanásťročný sa učil za umeleckého stolára v Budapešti. Už počas učenia sa začal zaujímať o divadlo a hrával aj v profesionálnom kočovnom divadle Ujpesti színház. Po vyučení sa remeslu nevenoval a vystriedal niekoľko povolání. V rokoch 1919 – 1925 bol spoločníkom inzertnej kancelárie v Trenčíne, 1925 – 1928 daňovým úradníkom v Šahách a v roku 1928 – 1945 v Banskej Bystrici. Popri zamestnaní sa stále venoval ochotníckemu divadlu. Najvýznamnejším obdobím jeho ochotníckej činnosti boli roky 1928 – 1945, keď organizoval, režíroval aj účinkoval v Mestskom divadelnom združení v Banskej Bystrici. Každoročne sa zúčastňoval na divadelných prehliadkach v Martine a Jiráskovom Hronove. Pohostinne vystupoval v kočovnom Dedinskom divadle a v roku 1945 sa stal členom činohry Slovenského národného divadla v Bratislave, kde pôsobil až do svojej smrti v roku 1954. Stvárnil tu viac ako 40 väčších i menších postáv. Hral aj v niekoľkých filmoch - *Matkina sposed'* (1937), *Vlčie diery* (1948), *V piatok trinásteho* (1953).

V roku 1949 bol vyznamenaný Národnou cenou za herecký výkon vo filme *Paľa Bielika Vlčie diery*.

Divadelné postavy

Ondrej Palčík (*Statky-zmätky*, 1931)

Ignác Bielik (*Blúznivci*, 1934)

Dromio Efezský (*Komédia plná omylov*, 1935)

Jánošík (*Jánošík*, 1941)

Poručík (*Ruskí ľudia*, 1945)

Hauk-Šendorf (*Vec Makropulos*, 1946)

Enrik (*Škola žien*, 1948)

Klásek (*Lampáš*, 1949)

Kvač (*Nepriatelja*, 1952)

Jano (*Svätá Barbora*, 1953)

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia dramatických umení Slovenska I. A – L*. Bratislava : VEDA, 1989, s. 528. ISBN 80-224-0001-7.

KVASNICOVÁ, Oľga – KŠIŇANOVÁ, Mária. 1996. *Významné osobnosti*. In: LUKAČKA, Ján a kol. *Horné Naštice*. Bratislava : 1996, s. 115. ISBN 80-901407-5-0.

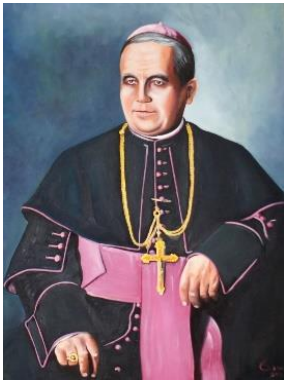
Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%BDudov%C3%ADt_Jakub%C3%B3czy>

<<https://zivotopis.osobnosti.cz/ludovit-jakuboczy.php>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Pavol Jantausch, Mons. ThDr.

27.6.1870 Vrbové – 29.6.1947 Trnava

rímskokatolícky kňaz, biskup

Narodil sa ako tretie z piatich detí povrazníka Jozefa a Kataríny, rodenej Sudorovej. Študoval na gymnáziu v Trnave (maturitnú skúšku absolvoval 15. júna 1889), potom v Bratislave a Ostrihome. Za kňaza bol vysvätený 21. septembra 1893. Ako kaplán pôsobil v Topoľčanoch, Smoleniciach, Bojnej a Bratislave - Blumentáli. Od 15. februára 1899 bol farárom v Dubovej pri Modre. Počas pôsobenia v Dubovej ukončil v roku 1903 doktorát z teológie, ktorý získal na Pázmane u vo Viedni. Od 15. marca 1906 sa jeho pôsobiskom stali Ludanice. V tom čase ludanickú farnosť tvorili aj filiálne obce Chrabrany, Dvorany nad Nitrou, Kamanová a Mýtka Nová Ves. Od 1. júna

1906 sa farár Jantausch stal zodpovedným za Bratstvo živého ruženca v Ludaniciach.

Po zriadení Trnavskej apoštolskej administratúry 29. mája 1922 pre farnosť Ostrihomskej arcidiecézy, ktoré zostali na území nového štátu, ho Pápež Pius XI. (1922 - 1939) vymenoval za jej prvého apoštolského administrátora. V roku 1925 bol vymenovaný aj za titulárneho prienenského biskupa. Nitriansky biskup Mons. Karol Kmeťko Jantauscha vysvätil za biskupa 14. júna 1925 vo farskom kostole sv. Mikuláša, dnes bazilike – minor v Trnave. Spolukonsekrátormi na biskupskej vysviacke boli Mons. Ján Vojtaššák, spišský biskup a Mons. Marián Blaha, banskobystrický biskup. Za svoje biskupské heslo si Pavol Jantausch zvolil slová: *Pro veritate cum caritate – Za pravdu s láskou*.

V školskom roku 1936 – 1937 sa pričínal o otvorenie Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave a bol vymenovaný za jej veľkého kancelára.

V školskom roku 1938 - 1939 zriadil Rímskokatolícke biskupské gymnázium v Trnave.

Vo svojom rodisku (vo Vrbovom) dal vybudovať v roku 1930 kláštor premonštrátok a ďalší kláštor z jeho iniciatívy vznikol v Dvorníkoch pri Hlohovci.

Stal sa zakladajúcim členom Spolku svätého Vojtecha a v rokoch 1922 - 1932 bol predsedom podporného Spolku Kolégia sv. Svorada.

Veľké finančné čiastky venoval na stavbu cirkevných škôl a na misie.

Ako ludanický farár publikoval v časopise *Duchovný pastier*, ktorý začal vychádzať v roku 1917 a vychádza až do súčasnosti. Články uverejňované v časopise *Posol* od roku 1921 – 1935 mu vyšli v roku 1949 v Trnave ako súborné dvojzväzkové dielo *Kresťan dnes. Úvahy o súčasných otázkach*.

Dr. Pavol Jantausch zomrel vo veku 77 rokov v deň svojich menín a krstu, 29. júna 1947. Želal si byť pochovaný vo svojom rodisku. Stalo sa tak rok po jeho smrti, keď bol najskôr pochovaný v krypte baziliky minor v Trnave a potom bol prenesený do Vrbového a uložený do sarkofágu pod chórom v kláštornej kostole sestier premonštrátok.

Literatúra:

KLEMENT, Martin - ZEMKO, Pavol. 2017. *Ludanický farár Pavol Jantausch (1906 – 1922)*. Tristanpress spol. s r. o. : 2017, 51 s. ISBN 978-80-89173-62-4.

ZEMKO, Pavol. 2019. *Osobnosti obce Kamanová*. In: Kol. *Kamanová 1419 – 2019*. Topoľčany : Tristanpress spol. s r.o., 2019, s. 95. ISBN 978-80-89173-75-4.

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčian*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. s. 387. ISBN 978-80-970467-7-4.

Internetový zdroj:

<<https://konarova.blog.sme.sk/c/232405/Ako-Pavol-Jantausch-vzdelanim-narodne-sebavedomie-podporoval.html>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Rudolf Jašík

2.12.1919 Turzovka – 30.7.1960 Bratislava

spisovateľ, občiansky aktivista

Detstvo a štúdiá

Pochádza z kysuckej Turzovky, kde sa narodil 2. decembra 1919 ako najstarší z troch synov otca Rudolfa a matky Anny. Jašíkov otec bol mäsiar a keď v roku 1924 skrachoval, odišiel za prácou do Ameriky, a tak jeho synov pomáhala vychovávať stará matka. Chcela, aby sa Rudolf stal kňazom a preto po vychodení ľudovej školy v Podvysokej ako deväťročný odišiel na gymnázium do Nitry. Po dvoch rokoch ho zo školy vyhodili. Vyučujúci usúdili, že „nebol dost' nábožný“. Stará matka ho teda poslala na gymnázium do Kláštora pod Znievom a bol by štúdiá aj ukončil nebyť jej smrti, s ktorou sa pominuli aj peniaze na jeho štúdium. Vybral sa teda za bratmi do Baťových závodov v Zlíne. Na svoje „zlínske“ obdobie si spomína Rudolf takto:

„Z kvinty som odišiel do Zlína, kde som navštevoval obchodnú akadémiu. Roku 1938 ma vyhodili z fabriky i zo školy. Zaplietol som sa, odpytujem, v ilegálite - v strane...“

Stranícke roky, väzenie a východný front

Rudolf sa teda vrátil na Kysuce, kde pracoval ako ilegálny stranícky pracovník. Zoznámil sa s ostravskými robotníkmi, komunistami a poznanie ich osudov i vlastné životné skúsenosti ho podnietili k aktívnej politickej činnosti. Stal sa spoluzakladateľom komunistickej bunky, s priateľmi-súdruhmi robil školenia, rozširoval letáky. V januári 1940 po jednej letákovskej akcii ho zatkli a odsúdili na 5 mesiacov do väzenia. Po prepustení z väzenia ho povolali na vojnu. Bol teda vojakom Slovenskej armády, keď nemeckí fašisti prepadli Sovietsky zväz, a tak musel odísť na východný front. Pri ústupe z Kaukazu ako sám píše:

„... ja osobne sám som zničil všetok optický, signalizačný, orientačný a spojovací materiál. Polámali sme pušky a pozahadzovali bodáky...“

Už vtedy písal básne. „Celé kilá“, ako sa priznáva v životopise, no skoro všetky pozahadzoval. Udalosti na východnom fronte, jeho miesto i postoj k nim, vzťah slovenských vojakov k „čudnému spojenectvu“ s Nemcami - to bola najdramatickejšia etapa v živote Rudolfa.

Amnestia za nesúhlasné politické názory

Po návrate z východného frontu ho z vojenčiny prepustili. Málo však chýbalo, aby sa odtiaľ nevrátil živý. Za výtržnosti v krčme a nesúhlasné politické názory mal byť postavený pred vojenský súd, a ten mohol vyniesť iba jediný rozsudok: trest smrti. Zachránila ho amnestia z marca 1944. V tej chvíli Rudolf Jašík však už bezpečne vedel, kde je jeho miesto.

Pôsobenie v Partizánskom a Nitre

V čase vypuknutia Slovenského národného povstania žil v Baťovanoch (dnešné Partizánske) a vzápätí sa zapojil do bojových povstaleckých akcií. Po oslobodení žil a pracoval v Partizánskom a Nitre, najskôr ako redaktor závodného časopisu *Slobodná práca* v tamajších Baťovych závodoch. V rokoch 1949 – 1952 tu bol vedúcim kultúrno-propagačného oddelenia a v rokoch 1952 - 1955 pracoval na Krajskom národnom výbore v Nitre ako inšpektor pre múzeá a pamiatky, od roku 1955 bol predsedom Krajského výboru zväzu zamestnancov štátnych orgánov v Nitre. Svojimi konzultáciami sa podieľal na vzniku Kroniky Závodov 29. augusta v Partizánskom. Jeho bohatú aktivitu na určitý čas prerušila ťažká choroba TBC.

Politické pôsobenie a posledné roky života

Angažoval sa tiež politicky, stal sa členom KSČ, neskôr bol členom národného výboru a tajomníkom Okresného výboru Národného frontu v Partizánskom. Spolupracoval tiež s denníkom Pravda a redigoval Hlas Nitrianskeho kraja.

V dobrom si na neho spomínajú i roľníci v Skačanoch:

„Jašík im vždy vedel povedať pravdu do očí, i keď bola nepríjemná. Dvíhal vedomie ľudí, ukazoval cestu vpred.“

Zomrel veľmi nečakane vo veku 41 rokov po operácii žalúdka. Pochovaný je v Partizánskom.

So svojimi životnými osudmi sa stručne a výstižne zveril v liste priateľovi Čuboňovi: *Kým som sa stal spisovateľom, skúsil som ani dobré hoviadko. Ponižovania, trpkosti a všeličoho, čo s tým chodí. Ale som nepovolil. Mám čosi z Tvojej náture - čím viac na človeka idú, tým tvrdší som voči sebe samému, tým som húževnatejší a vôbec mi to nevie podraziť nohy. Nuž, Kysučan vrchár!*“

Literárna tvorba

Knižne debutoval románom *Na brehu priezračnej rieky* (1956). Dej je situovaný na Kysuce v čase vrcholiacej hospodárskej krízy. Autor v ňom naznačuje potrebu sociálnej premeny spoločnosti. Jašíkova umelecká sila sa v tomto románe o kysuckej biede a predzvesti revolúcie prejavila najmä tam, kde využil vrodenný lyrický rozprávačský talent a nezostal iba na úrovni fotografistu, zachytávajúceho čierno-biele kontrasty medzi svetom biedy a kapitalistického násillia. Prototypom jedného z hlavných hrdinov bola skutočná postava priateľa - komunistu Štefana Čuboňa z Kysúc. Ako sám píše:

„S listom ti posielam svoju knižku. Vyšla nedávno. Je to o Kysuciach, o Štefanovi, o starých komunistoch vôbec. Tak si dakedy myslím, že sa na nich zabúda. Keď som knihu písal, na Teba som myslel. Štefan v knihe, to nie si celkom Ty. Ale má veľa z teba, z tvojho pevne stavaného charakteru, z tvojej hlbokkej viery vo víťazstvo našej veci.“

Hlavná myšlienka diela je myšlienka oslobodenia ľudí z duchovnej strnulosti zapríčinennej biedou, z pocitu osudovej bezmocnosti, z neschopnosti postaviť sa proti jestvujúcim sociálnym a spoločenským poriadkom.

Za umelecky najvydarenejšie dielo je považovaný román *Námestie svätej Alžbety* (1958). V príbehu židovského dievčaťa Evy a mladého Igora oživa tragická atmosféra vojnových rokov, keď sa vláda slovenského štátu rozhodla „prispiet“ ku „konečnému riešeniu židovskej otázky“, tomuto obludnému plánu nemeckých fašistov.

Román *Mŕtvi nespievajú* (1961) je Jašíkova najepickejšia a najvecnejšia próza. Naznačil tu rozporuplnosť vojnovkej doby, v ktorej sa slovenskí vojaci dostávali zväčša proti svojmu presvedčeniu do vojny proti Sovietskemu zväzu na strane fašistického Nemecka.

V prózach *Čierne a biele kruhy* (1961) sa Jašíkov revolučný romantizmus väčšmi uzemňuje v konkrétnych portrétoch jednoduchých kysuckých ľudí. Pozadím piatich dlhších poviedok je ich túžba po šťastí, stálosti, citu, láske, vyrovnávanie rozporu medzi snom o lepšom živote a neveselou skutočnosťou. Avšak jeho postavy zostávajú aj napriek neradostnej realite duševne bohaté a krásne.

Novela *Povešť o bielych kameňoch* (1961), ktorá vyšla spolu so zbierkou *Čierne a biele kruhy* až po autorovej smrti je metaforicky zobrazený príbeh o ľudskej osamelosti.

Jašíkov prípravný vstup do literatúry trval vyše desaťročia. Autor v tom čase skúšal písať poéziu, kratšie prózy, koncipoval románové pokusy. Výber z tejto jeho tvorby vyšiel roku 1966 pod názvom *Ponurý most* a okrem básní a poviedok (*Dušičkový motív, Vianočná balada, Biely chlieb, Mlčanlivé Vianoce*) obsahuje aj románový pokus z prvých povojnových rokov *Laktibrada*, v ktorom sa Jašík pokúsil zachytiť osobné zážitky a dojmy z vojnových a povstaleckých rokov.

Ďalšie rukopisné básnické zbierky: *Ypsilon, Dve rieky, Moje mesto*.

Takto charakterizoval Jašíka národný umelec Alexander Matuška v úvode svojej monografie Rudolf Jašík: „Nebol z tých, čo sa radi ukazujú na verejnosti, nie aspoň na tej literárnej. Netlačil sa, neupozorňoval na seba, nerežiroval sa. Nepokúšal sa dostať do literatúry bočnými cestami stykov. Bol veľký mlčanlivec - radšej počúval, ako hovoril a v tichu si robil svoj úsudok. Pritom vraj bol veľmi veselý - ako všetci smutní ľudia. A skromný, hoci nepochybne vedel o svojej cene, skromný teda z hrdosti“.

Literatúra:

FÜLEOVÁ, M. 1989. *Rudolf Jašík*. In: ORAVCOVÁ, E. *Rudolf Jašík 1919-1960: Súbor 31 pohľadníc*. 1. vyd. Martin : Matica slovenská, 1989. s. 5-17. ISBN 80-7090-025-3.

Kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. 2. prepracované a doplnené vyd. Bratislava : Kalligram a Ústav slovenskej literatúry, 2005. 656 s. ISBN 80-7149-801-7.

PIŠŮT, M. a kol. 1984. *Dejiny slovenskej literatúry*. 3. doplnené a prepracované vyd. Bratislava : Obzor, 1984, 904 s.

REZNÍK, J. 1982. *Po literárnych stopách na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava : Mladé letá, 1982. 366 s.

Spracoval: Lukáš Dorušinec

Janko Jesenský

30.12.1874 Martin - 27.12.1945 Bratislava

básnik, prozaik

Detstvo, štúdiá, pracovná kariéra

Predstaviteľ slovenskej modernej prózy, prekladateľ pochádzal z advokátskej rodiny. Meštiansku školu vychodil v Martine, Gymnázia absolvoval v Banskej Bystrici, Rimavskej Sobote a v Kežmarku. Právnickú akadémiu absolvoval v rokoch 1893 – 1896 v Prešove. Doktorát získal v rumunskom Kluži a advokátsku skúšku zložil v roku 1905 v Budapešti. V roku 1905 začína v Bánovciach nad Bebravou svoju samostatnú advokátsku kariéru. Po ôsmich rokoch sa oženil s Annou, dcérou významného štúrovského historika Júliusa Bottu. V roku 1914 narukoval k trencianskemu pluku. Bol obvinený z vlastizrady a v roku 1915 odvelený na ruský front, padol do ruského zajatia a po čase sa zapojil do československého odboja v Rusku. Po vojne sa stal podpredsedom ruskej odbočky Československej národnej rady, neskôr županom Gemersko-malohontskej župy a v rokoch 1923 – 1927 nitrianskym županom. V roku 1929 prešiel do Bratislavy, kde sa stal vládnym radcom, neskôr viceprezidentom Krajinského úradu. V rokoch 1930 - 1939 bol podpredsedom Spolku slovenských spisovateľov, v roku 1933 sa stal šéfredaktorom v časopise *Slovenské smery umelecké a kritické*. Bol prívržencom i politickým predstaviteľom

čechoslovakizmu. V roku 1939 sa utiahol do súkromia, no i napriek tomu podporoval protifašistické hnutie. Dňa 27. novembra 1945 bol ako prvý Slovák menovaný za národného umelca a o mesiac neskôr zomrel. V roku 1950 boli jeho telesné pozostatky odvezené a uložené do rodinnej hrobky Jesenských na Národnom cintoríne v Martine.

Vyrastal v čase poslednej fázy obdobia realizmu a začiatku symbolizmu, preto sa svojou tvorbou zaraďuje do oboch týchto smerov. Literárnej tvorbe sa venoval už v čase svojich gymnaziálnych štúdií. Publikovať začal v roku 1897 prevažne v *Slovenských pohľadoch*, *Ludových novinách* a *Národných novinách*. Svojou tvorbou zasiahol do vývinu slovenskej poviedky, novely a románu. Básnickou tvorbou sa zaraďuje medzi priekopníkov slovenskej literárnej moderny, prozaickou tvorbou ako pokračovateľ kritického realizmu. Prvé krátke prózy sú postavené na anekdote. Postupne prerastali do satirickej kresby z malomestského prostredia. Ťažiskom jeho prozaickej tvorby pred rokom 1918 sú psychologické novely.

V poézii prišiel s motívmi osobne prežívaného ľúbostného citu. Podstatnou zložkou jeho poézie je irónia a sebaíronia. Formálne ju charakterizuje ľahký piesňový štýl, ktorý kontrastuje s drsne pomenúvanou citovou skúsenosťou. Dôležitou súčasťou jeho literárnej aktivity bola i prekladateľská činnosť. Orientoval sa najmä na preklad ruskej literatúry, najmä poézie. V roku 1945 mu bol udelený titul národný umelec.

Poézia

1905 Verše

1917 - 1919 Zo zajatia

1918 Z veršov Janka Jesenského

1923 Verše Janka Jesenského II

1932 Po búrkach

1941 Pred ohnivým drakom

1944 Hnev svätý

1944 Náš hrdina

1945 Proti noci

1945 Čierne dni

1945 Na zlobu dňa I – III

1945 Reflexie

1948 Jesenný kvet

Próza

1913 Malomestské rozprávky

1921 Novely

1933 Cestou k slobode

1934 a 1938 Demokrati

1935 Zo starých časov

1970 List slečne Ol'ge

Divadelné frašky

1895 Bozky súboja alebo Poručík

1895 Medicína účinkuje

Preklady

1934 Dvanásti (A. Blok)

1936 Výber z poézie (S. Jesenin)

1937 Z poézie A. S. Puškina (A. S. Puškin)

1942 Eugen Onegin (A. S. Puškin)

Súborné dielo

1944 – 1948 Sobrané spisy, zv. I-XXI

1958 – 1968 Spisy I-IX

Výbery z poézie a prózy

1932 Výber z básní Janka Jesenského

1934 Výber z malomestských rozprávok

1950 Pani Rafiková a iní

1953 Ženích a iné rozprávky

1953 Výber z diela

1955 Láska a život

1956 Na zlobu dňa

1960 Slniečny kúpeľ

1975 Maškarný ples a iné poviedky

2002 Koniec lásky

2003 Malomestské rozprávky

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska. 1. vyd., Zväzok II. E – J.* Bratislava : Veda, 1978. 536 s.

ROSENBAUM, Karol (ed.). 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov zv. 1, A – O.* Bratislava : Obzor, 1984. 484 s.

MACHALA, Drahoslav. *Majstri slova.* Bratislava : Perfekt, 2002. 112 s. ISBN: 80-8046-215-1
Spracovala: Mária Kuchárová Galková

Karol Jokl

29.8.1945 Partizánske (Bat'ovany) – 28.10.1996 Bratislava

fubalista

Bol futbalista - útočník, záložník, technický hráč s presnou prihrávkou, organizátor útokov, pohotový strelec.

Karol Jokl postupne hral v rokoch 1962 - 1963 za Iskrú Partizánske, 1963 - 1975 za Slovan CHZJD Bratislava a 1975 - 1976 za Baník Prievidza.

V československej lige odohral 238 zápasov a strelil 69 gólov.

Za československú reprezentáciu hral v rokoch 1963 - 1972, odohral 27 zápasov a strelil 11 gólov. Hral na majstrovstvách sveta v Mexiku 1970.

Prvý reprezentačný štart absolvoval v roku 1963 v zápase proti Juhoslávii. Mal vtedy len 18 rokov a v histórii československého futbalu bol najmladším Slovákom v reprezentácii.

Najúspešnejšie obdobie svojej športovej kariéry prežil v Slovane CHZJD Bratislava, kde začínal ako dorastenec. S týmto mužstvom získal druhý najvýznamnejší európsky titul Pohár víťazov pohárov 1969. Trikrát sa stal majstrom ČSSR v rokoch 1970, 1974 a 1975. V rokoch 1963, 1968 a 1974 získal československý pohár vo futbale.

Po skončení aktívnej športovej činnosti pôsobil od roku 1994 ako asistent trénera v Slovane Bratislava.

Je nositeľom titulu majster športu. V ankete o najlepšieho futbalistu Slovenska 20. storočia skončil na piatom mieste.

Literatúra:

KORČEK, František – KŠIŇAN, Jozef – MRÁZ, Igor.1986. *Futbal - encyklopédia*. 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

Internetový zdroj:

Karol Jokl. In: <<http://www.skslovan.com/index.php?context=201&p=261>>

Spracoval: Marián Kišac

Ladislav Jurkemik

20.7.1953 Jacovce

futbalista, československý reprezentant

Bol dobrý obranca, ofenzívny stopér s tvrdou strelou a exekútor pokutových kopov. V monografii Jacovce 1224 - 1994 je napísané: „*Najväčšie zásluhy na reprezentácii Jacoviec vo futbale patria nesporne Ladislavovi Jurkemikovi, ktorý športovo vyrástol v obci a 57-krát reprezentoval bývalú ČSSR a stal sa i majstrom Európy 1976*“. Jeho rodičmi sú Ondrej Jurkemik a Hedviga, rodená Opačitá. V rodnej obci vychodil základnú školu a aj začal v roku 1963 svoju futbalovú kariéru v žiackom oddiele. Veľmi rýchlo si ho všimli funkcionári vyšších futbalových súťaží a ako futbalista postupne hral v rokoch 1968 - 1971 za TS Topoľčany, 1971 - 1980 a 1981 - 1984 za Inter

Bratislava, 1980 - 1981 za Duklu Banská Bystrica, 1984 - 1989 za FC St. Gallen (Švajčiarsko) a 1989 - 1992 za FC Chur (Švajčiarsko).

V československej lige odohral celkovo 314 zápasov a strelil 53 gólov. Za FC ST. Gallen odohral 112 zápasov a strelil 3 góly a za FC Chur 80 zápasov a strelil 8 gólov.

Počas futbalovej kariéry si ho všimli funkcionári ČSFZ a stal sa reprezentantom ČSSR. V československej reprezentácii odohral za mužstvo juniorov 18 zápasov, za mužstvo hráčov do 21 rokov 8 zápasov a do 23 rokov 15 zápasov. Za olympijské mužstvo odohral 2 zápasy a za A-mužstvo dospelých 57 zápasov a strelil 3 góly. Stal sa majstrom Európy v Belehrade (vtedy Juhoslávia, dnes Srbsko) 1976 a v roku 1980 získal tretie miesto na majstrovstvách Európy v Ríme (Taliansko) 1980. Hral aj na majstrovstvách sveta v Španielsku 1982.

Počas pôsobenia vo Švajčiarsku sa v rokoch 1989 - 1992 stal hrajúcim trénerom v FC Chur. Ďalej trénoval 1992 - 1993 Sturm Graz (Rakúsko), 1993 - 1994 Spartak Trnavu, 1994 - 1996 SV Kapfenberg (Rakúsko), 1997 - 1998 Rimavskú Sobotu, 1998 - 1999 a 2010 - 2011 MFK Ružomberok, 1999 - 2000 KOBU Senec, 2000 - 2001 a 2004 - 2005 MŠK Žilinu, 2006 - 2008 Inter Bratislavu, v období júl - december 2008 1.FC Slovácko (Česká republika) a 2012 FC Nitra.

V rokoch 2002 - 2003 bol trénerom futbalovej reprezentácie Slovenska a 2004 trénerom mužstva hráčov do 21 rokov.

Je nositeľom titulu zaslúžilý majster športu (1976) a štátneho vyznamenania Za vynikajúcu prácu (1976).

Pri príležitosti 70. výročia založenia TJ Jacovce mu bola udelená Cena starostu obce Jacovce (2002).

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska. II. zväzok. E - J. 1. vydanie.* Bratislava : Veda, 1978. 536 strán + 48 strán farebných príloh.

KIŠAC, Marián. 2005. *Komplexná geografická charakteristika obce Jacovce. Záverečná práca.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Fakulta prírodných vied, 2005. 61 strán + 2 strany grafov + 7 strán máp + 16 strán obrazových príloh.

KIŠAC, Marián – PAVLOVIČ, Ján. 2002. *70. výročie založenia TJ Jacovce.* 1. vydanie. Jacovce: Telovýchovná jednota, 2002. 57 strán + 32 strán obrazových príloh.

KORČEK, František – KŠIŇAN, Jozef - MRÁZ, Igor. 1986. *Futbal - encyklopédia.* 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

LUKAČKA, Ján a kol. 1994. *Jacovce 1224 – 1994.* 1. vydanie. Bratislava : Minor, 1994. 181 strán. ISBN 80-901407-2-6.

Spracoval: Marián Kišac

Ladislav Michal Kamanházi

8.5.1753 Žilina – 4.2.1817 Vacov

vacovský biskup, farár v Skačanoch (1779 – 1785)

V Nitre vychodil gymnázium a teológiu skončil v Trnave. V roku 1774 sa stal učiteľom lýcea ako subdiakon. Dňa 12. júna 1775 bol vysvätený za kňaza a popritom aj naďalej vyučoval. Od 29. septembra 1779 bol farárom v Skačanoch a od 9. februára 1785 farárom mesta Nitry. V meste zriadil chudobinec. Dňa 4. júna 1790 bol menovaný za nitrianskeho kanonika.

V roku 1797 sa stal petrovským titulárnym opátom a rektorom seminára. Dňa 1. augusta 1806 bol menovaný za veľkoprepošta, v roku 1807 za preláta a pomocného biskupa tabule svätých sedmopočetníkov.

Dňa 29. apríla 1808 bol menovaný za vacovského biskupa, čo bolo potvrdené 11. júla a 23. augusta v tom istom roku bol vysvätený v Ostrihome. Viackrát precestoval celú svoju diecézu a dal sa do jej zveľaďovania: popri prestavbe biskupského paláca dal zväčšiť aj záhradu, do jej steny postavenej zo strany dunajského nábregžia dal zabudovať časť rímskych kameňov, ktoré zozbieral biskup Migazzi, ale ich väčšiu časť daroval Maďarskému národnému múzeu.

V období, keď bol nitrianskym kanonikom, zozbieral tamojšie cirkevné nariadenia a vypracoval menný zoznam kanonikov. Poveril Ferenc Karacs vypracovaním mapy vacovskej župy a jej 3000 výtlačkov rozoslal po krajine. Okrem katedrálnej arcidiecézy zriadil ešte ďalšie dve: peštiansku a čongrádsku. V roku 1810 diecézu rozdelil na 13 obvodov.

Z jeho poverenia vydal v Pešti v roku 1818 János Molnár svoju prácu: *Úvod do spôsobu výučby hluchonemých*.

Od roku 1809 bol vo funkcii titulárneho preláta jeho nasledovníkom Ján Šoben. Po jeho smrti (1817) do roku 1823 bol vacovský biskupský stolec prázdny. Dňa 23. februára 1823 sa stal jeho nasledovníkom Ferenc Nádasdy.

Ladislav Kamanházi bol možno iniciátorom, no určite štedrým mecénom kostola Všetkých svätých v Skačanoch. Pomery v Skačanoch dôverne poznal, keďže v rokoch 1779 – 1785 tu bol miestnym farárom. Vysviacka kostola sa uskutočnila 8. septembra 1812. Pamätnú udalosť pripomína tabuľa z červeného mramoru, ktorá je umiestnená nad vstupom do sakristie: „*Ja, Ladislav Kámánházy, vacovský biskup, posvätil som kostol a oltár k úcte Všetkým svätým, umiestnil som v ňom relikvie svätých mučeníkov Amantia a Severína a udelil som odpustky návštevníkom tohto chrámu v tento deň po dobu 40 dní.*“

Do nového kostola zadovážil celý hlavný oltár aj so svätostánkom a svietnikmi a taktiež drevenú kazateľnicu.

Literatúra:

Maďarský katolícky lexikón, VI. Zväzok. Budapešť : Szent István Társulat, 2001. 937 s. (s. 107). ISBN 9633612233. Preklad z maďarčiny: Ing. Lubomíra Konzili, Budapešť 21. júla 2011.

KLÍŽAN, Erik. *Kostol Všetkých svätých v Skačanoch 1812 – 2012*.

Skačianske noviny č. 2/2012.

Spracovala: Marta Štrpková

Dezider Kardoš

23.12.1914 Nadlice - 18.3.1991 Bratislava

hudobný skladateľ, národný umelec

Dezider Kardoš patril k najvýznamnejším skladateľským osobnostiam formujúcim základy slovenskej hudobnej kultúry v 20. storočí.

Má svoje popredné miesto v novodobom slovenskom symfonizme. Jeho originálna tvorba, ktorá obsiahla skoro všetky hudobné žánre, vychádza z

dvoch inšpiračných zdrojov – zo slovenskej národnej hudby a svetovej moderny.

Dynamičnosť procesu, jedinečná inštrumentácia, razantnosť či vrúcna lyrika, cit pre mieru a dokonalosť výstavby sú charakteristickými znakmi jeho diel, ktoré patria k trvalým hodnotám európskej hudby.

Rodina, detstvo, štúdium

Bol synom Gizely rodenej Dubravicej a Rudolfa Kardoša - učiteľa a riaditeľa ľudovej školy v Nadliciach, ktorý bol aj organistom v miestnom kostole. Tu získal prvé hudobné impulzy a svoje hudobné myslenie naďalej rozvíjal. Po štyroch ročníkoch gymnaziálneho štúdia v Nitre odišiel v roku 1929 na bratislavské reálne gymnázium, pričom sa súčasne vzdelával v klavírnej hre na bratislavskej hudobnej škole. Ešte pred maturitou ho prijali na Hudobnú a dramatickú akadémiu, kde sa okrem štúdia hudobnej skladby u Alexandra Moyzesa venoval aj hre na klavíri a dirigovaniu. Počas štúdií na konzervatóriu navštevoval Kardoš aj prednášky z hudobnej vedy, estetiky a dejín výtvarných umení na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Potom odchádza na pražské konzervatórium do kompozičnej triedy V. Nováka na majstrovskej škole. Študijné roky 1937 – 39 boli nielen obdobím intenzívnej kompozičnej práce, ale aj obdobím získavania rozhľadu vo vtedajšom európskom hudobnom dianí a vývojových tendenciách v oblasti hudobnej skladby.

Práca

Po ukončení štúdií sa zamestnal ako vedúci hudobného oddelenia Slovenského rozhlasu v Prešove. Od roku 1945 prechádza do Československého rozhlasu v Košiciach, kde sa stal vedúcim hudobného odboru. Počas svojho východoslovenského pobytu sa popri práci v rozhlase zameriava na štúdium východoslovenskej ľudovej piesne, ktorú v tejto etape využíval ako inšpiračný zdroj vo svojej tvorbe.

V roku 1951 ho pracovné možnosti, ako aj postupná zmena v jeho skladateľských názoroch privádzajú do Bratislavy. Najprv je zamestnaný ako vedúci odboru ľudovej tvorivosti v Československom rozhlase. Neskôr sa stáva prvým riaditeľom Slovenskej filharmónie (1952 – 1955). Následne, až do roku 1963 vykonáva funkciu predsedu Zväzu slovenských skladateľov. Popri tom začína pôsobiť ako pedagóg na Hudobnej fakulte Vysoké školy múzických umení v Bratislave a v sedemdesiatych rokoch je vedúcou osobnosťou slovenskej skladateľskej školy. V roku 1968 bol vymenovaný za profesora kompozície.

Tvorba

Kardošovo kompozičné myslenie sa formovalo pod vplyvom A. Moyzesa; ako ukazujú už *Piesne o láske*, pod Moyzesovým vedením si dokonale osvojil prostriedky modálnej chromatiky. Pre jeho orientáciu sa však čoskoro stal rozhodujúcim vplyv B. Bartóka (jeho raným dokladom je Kardošov *Groteskný pochod z Klavírnej suity č. 2*, ale i jeho *Bagately*, nadväzujúce na Bartókov cyklus *Pre deti*), ktorého kompozičné postupy recipoval bez neskoro romantických kompromisov a našiel v nich nosné impulzy pre celú svoju tvorbu. Bartókove podnety – vrátane jeho analytického prístupu k folklórnemu hudobnému materiálu – originálne rozvíja, smerujúc na ich základe prostredníctvom samostatného vedenia hlasov do oblasti atonality a sonorizmu (obdobne ako skladatelia poľskej školy, aj keď menej radikálne). Jeho hudba sa vyznačuje dravou vitalitou, striedaním honeggerovských motorických úsekov (kde sa rytmické motívy významne podieľajú na tematickom procese) a meditatívnych plôch, ako aj častým uplatnením koncertantného princípu. Hoci sa aktívne hlásil k budovaniu socialistickej kultúry, v jeho dielach s vyšším umeleckým nárokom sa požiadavky „socialistického realizmu“ priamo neodrazili. Ešte aj v jeho navonok programových skladbách (ako napr. *Hrdinská balada*) je rozhodujúca autonómne hudobná formová výstavba. V Kardošových vrcholných dielach (*Symfónia č. 4 a č. 5; Partita*) sa prehlbuje úloha polyfónie a zovretosť formy a v poslednom tvorivom období siaha k zreteľnejšie exponovaným folklórnym inšpiráciám (*Symfónia č. 6; Slovakofónia*). Vo svojej rozsiahlej a osobitej folkloristickej tvorbe sa zameril predovšetkým na úpravy ľudových piesní z východného Slovenska.

Za jeho dielo mu bol v roku 1975 udelený titul Národný umelec.

Daniela Kardošová, PhDr, Art.D., klavírna umelkyňa, dcéra Dezidera Kardoša, hrá na klavíri od svojich piatich rokov. Už ako dieťa vystupovala v televízii a nahrávala v rozhlase. Vysokoškolské umelecké štúdium absolvovala na VŠMU v Bratislave, postgraduálne trojročné štúdium v Krakove a doktorandské umelecké štúdium na VŠMU v Bratislave. Jej repertoár obsahuje klavírne diela všetkých štýlových období, neskôr sa zameriava na interpretáciu hudby 20. a 21. storočia a na štúdium nových skladieb slovenských skladateľov, ktoré premiéruje a interpretuje doma i v zahraničí. Má naštudované celé klavírne dielo svojho otca.

Literatúra:

PODRACKÝ, Igor. 1979. *Národný umelec Dezider Kardoš jubiluje*. Bratislava : Slovakia, Hudobný život, 1979.

ZVARA, Vladimír. 1998. *Kardos, Dezider*. Oxford Music Online: Grove Music Online, 1998. ISBN 9781561592630

NOVÁČEK, Zdenko. 1955. *Dezider Kardoš: počiatky a rast*. Bratislava : Slovenske vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955.

ZAVARSKÝ, Ernest. 1947. *Súčasná slovenská hudba*. Bratislava, Slovakia: Jozef Zavodský, 1947.

BURLAS, Ladislav. 1983. *Slovenská hudobná moderna*. Bratislava: Obzor, 1983.

BERGER, Igor. 1984. *O symfonizme národného umelca Dezidera Kardoša*. Bratislava: Hudobný život, 1984.

Internetové zdroje:

A.L.I. dostupné na internete: <<http://www.alisk.sk/?show=vydavac&id=178>>

SKDK: Dezider Kardoš. Dostupné na internete: <http://www.skdk.sk/skdkto/index.php?option=com_k2&view=item&id=356:dezider-kardos&Itemid=776>

Hudobné centrum – osobnosti, profily: Dezider Kardoš. Dostupné na internete: <<http://old.hc.sk/src/osobnost.php?lg=sk&oid=980&show=cv>>

<<http://www.nadlice.sk/samosprava/okumenty/osobnosti/DEZIDER%20KARDOS.pdf>>

Spracoval: Dominik Turček

Michal Kišš

5.12.1846 Uhrovec - 3.3.1927 Trenčín

učiteľ, „prostonárodný veršovník slovenský“, spisovateľ, publicista

Život

Po ukončení ľudovej školy študoval Michal Kišš v rokoch 1860 – 1861 na gymnáziu v Modre, v štúdiách pokračoval v rokoch 1861 – 1867 na Evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici. V rokoch 1867 – 1887 pôsobil ako učiteľ na Evanjelickej ľudovej škole v Podlužanoch, od roku 1887 do roku 1910 v Malých Stankovciach. Od roku 1910 žil na penzii v Trenčíne. Publikoval pod rôznymi pseudonymami – Bebravín, Lubský, Lužanský, Malý Mišík, Miško Stankovský, Tarabovský, Uhroveský.

Dielo

Literárne bol Michal Kišš činný už počas štúdií v Banskej Štiavnici, kde začal písať pod vplyvom poézie Jána Botta postromantickú, epigónsku občiansku lyriku, ktorú neskôr uverejňoval v periodikách Junoš, Sokol, Národný hlásnik, Slovenské pohľady.

Po roku 1918 sa stal populárnym prstonárodným básnikom. Jeho staršie i novšie básne s tematikou boja za národnú slobodu vychádzali takmer vo všetkých periodikách a stali sa súčasťou čítankovej literatúry. Knižne debutoval v roku 1922 básnickou zbierkou *Kytka citov srdca slovenského*, ďalšie verše vyšli vo výberoch *Kišš mládeži* (1924) a *Výbor z básní Michala Kišša* (1926).

Venoval sa aj publicistike, uverejňoval spomienkové články na významné udalosti, najmä však na osobnosti slovenského národného a literárneho života.

Literatúra:

Kol.: *Slovenský biografický slovník* 3. Martin: Matica slovenská, 1989., s. 86.

PETRÍK, Borislav; RYBÁR, Peter. 2001. *Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Bratislava : 2001, s. 162. ISBN 80-96867-1-4-8.

BEŠTOVÁ, Elena. 2007. *Osobnosti obce Uhrovec*. In: *Uhrovec, monografia obce*. Uhrovec : 2007, s. 177 - 178. ISBN 978-80-969668-1-3.

Internetový zdroj:

<<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/michal-kiss>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Miloš Kišš (pseud. Podlužanský)

19.1.1873 Podlužany - 15.8.1943 Modra

včelár, hudobník, zberateľ ľudových piesní

Pôvod a vzdelanie

Bol synom básnika a učiteľa Michala Kišša. Základnú školu navštevoval v rokoch 1879 – 1884 v Podlužanoch a v Uhrovci. Od roku 1884 do roku 1890 študoval na evanjelickej škole v Bratislave, pokračoval na lýceu v Banskej Štiavnici (1890 – 1892). V rokoch 1892 – 1897 študoval na evanjelickej teologickej akadémii a v roku 1897 bol ordinovaný za kňaza. V roku 1924 zložil odbornú skúšku na učiteľa včelárstva.

Pôsobenie

Začínal ako kaplán v Púchove (1897 – 1898), potom pôsobil v Starej Turej (1898 – 1899), v rokoch 1899 – 1903 bol farárom v Štrbe, 1903 – 1921 v Žiline. V roku 1921 sa vrátil do rodného kraja a pôsobil do roku 1924 v Slatine nad Bebravou. Na záver aktívneho života bol administratívnym pracovníkom Biskupského úradu evanjelickej cirkvi v Modre (do roku 1928). Tu strávil aj posledné roky života.

Včelár a zberateľ ľudových piesní

Od študentských čias sa zaujímal o včelárstvo. Po roku 1918 bol jedným z organizátorov a propagátorov včelárstva na Slovensku. Publikoval v časopise *Slovenský včelár*. Súčasne sa venoval aj zbieraniu a upravovaniu slovenských ľudových piesní a vlastným nákladom ich vydal v dvoch zväzkoch. Skomponoval aj pochod slovenských včelárov.

Dielo

55 obľúbených slovenských piesní – trávnic pre klavír 1 – 2. Modra, 1930 – 1932.

Slávnostný pochod slovenských včelárov. Modra, 1932.

Pramene:

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Topoľčany. Archívny fond Považský seniorát (Ev. a. v. farský úrad Trenčín). Odd. Farári a kapláni.

Tamže. Ev. a. v. cirkevný zbor v Slatine nad Bebravou, listy Miloša Kišša.

Literatúra:

Kol.: *Slovenský biografický slovník 3*. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 86.

BEŠTOVÁ, Elena. 2007. *Osobnosti obce Uhrovec*. In: Kol. *Uhrovec, monografia obce*. Uhrovec, 2007, s. 177 - 178. ISBN 978-80-969668-1-3

Internetový zdroj:

<<http://www.podluzany.eu/osobnosti-obce>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Jozef Kližan, páter, SVD

16.12.1922 Skačany – 17.6.1979 Skačany

misionár

Slovensko malo a má viacero významných misionárov, ktorí sa svojou prácou a životom zapísali do dejín domorodých národov. V súčasnosti misijné stanice vyzerajú úplne inak, ale základ položili naši misionári. Sme na nich právom hrdí. Jedným z nich je aj skačiansky rodák P. Jozef Kližan SVD.

Jozef Kližan sa narodil 16. decembra 1922 v rodine Pavla a Anny Kližanovcov.

Detstvo prežil v Skačanoch. Keďže v škole patril k najlepším žiakom, učiteľ ho odporučil na štúdiá. Ako jedenásťročný (1934) sa dal zapísať do meštianskej školy v Prievidzi. Denne meral kilometre peši na stanicu do Šimonovian, odtiaľ vlakom do Prievidze. Po absolvovaní dvoch ročníkov (1936) jeho cesta viedla do Nitry. Tu absolvoval maturitu na štátnom gymnáziu a v kláštore pod Zoborom si osvojoval základy duchovného života a pripravoval sa na misijné účinkovanie. Medzitým 1 rok strávil v misijnom dome v Spišskom Štiavniku.

V roku 1943 začal v Misijnom dome na Kalvárii v Nitre študovať filozofiu a jazyky - angličtinu a gréčtinu. Štúdium filozofie ukončil už v nových pomeroch v roku 1945. Potom odišiel na 1 rok na teologické štúdiá k jezuitom do Ružomberka. Pokračoval v nich v Ríme, kde po ich ukončení a po večných sľuboch bol 2. apríla 1949 vysvätený za kňaza.

V roku 1950 sa jeho druhým domovom stala Indonézia, ostrov Flores, kde pôsobil na viacerých misijných staniach. Počas svojho účinkovania vyučoval v kňazskom seminári ako učiteľ latinčiny a hudby, vypomáhal v katechetickom inštitúte, bol dekanom rutenského dekanátu, načas bol i regionálnym prokurátorom. Pre domorodcov bol lekárom tela i duše. Mal veľké nadanie pre hudbu.

Hral na klarinete, harmonike a husliach. Ako dobrý hudobník zostavil spevník pre Indonézanov, v ktorom bolo viac ako 200 originálnych indonézskych cirkevných piesní. Spevník dosiahol 6 vydaní v náklade niekoľko desiatok tisíc výtlačkov.

Páter Jozef Kližan si sám uvedomoval, že ide v šľapajach vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, lebo prinášal indonézskemu národu liturgiu v jeho vlastnom jazyku a v jeho vlastných melódiách. Pre Indonézanov sa stal Indonézanom.

Pracoval v prostredí a v situáciách, aké si dnes vieme ťažko predstaviť. Bolo potrebné postarať sa o základné ľudské potreby pre seba i pre veriacich, stavať školy, nemocnice, vodovody, kostoly, učiť ľudí hygienickým návykom, presviedčať ich o dôležitosti vzdelania, boriť sa s predsudkami ľudí. A pritom katechizovať. Veľmi miloval ľud, medzi ktorý bol poslaný, jemu obetoval celý svoj život.

Vo svojich myšlienkach bol však často v rodných Skačanoch, čoho dôkazom sú jeho krásne ďakovné listy, ktoré posielal príbuzným a dobrodincom, ktorí vo veľkom množstve pomáhali misionárom posielaním balíkov s potravinami, liekmi, šatstvom, hračkami, mydlom, domácim náradím. Slovensko a rodné Skačany mohol prvýkrát navštíviť až v roku 1967, teda po 17 rokoch pôsobenia v misiách. Potom sa sem vrátil ešte v rokoch 1973 a 1976, kedy tu prežil podľa jeho slov najkrajšie vianočné sviatky, lebo boli doma.

V Indonézii páter Kližan prekonal viacero tropických chorôb - maláriu, žalúdočné problémy. V roku 1976 začal chudnúť, v Holandsku podstúpil operáciu a po jednoročnom pobyte v Európe sa vrátil späť do Indonézie. Po necelých dvoch rokoch sa jeho zdravotný stav znova začal zhoršovať, a tak sa vrátil späť do Európy, do rodných Skačian, kde u sestry Anastázie Hudecovej prežil veľmi trpezlivo a odovzdane posledné chvíle svojho života. Zomrel 17. júna 1979. Pochovaný je na skačianskom cintoríne.

V pátrovi Jozefovi Kližanovi sa snúbili mnohé vlastnosti, pre ktoré ho môžeme obdivovať a pre ktoré slúži ako vzor. Nielen pre jeho súčasníkov, ale i pre dnešnú mladú generáciu sa stal vzorom v obetavosti, usilovnosti a odvahe. Vedel zúročiť svoje talenty - nadanie pre hudbu a jazyky - ovládal ich osem - a prostredníctvom nich hľadal cestu k iným ľuďom. Bol veľmi všestranný a šikovný. Vo svojom srdci prechovával veľkú lásku k blížnemu, čo pramenilo z jeho hlbokej viery. Dokazoval to tým, že všetky svoje schopnosti odovzdával ľudu, medzi ktorým žil. A tak širil aj dobré meno našej obce v Európe i vo svete. Jeho rodáci sú naňho právom hrdí.

V nedeľu 15. decembra 2002 si občania Skačian pripomenuli spomienkovou slávnosťou 80. výročie narodenia pátra Jozefa Kližana. Pri tejto príležitosti do Skačian zavítali viacerí hostia: vysokí cirkevní predstavitelia - vtedajší nitriansky pomocný biskup Mons. František Rábek, provinciál SVD páter Pavol Kruták, misionári – verbisti z Nitry, sestričky z Ivanky pri Nitre, dvaja mladí Indonézanovia, rodáci, ľudia z okolia.

Súčasťou spomienkovej slávnosti bola sv. omša, pietna spomienka pri hrobe pátra Jozefa Kližana a slávnostná akadémia, na ktorej vystúpili domáci aj hostia. Na záver akadémie bol premietnutý film spracovaný z jeho záberov z Indonézie a z jeho návštevy Skačian. V zasadačke kultúrneho domu bola inštalovaná výstava fotografií, listov a iných predmetov súvisiacich s pátrom Kližanom.

Za šírenie dobrého mena obce za hranicami vlasti a za prínos pre duchovný rozvoj obce Skačany bola pátrovi Jozefovi Kližanovi udelená Cena obce IN MEMORIAM.

Pri tejto príležitosti Farský úrad v Skačanoch vydal publikáciu *P. Jozef Kližan SVD v šľapajách vierozvestcov*.

Literatúra:

BEŇAČKOVÁ, Anna – BLIŽNIAKOVÁ, Janka - PAULINI, Vladimír. 2002. *Spomienky na misionára*. In: Skačianske noviny č. 8/2002.

BEŇAČKOVÁ, Anna – STRUHÁROVÁ, Marta. 2007. *Pred 85 rokmi sa v Skačanoch narodil P. Jozef Kližan SVD*. Skačianske noviny č. 6/2007.

P. Jozef Kližan, *SVD v šľapajách vierozvestcov*. Skačany : RKFÚ Skačany, 2002.

Internetový zdroj:

<<https://www.skacany.sk/pater-jozef-klizan.html>>

Zostavili: Marta Struhárová, PhDr. Eva Struhárová.

Spracovala: Marta Štrpková

Stanislav Kmotorka, SDB

28. 04. 1929 Chynorany - 27. 02. 2012 Florencia, Taliansko

kňaz - salezián, vysokoškolský pedagóg, hudobný skladateľ

Prvých 5 tried ľudovej školy absolvoval v Chynoranoch, v roku 1941 odišiel do saleziánskeho gymnázia v Šaštíne. V roku 1945 vstúpil do Saleziánskej spoločnosti Don Bosca vo Svätom Beňadiku. V gymnaziálnych a pedagogických štúdiách pokračoval v Trnave, potom v Hodoch pri Galante, kde maturoval v roku 1949. Pedagogickú prax vykonával iba 1 rok v Bratislave. V apríli 1950 boli rehole rozpustené a v septembri 1950 sa mu podarilo utiecť cez rieku Moravu do Rakúska a odtiaľ do Talianska. V rokoch 1950 - 1951 pokračoval v štúdiu filozofie v Turíne.

Teológiu študoval na Teologickom ústave Pápežskej saleziánskej univerzity v Rollengu, kde bol 1. júla 1956 vysvätený za kňaza. Kňazský apoštolát začal vo Florencii, kde popri vyučovaní na tamomšom saleziánskom gymnáziu študoval na konzervatóriu hudobné vedy. V roku 1963 dosiahol diplom zborového dirigenta, po postgraduálnom štúdiu ďalší diplom orchestrálneho dirigenta. Ako žiaka vynikajúcich talianskych učiteľov R. Lupiho, R. Cicionesiho, P. Fregapana a L. Semerara ho pozvali za riadneho profesora na konzervatórium L. Cherubiniho vo Florencii. Vyučoval didaktiku hudby, zborovú kompozíciu a orchestrálnu kompozíciu, pričom stále vypomáhal v saleziánskej farnosti. Bol vynikajúci organista a od mladosti obdarený krásnym hlasom.

Aj ďaleko od domova skomponoval mnohé slovenské skladby, z ktorých časť vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme: *Ľudová vianočná omša* (1972), *Ľudová pôstna omša* (1972), *Ľudová veľkonočná omša* (1972), *Pane, nie som hoden* (1972), *Ľudová adventná omša* (1973), *Výber zhudobnených hymnov* (1978), *Ľudová mariánska omša* (1979), *Keď slniečko v noci spieva* (1981), *Vešpery* (1986). Ďalšie jeho slovenské kompozície sa rozšírili iba v kopírovaných rozmnoženinách: *Baránok Boží*, *Dnes sa Kristus narodil*, *Ľudia boží, beda, rata*, *Plesajte, kresťania*, *Vítame ťa*, *Sväté Dieťa*, *Zaspievajme si veselo*. Najviac skladieb skomponoval v talianskom jazyku /vyše 50/. Vyšli v hudobných vydaniach LDC v Turíne a Edizioni Carrara v Bergame v rokoch 1964 -1993.

K sedemdesiatinám dona Stanislava Kmotorku vydal Miestny odbor Matice slovenskej v Chynoranoch v roku 1999 súbor 15 skladieb *Pane, nie som hoden* pre potreby organistov, chrámových zborov a skupín i sólistov na Slovensku, doplnený vlastným životopisom skladateľa.

Literatúra:

Kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2010. 852 s. ISBN 8071143006.

Pane, nie som hoden, MO MS 1999.

Chynorianske noviny 26/2004, 39/2006, 56/2009, 58/2009.

Spracovala: Eva Kecerová

Katarína Kolníková

20.4.1921 Radošina – 29.5.2006 Radošina

herečka

Katarína Kolníková, rodená Benovičová je spôsobom dosiahnutia kariéry, keď sa z jednoduchej školníčky v Radošine stala herečka, ktorú poznalo celé Slovensko aj zahraniční Slováci, príkladom splnenia „amerického sna“

Detstvo, rodina, pracovná kariéra

Narodila sa v chudobnej železničiarkej rodine. Mala osem súrodencov. Vo svojej obci získala základné vzdelanie. Určitý čas pracovala ako sezónna robotníčka na biskupskom majetku v Radošine, potom niekoľko rokov v Piešťanoch. V roku 1941 sa vydala za Michala Kolníka z Nitrianskej Blatnice, s ktorým mala štyri deti. Po roku 1945, keď ju manžel opustil, zostala s deťmi sama. Až do dôchodku pracovala ako školníčka a pestúnka v materskej škole v Radošine. Svoj život obetovala nielen deťom, ale aj divadlu. "Divadlo je celý môj život, keď nehľadám, som nezdravá," hovorievala o sebe ikona Radošinského naivného divadla pani Katka Kolníková, svojim nezabudnuteľným jazykovým prejavom.

Divadelné ochotnícke postavy v hrách

1932-Jezuliatko, 1950-Statky-zmätky, 1951-Nový život, 1959-Svadobný závoj, 1960-Morálka pani Dulskej, 1962-Verona, 1962-Hľadanie v oblakoch, 1962-Starý zaľúbenec, 1962-Spoločný byt, 1964-Bláznivá hodina, 1965-Neprebudený, 1966-Pasca na myši, 1967-Juvelír, 1968-Štyri svadby na jednom pohrebe, 1968-Bačova žena, 1969-Kubo, 1970-Ženba

Herecké postavy ako členky Radošinského naivného divadla

Celovečerné tituly Stanislava Štepku v RND v ktorých hrala:

Človečina (1971)

Alžbeta Hrozná (1975)

Jááánošiiik (1976)

Rozprávka o tom, ako žijeme dodnes, ak sme nepomreli (1978)

Slovenské tango (1979)

Kúpeľná sezóna (1980)

Čierna ovca (1986)

Nevesta predaná Kubovi (v spolupráci s Jiřím Suchým a Semaforom, 1984) Pavilón B (1984)

O čo ide (1985)

Ženské oddelenie (1987)

Loď Svet (1988)

Pokoj domu tomuto (1990)

Kam na to chodíme (v spolupráci s Milanom Lasicom a Júliusom Satinským, 1991) Lás-ka-nie (1992)

Hostinec Grand (1993)

Štedrý divadelný večer (1994)

Materské znamienko (1995)

...kone na betóne (1995)

Chaplyn (2000)

Kronika komika (2003)

Človečina 2 (2004)

V poslednom období účinkovala v štyroch programoch RND:

Štedrý divadelný večer

Pocta Jánovi Melkovičovi (2003)

Kronika komika (2003)

... a já, Katarína Kolníková (2006)

Ocenenia

Igric (2004/2005) - za herecký výkon v divadelnej hre Človečina : cena Slovenskej filmovej kritiky, cenu udeľuje Literárny fond, Slovenský filmový zväz a Únia slovenských televíznych tvorcov MČ Bratislava Nové Mesto (2001)

OTO (2001) - uvedená do Siene slávnych

Kvet Tália - určené pre významné slovenské divadelné herečky

Cena Valentína Beniaka za rozvoj kultúry a vzdelanosti na strednom Ponitří

Filmová tvorba

Človečina (1973)

Trpaslíci s rodokmeňom (1973)

Víno vinovaté (1983)

Dedinský sen (1984)

Výlety v pamäti (1993)

Dobrá správa (1995)

Ježiško zvoní, otvorte (1997)

Host' do domu (1998, 2000)

Konečná stanica

Prášky na spanie

Zlomená noha

Tajomstvá pod viečkami

Miliónový chlap

Dedinka v údolí

Mocný Jano

Mysleli sme to vážne

Vášnivý bozk

Tichá radosť na betóne

Kronika komika (2003)

Vianočná pošta (2003)

Človečina (2004)

Jááánošiiiik (2004)

Osobná chyba (2005)

Účinkovanie v rozhlase

21 rozhlasových adaptácií hier z repertoáru RND (1982 - 1983, 1995 - 2005) a kabaretné programy:

Hry na domáce zvieratá (1974 - 1976)

Desaťkorunovaný svet (1975)

Aj tí naši pijaľali (1976)

Dedinský sen (1980)

Čo rok dal (1991)

Literárna tvorba

Katarína Kolníková je spolu so Stanislavom Štepkom autorkou knihy ... a ja, Katarína Kolníková (Ikar 2001).

Spomienka v rozhlase

23. augusta 2003 odvysielal Slovenský rozhlas v relácii Túto hudbu mám rád rozhovor Kataríny Kolníkovej s redaktorom Vladom Francom, v ktorej odzneli jej nasledovné vety, myšlienky, názory: „ Prečo sa volakedy vás spievalo jak neská? My sme išli z roboty z pánskeho a vyspevuvali sme si. Alebo ze školky, z lesnej školky, ja nevím, vás sa spievalo...A mali sme vás radosty ze života, nevím de sa tá radost stratyla...Spev bou, aj ket sa drápalo perí. Alebo ket sa fazula oberala, pot mi pomóct, mám moc fazule, za vrecu, potom ty dám ale za ošitku, po...My sme boli podvýživení – jako vám povím – bola bieda. A otec bou stanyčný robotnýk, na železnyci robev a poprepíjav, čo sa dalo. Žii sme z toho čo mu mama stačili povytahuvat z vrecka, ket zaspav... De ma to ten Stano (Štepka) volá? Šák v ochotnýckom som hrávala, ale de ma ten volá do Bratislavy, šak načo tam budem?...Priznám sa, mala som celkom dobré vysvečení, dve dvojky, lebo ja som s tým priepusným vysvečením chodila i slúžit', to bolo namiesto

robotníckej knihy to moje vysvečenie... No, my sme rádio cez frontu od volakeho také staršie za padesát korun kúpili. Ani v škole nebolo rádio. To pán učiteľ doniesol svoje ket volačo mav. Tedy ešte nebolo vysielanie pre školy... Každá hra mi volačo dala, v každej hre som sa volačo naučila, odkukala....Viete, priznám sa, že som hrala hádam aj dva roky to, čomu som nerozumela. Potom povím, ktorým slovám som nerozumela. Totyšto, Stano ket napísav, ja som to, kade som chodyla, či okná umyvala, či som prala, všade som si to musela opakovať. Ešte aj v kostole mi prišli na rozum. Bože túto otázku, mindenyt, nevím. A čo si sprostá, šak si v kostole, čo ta po jeho textoch....V každej tej hre bolo kúsok z mojho života. Ten Stano ma pozná. Ten Stano lúbev svoju mamu a pozná ma. Hovorev, že mu pripomínam stále svoju mamu, už nemá any mamu any occa. Ale jemu môžem byť vďačná....Keby ma on nebol zobrav do Bratislavy, nigdo by nebol pamatav, že v Radošine žila Kata, Katyna Benovičová, Kolníková. A ona vie aj ochotnícke divadlo hrať. Tak toto bolo to štasci, čo ma Pán Boh požehnáva. “

Internetové zdroje:

<<https://zivotopis.osobnosti.cz/katarina-kolnikova.php>>

<<https://www.fdb.cz/lidi/32240-katarina-kolnikova.html>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Katar%C3%ADna_Koln%C3%ADkov%C3%A1>

Dušanova mama - Katarína Kolníková by sa dnes dožila 95.narodenín - fotografie - Vtedy

Katarína Kolníková | Radošinské naivné divadlo (rnd.sk)

Katarina Kolníková - FDb.cz

Spracoval: Vladimír Daniš

Ján Chryzostom Kardinál Korec

22.1.1924 Bošany – 24.10.2015 Nitra

kňaz, bojovník za náboženskú slobodu a ľudské práva, literát, európska osobnosť

Detstvo, štúdiá

Vyrastal v rodine s tromi deťmi, bratom Antonom a sestrou Štefániou. Otec Ján Korec a matka Mária, rodená Drábiková, pracovali v miestnej kožiarskej továrni. Základné vzdelanie získal v Bošanoch v rokoch 1931-1935 a Chynoranoch v rokoch 1935-1939. V septembri 1939 vstúpil do Spoločnosti Ježišovej (jezuiti) v Ružomberku, kde 18.9.1941 zložil rehoľné služby. V rokoch 1943-1944 študoval externe na slovenskom katolíckom gymnáziu v Kláštore pod Znievom, ktoré ukončil v roku 1944 maturitou. Koncom augusta 1944 odišiel na trojročné štúdium filozofie do Trnavy. Po prvom roku filozofie prešiel študovať na filozofický inštitút Spoločnosti Ježišovej do Brna. V rokoch 1949-1950 študoval teológiu v Trnave. Jeho štúdium násilne ukončilo zrušenie mužských kláštorov z 13. na 14. apríla 1950 známe ako „barbarská noc“.

Služba v cirkvi a začiatky literárnej činnosti

Počas ministrovania v Bošanoch pomáhal miestnemu farárovi a kaplánovi pri redakčných prácach časopisu *Náše hlavy* a pri jeho kolportovaní. Do tohto časopisu preložil na výročie objavu knihtače článok z češtiny o Gutenbergovi. Počas štúdiá v Ružomberku pomáhal pri redigovaní časopisu „*Napred*“, ktorý bol neskôr premenovaný na *Lúč*. Počas externého štúdiá na gymnáziu v Ružomberku začal písať úvahy do študentského časopisu *Rozvoj*. Zaujímal sa o vtedajšie časopisy *Kultúra* a *Slovenské pohľady*. Svoje štúdium ukončil v Brne licenciátom, obhájením 60-stranovej záverečnej práce na tému *Filozofické základy dialektického materiálu* (1947). Od roku 1948 pôsobil v redakcii časopisu *Posol* v Trnave, pomáhal pri redigovaní a pri príprave časopisu *Katolícke misie*, zborníkov *Kresťanská rodina* a *Všeobecná cirkev*, v ktorej uverejnil licenciátnu prácu a recenziu knihy Henri de

Lubaca pod názvom *Zápas s Bohom*. Prekladal tiež články zo zahraničných časopisov pre spomínané časopisy. V tom čase napísal asi 180-stránkový rukopis *Odpovede človeka a Zápas o vieru* (1948).

Prenasledovanie a tajná cirkev

Po zrušení mužských kláštorov z 13. na 14. apríla 1950 bol internovaný so svojimi spolubratmi do premonštrátskeho kláštora v Jasove. Asi na desiaty deň ich previezli do kláštora v Podolínci, bolo ich tam okolo 650. Dňa 6. septembra 1950 asi 50 rehoľníkov medzi nimi bol aj on, previezli do kapucínskeho kláštora v Pezinku. V polovici septembra 1950 t. j. po 5 mesiacoch internovania bol prepustený do civilného života. Po prepustení navštívil svojho brata v Nitre, svojich rodičov a sestru v Bošanoch. Dňa 1. októbra 1950 odišiel do Rožňavy, kde tajne v nemocnici prijal z rúk rožňavského biskupa Dr. Róberta Pobožného kňazskú vysviacku. Hneď sa zamestnal ako pomocný finančný účtovník v Mototechne v Nitre, kde pracoval jeho brat. V máji v roku 1951 odišiel z Nitry do Bratislavy, tu od mája do novembra 1951 pracoval v podniku pre priemyslové stavby – Priemstav. Z viacerých dôvodov v novembri 1951 odišiel z Priemstavu do výrobného chemického družstva Tatrachema. Tu ho zastihla smutná správa o uväznení jeho brata. Po odchode zástupcu provinciála z Bratislavy roku 1952 sa začali okolo neho sústreďovať mladí rehoľníci. Zabezpečoval im filozofickú a teologickú literatúru a vysvetľoval študijnú látku. V tom čase vo voľných chvíľach napísal pre nich 8-dňové duchovné cvičenia. Zástupca provinciála jezuitov predložil Korcovi návrh, aby prijal biskupskú konsekráciu. Napokon po zvážení vtedajšej spoločenskej situácie ako 27-ročný prijal tajne 24. augusta 1951 z rúk biskupa Pavla Hnilicu biskupskú konsekráciu. Tajná konsekrácia bola udelená na základe fakúlt, ktoré vydal pápež Pius XII. pre komunistické krajiny. Od biskupského svätenia používa rozšírené meno Ján *Chryzostom* Korec. Ani nie po polroku zástupca provinciála začal posielat' k nemu ľudí, aby ich tajne vysvätil za kňazov. Zo zdravotných dôvodov v roku 1954 mení svoje zamestnanie a z Tatrachemy odchádza pracovať do Ústavu hygieny práce a chorôb z povolania v Bratislave. Neskôr tam pracoval ako laborant, potom ako asistent a napokon ako dokumentarista v knižnici.

Sledovaný štátnou bezpečnosťou (ŠTB)

V tomto období si začal uvedomovať, že je stále pozorovaný štátnou bezpečnosťou, ktorá mala už aspoň tri svedectvá, že tajne ordinoval niektorých rehoľníkov za kňazov. V júni 1958 po stranických previerkach v Ústave hygieny práce a chorôb z povolania bol prepustený a ďalšie zamestnanie sa mu hľadalo ťažko. Napokon si v septembri 1958 našiel prácu nočného strážnika v podniku na výrobu prefabrikovaných panelov Prefa Veľké Leváre. Pracovisko mal na Zlatých Pieskoch v Bratislave medzi bagroviskami. V decembri 1959 prešiel zo zamestnania nočného strážnika do Závodov Juraja Dimitrova v Bratislave, kde pracoval medzi zámočníkmi v údržbárskej dielni. Z tohto pracoviska má veľa pekných spomienok. Deň pred narodeninami, 21. januára 1960, mu príslušníci ŠTB vykonali bytovú prehliadku a nasledovalo ďalšie sledovanie. V piatok 11. marca 1960 prišli príslušníci ŠTB pre neho do práce a odviekli ho na vypočúvanie.

Odsúdenie, väznenie

Po vypočúvaní v dňoch od 17. do 19. mája 1960 prebiehal súd v Justičnom paláci v Bratislave. Na druhý deň vyniesli rozsudok „v mene republiky“. Odsúdili ho na 12 rokov straty slobody, straty občianskych práv a bol vypovedaný zo Západoslovenského kraja. Bol väznený približne mesiac v Prahe na Pankráci a potom ho eskortovali do väznice vo Valdiciach u Jičína, ktorú urobili z kartuziánskeho kláštora. Vo väzení stretol asi 250 kňazov a niektorých biskupov - Vojtaššák, Zéla, Otčenášek, Hlad, Hapko. Pracoval pri balení špendlíkov a neskôr náhrdelníkov. Dňa 18. februára 1961 ho eskorta odviekla do Bratislavy na súdne pojednávanie v otázke tajných kňazských svätení. Po nepríjemných konfrontáciách a dlhých mesiacoch vyšetrovania (február - apríl 1961), keď nevydal žiadne svedectvo pred súdom, ani žiadne výpovede, odviekli ho znovu do valdickej väznice. V druhej polovici februára a začiatkom marca 1963 bol asi 3 týždne na vypočúvaní v Prahe – Ruzyň, počas ktorého bol vystavený tvrdým a vulgárnym invektívam.

Počas väzenského obdobia zvykol voľný čas tráviť modlitbami, čítaním kníh a štúdiom časopisov. Vo väzení v Bratislave prečítal 2 zväzky prekladu kníh z ruštiny Dejiny diplomacie. Vo Valdiciach vypožičoval si na čítanie periodika Kultúrny život, Slovenské pohľady a Literárne listy. Ďalej prečítal od Burkhardta Die Kultur der Renaissance in Italien. V roku 1961-1967 písal J. Ch. Korec z väzenia

povolené a cenzurované listy matke, ktorá si ich odložila okolo 160. Vyšli vo výbere tlačou v roku 1951 ako druhý zväzok od Barbarskej noci, v ktorých sú okrem iného i takéto myšlienky: „*Nemajte mi za zlé, že znovu uvažujem, čo mám robiť? Novosti mám tu málo ...*“ „*Po svete chodiť nemôžem. Môžem však o svete uvažovať...*“ „*Pravda života chodí dnes často opustená a v žobráčkových handrách...*“ „...*Podľa niektorých človek len poletuje v dejinách. Povedzme. Ale môže aj duchovne zapustiť hlboké korene a pretrvať až do večnosti.*“

Oslobodenie

J. CH. Korec sa snažil vlastným pričinením dostať z väzenia na slobodu. V roku 1965 napísal na Slovenskú národnú radu z väzenia sťažnosť pre porušenie zákona vo veci svojho rozsudku, dostal však zamietavú odpoveď. Takú istú obdržal na jeho nový prípis, ktorý podal v apríli 1967 na Krajský súd v Bratislave. V tom čase i medzinárodná organizácia pre oslobodenie politických väzňov podala žiadosť o jeho prepustenie, milosť však zamietli. Pred Vianocami v roku 1967 na naliehanie svojich najbližších príbuzných sľúbil, že nebude namietat', ak oni budú iniciovať žiadosť o jeho podmienené prepustenie, prostredníctvom obhajcu, ktorého zabezpečila jeho matka. Krajský súd v Hradci Králove 20. februára 1968 na veľké prekvapenie oslobodil. Po 8 rokoch väzenia v III. nápravno-výchovnej skupine bol Ch. Korec prepustený na slobodu. V januári 1968 podal žiadosť o rehabilitáciu, ktorá bola úspešná a tak 24. júna 1968 bol plne rehabilitovaný. V marci 1968 sa zamestnal v Družstve invalidov v Bratislave neďaleko Dómu sv. Martina. Na jar v roku 1968 sa spoločenské pomery uvoľnili a preto mohol byť hosťom rôznych podujatí, kde hovoril o väznení kňazov. Zmenil zamestnanie a nastúpil do podniku Záhradníctvo Bratislava. Medzitým mu na pľúcach objavili pozitívny nález TBC a tak sa lieči v Podunajských Biskupiciach, Vo Vysokých Tatrách v Dolnom Smokovci. Získal tiež vycestovacie povolenie na 10 dní do Talianska, kde navštívil začiatkom júla 1969 Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda. Prijal ho i pápež Pavol VI., ktorý ho ocenil vzácnymi darmi. Po zhoršení spoločenskej situácie 29. januára 1970 dostal z Najvyššieho súdu v Bratislave prípis od generálneho prokurátora na pojednávanie vo veci sťažnosti pre „porušenie zákona“ v rehabilitačnom rozsudku. Verejné pojednávanie sa konalo na 9. výročie jeho uväznenia 11. marca 1970. Po niekoľkých dňoch po pojednávaní obdržal správu, že na základe nového zákona o súdnej rehabilitácii sa táto súdna vec nebude viac prejednávať. Koncom mája 1970 dostal niekoľko ponúk do pastorácie, napokon mu odchod do riadnej diecéznej pastorácie bol prekazený. Rok 1971 bol poznačený zákazom dovozu náboženskej literatúry. V tom čase začali vznikať tajné samizdatové časopisy. Z cyklov exercičných prednášok, ktoré dával J. Ch. Korec v týchto rokoch na rozličných miestach, vznikli excerpce a rukopisy jeho kníh.

Znovu prenasledovaný

V novembri 1973 dostal prvé predvolanie na Štátnu bezpečnosť, ktoré skončilo bez následkov, mal pokoj do jesene 1974. Od 5. novembra 1974 mu bol odňatý štátny súhlas pre výkon duchovnej činnosti u rehoľných sestier na Úprkovej ulici v Bratislave, kde ukončil svoj pracovný vzťah k 31. decembru 1974 a nastúpil ako závozník do výrobného družstva Tatrachema, o čom priniesol obsérnu správu viedenský rozhlas. Dňa 3. mája 1975 bol znova predvolaný na Štátnu bezpečnosť. Bol neustále sledovaný i v jeho byte v Petržalke, kde prijímal rôzne tajné návštevy a i tajne vysväcoval kňazov tajnej cirkvi. V čase neslobody vysvätil približne 120 kňazov a to výlučne príslušníkov reholí. V 80-tych rokoch 20. storočia napísal ďalšie rukopisy, z ktorých mnohé vyšli knižne v Kanade, v Ríme, ale aj v Rakúsku, napr. *Úvahy o človeku* (1980), *Evanjelium zážitok novosti* (1983), *O spásе v Kristovi* (1985), *Cirkvi v zápase storočí* (1988) a iné. Od 1. januára 1988 začala vznikať najväčšia podpisová akcia počas totality za odluku cirkvi od štátu, dodržiavanie náboženských a ľudských práv, ktorú J. Ch. Korec podpísal medzi prvými. Petícia bola najväčšou logistickou akciou vtedajšej tajnej cirkvi v komunistickom Československu s predzvesťou prichádzajúcej slobody. Na Slovensku sa takto zozbieralo do 300 tisíc podpisov a v celom štáte viac než pol milióna. Na veľkonočný piatok 25. marca 1988 sa konalo v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí pred Slovenským národným divadlom tiché 30-minútové zhromaždenie veriacich s horiacimi sviečkami na podporu náboženskej slobody a ľudských práv, neskôr nazvané Sviečková manifestácia, proti ktorému veľmi neprímeraným a brutálnym spôsobom – vodnými delami a obuškami, zasiahla polícia. Aj J. Ch. Korec sa chcel tohto zhromaždenia zúčastniť, ale cestou bol zadržaný políciou. Proti tomuto neprímeranému zásahu 29. marca 1988 protestoval listom u predsedu vlády. V liste píše „bratislavský veľký piatok veriacich nás

nezastrašil, ale zocelil. Neodôvodnené násilie zostane však pred dejinami hanbou tých, ktorý zneužili svoju moc na bezbranných“. Dňa 30. augusta 1988 ho polícia v dopoludňajších hodinách zaistila, aby sa nemohol zúčastniť súdneho pojednávania. V sobotu 17. septembra 1988 chcel ísť aj so svojimi priateľmi na mariánsku púť k Sedembolestnej Panne Márii do Šaštína. ŠTB mu zabránila zúčastniť sa tejto púte.

Po Nežnej revolúcii

Zmena spoločenského systému po roku 1989 zasiahla aj do života J.CH. Korca. Dňa 7. januára 1990 sa stal rektorom Kňazského seminára sv. Cyrila a Metoda v Bratislave. Významným okamihom jeho života sa stal 6. február 1990, keď na výslovnú žiadosť Svätého Otca Jána Pavla II. bol menovaný za nitrianskeho sídelného biskupa. Kanonicky správu diecézy prevzal 22. februára 1990 a spravoval ju do 16. júla 2005. Dňa 28. júna 1991 ho v konzistóriu ustanovil pápež Ján Pavol II. za kardinála. Menovanie bolo ohlásené na všeobecnej audiencii 29. mája 1991. Ján Chryzostom kardinál Korec je prvým predstaviteľom slovenskej cirkevnej provincie, ktorému sa dostalo vďaka osobným kvalitám takej cti, že sa stal členom kardinálskeho kolégia. Do svojej smrti 24.10.2015 bol emeritným biskupom v Nitre.

Ocenenia

Za pevné postoje a nezlomnú vieru mu boli udelené viaceré ocenenia a čestné doktoráty. Jeho celoživotnú prácu ocenili aj na zahraničných univerzitách, a to na katolíckej Univerzite Notre Dame v South Bende (1986), Univerzite Svätého srdca v Bridgeporte (1992) a na Katolíckej univerzite vo Washingtone (1993). Ďalšie čestné doktoráty mu boli udelené na poľskej Univerzite kardinála Stefana Wyszyńskiego (2003) a britskej Univerzite Liverpool hope (2014).

Na Slovensku získal Ján Chryzostom Korec čestný doktorát Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (1998) a v roku 2004 obdržal *Zlatú knihu* univerzity ako najvyššie udeľované ocenenie, ďalšie čestné doktoráty mu udelili na Trnavskej univerzite (2004) a Katolíckej univerzite (2009).

V roku 1993 získal štátne vyznamenanie Francúzskej republiky, v roku 1995 štátne vyznamenanie Rad Ludovíta Štúra I. triedy a v roku 1999 štátne vyznamenanie Rad Andreja Hlinku I. triedy.

Literárna tvorba

Jeho knižná tvorba predstavuje vyše 80 titulov kníh. Vyšli vo viacerých vydaniach a sú súčasťou slovenskej kresťanskej literatúry 20. storočia. Jeho spisovateľská činnosť je obsiahnutá aj v početných samizdatoch a rôznych časopisoch.

Výber knižných diel:

Filozofické otázky dialektického materializmu, s.n. Brno, 1947.

Dráma ateistického humanizmu. Úvahy o kresťanskej spiritualite, 1948.

O pôvode človeka, samizdat (SZ), 1949.

O kompetencii vied, SZ, 1971.

Nad vznikom a vývojom života, SZ, 1971.

Záchrana v Kristovi, SZ 1972.

Vo svetle blahozvesti, SZ, 1985.

Kristov kňaz, SZ, 1987.

O poslaní kňaza, SZ, 1987.

Cirkev uprostred problémov, SZ, 1987.

Cirkev v rozvoji, SZ, 1987.

Úvahy o človeku, Bratislava, Lúč, I-II, 1992/1993 3. vyd. 1992 (pôvodne SZ, 1986).

Kto je človek. In: Slovenské pohľady, 1993, č. 1.
Cyrilometodská tradícia dnešok. In: Slovenské pohľady, 1993, č. 7.
Filozof zdravého rozumu. In: Verbum, 2000, č. 4,
Tisíc rokov Slovenska s cirkvou, Lúč, 2015
Križ vo svetle pravdy, Lúč, 2017
Čo nepoznáme z histórie, Lúč, 2010
Dni a roky po barbarskej noci 1950, Lúč, 2009
Od barbarskej noci III. Na slobode, Lúč, 2005
Svedectvá doby 4, Lúč, 2009
Bratislavský veľký piatok, Lúč, 2008
Experiment viery, Lúč, 2004
Sloboda ako dar – či záhuba? Lúč, 2006
Človek na cestách zeme, Lúč, 2009

Literatúra:

ČERVENĀK, Andrej (ed.). 1999. *Život a dielo Jána Chryzostoma Korca* (zborník), Nitra FF UKF 1999, s. 279.

Viliam Judák. In: PAŠTEKA, Július. 2000. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000. s. 852.

LITVA Félix Jozef – ĎURČEK, K. 2002. *Kardinál Ján Chryzostom Korec*. In: *Viera a život*. Trnava : Dobrá kniha, 2002, č. 1, s. 74 – 77.

ONDRUŠ, Rajmund. 2005. *K životnému jubileu O. kardinála Korca*. In: *Viera a život*. Trnava : Dobrá kniha, č. 5/2005. s. 88 – 89.

SOČUFKA, František. 2009. *Kardinál Ján Chryzostom Korec 85 ročný*. In: *Viera a život*. Trnava : Dobrá kniha, č. 1/2009. s. 33 – 36.

Kol. *Svedok, vyznávač, mysliteľ. Ján Chryzostom kardinál Korec*. 2009. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2009.

LETZ, Ján. J. Ch. K. In: 2010. *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*. Trnavská univerzita : 2010, s. 113-121, 386 s.

KOREC, Peter a kol. 2019. *Morálna autorita Slovenska Ján Chryzostom kardinál Korec*. Georg : 2019, s. 113-121, 232 s.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Chryzostom_Korec>

<<http://www.biskupstvo-nitra.sk/biskupsky-urad/jan-chryzostom-korec/>>

<<http://www.aktuality.sk/clanok/243621/kardinal-korec-sa-dnes-dozi-va-90-rokov-zaroven-je-sluzobne-najstarsim-biskupom-na-svete/>>

<https://pantheon.world/profile/person/J%C3%A1n_Chryzostom_Korec/>

Spracoval: Vladimír Daniš

Ivan Korec, prof. RNDr., DrSc.

1.9.1943 v Chynorany - 4. 8.1998 Prašice (časť Duchonka)

matematik, vysokoškolský profesor a pedagóg

Vzdelanie

Po skončení povinnej školskej dochádzky v rodných Chynoranoch absolvoval v rokoch 1957-1960 Jedenásťročnú strednú školu v Partizánskom. V rokoch 1960 - 1965 vyštudoval špecializáciu matematická analýza na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. V roku 1967 získal titul RNDr., v roku 1972 titul kandidáta fyzikálno-matematických vied, v roku 1980 sa habilitoval na docenta, v roku 1988 získal titul doktora fyzikálno-matematických vied a v roku 1993 sa stal profesorom pre odbor algebra a teória čísel.

Pedagogická a vedecká činnosť

Po ukončení štúdia na vysokej škole pracoval v r. 1965-1987 na Katedre algebry a teórie čísel Prírodovedeckej fakulty UK, neskôr Matematicko-fyzikálnej fakulte UK Bratislava ako asistent, interný aspirant (1969-1970), odborný asistent (1970-1981) a docent (1981-1987). Od 1. augusta 1987 do 30. apríla 1988 pracoval v Matematickom ústave SAV Bratislave ako vedecký pracovník, potom v zaradení ako vedúci vedecký pracovník. V roku 1998 pracoval aj v Ústave počítačových systémov SAV.

Výrazný matematický talent profesora Korca sa prejavil už na strednej škole, keď sa v maturitnom ročníku stal víťazom celoštátnej matematickej a fyzikálnej olympiády a ako prvý na svete sa stal absolútnym víťazom prvého ročníka medzinárodnej matematickej olympiády. V roku 1970 získal 1. cenu v súťaži mladých matematikov Jednoty slovenských matematikov a fyzikov.

Vo svojej pedagogickej a vedeckej kariére sa zaujímal o zložité a náročné problémy, ktoré neraz dlhší čas vzdorovali úsiliu o riešenie u popredných matematikov. Vyučoval niektoré disciplíny algebry, matematickú logiku, matematické základy informatiky. Aj po prechode na Matematický ústav SAV ako externý pracovník Matematicko-fyzikálnej fakulty UK viedol špeciálne prednášky z matematickej logiky a informatiky.

Publikačná činnosť

Svojou vedeckou produkciou výrazne pozdvihol prínos Slovenska do svetovej matematickej tvorby a obohatil štyri významné oblasti modernej matematiky: všeobecnú algebru, teóriu čísel, matematickú logiku a informatiku. Publikoval 73 vedeckých prác, väčšinu v popredných svetových časopisoch, vydal deväť publikácií, vyše štyridsať odborných popularizačných a informatívnych prác. Bol autorom knihy *Úlohy o veľkých číslach* z edície Škola mladých matematikov 61, (Mladá fronta, Praha 1998) a spoluautorom 3. vydania knihy *Malá encyklopédia matematiky*.

Pre jeho dielo je charakteristickou črtou hlboké teoretické zovšeobecňovanie niektorých elementárnych teórií na úrovni najnovších výdobytkov fundamentálnych matematických disciplín. Do tejto sféry patrí napr. teória zovšeobecnených Pascalových trojuholníkov, ktorej venoval značnú pozornosť v poslednom období svojho života, ako aj hraničná teória všeobecnej algebry, informatiky a matematickej logiky.

Štátne a svetové uznania a ocenenia

Svetový ohlas jeho vedeckého diela dokumentovali mnohé pozvania na zahraničné prednáškové pobyty (Nemecko - Berlín, Jena, Rusko - Moskva, Novosibirsk, Fínsko - Turku, Francúzsko - Clermont-Ferrand, Paríž a i.). Za svoju vedeckú a pedagogickú činnosť, ako aj činnosť v matematickej olympiáde získal niekoľko ďalších odmien a vyznamenaní hlavne od Jednoty slovenských matematikov a fyzikov

(JSMF), ale aj od Ministerstva školstva Slovenskej republiky a Národného výboru mesta Bratislavy. V júli 1993 mu predsedníctvo SAV udelilo Striebornú čestnú plaketu Jura Hronca za zásluhy v matematických vedách. Dvakrát získal cenu rektora za najlepšie skripta. Bol členom UV matematickej olympiády a Slovenskej matematickej spoločnosti, ako aj čestným členom JSMF.

Nad jeho rakvou zazneli aj tieto slová z úst jeho spolupracovníkov: „*Takého matematika Slovensko ešte nemalo a ani tak ľahko mať nebude!*“

Na záver jeden z mnohých výrokov prof. Korca: „*Ked' niečo robíš, rob to poriadne, lebo ináč je to strata času.*“

Literatúra:

HLAVÁČ, Albert. 1999. *Matematici, fyzici a astronómovia na Slovensku II*. Bratislava : JSMF, 1999. 212 s. ISBN 8096825305.

Iné zdroje:

Správy SAV 18/1998.

Stredoškolská odborná činnosť – História, Bánovce n/Bebr. 2003.

Chynorianske noviny 3/2000.

Spracovala: Eva Kecerová

Anna Košíková

8. 6. 1942 Chynorany

reprezentantka ČSSR v hádzanej

Anka bola od malička pohybovo nadaná. Prvé úspechy dosahovala už na základnej škole, najmä v ľahkej atletike – v šprintoch. Stala sa majsterkou okresu i kraja v behu na 60 a 100 m. Keď zakladala učiteľka Kozinková-Holečková v Chynoranoch hádzanársky oddiel žien a dievčat, tak sa medzi záujemcami objavila aj Anka. Neskôr vyrastala pod vedením učiteľa telesnej výchovy Otta Schottera.

Na jednom turnaji v Prahe “padla do oka” trénerovi čs. junioriek Pápežovi a potom mal jej športový život rýchly vzostup. Vyvrcholením bolo zaradenie do juniorského výberu ČSSR v roku 1959 a od roku 1961 medzi hádzanársku elitu, do reprezentácie ženského výberu národného družstva.

Súčasne so zaradením do ženskej reprezentácie prestúpila z chynorianskeho oddielu do Trenčína, kde hrávala druholigovú súťaž. Jej všestranná príprava a záujem neustále sa zlepšovať priniesli svoje ovocie. Stala sa najlepšou strelkyňou II. ligy. Výbornú fyzickú, psychickú a technickú pripravenosť dokázala na svojich prvých majstrovstvách sveta v Bukurešti v roku 1962. V stretnutí s Maďarskom o postup do semifinále za nerozhodného stavu malo naše družstvo 10 sekúnd pred koncom výhodu 7 metrového hodu. Zo starších reprezentantiek sa ani jedna neodvážila postaviť na značku pokutového hodu. Nakoniec ČSSR postúpila do semifinále gólom Anky Košíkovej, rodáčky z Chynorian, jedinej Slovenky vo výbere ČSSR. I ona má veľkú zásluhu na tom, že ženská hádzanárska reprezentácia si na týchto majstrovstvách sveta vybojovala bronzovú medailu.

O tri roky neskôr na majstrovstvách sveta v hádzanej žien v nemeckom Dortmunde bola tiež súčasťou družstva, ktoré obsadilo štvrtú priečku.

Záver športovej a reprezentačnej kariéry zastihol Anku Košíkovú už v prvoligovom Štart Bratislava, ktorý napokon zamenila za bratislavský Inter. To už mohla “Hanka” ako ju familiárne spoluhráčky volali bilancovať. Odohrala 35 reprezentačných zápasov, v marci 1969 jej udelil Slovenský zväz telesnej výchovy a športu titul “Majster športu”.

Iné zdroje:

Z listu Anky Košíkovej napísaného v Bratislave 30. 9. 1969.

Archív Miestneho odboru Matice slovenskej v Chynoranoch.

Spracoval: Marián Gajdoš

Augustín Krajčík

14.3.1914 Veľké Dvorany - 20.4.1979 Topoľčany

misionár, obeť komunistického prenasledovania

„Páterko“ Krajčík, tak ho ľudia familiárne oslovovali, sa narodil 14. marca 1914 v obci Veľké Dvorany. Bol synom deputátika, teda poľnohospodárskeho robotníka na miestnom veľkostatku. Neskôr, po rozparcelovaní statku, sa stal malým roľníkom. Jeho rodný dom č. 123 sa v obci zachoval dodnes.

Štúdium, celoživotná práca a tvorba

Po štúdiu a zložení rehoľných sľubov 2. augusta 1933 v Českých Budějoviciach sa stal členom Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, vstúpil do rádu redemptoristov. Dňa 29. júna 1940 v Prahe bol vysvätený za kňaza.

V bratislavskom kláštore sa stal redaktorom dvoch časopisov „Vesník Združenia sv. Jozefa“ a „Života“.

Od septembra 1945 pôsobil v Podolínci predovšetkým ako ľudový misionár, potom naďalej ako duchovný vodca a tiež ako staviteľ pri generálnej oprave kláštora. Kláštor bol v rámci „Akcie K“ zabratý komunistickou mocou, obsadili ho príslušníci Zboru národnej bezpečnosti a Ľudových milícií. Udialo sa to počas tzv. barbárskej noci z 13. na 14. apríla 1950. Krajčík bol spolu s viacerými členmi zaistený a obvinený z protištátnej činnosti, nezákonne väznený na viacerých miestach - v Pezinku, Báci a v Podolínci. Tieto udalosti opisujú viacerí autori, medzi inými kardinál Ján Chryzostom Korec v knihe *Od barbárskej noci*. V knihe *Agent a špión Vatikánu* autor Daniel Atanáz Mandzák podrobne popisuje hlavné dôvody vyšetrovania, súdnych procesov aj proti členom Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa.

Rehoľa obnovila svoju činnosť v kláštore v Podolínci 28. januára 1990 po 40 rokoch od barbárskej noci. Na priečelí budovy kláštora je umiestnená pamätná tabuľa všetkým internovaným a vyšetrovaným osobám a v roku 2000 pribudol do areálu kláštora aj travertínový pomník. V Podolínci je meno pátra Krajčíka veľmi známe, dokonca je po ňom pomenované aj Centrum voľného času na Kláštornej ulici.

Od roku 1953 bol páter Krajčík poslaný do uránových baní v Jáchymove a od roku 1956 väznený v najťažšej československej väznici v Mírově. V roku 1960 bol prepustený na slobodu, ale zakázali mu vykonávať kňazské povolanie. Zamestnal sa na Jednotnom roľníckom družstve vo Veľkých Dvoranoch ako pomocný účtovník. V roku 1961 napísal prvú časť miestnej kroniky, ktorá sa vyznačuje nezvyčajne relevantným opisom údajov a je pre obec veľmi hodnotná.

Vydal vlastnú knihu pod názvom *Tvrdá škola*, v ktorej podal strhujúce svedectvo doby medzi rokmi 1948 až 1960. Ponúka v nej poučné pohľady na väzenie a z jeho výrokov je cítiť hlbokú vieru, ktorú nestratil aj napriek nehostinnosti väzenského prostredia:

„Do svojej modlitby zahrňam i tých svojich nešťastných bratov, ktorí ma sem dovedli, ktorí ma zatkli a odsúdili, ktorí ma väznia a strážia. Odpusť im krutosť a nenávisť, ktorou ma častovali. Podľa tvojej vôle i ja im zo srdca odpúšťam.“ „Daj, nech odtiaľto odídeme všetci ako tvoji opravdiví učenici a vyznávači.“ (úryvok z knihy)

Roku 1968 nastúpil ako kaplán v Podolínci a v krátkom čase vykonal viaceré ľudové misie. Keďže bol veľmi aktívny, v roku 1971 mu vzali štátny súhlas k vykonávaniu verejných kňazských úkonov. Nezastavilo ho to a aj napriek tomu pokračoval v práci ďalej so svojim typickým misionárskym oduševnením. Stále niečo písal a zaznamenával, osobnými návštevami povzbudzoval iných kňazov v pastorácii, navštevoval chorých a vychovával nových kňazov. Viedol veľmi asketický život, čo sa prejavovalo v striedmom stravovaní, odmietaní alkoholu a v ľahkom obliekaní sa i v zime. Keď sa jeho zdravotný stav začal zhoršovať, vrátil sa do svojej rodnej obce. Dňa 19. februára 1979 dostal silnú mozgovú mŕtvicu, ochrnil na pravú stranu tela a stratil reč. Po dvojmesačnom boji s ochorením zomrel v nemocnici v Topoľčanoch. Na jeho pohrebe sa zúčastnilo okolo 70 kňazov a mnoho veriacich z celého Slovenska. Dodnes je miesto jeho posledného odpočinku v rodnej obci často navštevované.

Literatúra:

KOREC, Ján, Chryzostom. 1993. *Od barbárskej noci. Na slobode*. Bratislava : Lúč, 1993. 424 strán. ISBN 80-7114-028-7.

KRAJČÍK, Augustín. 2020. *Tvrdá škola*. Bratislava : Redemptoristi SMN, 2020. 176 s.

MANDZÁK, Daniel, Atanáz. 2008. *Agent a špión Vatikánu“ Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol.* Bratislava: ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA, 2008, 414 strán. ISBN 978-80-89335-03-9. Dostupné na internete: <www.upn.gov.sk>.

REŠKO, Alexander. 2006. *Veľké Dvorany 1156-2006*. Veľké Dvorany: Obecný úrad, 2006. 71 s. ISBN 80-969571-2-0.

Internetové zdroje:

Komunita Podolíneec. *Dejiny kláštora v Podolínci*. [online]. [Citované 2020-12-10]. Dostupné na internete <<https://redemptoristi.sk/komunita-podolinec/>>

Konferencia biskupov Slovenska. 2020. *Pred tridsiatimi rokmi sa redemptoristi vrátili do Bratislavy a Podolíncea*. [online]. [Citované 2020-12-09]

Dostupné na internete <<https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200127022>>

Spracovala: Lucia Danková

Alojz Kramár

25.5.1916 Rybany – 12.2.1985 Bratislava

herec

Pôvod, kariéra

Alojz Kramár patril k často obsadzovaným hercom. Dnes sa menom herca Alojza Kramára pýši aj jeho rodná obec Rybany. V dospelosti začal pracovať ako úradník na obecnom úrade v rodných Rybanoch. Popri úradníckej práci sa venoval ochotníckemu divadlu, pôsobiace mu v obci. V obore bol natoľko dobrý, že v 25 rokoch sa stal členom opery Slovenského národného divadla a súčasne začal študovať spev na Štátnom konzervatóriu. Neskôr prestúpil z opery SND do súboru činohry Novej scény. Napokon sa stal členom činohry SND, kde pôsobil mnoho rokov.

Hrával charakterové postavy, stvárňoval pestrú škálu zemitých typov v slovenských klasických hrách. Pre svoj zaujímavý hlas často účinkoval v rozhlasových hrách napr. Čo nového Bielikovci. Hral dobrosrdečné, robustné typy - zväčša otcov alebo starých otcov. Stvárnil desiatky postáv na svojej

domovskej scéne. Takmer 30 rokov bol členom činohry Slovenského národného divadla v Bratislave. Uplatnil sa aj v dabingu. V pamäti divákov však zostal dodnes.

Hereckú štafetu rodiny Kramárovcov dnes nesie Alojzov synovec Maroš Kramár.

Filmografia

- 1948 Vlčie diery
- 1950 Kozie mlieko
- 1950 Priehrada
- 1952 Lazy sa pohli (Žgriak)
- 1952 Mladé srdcia (Hanzo)
- 1953 V piatok trinásteho (vrchný Béla)
- 1956 Čert nespí
- 1956 Čisté ruky
- 1957 Posledná bosorka (Valáček)
- 1957 Zemianska česť (Matiáš Bešeňovský)
- 1958 Dáždnik svätého Petra
- 1958 Posledný návrat
- 1959 Skaly a ľudia
- 1960 Jerguš Lapin (riaditeľ továrne)
- 1961 Vždy možno začať (strýko)
- 1963 Výhybka (predseda ZO)
- 1965 Obchod na korze (Balko Báci)
- 1967 Rok na dedine (Svoreň)
- 1970 Naši pred bránami (Belačič)
- 1971 Zlozor (Jamrich)
- 1976 Pozor, ide Jozefína! (Grznár)

Internetové zdroje:

<<http://www.ruzinovskecho.sk/clanok/jeden-z-hereckeheo-klanu>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Alojz_Kramár>

<<https://reginazapad.rtvb.sk/clanky/.../herec-alojz-kramar-sa-narodil-pred-100-rokmi>>

Spracovala: Klaudia Dragulová

Ján Kramár

14.9.1928 Rybany – 28.11.2020 Bratislava

herec

Mladosť

V jeho rodnej dedine Rybanoch bol ochotnícky divadelný súbor plný zanietých nadšencov. Keď mal Ján necelých pätnásť rokov, začal patriť medzi nich a robil v divadle šepkára. Osvedčil sa, a tak ho neskôr obsadili do hry, ktorou bola opereta. Bola to generačne vzdialenejšia postava, ale Janko ju zvládol výborne a to aj napriek tomu, že nemal kedy skúšať. Jeho rodná obec bola v tých časoch poľnohospodárska dedina. Otec chcel, aby mal v rukách dobré remeslo a mladý Janko sa šiel učiť za kolára do susednej dediny. Tri roky tam strávil ako učeň. Každý deň cestoval pešo alebo na bicykli asi tri kilometre. Popritom navštevoval raz do týždňa aj učňovskú školu v Bánovciach. Stalo sa však niečo, čo jeho otec nepredvídal. Prišlo totiž, aby Ján po vyučení začal pracovať ako tovariš u strýka, ktorý mal vlastnú dielňu. Lenže v období 50. rokov 20. storočia sa začali zakladať na dedinách jednotné roľnícke družstvá a kolárstvo ako také, prestalo mať zmysel. Drevené kolesá už nikto nepotreboval a Ján sa musel zamestnať niekde inde. Pracoval v gumárenských závodoch, po večeroch hrával v ochotníckom súbore a sníval o tom, že raz bude hrať v ozajstnom divadle.

Herecká rodina Kramárovcov

Na divadelníkov a umelcov bola rodina Kramárovcov veľmi bohatá. S divadelným kumštom sa Ján stretával už od svojho detstva. Výraznou osobnosťou ich rodiny bol strýko Alojz Kramár, herec Slovenského národného divadla. Pre jeho osobitý a svojrázny prejav ho obsadzovali režiséri aj do mnohých filmov i televíznych inscenácií. Bratranec Jozef Kramár hral v martinskom divadle, svokor Ján Klímo bol uznávaným režisérom Novej scény, účinkoval v desiatkach televíznych hier a inscenácií, no vari najviac v Slovenskom rozhlase. Druhá manželka Jána Kramára, Viera pracovala v rozhlase ako hlásateľka. Syn Maroš je známy herec a dcéra Janka pracovala istý čas v Slovenskej televízii a v televízii JOJ.

Začiatky kariéry

V roku 1949 sa zúčastnil konkurzu do Dedinského divadla vo Zvolene. Zišlo sa tam okolo dvesto záujemcov, prijali siedmich. Ocitol sám medzi tými šťastnými a od roku 1949 začal hrať v profesionálnom divadle. Vo Zvolene pôsobil do roku 1954. Zahral si v ňom napr. postavu Rennera v hre Za frontom, Hrušku v Šarišskom čude či Rytiera di Ripafratta v komédii Mirandolina.

Ich predstavenia navštevovali režiséri a kolegovia herci aj z iných divadiel, takže nebol v divadelných profesionálnych kruhoch neznámy. Vtedajší režisér a istý čas aj šéf činohry Novej scény Ján Klímo mu viackrát ponúkol miesto na Novej scéne. Dlho odmietal, lebo mal rád svoj súbor, s ktorým toľko prežil v dobrom i zlom. Ale prišiel rok 1954 a už sa mu nechcelo cestovať a tak prijal ponuku a od novej sezóny nastúpil do činoherného súboru Novej scény.

Od roku 1954 až do roku 1991, teda 37 sezón bol členom činohry Novej scény, kde v začiatkoch stvárňoval najmä kladných rozprávkových hrdinov – napr. Rozprávkaru v Snehovej Kráľovnej, Radovida v rozprávke Radúz a Mahuliena či Princa v Popoluške. Z množstva dramatických postáv spomeňme Starosvetského z Inkognita, Dona Johna z komédie Mnoho kriku pre nič alebo Firsta z Višňového sadu.

Filmy

Ján Kramár sa uplatnil aj vo filmoch, debutoval vo filme Štyridsaťštyri. Hral v ďalších filmoch Otec, Majster kat, Rozhodnutie, Blízke dialógy, Kapitán Dabač, Pán a hviezdár.

Televízne filmy, seriály

Hral i v televíznych filmoch Medený gombík, Červené víno, Povstalecká história. Objavil sa napríklad v snímkach Pán a hvezdár, Jánošík, Mŕtvi nespievajú, Majster kat, Pacho, hybský zbojník, Červené víno, Nevera po slovensky, Soľ nad zlato, Portrét Doriana Graya a v seriáloch ako Vivat Beňovský, Spadla z oblakov, Bakalári, Alžbetin dvor, Susedia, Spadla z oblakov, Prípád Gabriela, Domov, seriály - Medený gombík, Postalecká história, Doktor z hôr, Leto s Katkou.

Dabing

Výrazne sa uplatnil v dabingu. Jeho hlas bolo počuť z filmov Bedári, Zelená karta, Šofér slečny Daisy, Šarlátové písmeno, Prvý rytier a iných. Pracoval aj na seriáli Doktor z hôr.

Záľuby

Medzi jeho najväčšie záľuby patrilo takmer celý život pestovanie kvetov. Dlhé roky záhradkárčil. Sadil stromy, ale aj celé záhony nádherných ruží, ba i zeleninu. Do konca života, sa snažil pracovať, aj s deväťdesiatkou na krku šíril okolo seba optimizmus a nevyhýbali sa mu ani pracovné ponuky, napríklad v divadle Astorka Korzo. Ján Kramár mal napriek vysokému veku stále bystrú hlavu, takže vo svojom ružinovskom paneláku sledoval s hrdosťou všetky televízne programy, v ktorých sa objavili jeho potomkovia, nielen syn Maroš, ale aj vnuci Marko a Timur.

Staroba

V zdravotnom trápení bola Jánovi na sklonku života najväčšou oporou jeho druhá manželka Viera. Jeho posledné mesiace života prežíval preto s obrovským zármutkom, keď sa musel vyrovnáť s jej smrťou (†75). Ján Kramár bol posledný z legendárnej divadelnej šatne na Novej scéne, v ktorej sedel s kolegami a kamarátmi Petrom Debnárom, Mariánom Labudom a Stanom Dančiakom

Maroš o svojom otcovi

„Otec putoval z úlohy do úlohy, odjakživa som oceňoval otcovu nevidanú profesionalitu. Keď bolo najhoršie, keď bolo treba zaskočiť v akejkoľvek úlohe, malej či veľkej, Kramár bol na to ideálny. Cestou na záskok autobusom, na dlhšej trase, sa naučil hlavnú úlohu. Otec má úžasnú pamäť aj nervy. Kedykoľvek mohol začať a hodinu mohol recitovať,“

Internetové zdroje:

<<https://www.woman.sk/relax/relax-kultura/jubilant-jan-kramar/>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Kram%C3%A1r>

<<https://www.topky.sk/cl/1001053/1969265/Toto-je-otec-Marosa-Karmara--A-tiez-je-herec->>>

<<https://www.ruzinovskeecho.sk/>>

<<https://celebwiki.blesk.cz/osobnost/63/maros-kramar/>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Kram%C3%A1r>

Spracovala: Klaudia Dragulová

Jozef Kramár

25.11.1929 Rybany - 4.3.2013 Martin

herec

Narodil v Rybanoch 25.11.1929, zomrel 4. marca 2013 v Martine. Divadlu sa venoval ako ochotník v rodnej obci, neskôr ako profesionál pôsobil krátko v Dedinskom divadle. Odtiaľ jeho kroky viedli už priamo do martinského divadla. Jeho charakteristický

herecký prejav vychádzal z mužného zjavu a dobrosrdečnosti. To ho predurčovalo, aby stvárňoval hlavne dedinských hrdinov. K jeho najvýznamnejším postavám patrí napríklad Stašek v Surovom dreve (1954), Sedmík v Diablovej neveste (1954), Švanda v Strakonickom gajdošovi (1958), neskôr Janík v hre Všetko naopak (1966), za vrchol jeho hereckej tvorby je považovaný Martin v Ťapákovcoch. V staršom veku hrával jednoduché a zemité postavy z ľudu – Svokor v Dome na hranici (1991), učiteľ v Divnom Jankovi (1994), farár v Krvavej svadbe (2002), Kander v Ceste životom (2008). Herectvo Jozefa Kramára našlo uplatnenie aj vo viacerých filmoch a televíznych inscenáciách. Aj vo vyššom veku ho martinské divadlo príležitostne obsadzovalo do nových inscenácií. Jeho úmrtím stratila divadelná obec osobnosť, ktorá formovala herecké umenie martinského divadla. Martin stráca umelca, ktorého majstrovstvo bude žiť v pamäti divákov.

Internetové zdroje:

<<http://nasturiec.sme.sk/c/6722978/odisiel-herec-jozef-kramar.html#ixzz4OhrEIFhn>>

Spracovala: Klaudia Dragulová

Jozef Krasula

27. 2.1961 Partizánske

divadelný pracovník, pedagóg, režisér, galerista

Vyštudoval kulturológiu na FiF UK v Bratislave a je absolventom trojročného kurzu réžie u profesora Petra Scherhaufera. Divadlu sa venuje už vyše tridsať rokov. Režiroval v Mestskom divadle Zlín, bratislavskom Divadle Aréna, v Prešporskom divadle, v Divadle Jána Palárika v Trnave a v mnohých ďalších.

Bol zakladateľom dnes už nefungujúceho Mestského divadla v Bratislave v Klube Čierny havran. V roku 1980 spoluzakladal Divadelné združenie Partizánske, amatérsky súbor, ktorý získal uznanie doma aj v zahraničí. S najúspešnejšími inscenáciami súbor precestoval svet.

Pôsobí ako lektor réžie na školiteľských podujatiach amatérskeho divadla v Česku aj na Slovensku. Vyučuje herectvo na Súkromnom konzervatóriu D. Kardoša v Topolčanoch. Je ženatý, žije a tvorí v Bratislave a v Partizánskom. Je prezidentom Slovenského strediska Medzinárodnej asociácie amatérskeho divadla a zakladateľom a spolumajiteľom Galérie Michalský dvor v Bratislave.

Internetový zdroj:

<<http://divadlo.sme.sk/c/5346336/divadelnik-jozef-krasula-galeria-a-divadlo-ziju-napadmi.html>>

Spracoval: Lukáš Dorušinec

Nora Krausová – Beniaková

13.6.1920 Chynorany - 22.8.2009 Bratislava

literárna vedkyňa, prekladateľka, publicistka

Dcéra básnika Valentína Beniaka žila v Chynoranoch až do roku 1934. Absolvovala slovenčinu a nemčinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, terajšej Univerzity Komenského. Ako vedecká pracovníčka dlhodobo pôsobila v Literárnovednom ústave SAV, neskôr v Ústave svetovej literatúry SAV, predtým bola odbornou editorkou vo vydavateľskom oddelení SAV a vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Vo výskumnej činnosti sa sústredila na problematiku poetiky, štylistiky a verzológie, venovala sa aj otázkam epických žánrov, všeobecnej teórie a typológie literatúry. Patrila k nevelkému počtu vedcov, ktorí napriek ideologickej nepriazni už v 60-tych rokoch 20. storočia aplikovali v literárnovednom výskume semiotickú a štruktúrnu metódu. Patrila medzi pamätníkov konštituujúcej sa Slovenskej akadémie vied a umení (dnes SAV).

Ako prekladateľka slovenským čitateľom sprístupnila vrcholné diela klasickej i modernej nemeckej literatúry (G. E. Lessing, E. M. Remarque a i.). V poslednom období svojho života sa venovala najmä esejistickej tvorbe, ktorú publikovala predovšetkým na stránkach kultúrnych periodík Literárny týždenník a Slovenské pohľady. Zomrela 22. 8. 2009 v Bratislave.

Jej najvýznamnejšie práce sú: *Ako rozoberáme verš* (1948), *Od Lessinga k Brechtovi* (1959), *Epika a román* (1964), *Príspevky k literárnej teórii* (1967), *Rozprávač a románové kategórie* (1972), *Vývin slovenského sonetu* (1976), *Význam tvaru – tvar významu* (1984), *Poetika v časoch za a proti* (1999).

V roku 2005 jej bola udelená Zlatá medaila SAV a v roku 2009 Prémia Literárneho fondu za pôvodnú literárnu tvorbu v roku 2008 za dielo *Svet, v ktorom žijeme*.

Literatúra:

GAĽRIK, Michal. 2009. *O závažných problémoch súčasnosti*. Nora Krausová: *Svet, v ktorom žijeme*. In: *Tvorba*, roč. XIX (XXVIII.), 2009, č. 2, s. 36-37.

MRÁZ, P. 2009. *Terapia literárnej vedy* (Nora Krausová: *Filozofická terapia literárnej vedy*). In: *Knižná revue*, 19, 2009, č. 18.

MARČOK, Viliam a kol. 2006. *Dejiny slovenskej literatúry III* (2., rozš. vydanie). Bratislava : LIC, 2006.

VALENTOVÁ, M. 2005. *Nora Krausová*. In: MIKULA, V. a kol. *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava : Kalligram & Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005.

ROMAN, Mikuláš. 2004. *Tvárný a významný* (niekoľko myšlienok o projekte Nory Krausovej) In: *Slovak Review*, 13, 2004, č. 2.

ŠÚTOVEC, Milan. 2001. *Nora Krausová: Poetika v časoch za a proti*. In: *Slovenská literatúra*, 48, 2001, č. 4.

GAJDOŠ, Martin. 2000. *Semiotické reflexie* (Nora Krausová: *Poetika v časoch za a proti*). In: *Knižná revue*, 10, 2000, č. 7.

PODRACKÁ, Dana – KRAUSOVÁ, Nora. 1997. *Dejinami hýbe sila silných* (Rozhovor). In: *Literárny týždenník*, 10, 1997, č. 46.

Spracovali: Eva Kecerová, Marta Podmanická

Helena Križanová – Brindzová

7.1.1922 Ludanice - 1.8.1990 Bratislava

spisovateľka a prekladateľka

Pôvod

Helena Križanová-Brindzová bola slovenská prozaička, poetka, dramatička a prekladateľka. Známa je najmä ako autorka literatúry pre deti a mládež. Narodila sa v roľníckej rodine. V Ludaniciach navštevovala i základnú školu a následne na to absolvovala gymnázium v Nitre.

Profesijná činnosť

Od roku 1941 učila na ľudovej škole v Ludaniciach. Neskôr po oslobodení sa presťahovala do Bratislavy, kde v rokoch 1951-1953 pôsobila ako vedúca redaktorka časopisu *Zornička*, neskôr ako dramaturgička vysielania pre deti a mládež v Československom rozhlase v rokoch 1953 – 1955. Od roku 1967 pôsobila ako vedúca redaktorka časopisu *Rodina* a škola. Bola autorkou početných novinových článkov, čít, úvah, reportáží, fejtónov, v ktorých si všimla spoločensko-kultúrne javy, medziľudské vzťahy. Prejavy, referáty, diskusné príspevky, ktoré tvoria menšiu časť prác, svedčia o aktívnej spoločensko-politickej angažovanosti autorky v prostredí socialistického Československa.

Po roku 1969 sa venovala iba literárnej tvorbe. V roku 1976 odišla na dôchodok.

Literárna tvorba

Prvé verše uverejňovala od roku 1943 v časopisoch *Kultúra*, *Živena*, *Elán*, *Kultúrny život*, *Slovenka*, *Život* a najmä v časopisoch pre deti a mládež.

Knižne debutovala v roku 1946 zbierkou krátkych próz pre deti s názvom *Makara a iné rozprávky*, ktorých vychádzala z umeleckých postupov ľudovej rozprávky. Tragické pocity lásky, osudovosti a izolovanosti ženy vyjadrila v *Sonetoch* (1959). V tomto období sa autorka venovala najmä poézii a to aj v tvorbe pre deti. Priamo tu sa prejavila jej literárna skúsenosť, nepriaznivo príklon k tradičnému typu veršovania (*Kocúr lekárom a rozprávky* – 1950), ale na rozdiel od poézie dospelých je poézia pre deti menej poznačená artizmom. Vo väčšej veršovanej epickej skladbe s názvom *Traja bratia* s príznačným dobovým pátosom symbolicky načrtáva heroizmus sovietskeho človeka v boji i práci. Po tomto diele, ktoré vzniklo v roku 1952, rezignovala na vlastnú básnickú tvorbu a venovala sa prekladu ruskej a sovietskej poézie pre deti i pre dospelých. Preložila diela od autorov ako boli Puškin, Čechov, Michalkov, Ščipačov, Lukonin, Leonardas, Jeršov, Kočnev, Karatkievič, Žukovskij a podobne. Časť prekladov tvoria dramatické práce. Sú to autorské alebo ľudové rozprávky, povesti, ruské bohatierske spevy – byliny, príbehové prózy, ktoré autorka preložila z ruštiny a zdramatizovala pre rozhlas a televíziu.

Venovala sa však aj prekladom poézie a prózy určenej starším čitateľom, napr. M. Dudin: *Nezabúdam*, M. Lukonin: *Z poézie*, básne A. Prokofjeva, Peregudov: *Román*. Neskôr sa v roku 1961 vrátila k prozaickej tvorbe pre deti, v ktorej spracovala svoje osobné zážitky. Z obdobia Povstania napísala v roku 1961 román *Poštárik*, v ktorom sa prejavil jej epický talent. Dôkazom toho bolo i pokračovanie tohto románu v roku 1976 s názvom *Poštárik sa vracia*. Toto dielo sa považuje za jej umelecky najúspešnejšiu knihu. Opísala v nej dramatické premeny slovenskej dediny v období kolektívizácie. S jej epickou tvorbou súvisí aj spracovanie osobných zážitkov z rodinného života spisovateľky a cestovateľských skúseností dieťaťa. Do tejto kategórie patria diela ako *Dušan*, *Šťastnú cestu Dušan*, *Februárka-more-Martin*.

Práca v televízii a rozhlase

Helena Križanová-Brindzová aktívne spolupracovala aj s televíziou a rozhlasom. Vytvorila mnoho televíznych a rozhlasových hier pre deti a mládež podľa predlohy slovenských a ruských ľudových

rozprávok a národných povestí. Medzi najznámejšie rozhlasové hry patria napríklad *Človek menom Samo*, *Branko*, *Deväť ruží stolistých*, *Drevená krava*, *Hrnček*, *Svetská kráska*, *Žabka cárovná*, *Morský cár a Jelena Premúdra*, *Spiaca krásavice*, *Giuli – ruža z Herátu*, *Ivuško a zlé labute*, *Ivan, sedliacky syn*. Súčasťou jej tvorby bolo aj zdramatizovanie literárnych diel slovenských prozaikov, okrem iných Kukučínove *Klšká*, Timravine poviedky *Na jednom dvore*, *V ktorú stranu?*, *V predvečer* atď. Mnohé námety na dramatizáciu čerpala od ruských, ukrajinských, bieloruských autorov (I. Karnauhovej, M. Kočneva, N. Telešova, S. Bogomazova, P. Bažova, L. Voronkovovej, L. Kasiľa a iných). Dramaturgicky spracovala tiež niektoré vlastné prózy. Do rozhlasovej dramaturgie prispela niekoľkými časťami dlhodobého rodinného seriálu *Čo nového Bielikovci?*

Pre rozhlas a televíziu pripravila aj množstvo kratších relácií ako boli príležitostné príhovory, reportáže, medailóny, scenáre pásiem, v ktorých upozorňovala na spoločenské problémy, pripomínala jubileá prevažne sovietskych spisovateľov atď.

Literatúra:

ĎURANOVÁ, Ľudmila – ŠOURKOVÁ, Anna – TÁBORECKÁ, Alena. 2003. *Lexikón slovenských žien*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2003 s. 135 – 136. ISBN 80-89023-30-4.

MOKRÁ, Z. 2016. *Slovenská národná knižnica* [online]. 2016. [cit. 02-11-2016].

LUKAČKA, Ján a kol. 1992. *Ludanice 1242-1992 : Monografia k 750. výročiu prvej písomnej zmienky o obci*. Ludanice : Obecný úrad Ludanice, 1992. 83 s.

Internetový zdroj:

<<http://www.osobnosti.sk/osobnost/helena-krizanova-brindzova-1842>>

Spracovala: Veronika Mosnárová

Oldrich Krupica

13.12.1912 Chvalčova Lhota – 1984

archeológ

V roku 1932 ukončil učiteľský ústav v Banskej Bystrici, neskôr v 50-tych rokoch 20. storočia absolvoval vysokoškolské štúdium na Slovenskej univerzite v Bratislave, odbor prehistória a dejepis. Zomrel v roku 1984, je pochovaný na cintoríne v Bošanoch. Jeho profesijná dráha bola bohatá na viaceré činnosti a miesta pôsobenia.

Pôsobil ako pedagóg na ZŠ v Bošanoch, pracovník Okresnej pamiatkovej správy v Topoľčanoch a pracovník odboru školstva a kultúry Okresného národného výboru v Topoľčanoch.

Archeológia a história mu boli celoživotným poslaním. Bol jedným zo zakladajúcich členov Slovenskej archeologickej spoločnosti, externým spolupracovníkom Archeologického ústavu SAV (bez nároku na mzdu), členom miestneho poľovníckeho združenia, včelárom.

Jeho bohatá výskumná činnosť, aktivita v regióne Ponitria, bola známa v laických aj odborných kruhoch. Výsledky činnosti v podobe nálezov z obdobia praveku a stredoveku sú dnes základom archeologickej zbierky múzea. Nálezy z jeho aktivít prispeli veľkou mierou k založeniu Vlastivedného múzea v Topoľčanoch.

V rámci výskumnej činnosti O. Krupicu sú známe nálezy z lokalít Bošany, Žabokreky nad Nitrou, Krásno, Krnča, Partizánske, Chynorany, Kovarce, Topoľčany a iné. Výskum stredovekej nekropoly v Krásne bol jedným z prvých povojnových archeologických výskumov v histórii slovenskej archeológie. Svojím významom a výsledkami prekročil rámec národnej archeológie.

Zo spomienok jeho syna Róberta

„*Otec bol typický Moravák*.“ Narodil sa ako prvorodený syn. Mal dvoch bratov. Stredný brat bol technik v Brne, najmladší bol medik študujúci v Prahe. Počas druhej svetovej vojny pôsobil ako letec v Anglicku, kde bol zostrelý. „*Otec sa rozhodli, že po vojne pôjde učiť na Slovensko*“. Spravil si skúšky z jazyka slovenského, aby mohol vyučovať. „*Bol pedant, mal pekné písmo ovládal výborne slovenčinu*“. Ako mladý učiteľ prišiel do školy v Bošanoch, kde aj býval. V 60. rokoch 20. storočia prebiehala v okolitých obciach rozsiahla bytová výstavba rodinných domov a návštevy ľudí s „*archeologickými objavmi*“ boli u Krupicových na dennom poriadku. „*Kto prišiel za otcom v ktorúkoľvek hodinu, čo potreboval pozrieť, tak vstali a išli do terénu. Ľudia mu dôverovali a nosili mu nálezy na posúdenie domov*“. Vzťah, záujem o regionálne dejiny prenášal Oldrich aj na vlastné deti. „*Mal pridelenú služobnú motorku Zetku. Chodili sme po okolitých rolách zbierať črepy, potom som ich doma umýval. Chodil spolu zbierať aj s priateľom, majiteľom kaštiela v Janovej Vsi – Edmundom Nesnerom*“. Oldrich Krupica bol cieľavedomý človek, zaniatený amatérsky archeológ, historik. Okolie, rodina, občania obce, v ktorej býval, mali často „*nechápané postoje prečo to robí, no nezlomilo ho to a išiel si za svojím cieľom*“. Dôkazom jeho zaniatenosti pre vec ochrany kultúrneho dedičstva, hraničiacej s tvrdohlavosťou je aj nasledujúca udalosť. „*Otec dostali stranícky trest. Pri pekárni Ďurkovičovi na hlavnej ceste je socha svätca. Vadilo mu, že socha z pieskovca chátra, že ohrada je nedôstojná, len z vodovodných trubiek. Chcel spraviť peknú kovanú ohradu a sochu zrekonštruovať. Prestal platiť stranícke známky. Dosiahol svoje, sochu opravili a urobili dôstojnú kovanú ohradu*.“

Pramene:

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Topoľčany. Zbierka kroník, Kronika meštianskej školy v Topoľčanoch z rokov 1919-1938, 91 – 281 s.

Literatúra:

REMIÁŠOVÁ, M. 1967. *Nedožitý päťdesiatiny Jozefa Porubského*. In: Múzeum 2/1967. Bratislava : SNM, 1967. s. 83-84.

REMIÁŠOVÁ, M. 1986. *Z činnosti archeologického oddelenia múzea v Bojniciach*. In: Horná Nitra 12, 1986.

WIEDERMANN, Egon. 1985. *Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea*. Nitra, 1985.

WIEDERMANN, Egon. 1997. *Technické a spoločenské inovácie na prelome staršieho a mladšieho praveku*. In: WIEDERMANN, E. (Ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov. Dejiny mesta do polovice 20. storočia*. Bratislava : 1997.

Spracoval: Mário Žáčik

Katarína Lazarová

13.2.1914 Výčapy – Opatovce - 21.6.1995 Bratislava

spisovateľka

Detstvo, štúdiá, pracovná kariéra

Prozaička a prekladateľka Lazarová prežila svoju mladosť v Janovej Vsi. Pochádzala z roľníckej rodiny. Vzdelanie získala na gymnáziu v Novom Meste nad Váhom (1924 – 1928) a na obchodnej škole v Nitre (1928 – 1930). V rokoch 1930 - 1932 bola praktikantkou v Janovej Vsi. V rokoch 1932 - 1937 pracovala iba príležitostne, v roku 1938 bola pisárkou v redakcii časopisu Slovenský hlas v Žiline, v rokoch 1939 – 1944 pracovala ako úradníčka v Bratislave. Počas Slovenského národného povstania bola členkou 1. československej partizánskej brigády a veliteľkou bojovej jednotky. Po skončení 2. svetovej vojny pracovala v Zväze protifašistických bojovníkov, v Zväze slovenských žien, v Zväze slovenských spisovateľov a v ďalších organizáciách, napokon ako spisovateľka v slobodnom povolání žila a tvorila v Bratislave.

V roku 1955 jej bola udelená štátna cena Klementa Gottwalda a v roku 1964 vyznamenanie Za zásluhy o výstavbu.

Dielo

Katarína Lazarová je predstaviteľkou slovenskej povojnovej prózy. Patrí k príslušníkom tzv. povstaleckej generácie. Viaceré jej romány vyšli v bulharskom, českom, maďarskom, ruskom a v ukrajinskom preklade. Sama prekladala z nemeckej (W. Venohr) a zo španielskej literatúry (J. J. Sánchez-Silva).

Patrila medzi hlavných predstaviteľov slovenskej socialistickej prózy. Vo svojej tvorbe sa zameriavala najmä na problematiku dediny. Dôraz kládla na etickú stránku ľudského konania. Bola tiež autorkou próz a románov s tematikou protifašistického odboja a ideového prerodu ľudí pod vplyvom revolučného odkazu Slovenského národného povstania a vzniku nových vzťahov v slovenskej spoločnosti. Patrí k autorom, ktorí sa vo svojich dielach usilovali vyzdvihnúť prospešnosť industrializácie a združstevňovania a poukazovať na bezvýhodnosť kapitalizmu.

Debutom Kataríny Lazarovej je román *Kamaráti* (1949), v ktorom útrapy partizánskeho života prekrýva družná atmosféra „priateľstva v zbrani a v názoroch“ a cez motív očakávaného dieťaťa sa symbolicky naznačuje aj historicky optimistické vyústenie udalostí. Dielo je inšpirované spomienkami na druhov, s ktorými kedysi bojovala a priateľstvo spájajúce ľudí v boji povýšila Lazarová na spoločenskú hodnotu. Podobne aj román *Traja z neba* (1950) je inšpirovaný zážitkami z Povstania.

Až románom *Osie hniezdo* (1953) vyvolala skutočný rozruch v slovenskej literatúre. V diele podala obraz premeny tradičnej slovenskej dediny na novú dedinu s kolektívnym hospodárením. Autorka práve za toto dielo získala v roku 1955 štátnu cenu Klementa Gottwalda.

Katarína Lazarová je známa aj ako autorka satirických románov, ale obľubu čitateľov a uznanie kritiky si získala najmä svojimi detektívnymi románmi *Kňažná z Lemúrie* (1964), *Interview s labuťami* (1966), *Kavčie pierko* (1967) a *Putovanie svätej Anny* (1968), v ktorých ukazuje motív vražd v socialistickej spoločnosti. Prednosť jej detektívnych románov spočíva v snahe, vidieť prípady v širších spoločenských súvislostiach a poukázať na korene viacerých nešťavov spoločnosti, ako boli napr. záškodníctvo, túžba rýchlo zbohatnúť, či politické intrigy. Detektívnymi románmi reagovala na nechť čitateľov siahť po ideologicky školiacich knihách.

V zbierke poviedok *Omyly* (1957) zjednodušujúco polemicky reagovala na revolúciu v Budapešti a usilovala sa ospravedlniť potlačenie kontrarevolúcie sovietskymi vojskami. Kniha ponúka tri poviedky, ktorých dej sa odohráva na československo – maďarských hraniciach.

Jej ďalšie dielo, satirický román *Mločia hora* (1961) získal prvé miesto na tzv. Haškovej Lipnici. Autorka v diele neľútostnou satirou až sarkazmom zosmiešňuje konanie neprajníkov formujúcej sa socialistickej spoločnosti. Ústrednou postavou románu je Gustáv Baltazár, uvedomelý robotník, politicky vyspelý človek, a preto neváha spolu so ženou a deťmi opustiť pohodlný byt, kamarátov a ísť tam, kde treba spoľahlivých pracovníkov.

V románe *Šarkan na reťazi* (1962) zobrazila Lazarová okresné mesto v zložitom povojnovom období spojenom s nedostatkom bytov, s nepravidelným zásobovaním a s častými organizačnými zmenami.

Svoje vzácne schopnosti satirického umenia prehĺbila autorka v ďalšom satirickom románe *Trpaslíci* (1966), v ktorom okrem iného zosmiešnila výsledky nesprávne chápanej emancipácie. Autorka sa vracia do prostredia známeho z Mločej hory, v ktorom sa dostávajú do popredia starosti okolo rozvíjajúceho sa turistického ruchu a nachádza tak vďačnú príležitosť pre vykreslenie karikatúr rôznych typov ľudí.

V prózach Kataríny Lazarovej sa hoci len v slabom tematickom náznaku objavuje žáner fantasy. *Poveš o snežnom človeku* (1966) tematicky i atmosférou pripomína Štorchove či Londonove príbehy o praľud'och. Aj jej zámerom bolo situačne, psychologicky a výrazovo (primitivizácia slovníka a syntaxe) vytvoriť pravdepodobný príbeh.

Ideologické čistky Katarínu Lazarovú načas vyradili z literárneho života. Po zákaze publikovať sa do literatúry vrátila spomienkovo ladeným románom *Vdovské domy* (1977), v ktorom z perspektívy dievčatka vykreslila ťažký život vojnových vdov z čias prvej svetovej vojny, ktoré museli na seba prevziať starosť o chod gazdovstva či zápas s úžerníkmi. Kritika ho prijala ako hodnoverný obraz doby. Dej sa odohráva na hornonitrianskej dedine na sklonku prvej svetovej vojny cez vianočné sviatky, ktoré doma slávili už iba ženy, starí ľudia, deti a mrzáci. Smutné Vianoce prežívala aj babka, jedna z ústredných postáv románu, ktorej jeden syn padol na bojisku, druhý bol v zajatí a tretí ležal ranený v lazarete. Babkiným potešením a oporou bola vnučka-sirota, o ktorú sa starala a vychovávala ju.

Literatúra:

Katarína Lazarová jubiluje. In: *Literárny týždenník*. Roč. 2, č. 7, 1989, s. 2.

M. B.: *K 65. narodeninám Kataríny Lazarovej*. *Slovenské pohľady*. Roč. 95, č. 2, 1979, s. 155 – 156.

MARČOK, V. 2004. *Dejiny slovenskej literatúry III. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. storočia*. Bratislava: 2004. ISBN 89-88878-87-X.

UHLÁR, Vlado. 1984. *Laureátka štátnej ceny Klementa Gottwalda*. In: VICELOVÁ, Eva. *Katarína Lazarová*. Literárny medailón. Okresná knižnica Topoľčany : 1984.

Internetové zdroje :

<<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/katarina-lazarova> [cit. 2013-12-13]>

<<http://www.databazeknih.cz/zivotopis/katarina-lazarova-5099> [cit. 2013-12-13]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/omyly-17564> [cit. 2013-12-13]>

<<http://www.databazeknih.cz/knihy/vdovske-domy-17573> [cit. 2013-12-13]>

Spracovala: Katarína Beňová

Ján Lukačka, prof. PhDr., CSc.

20.11.1952 Krnča

historik, medievista.

Pôvod rodiny

Ján Lukačka bol v poradí tretím z desiatich detí stolárskeho majstra Jána Lukačku a jeho manželky Emílie. Lukačkovci bývali v Krnči odpradávná, ale pôvod rodiny si udávajú v Chynoranoch. Historik a archivár Ján Lukačka žije v Bratislave, kde vychoval dvoch synov Adama a Tomáša.

Štúdiá a zamestnanie

Na základnú (štátnu ľudovú školu) chodil najskôr v Krnči a potom v Solčanoch. Pokračoval na Strednej všeobecnovzdelávacej škole v Topoľčanoch. Po maturite v roku 1971 začal študovať archívniectvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorú skončil v roku 1975 obhajobou diplomovej práce *Vývoj súdnej právomoci mesta Bratislavy do konca 16. storočia*. Krátko pracoval v Archíve Mesta Bratislavy a po vojenskej prezenčnej službe nastúpil v Historickom ústave SAV najskôr ako dokumentarista. Rigoróznou prácu obhájil v roku 1980. Po obhajobe dizertačnej práce v roku 1984 sa stal vedeckým pracovníkom HÚ SAV a čoskoro aj vedúcim oddelenia stredovekých dejín. V roku 1994 začal pôsobiť aj na Univerzite Komenského v Bratislave, prednášal stredoveké dejiny na katedre slovenských dejín FiF UK. Od roku 2008 bol vedúcim katedry. Na filozofickej fakulte UK sa v roku 2003 habilitoval (docent, Slovenské dejiny) a po úspešnej inaugurácii ho v roku 2010 prezident republiky vymenoval za profesora v odbore slovenské dejiny. Naďalej pracuje aj v HÚ SAV, kde ho v roku 2014 zvolili za predsedu vedeckej rady ústavu. Prednášal aj na Palackého univerzite v Olomouci v roku 1996 a na Trnavskej univerzite.

Milovaný rodný kraj

Ján Lukačka bol od detstva spätý s prírodou. Lákal ho kopec Tábor nad jeho rodnou dedinou, kde sa ako brigádnik zúčastňoval na odkrývaní archeologickej lokality (halštatské hradisko a bratrický tábor). Tu sa náhodne stretol s budúcim kolegom, vtedy študentom archeológie Jozefom Hoššom a aj toto stretnutie ovplyvnilo jeho ďalšie smerovanie k histórii. V susedstve Krnče ho zaujímali dediny Solčany a Bošany so svojimi kaštieľmi, Klížske Hradište s kostolom z 12. storočia a Klíž s ruinami benediktínskeho kláštora, Klátova Nová Ves s kaštieľom a kúriami, ale predovšetkým magický Sádok s románsko-gotickým kostolíkom, miesto jeho intímnej sebareflexie.

Vedecký výskum a dielo

Ján Lukačka zamerával svoj vedecký výskum na dejiny osídľovania Slovenska, formovanie šľachty na Slovensku, vydávanie prameňov k slovenským dejinám a na dejiny slovenských miest a obcí. Zaoberal sa systematicky regionálnymi dejinami, najmä minulosťou svojho rodného kraja i územia celej Nitrianskej stolice a hornonitrianskeho regiónu. Stal sa uznávaným odborníkom na problematiku dejín hradov a hradných panstiev na Slovensku. Absolvoval výskumné pobyty v Maďarskom národnom archíve, v Széchényiho knižnici v Budapešti, Primaskom a kapitulskom archíve v Ostrihome, Haus-, Hof- und Staatsarchiv vo Viedni a v Tajnom vatikánskom archíve a vo Vatikánskej apoštolskej knižnici v Ríme. Výsledkom jeho výskumu je množstvo vedeckých, odborných i vedecko-populárnych publikácií: monografií, štúdií, článkov, učebníc, encyklopedických hesiel a pramenných edícií. K jeho najvýznamnejším vedeckým prácam patria: monografia *Formovanie vyššej šľachty na západnom Slovensku* (Bratislava 2002) a viaceré publikácie, na ktorých sa podieľa ako spoluautor a zostavovateľ – syntézy slovenských dejín *A concise history of Slovakia* (Bratislava 2000) a *Dejiny Slovenska* (Bratislava 2000), zborníky *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie* (Bratislava 2010) a *Vinicola Carpathensisi* (Bratislava 2011), *Lexikón stredovekých miest na Slovensku* (Bratislava 2010), edície prameňov *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov zv. II.* (Bratislava 1999), *IV.* (Bratislava 2002), *V.* (Bratislava 2001), *VI.* (Bratislava 2004), učebnice a didaktické pomôcky *Dejepis pre I. ročník*

gymnázií a stredných škôl (Bratislava 2011), *Dejepis pre 7. ročník základných škôl* (Bratislava 2011), *Ottov historický atlas Slovensko* (Bratislava 2009) a *Chronológia starších slovenských dejín* (Bratislava 2009).

Profesor J. Lukačka je aj úspešným popularizátorom slovenských dejín, autorsky a ako zostavovateľ spolupracoval na dielach *Kronika Slovenska I.* (Bratislava 1998), *Knihá kráľov* (Bratislava 1998), *Ottova encyklopédia Slovenska A-Ž* (Bratislava 2006). Publikoval viac ako 50 štúdií v domácich a zahraničných vedeckých časopisoch a zborníkoch. Autorsky a zostavovateľsky sa podieľal na monografiách takmer troch desiatok slovenských miest a obcí, ktorých vedecký prínos a význam pre poznávanie regionálnych dejín je nespochybniteľný.

Redakčná činnosť a členstvo v spoločnostiach

Pôsobil a pôsobí vo viacerých domácich i zahraničných vedeckých organizáciách, spoločnostiach a komisiách: Slovenská historická spoločnosť, Slovenský národný komitét historikov, Spoločnosť slovenských archivárov, Heraldická komisia pri MV SR, Slovensko-maďarská komisia historikov, Vedecká rada HÚ SAV, Vedecká archívna rada pri MV SR, Historický odbor Matice slovenskej, Kommission für genetische Siedlungsforschung Universität Bonn, Názvoslovná komisia pri Úrade geodézie a kartografie a redakčných radách: Historický časopis, Historický zborník MS, Slovenská archivistika, Mediaevalia historica Bohemica.

Ocenenia a vyznamenania

Okrem ocenení jeho vedeckých prác: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov zv. V.* získali cenu Mateja Bela za preklad vedeckého textu a *Lexikón stredovekých miest na Slovensku* (Bratislava 2010) v roku 2011 ocenenie LITA, je Ján Lukačka držiteľom pamätnej Križkovej medaily v roku 2002 za zásluhy o rozvoj archívnictva, ceny Valentína Beniaka za vzdelanosť a kultúru v regióne Ponitria, ceny Predsedu SAV v roku 2002 i ceny Mateja Bela v roku 2003 za vzdelanosť a kultúru v regióne Ponitria, ceny za pedagogické pôsobenie na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity, ceny za zásluhy o Filozofickú fakultu UK i ceny Daniela Rapanta za rozvoj historických vied, za zásluhy o poznanie slovenských dejín a života Slovákov doma i v zahraničí. Viedol 5 grantov na Historickom ústave SAV, ako aj Centrum excelentnosti v rámci Historického ústavu SAV a dve obdobia bol členom Komisie VEGA.

Vedecké monografie

LUKAČKA, Ján : *Formovanie vyššej šľachty na západnom Slovensku.* - 1. vyd. - Bratislava : Minor, 2002. 156 s.

Kapitoly v syntézach a monografiách:

LUKAČKA, Ján - STEINHÜBEL, Ján : *The history of Slovakia up to the beginning of the 10th century.* - In: *A concise history of Slovakia.* - Bratislava : AEP, 2000. 9-54 s.

LUKAČKA, Ján. *Dejiny Slovenska.* Bratislava : AEP, 2000, 99-133 s.

LUKAČKA, Ján – STEINHÜBEL, Ján : *Krátke dejiny Slovenska.* Bratislava : AEP 2003, 369 s.

MARSINA, Richard - LUKAČKA, Ján – STEINHÜBEL, Ján : *Slovensko očami cudzincov.* Bratislava : Literárne informačné centrum 1999, 133 – 221 s. (V rámci edície *pramene k dejinám Slovenska a Slovákov 2. zv.*)

BARTL, Július - DVOŘÁKOVÁ, Daniela - LUKAČKA, Ján - SOPKO, Július : *Prvý cisár na uhorskom tróne : Slovensko v čase polstoročnej vlády uhorského, českého, lombardského a nemeckého kráľa a rímskeho cisára Žigmunda Luxemburského, syna Karola IV.* - 1. dopl. a uprv. vyd. - Bratislava : Literárne informačné centrum, 2001. 375 s. (*Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov Zv. 5*)

SEDLÁK, Vincent – BREZOVÁKOVÁ, Blanka – LUKAČKA, Ján : *Pod vládou Anjouovských kráľov.* Bratislava : Literárne informačné centrum 2002, 255-279 s. (V rámci edícia *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV. zv.*)

LUKAČKA, Ján (zost.) a kol. *Pod osmanskou hrozbou*. Literárne informačné centrum 2004. 376 s. (V rámci edície Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. zv.)

Nitra vo vrcholnom a neskorom stredoveku (1248-1526). In: Dejiny Nitry od najstarších čias po súčasnosť. Nitra, 1998. 159-183 s.

WIEDERMANN, Egon (edit.) a kol. : *Topolčany vo vrstvách vekov*. Bratislava 1997, 109-125 s.

KARLÍK, Jozef a kol. *Beckov 1*. 26-33, 48-53, 136-143 s.

LUKAČKA, Ján a kol. *Krušovce : 1235-1995*. Bratislava : Minor, 1995. 143 s.

LUKAČKA, Rudolf - LUKAČKA, Ján - KOVÁČIK, Miroslav : *Chynorany : 1243-1993*. - 1. vyd. - Chynorany : Obecný úrad, 1993. - 210 s.

Kol. *Preseľany*. 1. vyd. Nitra : ForPress, 2016. 304 s.
a mnohé ďalšie monografie miest a obcí.

Vedecké štúdie v periodikách

Bádanie o mestách na Slovensku v stredoveku. In: Historický časopis. Roč. 45, č. 1 (1997), 52-54 s.

Vzťah historickej vedy k iným vedným disciplínam. In: Historický časopis. Roč. 34, č. 1 (1986), 103-112 s.

Majetky a postavenie Ludanickovcov na Slovensku do začiatku 14. storočia. In: Historický časopis. Roč. 38, č. 1 (1990), 3-14 s.

Majetky a spoločenské postavenie Diviackovcov v stredovekom Uhorsku. In: Historický časopis. Roč. 42, č. 4 (1994), 625-639 s.

Vývin osídlenia stredného a severného Ponitria do začiatku 15. storočia. In: Historický časopis. Roč. 33, č. 6 (1985), 817-840 s.

Západné Tribečské podhorie do roku 1526. Historické štúdie XXVI, 1982, s. 131-161.

Die Kontinuität der Besiedlung auf dem Gebiet des Komitats Nitra 9. – 13. Jahrhundert. In: Studia historica slovacae XVIII, 1994, 129-178 s.

LUKAČKA, Ján : *Erby najstarších šľachtických rodov Nitrianskej stolice*. In: Pamiatky a múzeá. Č. 1 (1997), 6-9 s.

Notár kráľa Žigmunda Martina z Malých Bošian In: Slovenská archivistika. Roč. 32, č. 1 (1997), 37-43 s.

Prehľad osídlenia na území Nitrianskej župy od 9. do konca 16. storočia. In: Geographia Slovaca. Č. 9 (1995), 39-45 s.

Klížska listina z roku 1293. In: Slovenská archivistika. Roč. 17, č. 1 (1982), 128-135 s.

Rod Forgáčovcov do polovice 15. stor. In: Historický zborník MS 13, 2003, 66-79 s.

Vzťah Rímskej kúrie a posledných Arpádovcov. Historický zborník MS 7, 1997, 19-26 s.

K problému kontinuity kresťanstva na území Slovenska v 10. stor. In: Studia historica Tyrnaviensia III, 2003, 37 - 40 s.

Majetky šľachticov v Lefantovciach v širšom okolí Trnavy v stredoveku. In: Studia historica Tyrnaviensia IV. - Trnava: TU, 2004. 41- 46 s.

LUKAČKA, Ján : *Z dejín starých Bošian In: Studia historica Tyrnaviensia 5.* - Trnava : TU, 2004. - 137- 146 s.

Vedecké štúdie v zborníkoch

Hungary's Political Culture under the Árpád Dynasty. In: Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century) Part 1. Prague 2005, 87-100 p.

K problému pravosti listiny Štefana V. pre Nitrianske biskupstvo. Zborník FF UK – Historica 45, 2002, 81-84 s.

Topoľčianske hradné panstvo v stredoveku. In: Zborník príspevkov k slovenským dejinám. - Bratislava : Slovenský historický ústav MS, 1998. 132-145 s.

Najstaršie nitrianske šľachtické rody. In: Najstaršie rody na Slovensku. - Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994. 102-110 s.

Die Unterwelt im Pressburg im 15. und 16. Jahrhunderts. In: Städtisches Alltagsleben in Mitteleuropa vom Mittelalter bis zum Ende des 19. Jahrhunderts. - Bratislava : AEP, 1998. 73-77 s.

Byzantská misia a Nitra. (Slovanské paralely ; Zv. 1). In: Dedičstvo sv. Cyrila a sv. Metoda v slovenskej a bulharskej kultúre. - Nitra : Nitrianska štátna galéria, 1996. 20-29 s.

Nitra und Nitraer Fürstentum im 10. Jahrhundert. In: Central Europe in 8th-10th Centuries = Mitteleuropa im 8.-10. Jahrhundert. Bratislava 1997. 207-210 s.

Pokusy Habsburgovcov o prienik do Uhorska v období stredoveku. In: Slovensko v Habsburskej monarchii 1526-1918. - Prešov: Lana, 2000. 15-23 s.

Víno a pivo na stoloch šľachtica, mešťana a sedliaka v 14. a 15. storočí. In: Nápoje v minulosti a prítomnosti Slovenska. - Prešov : Lana, 2001. 29-31 s.

Cestná sieť v Nitre a v jej najbližšom okolí v 13.-14. storočí. In: Nitra v slovenských dejinách. - Martin : Matica slovenská, 2002. - 208-211 s.

Baníctvo v oblasti stredného a severného Ponitria. In: Banské mestá na Slovensku. - Martin : Osveta, 1990. 193-195 s.

Verkehrs- und Handelsbeziehungen zwischen den Städten Wien, Pressburg und Ofen bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts. In: Städte im Donauraum. - Bratislava : SHS, 1993. - 159-168 s.

Pivovarníctvo na Slovensku v stredoveku. In: Z dejín pivovarníctva, sladovníctva a chmeliarstva na Slovensku. - Trnava : Západoslovenské múzeum, 1993. 25-32 s.

Štruktúrne typy slovenskej ojkonymie. In: 10. slovenská onomastická konferencia. - Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 1991. 54-59 s.

Ohrozenie kresťanstva v Uhorsku v druhej polovici 13. storočia. In: Kresťanstvo v dejinách Slovenska. - Prešov : Universum, 2003. 27-31 s.

LUKAČKA, Ján : *Cestovanie na Slovensku v stredoveku.* In: Itineraria Posoniensia. Bratislava AEP, 2005. 19-23 s.

Úloha šľachty slovanského pôvodu pri stabilizácii uhorského včasofeudálneho štátu. In: Typologie raněfeudálních slovanských států. - Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1987. - 191- 200 s.

Vedecká popularizácia

KOVÁČ, Dušan - KOMOROVSKÝ, Ján - LUKAČKA, Ján et al. *Kronika Slovenska 1* : od najstarších čias do konca 19. storočia. - 1. vyd. - Bratislava : Fortuna Print, 1998, 616 s. (redaktor stredovekej časti a majoritný autor hesiel).

SEGEŠ, Vladimír a kol. : *Kniha kráľov*. Bratislava : Kleio 1998, 107-108, 117-128 s. (vyšlo už v 3. vydaní). Ottova encyklopédia Slovensko A – Ž. Martin : Ottovo nakladateľství 2006. (Autor 320 hesiel zo slovenských dejín).

HABAJ, Michal – LUKAČKA - Ján, SEGEŠ - Vladimír et al. *Slovenské dejiny od úsvitu po súčasnosť*. Bratislava : Perfekt 2015, 552 s. ISBN: 9788080467302.

LUKAČKA, Ján : *Matúš Čák Trenčiansky*. – 1. vyd. Bratislava : Historický ústav SAV, 2017. – 144 s. ISBN 9788022415323.

Vedec a vysokoškolský pedagóg

Ján Lukačka je autorom mnohých štúdií a jeho práce sú citované doma i v zahraničí. Zároveň je aktívnym vysokoškolským pedagógom, ktorého bývalí doktoranti a diplomanti patria dnes k renomovaným historikom. Z významných žiakov možno uviesť osobnosti ako Miriam Hlavačková, Marek Púčík, Angelika Herucová, Vladimír Vlasko, Žofia Lysá.

Literatúra:

ROHÁČ, Juraj. *Dobry človek ešte žije...* Prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc. šesťdesiatnikom! In: Slovenská archivistika 2012, roč. 47, č. 2, 245 – 248 s. ISSN.

Internetové zdroje:

<hn.hnonline.sk/.../gasparovic-vymenoval-jahnatka-za-profesora-477847>

<<https://www.minedu.sk/minister-dusan-caplovic-na-prvom-zasadnuti-vedeckej-rady-shu-v-rime/>

www.sav.sk/?lang=sk&doc=user-org-user&user_no=2316>

Spracovala: Helena Grežd'ová

Jozef Marko

25.5.1923 Topoľčany – 26.9.1996 Považská Bystrica

futbalista, reprezentačný tréner

V rokoch 1929 – 1937 navštevoval Štátnu meštiansku školu v Topoľčanoch. Ďalej navštevoval Obchodnú akadémiu v Nitre, kde v roku 1941 zmaturoval. Po druhej svetovej vojne pracoval v podniku Kovosmalt Trnava. V roku 1956 sa presťahoval do Považskej Bystrice, kde žil až do svojej smrti. Tam do roku 1965 pracoval v Považských strojárňach. Od roku 1972 bol pracovníkom generálneho riaditeľstva Závodov valivých ložísk v Považskej Bystrici.

Jozef Marko hral postupne v rokoch 1933 - 1943 za ŠK Topoľčany, 1943 - 1944 za OAP Bratislava, 1945 - 1953 za TŠS Trnava, 1954 - 1955 za TS Topoľčany a v rokoch 1956 - 1959 za TJ Považská Bystrica.

V lige odohral celkovo 190 zápasov a strelil dvadsať gólov. V reprezentácii Československej republiky hral v rokoch 1948 - 1949, odohral celkovo 9 zápasov a strelil 1 gól. Bol stopér s presnou prihrávkou a vynikajúci v hre hlavou.

Ako hrajúci tréner pôsobil Topoľčanoch a Považskej Bystrici. V rokoch 1965 - 1970 bol na pozícii výkonného trénera reprezentačného A-mužstva ČSSR, ktoré doviedol na majstrovstvá sveta v Mexiku 1970. Počas tohto obdobia v rokoch 1965 - 1968 pracoval ako ústredný tréner Futbalového zväzu Ústredného výboru Československého zväzu telesnej výchovy (ÚV ČSZTV) V rámci národných súťaží

trénoval v rokoch 1970 - 1971 Inter Bratislava, 1972 - 1975 TJ Považská Bystrica, 1975 - 1977 ZVL Žilina a 1980 - 1982 Baník Prievidza.

Od roku 1977 do roku 1987 bol predsedom trénerskej rady výboru Slovenského futbalového zväzu. Bol držiteľom ocenenia vzorný tréner v roku 1960 a zaslúžilý tréner 1961.

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska*. III. zväzok. K - M. 1. vydanie. Bratislava: Veda, 1979. 656 strán + 48 strán farebných príloh.

KORČEK, František – KŠIŇAN, Jozef - MRÁZ, Igor. 1986. *Futbal - encyklopédia*. 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

SCHUTOVÁ, Kveta - ÁRGYUSI, František - KLASOVITÁ, Viera. 1988. *70 rokov organizovaného futbalu v Prievidzi*. 1. vydanie. Prievidza: Výbor futbalového oddielu Baník Prievidza; TJ Baník, 1988. 132 strán.

WIEDERMANN, Egon a kolektív. 1997. *Topoľčany vo vrstvách vekov*. 1. vydanie. Topoľčany: Mesto Topoľčany, 1997. 341 strán. ISBN 80-967850-0-1.

Spracoval: Marián Kišac

Marián Masný

8.8.1950 Chynorany

futbalista, československý reprezentant

Je slovenským rekordérom v počte odohraných zápasov v reprezentačnom drese Československa v rokoch 1974 – 1982. V seniorskej reprezentácii hral v 75 zápasoch. V ankete o najlepšieho futbalistu Slovenska 20. storočia skončil na 8. mieste. V roku 2002 sa tento skromný chlap stal laureátom Ceny fair play MUDr. Ivana Chodáka. Pred dvomi rokmi ho uviedli do Siene slávy slovenského futbalu. Je mladším bratom futbalistu-olympionika Vojtecha Masného. Bol účastníkom MS v roku 1982 v Španielsku, získal zlatú medailu na ME v Juhoslávii v roku 1976, ale aj bronzovú na ME v Taliansku v roku 1980. So Slovanom sa stal dvakrát majstrom bývalej ČSSR (1974 a 1975) a víťazom Československého pohára (1974, 1982). V lige nastúpil 345-krát a stal sa členom Klubu kanonierov so 103 gólmi. Pred príchodom do Slovanu Bratislava hral v Bánovciach nad Bebravou a v Banskej Bystrici, po odchode zo Slovana pôsobil ešte 2 roky v Rakúsku, v klube SC Neusiedl am See a 2 roky v ZŤS Petržalka.

V Slovane Bratislava strávil jedenásť rokov. V roku 1978 bol tretím najlepším futbalistom ČSSR a štyrikrát sa objavil v jedenástkach roka (1976 – 8 a 1980). V lige odohral celkovo 333 zápasov a strelil 100 gólov. V roku 1981 bol najlepším strelcom československej ligy, strelil 16 gólov. Dvakrát v drese Slovana CHZJD Bratislava bol majstrom ČSSR (1974, 1975) a raz víťazom československého pohára (1974).

V reprezentácii Československej socialistickej republiky (ČSSR) hráčov do 23 rokov hral v rokoch 1971 - 1974 a za reprezentačné A-mužstvo dospelých hral v rokoch 1974 - 1982. V mužstve dospelých odohral celkovo 75 zápasov strelil 18 gólov.

Je nositeľom titulu Zaslúžilý majster športu a vyznamenania Za zásluhy o výstavbu.

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska. III. zväzok. K - M. 1. vydanie.* Bratislava: Veda, 1979. 656 strán + 48 strán farebných príloh.

KORČEK, František – KŠIŇAN, Jozef - MRÁZ, Igor. 1986. *Futbal - encyklopédia.* 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

Majster kľučky a jubilant Masný sa zamkol vo svojom svete. In: Denník SME z 12. 08. 2010. In: <http://sport.sme.sk/c/5504125/majster-klucky-a-jubilant-masny-sa-zamkol-vo-svojom-svete.html>.

Internetové zdroje:

Oficiálna stránka ŠK Slovan Bratislava - <http://www.skslovan.com>

<<https://www.uszz.sk/sk/narodna-encyklopedia-sportu-slovenska>>

Spracoval: Jozef Vácval

Vojtech Masný

8.7.1938 Chynorany

futbalista, československý reprezentant

Futbalová kariéra Vojtecha Masného, staršieho brata futbalistu Mariána Masného, začala vo futbalovom klube Iskra Chynorany. V rokoch 1957 - 1975, s výnimkou dvojročnej vojenskej služby v Dukle Pardubice (1958-1960) a trojročného pôsobenia v zahraničí (First Viedeň 1969), hrával v Jednote Trenčín. Futbalovú kariéru ukončil v roku 1977 ako 39-ročný v Považane Nové Mesto nad Váhom.

V I. futbalovej lige odohral 280 stretnutí, Československo reprezentoval v 9 medzištátnych zápasoch, v ktorých zaznamenal 3 góly. Jeho najväčším športovým úspechom bola účasť na Olympijských hrách v roku 1964 v Tokiu, kde získal striebornú medailu. V olympijskom mužstve Československa odohral 16 zápasov, v ktorých strelil 6 gólov.

Po skončení aktívnej futbalovej činnosti pôsobil od roku 1976 až do roku 2006 v Novom Meste nad Váhom, v Trenčíne a v Považskej Bystrici ako futbalový tréner.

Za svoju športovú činnosť bol vyznamenaný v roku 2003 Slovenským olympijským výborom ocenením Strieborné kruhy SOV. Je nositeľom titulu Majster športu (1964).

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska. III. zväzok. K - M. 1. vydanie.* Bratislava: Veda, 1979. 656 strán + 48 strán farebných príloh.

KORČEK, František – KŠIŇAN, Jozef - MRÁZ, Igor. 1986. *Futbal - encyklopédia.* 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

Majster kľučky a jubilant Masný sa zamkol vo svojom svete. In: Denník SME z 12. 08. 2010. In: <http://sport.sme.sk/c/5504125/majster-klucky-a-jubilant-masny-sa-zamkol-vo-svojom-svete.html>.

Internetový zdroj:

<<https://www.uszz.sk/sk/narodna-encyklopedia-sportu-slovenska>>

Spracoval: Jozef Vacval

Valent Michalík

*Vedenie organizácie politických väzňov na návšteve u Jána Chryzostoma kardínála Korca v roku 1994
Zľava Július Porubský, Anton Malacký, Ján Chryzostom kardínál Korec, Jozef Smatana a Valent Michalík*

7.11.1925 Chynorany - 16.10.1997 Trenčín

politický väzeň, prvý predseda Konfederácie politických väzňov a telovýchovného hnutia „Slovenský orol“

Študoval na Gymnázium v Topoľčanoch, po jeho absolvovaní začal študovať na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Počas štúdia sa stal podpredsedom vysokoškolského spolku „Moyzes“. Tesne pred poslednou štátnicou bol za svoje náboženské a politické názory z univerzity vylúčený. V roku 1950 bol odsúdený pre protištátnu činnosť, väzenie si odpykával v Leopoldove. Po prepustení na slobodu pracoval ako robotník v Merine Trenčín, povinnú vojenskú službu vykonal v smutne preslávených pomocných technických práporoch.

V roku 1969 ho škola rehabilitovala, a tak mohol právnické štúdium dokončiť na UK, kde v roku 1971 získal titul doktora práv. V roku 1991 bol plne rehabilitovaný. Svoju energiu venoval obnovenému telovýchovnému hnutiu „Slovenský orol“, stal sa jeho predsedom. Túto funkciu vykonával súčasne s funkciou predsedu občianskeho združenia Konfederácie politických väzňov Slovenska, ktoré vzniklo 3.marca 1990. Venoval sa dokumentovaniu zločinov komunistickej totality, obhajoval politicky prenasledovaných a väznených spoluobčanov. Spolupracoval s významnými osobnosťami verejného a cirkevného života, neúnavne organizoval zhromaždenia politických väzňov. Nečakaná smrť ho zastihla v Trenčíne pri príprave celoslovenských osláv Andreja Hlinku.

Internetové zdroje:

<<http://www.pv-zpko.sk/pamatniki/>>

<https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/zandar-troch-rezimov.pdf>

Iný zdroj: Chynorianske noviny, ročník III, číslo 15/2002.

Spracoval: Miroslav Kováčik

Ladislav Mokrý

2.6.1932 Topoľčany – 19.9.2000 Bratislava

muzikológ, hudobný pedagóg

Venoval sa hudobnej paleografii, histórii, sociológii a hudobnému manažmentu. Pôsobil ako redaktor vo vydavateľstve Tatran a Štátnom hudobnom vydavateľstve. V rokoch 1968 – 1991 zastával post riaditeľa Slovenskej filharmónie. Mokrý bol spoluzakladateľom medzinárodného hudobného festivalu Bratislavské hudobné slávnosti, podujatia s významnou medzinárodnou prestížou, ktoré sa mu podarilo začleniť do organizácie medzinárodných hudobných festivalov. Na Vysokej škole múzických umení prednášal dejiny hudby a hudobnú sociológiu, neskôr hudobný manažment. V rokoch 1990-1992 bol riaditeľom Slovkoncertu. Následne pôsobil ako vedúci sekcie v Národnom hudobnom centre. Bol tiež predsedom Slovenskej hudobnej rady, členom Festivalového výboru Pražskej jari (1980-88), od roku 1995 podpredseda Nadácie Spolupatričnosť a Friedricha Schillera na ochranu rodiny, od roku 1997 viceprezidentom Dvořákovskej spoločnosti v Londýne a správcom Nadácie Jána Cikkera. Mal encyklopedické znalosti z histórie hudby, literatúry a výtvarného umenia. Ovládal sedem svetových jazykov, v ktorých simultánne tlmočil. V roku 1991 sa stal prezidentom Medzinárodnej hudobnej rady UNESCO, v roku 1995 založil Nadáciu F. Schillera Spolupatričnosť na ochranu života, rodiny, vzdelania, kultúry a ľudských práv. Je autorom viacerých statí, štúdií, prác z oblasti starších dejín slovenskej a slovanskej hudby, hudobnej sociológie. Podieľal sa na spoluautorstve *Dejín slovenskej hudby* (1957), prekladal odbornú hudobnú literatúru. V roku 2001 mu udelil prezident Rakúskej republiky Thomas Klestil vyznamenanie Za umenie a vedu In memoriam.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 390. ISBN 978-80-970467-7-4.

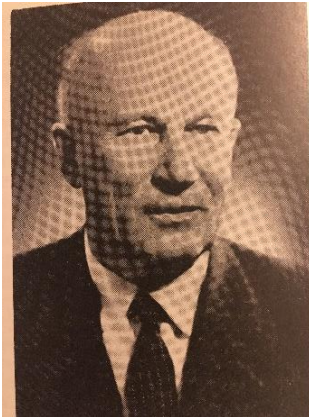
Internetové zdroje:

<<https://operaslovakia.sk/hudobnik-s-velkym-h-pred-20-rokmi-zomrel-ladislav-mokry/> - Opera Slovakia.>

<<http://www.zus-mokreho.sk/45/75-vyrocie-zalozenia-skoly.html>Ladislav Mokrý - About Slovak music | Hudobne Centrum (hc.sk).>

Spracovala : Slavomíra Peťovská

Viktor Mokrý, MUDr.

2.2.1900 Necpaly – 22.7.1985 Topoľčany

lekár

Národnú školu a gymnázium absolvoval v Prievidzi. Vysokoškolské vzdelanie získal na Lekárskej fakulte UK v Prahe, neskôr v Bratislave, kde 27. júna 1924 promoval. Hneď po promócií prijal miesto demonstrátora na krčnom oddelení na klinike v Bratislave. V rokoch 1924 - 1925 vykonával vojenskú prezenčnú službu, potom od 1. júla 1925 do 1. júna 1927 pôsobil ako sekundárny lekár v Trnave na chirurgickom, gynekologicko-pôrodníckom a internom oddelení. Určitý čas pracoval v Ústave pľúcnych chorôb vo Vysokých Tatrách. Od 1. júna 1928 bol menovaný do funkcie okresného lekára pri Okresnom úrade v Topoľčanoch, okrem toho pôsobil ako lekár v Ústave vojnových invalidov v Kovarciach.

V tomto období sa zaslúžil o inštaláciu nového röntgenu. Od 5. júna 1945 bol prednostom a po reorganizácii štátnej správy, vedúcim zdravotného odboru Okresného národného výboru v Topoľčanoch. Od 1. januára 1952 až do 30. mája 1960 bol riaditeľom okresnej hygienickej stanice, úspešne likvidoval týfus, záškrť, neskôr hepatitídu v okrese a aktívne šíril zdravotnícku osvetu formou prednášok, seminárov i osobnými návštevami v jednotlivých zdravotných strediskách v Topoľčianskom okrese.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčian*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 391 – 392. ISBN 978-80-970467-7-4.

BRÁZDIL, Bernard. 1986. *Storočnica topoľčianskej nemocnice*. Vydavateľstvo Osveta : 1986, s. 35 a n.

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Vincent Molnár

19. 7. 1862 Chynorany - dátum a miesto neznáme

pedagóg, tvorca máp pre nevidiacich

Absolvoval pedagogiku v Budapešti, čím sa stal spôsobilý vyučovať na tzv. meštianskych školách. Vyučoval na takejto škole v Ujpesti (časť Budapešti) a dlhé roky pôsobil v ústave pre nevidiacich v Budapešti. Vyučoval na ľudovej škole v Dobšinej i zemepis a túžil po tom, aby jeho nevidiaci žiaci mohli využívať mapu ako učebnú pomôcku. Začal sa zaoberať touto myšlienkou a výsledkom jeho snahy boli tzv. plastické mapy, ktoré i sám zhotovil. Nevidiaci na nich mohli dotykom zistiť, kde sú vrchy, doliny i rieky. Tento svoj nápad skombinoval s myšlienkou vytvoriť jednotlivé zemepisné názvy z rôznych látok, na ktoré si nevidiaci postupne zvykali, čo im umožnilo lepšie sa orientovať na mapách.

Vincent Molnár zhotovil pre nevidiacich najprv mapu Uhorska a následne i mapy iných krajín i kontinentov, ba i mapu celého sveta. Jeho mapy sa veľmi rýchlo rozšírili a začali sa v jednoduchšej podobe používať aj v školách pre vidiacich.

O osobnosti a živote vynálezcu Vincenta Molnára sa nevie mnoho. Našlo sa o ňom iba málo odkazov. Najviac informácií sa podarilo získať z Maďarského biografického lexikónu (Magyar életrajzi lexikon,

Budapest 1967), ale aj tie sú v rozsahu niekoľkých riadkov. Nevieme nič o jeho ďalšom osude, kde a či okrem Budapešti ešte pôsobil a ani to, kedy a kde zomrel.

Iné zdroje:

Magyar Életrajzi Lexikon I-II. - I.: A-K/II.: L-Z - Kenyeres Ágnes, Bortnyik ... Kiadás helye: Budapest. Kiadás éve: 1967.

MARTINČEK, Ladislav. In Technické noviny, Ročník XXIX, číslo 50, 1981.

Internetový zdroj:

<<https://www.antikvarium.hu/konyv/-magyar-eletrajzi-lexikon-i-ii-71071>>

Spracoval: Miroslav Kováčik

Marián Novotný

14.9.1950 Jacovce

futbalista, československý reprezentant

Svoju futbalovú kariéru začínal ako žiak v roku 1958 v rodnej obci Jacovce. Postupne hral v rokoch 1959 - 1960 za TS Topoľčany, 1960 - 1966 za TJ Jacovce, 1966 - 1969 za Iskru Partizánske, 1969 - 1971 za ČH Bratislava, 1972 - 1974 za ZVS Martin, 1974 - 1979 za Internacionál Slovnaft Bratislava (dnešný klub Inter Bratislava) a 1979 - 1980 za ZVL Žilina.

V súťažnom ročníku 1973 /1974 bol najlepším strelcom II. ligy. Počas pôsobenia v Internacionáli Slovnaft Bratislava odohral 120 zápasov a strelil 20 gólov. Za tento klub hral v pohári UEFA a Interpohári. Bol dvakrát

vicemajstrom ČSSR.

V rokoch 1975 – 1978 bol členom olympijského mužstva, za ktoré odohral viacero medzištátnych zápasov ako i kvalifikáciu na OH v Montreale (Kanada) 1976. Bol členom širšej reprezentačnej nominácie A-mužstva.

Po skončení aktívnej činnosti sa začal venovať futbalovej mládeži v Interi Bratislava, kde bol spoluzakladateľom futbalových tried, šéftrénerom mládeže a neskôr trénerom ligového dorastu. V roku 1994 bol trénerom „výberu do 18 rokov“ reprezentácie Slovenska.

V rámci národných súťaží trénoval kluby ZVS Martin, ŠKP Bratislava, ŠKP Devín, Slovenský Grob, MFK VTJ Topoľčany, DAC Dunajská Streda.

Je držiteľom ocenenia Cena starostu obce Jacovce (2002), ktorá mu bol udelená z príležitosti 70. výročia založenia TJ Jacovce.

Literatúra:

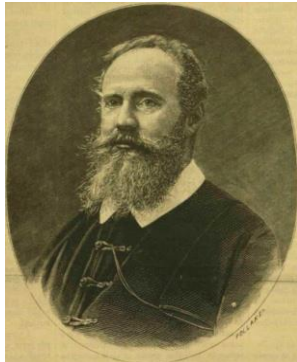
KIŠAC, Marián – Pavlovič, Ján. 2002. *70. výročie založenia TJ Jacovce*. 1. vydanie. Jacovce : Telovýchovná jednota, 2002. 57 strán + 32 strán obrazových príloh.

KIŠAC, Marián. 2005. *Komplexná geografická charakteristika obce Jacovce*. Záverečná práca. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Fakulta prírodných vied, 2005. 61 strán + 2 strany grafov + 7 strán máp + 16 strán obrazových príloh.

LUKAČKA, Ján a kolektív. 1994. *Jacovce 1224 – 1994*. 1. vydanie. Bratislava : Minor, 1994. 181 strán. ISBN 80-901407-2-6.

Spracoval: Marián Kišac

Artúr Odescalchi (Arthur József Hugó Líviusz László)

21.7.1837 Solčany – 9.1.1925 Kremnica

cisársko-kráľovský komorník, vyslanec krajinského snemu

Syn Augusta Odescalchiho a Anny rodenej Zičiovej. Doživotný člen panskej snemovne, maltézsky rytier, historik, člen Uhorskej akadémie vied, zakladajúci člen Uhorskej heraldickej a genealogickej spoločnosti, honvédskeho kapitán. Po štúdiách na prešporskom gymnáziu pokračoval v štúdiu histórie na univerzitách v Lipsku a vo Viedni. Zaujímal sa o hornouhorské dejiny a napísal aj monografiu o Tekove, ktorá vyšla v Budapešti v roku 1892. Angažoval sa v politike ako stúpenec Strany nezávislosti. V rokoch 1881 – 1886 bol poslancom Uhorského snemu za

volebný okres Topoľčany.

Rodinný život kniežaťa Artúra bol pestrý. Slovenský biografický slovník o ňom uvádza, že viedol bohémsky, romantický život stredovekého rytiera. Bol trikrát ženatý. Jeho prvou manželkou bola talianska barónka Eugénia Lopresti, mal s ňou syna Lívia. S druhou manželkou Valériou Erdödy mal syna Loranta a s treťou Júliou Ziči mal dvoch synov a dve dcéry.

Internetové zdroje:

<<http://www.zitava.sk/historia-pozitavia/rod-odescalchiovcov>>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Odescalchi_Art%C3%BAr>

Spracovala: Slavomíra Peťovská

Natália Oldenburgová

8.4.1854 Viedeň – 9.1.1937 Brodzany

hudobníčka, maliarka, poetka, filantropka

Natália Oldenburgová bola jediným dieťaťom z druhého manželstva rakúskeho diplomata a baróna Viktora Gustava Vogel von Friesenhof (1807–1889) a ruskej šľachtickej Alexandry Nikolajevny Gončarovovej (1811–1891), sestry manželky ruského básnika Alexandra Sergejeviča Puškina, Natálie Nikolajevny. Väčšinu svojho života prežila v Brodzanoch, kam ju priviezli už ako osemdennú. V roku 1876 sa zosobášila s nemeckým vojvodom Antonom Güntherom Friedrichom Elimarom von Oldenburg (7. novembra 1876 sa v Nitrianskej Strede konal evanjelický obrad a 9. novembra 1876 v kostole Svätej Trojice vo Viedni pravoslávny obrad).

Elimar pochádzal po matke z rodu švédskych kráľov, čiže vysokej šľachty, kým Natália bola len barónka, čo rodina Elimara von Oldenburg ťažko niesla. Elimar a Natália mali dve deti: dcéru Friederike (1877–1901) a syna Alexandra (1878–1927).

Natália ovdovela ako 41-ročná. Zdržiavala sa zväčša v Brodzanoch - nikdy nepreferovala Viedeň, lebo vysokopostavená kniežatská rodina von Oldenburg ju nepovažovala za rovnocennú a dávala jej to najavo.

Všestranne nadaná

Atraktívny fyzický vzhľad sa v osobe Natálie Oldenburgovej vzácné snúbil s darmi ducha. Rodičia, najmä otec, barón Friesenhof, sa snažili dcére poskytnúť všestranné vzdelanie. V čase, keď dievčatá mali veľmi obmedzený prístup čo len k vzdelaniu stredného stupňa (v Rakúsko-Uhorsku smeli ženy študovať na univerzitách až od roku 1895, v Sasku až po roku 1906), mala domácich učiteľov. V rodine žili francúzske vychovávateľky a už ako sedemročná po francúzsky korešpondovala s otcom. V dospelosti ovládala 5 jazykov. So „svojimi“ Brodzancami komunikovala však len po slovensky a po slovensky prednášala v brodzianskom gazdovskom kasíne. V mladosti sa pod vplyvom šľachtických rovesníkov v okolí pokúšala aj o maďarčinu, otec ju však rázne odhovril.

Natália výborne hrala na klavíri a pekne spievala, mala zvučný mezosopránový hlas. Až do neskorej staroby zvykla spievať v kaplnke na brodzianskej Hôrke.

Vynikala značnou fyzickou zdatnosťou, podnikala pešie túry po rakúskych Alpách, ale aj do Vysokých Tatier, či na blízky Rokoš, otužovala sa a spávala aj za chladných nocí vonku, obklopená len psami, do neskorej staroby jazdila na koni.

Bola mimoriadne výtvarne nadaná, maliarstvo študovala u známeho súdobého nemeckého maliara Franza von Lenbacha. Vyzdvihnúť treba aj básnický talent Natálie Oldenburgovej. Z datovania vyplýva, že prvú (a veľmi vydarenú) báseň napísala už vo veku trinásť rokov. Nepísala len básne, ale mala aj hlboké teoretické vedomosti z oblasti poetiky. Mala veľmi rada psov, ktorí jej neustále robili spoločnosť. Ako prvá na Slovensku založila chov plemena leonberger.

Podnikateľská a spoločensko-prospešná činnosť brodzianskej vojvodkyne

Natália v úsilí zamedziť odchodu obyvateľov Brodzian za prácou do miest, prípadne do cudziny, ale aj aby si zabezpečila zdroj príjmov, založila v obci viacero výrobní, priamo tovární. Niektoré z nich boli v prevádzke ešte desaťročia po jej smrti. Tehelňa pracovala do roku 1966, škrobáreň do roku 1947. Prevádzkovala aj pivovar a pálenicu. Spolu s bratom Gregorom Friesenhofom založila aj prvé družstvo v Brodzanoch – v roku 1895 Úverové družstvo a v roku 1898 uviedli do života Potravné družstvo, ktorého bola do roku 1935 čestnou predsedníčkou. V roku 1905 otvorila v Brodzanoch gazdovské kasíno, v ktorom okrem rozptýlenia (biliard, kolkáreň) sa starala o vzdelávanie pospolitého ľudu tým, že organizovala rôzne prednášky. Prednášky sa konali v rámci Gazdovského čítacieho kruhu, ktorý založila tiež spolu s bratom Gregorom. Niektoré z jej prednášok boli vydané (v slovenčine) vo forme brožúr. Zaslúžila sa aj o zriadenie poštového úradu v roku 1885.

Všemožne sa snažila pozdvihnúť kultúrny život v Brodzanoch. Organizovala koncerty, divadelné predstavenia a pre staršiu mládež tanečné zábavy - majálesy na lúke pri letohrádku Babylon. Podporovala aj brodziansku dychovú kapelu, pre ktorú zakúpila hudobné nástroje.

Natália veľmi rada pomáhala ľuďom v núdzi, v obci zriadila nemocnicu (1897) a chudobinec. Vždy pred Vianocami obdarúvala chudobné rodiny s deťmi. Traduje sa, že v prípade nedostatku hotovosti predávala staré rodinné šperky vo Viedni.

Natália Oldenburgová je pochovaná v evanjelickom kostolíku na Hôrke v blízkosti letohrádku Babylon. Hoci pôvodom cudzinka, prijala československé štátne občianstvo a v Brodzanoch mala doživotné domovské právo. Svojím životom, charitatívnou a podnikateľskou činnosťou, výtvarnou a literárnou tvorbou sa rozhodne radí k najvýznamnejším osobnostiam Slovenska.

Literatúra:

JUDINYOVÁ, Jana. 2013. *Natália Oldenburgová – zabudnutá perla Ponitria*. Martin : Matica slovenská, 2013. ISBN 978-80-8128-050-4.

Internetové zdroje:

<<http://www.chatayan.net/Historia%20na%20Slovensku.html>>

<<https://www.facebook.com/605264536156361/posts/1843661675649968/>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Anton Ondruš

27.3.1950 Solčany

futbalista, československý reprezentant, ekonóm

Keď bol malý, rodina sa presťahovala do Bratislavy. Tam začínal na Tehelnom poli s futbalom. Študoval na vysokej škole ekonomickej v Bratislave, ktorú absolvoval v roku 1978. Je ženatý, s manželkou Florence, majú dve deti - chlapcov, staršieho Tonyho a mladšieho Lucasa.

Anton Ondruš ako futbalista - žiak začínal v Slovane CHZJD Bratislava, ako dospelý hral postupne v rokoch 1970 - 1981 za Slovan CHZJD Bratislava (viac rokov ako kapitán), 1978 za Duklu Banská Bystrica (povinná vojenská služba), 1981 - 1983 za FC Bruggy (Belgicko), 1983 - 1987 za FC Thonon-les-Bains (Francúzsko) a nakoniec od 1988 za FC Biel (Švajčiarsko). S aktívnou športovou kariérou skončil po zranení v roku 1989.

V lige odohral celkovo 226 zápasov a strelil 38 gólov. Trikrát v drese Slovana CHZJD Bratislava bol majstrom ČSSR (1970, 1974, 1975) a raz víťazom československého pohára (1974).

V reprezentácii Československej socialistickej republiky (ČSSR) za A-mužstvo dospelých odohral v rokoch 1974 - 1980 58 zápasov a strelil 9 gólov. Zaujímavosťou je, že prvý reprezentačný zápas odohral v deň svojich 24. narodenín 27. marca 1974 proti Nemeckej demokratickej republike.

Bol majstrom Európy (ME) v Belehrade (vtedy Juhoslávia) 1976 ako kapitán reprezentačného mužstva a tretí na majstrovstvách Európy 1980 v Ríme (Taliansko). Bol stredný obranca útočného typu, spoľahlivý v hre hlavou.

Je nositeľom vyznamenania Rad práce a titulu Majster športu (1976). V roku 1976 bol v ankete časopisu France Football zaradený medzi 10 najlepších futbalistov Európy a člen All-Stars mužstva ME 1976. V ankete o najlepšieho futbalistu Slovenska 20. storočia skončil na treťom mieste za Jánom Popluhárom a Jozefom Adamcom.

Pôsobil vo funkciách medzinárodného manažéra a prezidenta klubu Slovan Bratislava. V súčasnosti žije v Thonon-les-Bains (Francúzsko).

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia Slovenska. IV. zväzok. N - Q*. 1. vydanie. Bratislava: Veda, 1980. 600 strán + 96 strán farebných príloh.

KORČEK, František - KŠIŇAN, Jozef – MRÁZ, Igor. 1986. *Futbal - encyklopédia*. 2. doplnené vydanie. Bratislava : Šport, 1986. 400 strán + 16 strán obrazových príloh.

Internetové zdroje:

Anton Ondruš. In: http://cs.wikipedia.org/wiki/Anton_Ondru%C5%A1.

Stavil sa, že budú majstrami. Anton Ondruš má šesťdesiat. In: *Denník SME* z 37. marca 2010. In:<http://sport.sme.sk/c/5304112/stavil-sa-ze-budu-majstrami-anton-ondrus-ma-sestdesiat.html#ixzz3BDocc2qD>

<<http://sport.sme.sk/c/5304112/stavil-sa-ze-budu-majstrami-anton-ondrus-ma-sestdesiat.html>.>

<<http://www.skslovan.com/index.php?context=201&p=238..>

Spracoval: Marián Kišac

Ernest Opluštil

11.1.1898 Dlhá – 25.8.1990 Topoľčany

archeológ, muzejník

Detstvo, štúdiá

Rodák z obce Dlhá, pochádzal z učiteľskej rodiny. Jeho otec bol učiteľom v spomínanej obci. Ukončil gymnázium v Trnave a Učiteľský ústav v Modre. Študoval národopis na Filozofickej fakulte a prírodné vedy na Pedagogickej fakulte v Bratislave.

Pracovná kariéra

V rokoch 1925 – 1928 učiteľ Štátnej meštianskej školy v Topoľčanoch. Od októbra 1929 pôsobil na Štátnej meštianskej škole v Ružomberku.

Spolupracoval s Liptovským múzeom a podieľal sa na vydávaní časopisu „Zprávy Liptovského múzea“, ktorý redigoval. Dlhé roky spolupracoval s nestorom slovenskej archeológie Vojtechom Budinským – Kričkom. Od roku 1939 bol správcom meštianskej školy v Piešťanoch a od 1. januára 1940 pracoval ako školský inšpektor piešťanského okresu. Bol členom Piešťanskej muzeálnej spoločnosti, neskôr jej tajomníkom (po odchode V. Vlka do Čiech) a správcom zbierok piešťanského (dnešného Balneologického) múzea, čo bola v tom čase čestná funkcia.

Archeologický výskum a muzeálna práca

S archeologickými prieskumami v Topoľčanoch a okolí začal už počas rokov 1927 – 1928 ako učiteľ na štátnej meštianskej škole. Jeden z prvých Opluštilových prieskumov môžeme sledovať vďaka jeho vlastnoručnému zápisu v kronike meštianskej školy. V krátkej správe nazvanej „Topoľčany zo stanoviska geológie“ opisuje známu polykultúrnú lokalitu Topoľčany - tehelňa. Článok podrobne opisuje archeologické nálezy, ktoré zdokumentoval aj kresbami. Bol spoluzakladateľom Vlastivedného múzea v Topoľčanoch v roku 1961 a externým pracovníkom múzea. V neskoršom období, v 70. rokoch 20. storočia už ako pracovník Vlastivedného múzea v Topoľčanoch vykonával systematické prieskumy celého regiónu stredného Ponitria a jeho priľahlých častí. Spolupracoval bez nároku na finančnú odmenu s Archeologickým ústavom Slovenskej akadémie vied v Nitre, ale aj s Vlastivedným múzeom v Topoľčanoch.

Bohatá zbierkotvorná činnosť Ernesta Opluštila v regióne stredného Ponitria je dokumentovaná radom nálezov z lokality súčasného mesta. Nálezy z Topoľčian predstavujú základ zbierkového fondu múzea. Pochádzajú z rôznych lokalít: Topoľčany - eponymná lokalita Hrad, Ulica Československej armády, športový štadión, pivovar, Odevné závody, terasa Sihot', Štátna banka, Ulica Duklianska, Škrovákova tehelňa.

Iné náhodne vybrané lokality regiónu bývalého Topoľčianskeho okresu, v súčasnosti aj okresov Partizánske a Bánovce nad Bebravou, dokresľujú široký záber Ernesta Opluštila počas jeho

neoceniteľného pôsobenia v múzeu. Jedná sa o množstvo prieskumov a povrchových zberov z lokalít ako sú: Krnča - hradisko Tábor, Veľké Dvorany – Nový vinohrad, Jacovce – centrum obce, Lužany – pieskovisko, Chrabrany – chmeľnica, Oponice – JRD pri novom kravíne, Omastiná – Vlčí dol, Šišov – Chválov, Skačany – hradisko, Rybany – Ostratice vodovod a mnohé iné.

V piešťanskom regióne zachránil v roku 1939 v Moravanoch nad Váhom spolu s Jozefom Kainrathom fosílnu mamutiu kosť. Podieľal sa na záchrane nálezov z druhého bohatého tzv. kniežacieho germánskeho hrobu z Krakovian-Stráží, ktorý objavili 23. februára 1939. Časť jeho inventára pre zbierky piešťanského múzea zachránil práve Ernest Opluštil. Správu o objave publikoval v drobnej tlači *Strážanský hrob č. II. Nález z roku 1939* (vyšla aj v nemčine *Das Grab von Stráže Nr. II. Ein Fund aus dem Jahre 1939*) vydané v edícii Zprávy Piešťanskej muzeálnej spoločnosti.

V roku 1944 zachránil lebku a kel mamuta – nález z tehelne v Borovciach. Počas 2. svetovej vojny sa E. Opluštil a Piešťanská muzeálna spoločnosť podieľali na záchrane tzv. hrobu III z Krakovian-Stráží, ktorý publikoval nemecký archeológ Lothar Zotz, ktorý sa však na jeho záchrane vôbec nezúčastnil.

Zo spomienok dcéry Ernesta Opluštila Márie

„Opatinko bol taký, ktorý o svojej robote vôbec nehovoril a jeho mottom bolo, že jeho činy a výsledky tie rozprávajú za neho. Bol málovravný utiahnutý a skromný človek. Po skončení vojny ako riaditeľ piešťanskej školy musel odísť, pretože privítal vládnú návštevu. Je odfotený s Andrejom Hlinkom, ako mu podáva ruku.“

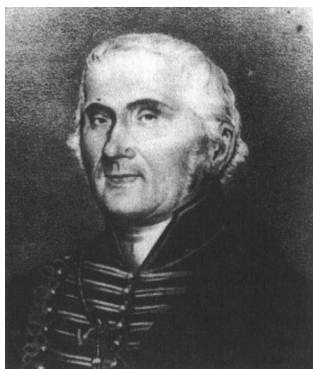
V Topoľčanoch nebolo pre neho učiteľské miesto. Táto neutešená situácia trvala rok. Na krátke obdobie odchádza do obce Bošany.

Nadšenie pre archeológiu u pána Opluštila dokresľuje aj to, že si robotu nosil domov. *„Stále sa u nás niečo lepilo, kreslilo montovalo – nosil domov črepy.“* Cit a zmysel pre hovorené slovo, pedagogický um využíval nielen v škole, ale aj pri výchove vnučky Marty, ktorá spomína *„... chemické prvky mi vymaľoval nad posteľ a učil ma ich ako príbeh z rozprávky. Jeho sa nedalo neposlúchať, ani nemusel zvyšovať hlas pre všetky deti bol autorita.“*

Ernest Opluštil bol jedným z priekopníkov archeologického bádania na Slovensku. Ako prvý amatér – archeológ sa veľkou mierou podieľal na zaplňaní bielych miest na archeologickej mape regiónov Topoľčian, Partizánskeho, Bánoviec a Piešťan. V neľahkých začiatkoch muzeálnej práce uplatňoval ako posledný z generácie nadšencov bádateľov svoje univerzálne vedomosti z širokého spektra spoločenských vied.

Spracoval: Mário Žáčik

Juraj Palkovič

24.4.1763 Veľké Chlievany – 21.1.1835 Ostrihom

rímskokatolícky kňaz, cirkevný hodnostár, prekladateľ, vydavateľ, „mecén bernolákovských úsilí“, ostrihomský kanonik

Štúdiá a pôsobiská

Od roku 1773 žil a vyrastal v Doľanoch (vtedy Ompitál) v roľníckej rodine.

Strednú školu absolvoval v rokoch 1781-1782 v Trnave v Seminári sv. Štefana. Absolvoval aj štúdium teológie na Pázmaneu vo Viedni a neskôr v rokoch 1784-1788 v Bratislave, kde ho v roku 1788 vysvätili za kňaza. Palkovič slúžil ako kaplán v Štiavnických Baniach a v Pezinku. Od roku

1799 bol profesorom etiky na seminári v Bratislave, v rokoch 1800 - 1820 pôsobil ako profesor cirkevného práva a etiky na seminári a knihovník kapitulskej knižnice v Trnave. V roku 1816 sa stal kanonikom ostrihomskej arcidiecézy, po presídlení Trnavskej kapituly do Ostrihomu. Pôsobil tam až do svojej smrti.

Vydanie Bernolákovho Slovára a iných diel

Palkoviča spájalo pevné priateľstvo s Antonom Bernolákom, ktorý bol o rok mladší. Spoločné štúdium v Bratislave bolo mimoriadne významným obdobím, pretože v roku 1787 vyšlo ich kolektívne dielo *Dissertatio philologico-critica de literis Slavarum s pripojenou Ortografiou*. Toto dielo sa stalo prvou kodifikáciou spisovnej slovenčiny a prelomom v našich dejinách ako začiatok slovenského národného obrodzenia. Po smrti Antona Bernoláka a Juraja Fándlyho stal sa najvýznamnejším predstaviteľom bernolákovského hnutia. Šíreniu a rozvoju bernolákovského spisovného jazyka napomáhal predovšetkým vydavateľskou a prekladateľskou prácou. Prekladal z nemčiny, latinčiny hra *Daniel*, ktorú napísal Cornelius Schonaea (1804) a gréčtiny druhý Platónov dialóg Alkibiades (1813) najmä biblické drámy *Duchovné divadlo* od Pietra Metastasia (1801) a filozofické texty. Dlhodobo sa usiloval o preklad Biblie do bernolákovskej slovenčiny, ktorý sa mu napokon podarilo realizovať a na vlastné náklady vydať v dvoch zväzkoch v rokoch 1829 a 1832 pod názvom *Swaté Písmo starého i nowého zákona*. Tento prvý preklad Biblie do slovenčiny zadarmo rozposielal na fary, čím šíril slovenské slovo a upevňoval národné povedomie.

Počas prác na preklade Biblie stihol v rokoch 1825 - 1827 vydať ešte šesťzväzkový slovník *Slowár Slowenský, Češko-Latínsko-Ňemecko-Uherský Antona Bernoláka*, ktorý zredigoval, upravil a doplnil. Podľa hodnotenia A.A. Baníka vydanie Bernolákovho Slovára a preloženie Písma svätého jasne ukazujú na premyslenú, cieľavedomú, dôslednú prácu Juraja Palkoviča, ktorý nepoznal ani námahy, ani obeti k tomu, aby bernolákovské národné usilovanie priviedol k čím plnšiemu uskutočneniu.

Podporovateľ a vydavateľ diel iných autorov

Jur Palkovič sa zaslúžil aj na vydaní dvoch zväzkov významného diela Hugolína Gavloviča *Valašská škola mravov stodola* (1830-1831). Obzvlášť sa zaslúžil o formovanie osobnosti a vydanie básnických plodov J. Hollého.

Bádateľské záujmy

Palkovič počas svojho života sústavne študoval archívne materiály a pramene. Ako bibliotekár sa zaslúžil o usporiadanie archívu Trnavskej kapituly, odpísal mnohé listiny a záznamy k dejinám cirkevného života v Uhorsku a na Slovensku. Táto jeho práca viedla k tomu, že mal mimoriadny rozhľad v uhorských a slovenských i slovanských dejinách a najmä v cirkevnej histórii.

Jur Palkovič má v našich literárno-národných a kultúrnych dejinách významné miesto. Môžeme ho považovať za reprezentanta slovenskej národnej identity v duchu bernolákovského programu. Za veľmi významné môžeme považovať jeho účasť na vydaní Bernolákovho Slovára a jeho preklad Biblie do Bernolákovskej spisovnej reči.

Literatúra:

MAŤOVČÍK, Augustín. *Jur Palkovič (24.4.1765 – 21.1. 1835 Ostrihom)* 250. výročie narodenia. , vydala Matica slovenská, nepredajné.

Slovenský biografický slovník. Zväzok IV. M – Q. Martin : Matica slovenská, 1990. 568 s. ISBN 80-7090-070-9.

Internetové zdroje:

<<https://www.teraz.sk/magazin/dolany-palkovic-narodenie-vyrocie/44104-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=1>>

<http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2013/marec/56.pdf>

<Juraj Palkovič (1763-1835) [cit. 25. júna 2014] podľa [http://sk.wikipedia.org/wiki/Juraj_Palkovi%C4%8D_\(1763_%E2%80%93_1835\)](http://sk.wikipedia.org/wiki/Juraj_Palkovi%C4%8D_(1763_%E2%80%93_1835))>

V Dol'anoch si pripomenú 250. výročie narodenia Juraja Palkoviča (teraz.sk)

Spracovala: Lineta Feketeová

Jozef Pantoček ml.

19.10.1846 Trnava - 4.9.1916 Tovarníky

lekár, botanik

Rodina a štúdium

Jozef Pantoček ml. sa narodil v Trnave v lekárskej rodine pochádzajúcej z Topoľčan. Lekárnikom bol už jeho starý otec Jozef Pantoček, ktorý sa 15.02.1798 v Topoľčanoch oženil s Annou Reichovou. Ich syn Jozef Pantoček st. (4.1.1799 Topoľčany-26.6.1872 Bratislava, Ondrejský cintorín) vyštudoval farmáciu na viedenskej univerzite v roku 1820. Bol nielen vynikajúci lekárnik, ale aj botanik a chemik. V roku 1832 urobil chemickú expertízu termálnej vody a bahna v Piešťanoch a vo Vysokých Tatrách robil botanický výskum. Dňa 17.4.1837 sa v Topoľčanoch oženil s Teréziou Vincenciou Bobockou (2.4.1818 Topoľčany-3.12.1878 Tovarníky), ktorá mala zemiansky pôvod. Rodina žila v Trnave, kde sa im narodil syn Jozef. Čoskoro sa však presťahovali späť do Topoľčan, kde navštevoval ľudovú školu. Do gymnázia chodil v Nitre, Kalksburgu a v Ostrihome. Medicínu študoval v Göttingene a vo Viedni, kde aj v roku 1875 promoval.

Priekopník röntgenológie, fitopaleontológie, radiobiológie a mikrofotografie

Po skončení štúdia sa stal MUDr. Jozef Pantoček ml. obvodným lekárom v Tovarníkoch. Neskôr pôsobil ako okresný lekár pre topoľčiansky slúžnovský okres. Bol vynikajúcim lekárom a organizátorom zdravotníckej starostlivosti. V roku 1896 ho uhorské ministerstvo zdravotníctva menovalo riaditeľom a hlavným lekárom Kráľovskej štátnej nemocnice v Bratislave, na čele ktorej bol až do odchodu do dôchodku v roku 1914. Venoval sa prestavbe bratislavskej nemocnice, pri ktorej zriadil niekoľko nových kliník a pavilónov. Podporoval modernizáciu zdravotníctva. Jeho zásluhou bol v bratislavskej nemocnici už v roku 1898 nainštalovaný prvý röntgenový prístroj v Uhorsku. V roku 1914 odišiel na dôchodok do Tovarník, kde za dva roky zomrel na brušný týfus. Pochovaný je spolu so svojou matkou Vincenciou v továrnickom (starom) cintoríne.

MUDr. Jozef Pantoček zdedil záujem o štúdium prírodných vied a botaniky po svojom otcovi, s ktorým sa zúčastňoval na botanickom výskume. Samostatne skúmal lokality vo Fačkove pri Žiline, v Malej Fatre, vo Vysokých Tatrách, v Dalmácii, Bosne, Hercegovine, Čiernej Hore, v Albánsku, v južnom Francúzsku a v Alpách. Z Malej Fatry popísal škardu sibírsku (*Crepis sibirica*) a z okolia vrchu Revň hrdobarku cesnakovú (*Teucrium scordium*). Pri popise európskej trvalky sklerant, zvončeka hrubokoreňového a ďateliny haynaldovej publikoval viaceré originálne informácie, ktoré spresnili ich výskyt, morfológiu, fyziológiu a zaradenie. Do roku 1874 uskutočnil niekoľko študijných ciest na Balkán, ktorých cieľom bolo zmapovanie fauny a flóry tohto územia. Z výsledkov publikoval v Bratislave vedeckú prácu pod názvom *Annotationes ad Floram et Faunam Hercegovinae, Crnagorae et Dalmatiae*, v ktorej popísal 533 rodov rastlín a 86 rodov. Toto dielo ho zaradilo medzi popredných európskych botanikov.

Neskôr upriamil svoj záujem na fytopaleontológiu (paleobotanika, štúdium fosilných rastlín). K tejto problematike napísal trojzväzkové dielo pod názvom *Beiträge zur Kenntniss der fossilen Bacillarien Ungarns*, vydané v Topoľčanoch v rokoch 1886 – 1892. Stal sa tak jedným z našich prvých špecialistov

aj v tomto vednom odbore. V roku 1898 publikoval prácu o flóre Nitrianskej župy *Nyitrávármegyé flórája*. V roku 1902 sumarizoval svoje závery z výskumu rozsievok (*Diatomaceae*), jednobunecných sladkovodných kremičitých rias, ktoré boli dovtedy málo preskúmané. V roku 1907 vydal v Bratislave dielo *Pozsony és környékének természetrajzi viszonyai 1856 – 1906*, ktoré sa zaoberá prírodnými pomermi v hlavnom meste. V roku 1909 uverejnil monografiu o 31 rodoch rozsievok (*Diatomaceae*), opísal ich výskyt, lokalitu nálezu, kto ich prvý identifikoval a k niektorým pripojil aj vyobrazenie (najmä z lokality Nitrianskej župy, Bratislavy, Neziderského a Balatonského jazera).

Jozef Pantoček ml. využíval röntgen nielen v medicíne, ale ožaroval ním aj svoje obľúbené rozsievky. Právom je preto považovaný aj za priekopníka rádiobiológie.

Do jeho priekopníctva sa radí aj oblasť mikrofotografie. Pozoruhodné práce s úspechom vystavoval v rokoch 1885 a 1890.

Originálne výsledky dosiahol aj vo výskume vzťahu organického života na podnebí a pôde, ktoré uverejnil v roku 1880. Bol tiež autorom stručných dejín vývoja a využitia mikroskopu a paleontologických nálezov z okolia Sliaču, Lutily a Borova.

Tesne pred smrťou venoval svoj cenný herbár Národnému múzeu v Budapešti.

Členstvo v organizáciách

MUDr. Pantoček bol členom Krajinskej zdravotníckej rady. Bol tiež predsedom Bratislavského lekársko-prírodovedného spolku, v jeho ročenkách pravidelne uverejňoval výsledky svojho botanického a zoologického bádania. Zastával aj funkciu predsedu Bratislavskolekárskeprírodovedného spolku a bol jeho častým a úspešným prednášateľom.

Ocenenia

Nositeľ Zlatej medaily z odboru amatérskej fotografie.

Pri príležitosti 150. výročia narodenia MUDr. Jozefa Pantočeka sa uskutočnil odborný seminár, ktorý sa zaoberal výsledkami jeho vedeckovýskumnej práce a ocenil jeho prínos k algologickému výskumu Slovenska.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčian*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. 393 s. ISBN 978-80-970467-7-4.

HRABOVEC, Ivan (zost.).1996. *Významné osobnosti našej farmácie – Jozef Pantoček (1846-1916)*. (Zborník referátov zo seminára k 150. výročiu narodenia). Bratislava : 1996. 43 s.

Pramene:

Štátny archív v Nitre. Zbierka matrik. Matrika sobášov 1798, 1837 a matrika narodených 1799, 1817, r. k. farnosť Topoľčany.

Internetové zdroje:

<<https://www.familysearch.org/auth/familysearch/> Štátny archív v Bratislave. Zbierka matrik. Matrika narodených 1846, r. k. farnosť Trnava. <https://www.familysearch.org/auth/familysearch/>>

<<https://www.trnava-vuc.sk/sk/jozef-pantocek/>>

<<http://www.history.sav.sk/index.php?id=knihy-monografie-zborniky1996>>

Spracovala: Helena Grežd'ová

Alfonz Paulen

26.1.1913 Topoľčany-Malé Bedzany - 10.4.1954 Brno

kňaz, obeť komunistického prenasledovania

Detstvo, štúdiá

Narodil sa ako dlho očakávaný syn Anne Paulenovej (rod. Števicová) a Jánovi Paulenovi. Chlapec dostal meno Alfonz. Bol druhým synom, rodičom sa narodil ešte Viktor (1910), ďalší syn Anton, ktorý zomrel hneď po narodení a neskôr dcéra Jolanka (1916). Krátko po vojne sa celou Európou šírila španielska chrípka, ktorá si v rodine Paulenových tiež vybrala svoju daň. V roku 1918 zomrela Jolanka vo veku 2 rokov a zakrátko aj otec Ján. Ako nadanému žiakovi sa Alfonzovi podarilo študovať na gymnáziu v Kláštore pod Znievom. Už na štúdiách trpel zdravotnými problémami, musel sa viackrát liečiť v Tatrách na tuberkulózu. Po maturite sa chcel stať kňazom, do kňazského seminára vstúpil v Trnave, kde ho 17. mája 1936 za kňaza vysvätil biskup Pavol Jantausch. Začal pôsobiť ako kaplán v Leopoldove, Veľkých Kostoľanoch. Na krátky čas musel absolvovať vojenskú povinnosť v Prahe a po návrate mu už nič nebránilo vykonávať svoje povolanie. Odišiel na farnosť v Sološnici neďaleko Šaštína. Ani tu ale nezotrval dlho a odišiel do obce Kolpachy pri Banskej Štiavnici. Tu pôsobil počas celého obdobia 2. svetovej vojny a pomáhal aj partizánskym oddielom. Po vojne sa jeho posledným pôsobiskom stali Šenkvice, kde nastúpil v roku 1947.

Politické prenasledovanie

Vo februári 1948 sa k moci dostala komunistická strana, ktorá sa pokúšala zrušiť vplyv cirkvi, čo vyústilo vykonštruovaným procesom voči kňazom a napokon do akcie K a akcie R. Niektorí rehoľníci ušli a snažili sa emigrovať do zahraničia. Za pomoci Ernesta Macáka SDB a Tita Zemana SDB organizoval prechody za hranice. Dva prechody cez rieku Moravu do Rakúska boli úspešné, ale tretí pokus 8. apríla 1951 zlyhal kvôli rozvodnenej Morave a pravdepodobne aj udaniam o chystanej akcii. Na hraniciach bolo chytených viacero ľudí a pri tvrdých vypočúvaniach bolo spomenuté aj meno Alfonza Paulena. Dňa 19. septembra si poňho na faru prišli príslušníci ŠtB, na proces čakal vo väzbe v Bratislave. Alfonz Paulen bol 21. júna 1952 obžalovaný z podpory „zahraničných výzvedných agentov“ a zo spolupodieľania sa na organizácii tajných útekov mladých duchovných do Rakúska. Rozsudok znel : „ odsúdený za velezradu na 11 rokov odňatia slobody, prepadnutie majetku a strata občianskych práv na 10 rokov.“ Na svoj trest nastúpil priamo v bratislavskej väznici, po krátkom pobyte bol prevezený do Ilavy. Tu odsúdení pracovali v krajčírskych dielňach. Po 2 mesiacoch v Ilave bol prevezený do Mírova pri Olomouci, kde bolo väznených viacero popredných predstaviteľov katolíckej cirkvi z celého Československa. Osem hodín denne pracovali na rôznych miestach. Matke sa podarilo Paulena navštíviť až po niečo vyše roku. Začalo sa mu aj zhoršovať zdravie, určite mu nepomohol ani dlhší pobyt v korekcii (samotke). Tu sa mu zdravotný stav natoľko zhoršil, že bol umiestnený do väzenskej nemocnice. Trpel na urémiu – zlyhávanie činnosti obličiek a vylučovanie močoviny do krvi. Po ťažkej noci sa rozhodlo o jeho prevoze do nemocnice do Brna. Cesta, ktorá mala byť absolvovaná asi za 2 hodiny, trvala skoro 8 hodín. Túto cestu Alfonz Paulen neprežil, zomrel 10. apríla 1954 vo veku 41 rokov. Pohreb sa konal o 4 dni na cintoríne v Brne. Rehabilitácie sa dočkal až v roku 1991. Následne v roku 1995 boli jeho spolopené pozostatky prevezené na cintorín do Šenkvíc, kde ho 14. januára pochovali.

Literatúra:

DUBOVSKÝ, Ján Milan. 2002. *Alfonz Paulen. Hrdina lásky k blížnemu, mučeník pre Krista*. Topoľčianky : 2002.

DÚBRAVICKÝ, Dušan. *Kňaz – martýr o. Alfonz Paulen 1913 – 1954.*

Internetové zdroje:

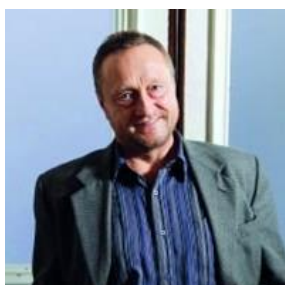
<<http://www.postoy.sk/content/alfonz-paulen-k%C5%88az-mart%C3%BDr> .>

<<http://senkvice.fara.sk/index.php/alfonz-paulen>>

<<http://www.upn.gov.sk/obdobie-1945-1989/likvidacia-klastorov-v-komunistickom-ceskoslovensku-barbarska-noc>>

Spracoval: Bohuš Sasko

Lubomír Paulovič

7.11.1952 Prašice

herec, režisér

Významný herec a režisér Lubomír Paulovič sa narodil v roku 1952 v obci Prašice. Strednú všeobecnovzdelávaciu školu navštevoval v Topoľčanoch. Po absolvovaní štúdia na Vysoké škole múzických umení v Bratislave dostal prvý divadelný angažmán v Divadle Slovenského národného povstania v Martine. Od roku 1984 pôsobil v Slovenskom národnom divadle, kde sa v roku 1996 stal riaditeľom činohry národného divadla. Post umeleckého šéfa činohry zastával v rokoch 1997 – 1998 v Divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene, kde následne od roku 2001 bol súčasťou činoherného súboru. Herecky stvárnil desiatky divadelných postáv, no výraznejšie sa presadil ako filmový a televízny herec. Najznámejšie postavy stvárnil vo filmoch *Otec*, *Noční jazdci*, *Pásla kone na betóne*, *Hody*, *Lepšie je byť bohatý a zdravý ako chudobný a chorý*, ... *kone na betóne*, *Peacemaker*, *Ako divé husi*, *Záchranári*, *Konečná stanica*, *Ticho*, *Pokoj v duši*, *Nedodržaný sľub*, *Legenda o lietajúcom Cypriánovi*, *Kajínek*. V televíznej tvorbe sa predstavil v celej rade televíznych inscenácií, v posledných rokoch pôsobil hlavne v slovenských seriáloch ako *Keby bolo keby*, *Panelák a Pod povrchom*. Okrem hereckej tvorby sa venuje aj divadelnej a filmovej réžii. Vytvoril divadelné inscenácie v divadle Nová scéna v Bratislave a v divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene. Z filmovej tvorby treba spomenúť réžie pre Slovenskú televíziu - *Maškaráda*, *Pod agátmi* či *Zuzka Turanová*. Pedagogicky pôsobil na Súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Topoľčanoch. V jeho rodnej obci Prašice si ho v roku 2006 zvolili za starostu, v tejto funkcii zotrval jedno volebné obdobie. Od roku 2011 sa stal opäť členom činohry Slovenského národného divadla, kde pôsobí dodnes. Je otcom troch detí a žije v Čiernej vode pri Bratislave.

Internetové zdroje:

<<http://kultura.sme.sk/c/6612109/herec-lubomir-paulovic-moja-politika-je-jednoducho-clovecina.html>>

<<http://topstar.noviny.sk/c/showbiznis/lubo-paulovic-60-a-hendikepovana-dcerka>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%BDubom%C3%ADr_Paulovi%C4%8D>

<<http://www.csfd.cz/tvurce/1556-lubomir-paulovic/>>

<<http://zivot.cas.sk/clanok/814/lubomir-paulovic-sklamal-ako-starosta>>

Spracoval: Ladislav Tischler

Jozef Pihík

30.4.1890 Veľké Chlievany – 21.6.1956 Bratislava

hudobný skladateľ, textár, primáš

Pôsobil ako primáš, textár, hudobný skladateľ, slávny interpret a propagátor slovenskej ľudovej piesne. Hudobné vzdelanie získal v rodine.

Tvorba

Upravoval nielen slovenské ale i maďarské ľudové piesne. Bol aj skladateľom a textárom tanečných piesní a serenád. Už ako desaťročný chlapec sa stal primášom. Je autorom viac ako 60 piesní, v ktorých použil ľudový motív na pôde tanečnej hudby Boli to napr. piesne *Carmen*, *Cigánove husle*, *Dínom danom*, *Ja som šuhaj*, *Srdiečko ti z lásky dám*, *Tancuj milá*, *Tulipán*, *Vieročka*.

Kariéra

Ako primáš pôsobil v Budapešti, Berlíne, Drážďanoch, Štokholme, Prahe a vo Viedni. V roku 1920 bol pri zrode Spolku ľudových hudobníkov v Bratislave. V roku 1927 stal sa zakladateľom a prvým predsedom Zväzu hudobníkov na Slovensku. Je považovaný za najväčšieho a najvýznamnejšieho priekopníka v žánri zvanom ľudový fox. Významným dátumom v jeho kariére bol 31. august 1926, kedy sa uskutočnilo prvé slovenské rozhlasové vysielanie z kaviarne Astória v Bratislave. Vysielala sa tanečná hudba v podaní Jožka Pihíka.

Internetové zdroje:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1002599

<<http://amariluma.blogspot.sk/2011/10/pihik-jozef.html>>

Spracovala: Alžbeta Jamborová

Jozef Porubský

8.12.1916 Veľké Hoste – 27.4.1959 Bojnice

archeológ, pedagóg, múzejník, publicista

Detstvo, štúdiá, učiteľská kariéra

Narodil 8.12.1916 vo Veľkých Hostiach. študoval na Gymnázium v Topoľčanoch a Filozofickej fakulte SU v Bratislave, ktorú absolvoval v roku 1941. Už ako profesor na gymnázium v Topoľčanoch, na ktorom vyučoval v rokoch 1948 – 1952, s veľkou láskou zbieral každý čriepok. Celý svoj voľný čas po vyučovaní venoval zachraňovaniu archeologických pamiatok. Ako stredoškolský profesor robil cez prázdniny so žiakmi archeologické prieskumy v okolí Topoľčian.

Začiatky archeologickej a muzeálnej aktivity

V druhej polovici 40. rokov 20. storočia sa angažoval ako zakladajúci člen vlastivedného krúžku. Bol prvým správcom novovzniknutého Vlastivedného múzea v Topoľčanoch.

V rokoch 1952-1959 bol kustódom Krajského nitrianskeho múzea v Bojniciach. Okrem archeológie sa venoval aj spracovaniu etnografických zbierok v múzeu. Ako etnograf uskutočňoval aj etnografický výskumu priamo v teréne. Pracoval ako vedúci historického oddelenia a aktívne sa zapojil do zriaďovania expozícií v múzeách v Zlatých Moravciach, Nových Zámkoch a Leviciach. Od roku 1952 pracoval ako externý spolupracovník štátneho archeologického ústavu v Martine, resp. Archeologického ústavu SAV v Nitre, bez nároku na mzdu. Bol zakladajúci člen Slovenskej archeologickej spoločnosti. Zomrel po ťažkej chorobe vo veku 43 rokov. Bol priekopníkom archeologického a etnografického výskumu stredného a horného Ponitria, ktorému zasvätil svoj život.

Výskumná činnosť

V rokoch 1951-1953 vykonával bohatú prieskumnú činnosť v regióne horného Ponitria na lokalitách v Hradci, Veľká a Malá Lehôtka, Bojnice, Džín, Kamenec pod Vtáčnikom, Remata, Ráztočno. V roku 1956 uskutočnil zisťovací výskum na hradisku v Hradci (okres. Prievidza). V roku 1957 realizoval výskum v Malých Kršteňanoch. Výsledky výskumu lužického pohrebiska spomínanej lokality publikoval v *Študijných zvestiach* v roku 1959, č. 3. K významným výskumom uskutočnených J. Porubským v 50. rokoch 20.storočia patrili aj výskum slovanských mohýl a lužického pohrebiska vo Veľkých Hostiach .

K ďalším výskumným aktivitám Porubského patrili výskumy v Opatovciach, Jelšovciach. Preskúmal vyše 300 hrobov pohrebiska, pece na tavenie rudy z doby bronzovej. V depozitári Tribečského múzea v Topoľčanoch sa nachádza časť nálezov predstavujúci základ archeologickej zbierky múzea. Pochádzajú z lokalít: Malé Kršteňany, Chrabrany, Topoľčany - sídliskový materiál z lokality na Krušovskej ceste, urny z popolnicového pohrebiska v Partizánskom, Ludaniciach .

Výsledky Porubského výskumov sú všeobecne známe v odbornej, ale i laickej verejnosti. Predstavujú mílniky v archeologickom bádání regiónu Ponitria. Entuziazmus, nezištnosť, obetavosť pre vec, vysoká miera poznatkov z viacerých spoločensko-vedných disciplín, osobná angažovanosť boli hlavné vlastnosti tejto významnej osobnosti. Jeho meno je nezabudnuteľné v Slovenskom múzejníctve, archeológii a v topoľčianskej kultúrnej obci.

Literatúra:

REMIASOVÁ, M. 1967. *Nedožitý päťdesiatiny Jozefa Porubského*. Múzeum 12,1967, č. 2, s. 83-84.

REMIASOVÁ, M. 1986. *Z činnosti archeologického oddelenia múzea v Bojniciach*. In: *Horná Nitra 12*, 1986.

WIEDERMANN, Egon. 1985. *Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea*. Nitra :1985.

WIEDERMANN, Egon. 2010. *Technické a spoločenské inovácie na prelome staršieho a mladšieho praveku*. WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. s. 394. ISBN 978-80-970467-7-4.

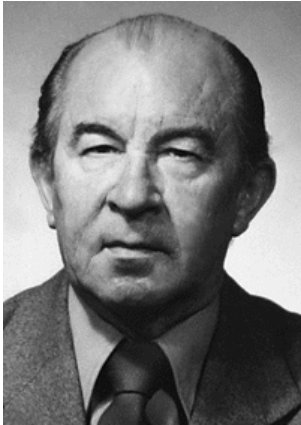
JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. s. 394. ISBN 978-80-970467-7-4.

Pramene:

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Topoľčany, Kronika meštianskej školy v Topoľčanoch z rokov 1919-1938 , 91 – 281 s.

Spracoval: Mário Žáčik

Vladimír Reisel

19.1.1919 Brodzany - 1.9.2007 Bratislava

pseudonym Janko Vladimírov

básnik, prekladateľ

Životopis

Narodil sa v remeselníckej rodine. Do ľudovej školy chodil vo Veľkých Bieliciach, gymnázium absolvoval v Prievidzi, kde v roku 1937 zmaturoval. Po maturite dva roky študoval na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, potom sa stal poslucháčom Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave. Po skončení vysokoškolského štúdia roku 1941 sa stal stredoškolským profesorom na Obchodnej akadémii v Bratislave, kde pôsobil až do leta 1945. Následne sa stal redaktorom denníka Pravda. Po 2. svetovej vojne pracoval na Ministerstve zahraničných vecí v Prahe a zároveň bol tiež atašé na česko-slovenskom veľvyslanectve v Paríži. V rokoch 1952 – 1959 pôsobil ako redaktor v časopise Život, v rokoch 1960 – 1973 bol zástupcom šéfredaktora vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ a v rokoch 1973 – 1987 bol šéfredaktorom časopisu Slovenské pohľady.

Tvorba

Svoje prvé diela uverejňoval od roku 1935 v časopisoch Elán, Svojeť, Nové slovo, Slovenské smery, Slovenské pohľady a iné. Knižne debutoval zbierkou *Vidím všetky dni a noci* v roku 1939. Jeho tvorba bola ovplyvnená najmä českou básnickou avantgardou (V. Nezval, J. Seifert) a francúzskym surrealizmom. Prevládajú v nej motívy detstva, sna, erotiky, exotiky, smrti a kozmu, nostalgie a lásky. Neskôr sa jeho tvorba prispôsobila politickým pomerom v spoločnosti, až sklízol do schematizmu. Okrem básnickej tvorby sa venoval tiež literárnokritickej, publicistickej činnosti a prekladu. Je autorom 19 zbierok pôvodnej poézie, 17 kníh prekladov poézie najmä z francúzštiny a ruštiny, ale aj zo španielčiny a gréčtiny a 4 kníh poézie pre deti a mládež.

Dielo-Poézia

- 1939 Vidím všetky dni a noci
- 1943 Neskutočné mesto
- 1945 Zrkadlo a za zrkadlom
- 1951 Svet bez pánov
- 1953 Doma
- 1954 Milování milující
- 1954 Dobří vtáci
- 1955 Spevy sveta
- 1957 Ďakujem ti
- 1960 More bez odlivu
- 1962 Básne o sne
- 1963 Láska na posledný pohľad

- 1966 Smutné rozkoše
1967 Temná Venuša
1972 Oči brezy
1975 Moja jediná
1975 Tanečnice
1977 U nás
1980 Rozlúčky
1983 Žena a muž
1985 Taká si, taký som
1988 Trpké plánky

Výbery z poézie

- 1968 Prvé smutné rozkoše
1971 Básne o sne a smutné rozkoše
1974 Žiarlivá
1976 Lásky stolisté
1979 Premeny milovania

Poézia pre deti a mládež

- 1958 Najdrahší šperk
1961 Keď sa lúka zazelená
1961 Tisíc hier a tisíc kvetov
1962 Zázračná muzika, leporelo

Literárnovedné diela

- 1946 Poézia Laca Novomeského

Preklady

- 1946 Paul Éluard: Poézia a pravda
1946 Stendhal: Červený a čierny
1946 R. Gary: Európska Výchova
1950 Elsa Triolet: Avignonskí milenci
1951 Honoré de Balzac: Eugénie Grandetová
1961 Guillaume Apollinaire: Pásmo
1962 Stendhal: Abatíša z Castra a iné novely
1962 Janis Ritsos: Bebola to hra
1963 Janis Ritsos: Bratislava je láska
1964 Jacques Prévert: Tá láska

- 1965 Alain Fournier: Veľký tulák
1966 Blas de Otero: Neplašte slávika
1967 André Breton: Muž a žena čisto biely

Internetové zdroje:

<<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/vladimir-reisel#pseudonym>>

<http://www.books.sk/writer_card.jsp?id=150>

<<http://www.osobnosti.sk/>>

Spracovala: Mária Kuchárová Galková

Elena Révayová

10.7.1958 Chynorany

československá a slovenská reprezentantka v ľahkej atletike

Všestranne nadaná mladá športovkyňa si už ako dorastenka vybrala z viacerých športových odvetví kráľovnú športu - ľahkú atletiku a v nej hod oštepom. Pod vedením učiteľa telesnej výchovy v Chynoranoch Jozefa Žaža sa stala dorasteneckou majsterkou Slovenska i Československa. Ako študentka i odborná asistentka na Fakulte telesnej výchovy a športu v Bratislave získala viacero titulov majsterky Slovenska i Československa a reprezentovala svoju krajinu v rámci medzištátnych stretnutí, v Európskych pohároch a na Svetovej Univerziáde.

Najvýznamnejšie úspechy dosiahla v roku 1985 v Cobe v Japonsku na Svetovej Univerziáde, kde obsadila 4. miesto, v Rotterdame v Európskom pohári obsadila 1. miesto. Viackrát sa stala majsterkou sveta i Európy v kategórii veteránov (1996 vo Švédsku, 1997 v Južnej Afrike a 1998 v Taliansku). Jej reprezentačnou trénerkou bola olympijská víťazka Dana Zátoková.

Iný zdroj:

Chynorianske noviny, Ročník III., číslo 13/2002.

Spracoval: Miroslav Kováčik

Ján Rezik (Rezík, Rezikius, Ryzik)

okolo 1650 Krušovce – 4.8.1710 Prešov

spisovateľ, historik, filozof

Otec Mikuláš Rezik, matka Zuzana, rodená Palachová. Otec bol najskôr učiteľom, potom evanjelickým farárom v Krušovciach a topolčianskym seniorom. Teológiu a filozofiu vyštudoval na evanjelickom lýceu v Prešove. V rokoch 1670 – 1672 študoval na univerzite vo Wittenbergu a v rokoch 1672 – 1674 v Toruni, kde pôsobil aj ako učiteľ. Roku 1684 sa stal rektorom latinskej školy v Košiciach a od toho istého roku profesorom poetiky, rétoriky, logiky, etiky a histórie na kolégiu v Prešove. V roku 1688 sa kvôli prenasledovaniu protestantov vrátil znovu do Torune. Po návrate sa v roku 1705 stal rektorom prešovského kolégia, bol profesorom rečníctva a histórie. Zomrel počas morovej epidémie v roku 1710.

Poetik, prozaik

Rezik bol významným predstaviteľom barokovej literatúry na Slovensku. Písal poéziu, prózu a školské divadelné hry (napr. *Lenivosť, nepriateľ školy*). Jeho próza *Verejná prešovská poprava čiže prešovské jatky* patrí ku skvostom memoárovej barokovej literatúry. V oblasti histórie sa ako jeden z prvých zaoberal dejinami slovenských protestantských partikulárnych škôl v období neskorého feudalizmu v mestách a obciach horného Uhorska (dnešného Slovenska). Túto problematiku spracoval v nedokončenom diele *Gymnasiologia*. Pokračoval v ňom jeho žiak Samuel Mattheides napokon ho dokončil Michal Rotarides v roku 1746. Napísal aj dejiny poľských gymnázií v Gdansku, Toruni, Elblagu atď. Písal väčšinou v latinčine a jeho diela boli do slovenčiny preložené až oveľa neskôr. Bol vynikajúcim rétorom, teológom a filozofom, autorom latinských dišpút, prednášok a rečí, ktoré vychádzali i tlačou. Známa je jeho reč, ktorú napísal v predvečer návratu z Torune, v ktorej zdôvodnil lásku k rodnej zemi a jej príčiny (*De amore patriae eiusque causis*).

Dielo

1697 *Skala Oreb... (Petram Horeb...)*, divadelná hra, zachoval sa len program s načrtnutím deja

1707 – *Lenivosť, nepriateľ školy, odvečená na Kaukaz (Pigritius scholarum hostis ad Caucasum deportatus)*, školská dráma

1708 – *Themistokles*, divadelná hra, zachoval sa len program s načrtnutím deja

1710 – *Verejná prešovská poprava čiže prešovské jatky (Theatrum Eperiense publicum seu Laniena Eperiensis)*, latinský spis o prenasledovaní protestantov v Prešove

Gymnaziológia, najhodnotnejšie dielo – dejiny uhorského evanjelického školstva v 16.-18. storočí

Literatúra:

REZIK, Ján. 1992. In: *Slovenský biografický slovník V R – Š*. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 85. ISBN 80-7090-216-7.

GREŽDOVÁ, Helena. 1995. *Osobnosti spojené s Krušovcami*. In : LUKAČKA, Ján a kol. *Krušovce 1235 – 1995*. Bratislava : 1995, s. 133 – 134. ISBN 80-901407-4-2.

Internetový zdroj:

< https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Rezik>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Juraj Ribay (aj Jur Ribay, Ryba, Rybay)

27.3.1754 Bánovce n/B, časť Dolné Ozorovce – 31.12.1812 Savino Selo (Srbsko)

evanjelický kňaz, spisovateľ, jazykovedec, etnograf, publicista

Patril medzi najvýznamnejších národných buditeľov a ľudovýchovných pracovníkov na Slovensku v čase národného obrodzenia. Bol významným predstaviteľom osvietenkej vedy a zakladajúca osobnosť viacerých slavistických vedných disciplín.

Narodil sa na samote pri Bánovciach nad Bebravou (dnešná mestská časť Dolné Ozorovce). Mal dve sestry. Jeho otec bol krčmárom.

Základnú evanjelickú školu navštevoval v Horných Ozorovciach, po jej úradnom zrušení pokračoval v Uhrovci a na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici (1764 - 1768) a v Modre (od 1769), neskôr študoval teológiu v Šoproni (1773 – 1776), na univerzite v Erlangene a v Jene (1779 – 1982).

Po návrate zo štúdií v Jene žil istý čas v Prahe, kde sa zoznámil s viacerými katolíckymi i evanjelickými predstaviteľmi českého národného obrodenia. Po návrate do Uhorska pôsobil okrem iného aj ako súkromný učiteľ na panstve A. Karacsaya v Egyházasrádóc, ako organista a pomocný učiteľ v nemeckom cirkevnom zbore v Modre (1776 – 1778), vyučoval deti Ľudovíta Ostrolúckeho, bol farárom v Příbovciach (1782 – 1784) a Bohuniciach, kde sa v júni 1785 oženil s Alžbetou Ruprechtovou z Modry, s ktorou mal 4 deti.

V decembri roku 1785 bol na odporúčanie superintendenta banského okolia Martina Hamaliara pozvaný za farára do Cinkoty pri Pešti, kde pracoval aj ako knihovník a korektor. V roku 1798 sa stal farárom v nemeckej obci Torža (dnes Savino Selo v Srbsku), kde zostal už do svojej smrti.

Udržiaval korešpondenciu so zakladateľom slavistiky filológom Jozefom Dobrovským, ktorý mu poskytol množstvo jazykového materiálu pre jeho práce. Spolupracoval aj s ďalšími slavistami (J. P. Cerroni, K. B. Anton, A. Bačinský, F. Dürich). Počas pobytu v Pešti mal intenzívne kontakty s významnými šľachtickými vzdelancami a bibliofilmi (Ferenc Széchényi, Miklós Jankovich a i.).

V roku 1793 vypracoval Juraj Ribay návrh – projekt vedeckej spoločnosti s názvom *Inštitút, alebo česko-slovanská spoločnosť medzi Slovákmi v Uhorsku*. Návrh obsahoval zárodky predstáv o vlastivednom výskume, o národnej vede, osvete, pestovaní materinského jazyka (v tom období išlo o biblickú češtinu) a kultúry. Spoločnosť mala mať tri členské okruhy: kandidátov, riadnych a čestných členov. S Ribayovými predstavami čiastočne korešponduje Učená spoločnosť banského okolia, založená v roku 1810 z iniciatívy Bohuslava Tablica.

Venoval sa zberateľskej práci (rukopisy a staré tlače), ktorá mala okrem vedeckého aj národno-vedomovací charakter. Zbieral slovaciká, bohemiká, diela slovanských literatúr a hungariká, avšak jeho jedinečná knižnica sa nezachovala ako celok, jednotlivé diela sa nachádzajú v knižniciach v Pešti a v Prahe.

Ako jazykovedec

- bol spolutvorcom porovnávacej metódy v dejinách slovenskej jazykovedy
- zaoberal sa otázkou nahrádzania striednic za nosovky vo vývoji slovenčiny
- všimol si lexikálnu a frazeologickú stránku živého jazyka
- bol autorom rozsiahlych rukopisných prác
- zaujal negatívne stanovisko k bernolákovčine, sám mal podiel na používaní bibličtiny

Dielo

1795 *Katechismus o zdraví pro obecní lid a školskou mládež*

1790 *Mandát cisársko-královský ve věcech evangelického náboženství*

1793 *O pících a rostlinách*

1795 *Pravidla moresnosti aneb zdvořilosti jako i opatrnosti a zachovávaní zdraví*

1797 *Průručná knížka o polním hospodářství*

V rukopise zostali jeho rozsiahle práce *Kniha přísloví českých a slovenských* (3860 prísloví), *Specilegium vocum bohemicorum* (7500 slov), *Idioticum slovacicum* (14 700 slov), *Slovár biblický vykladačský*. Zostavil bibliografiu českej a slovenskej knižnej produkcie a súpis svojej bohatej knižnice.

Literatúra:

RIBAY, Juraj. In: *Slovenský biografický slovník V R – Š*. Martin : Matica slovenská, 1992. 560 s. ISBN 80-7090-216-7. S. 93 – 94.

KOVAČKA, Miloš. 2004. *Jur Ribay v dejinách Slovenskej národnej knižnice a Slovenskej národnej bibliografie. Na okraj Ribayovho projektu národnej knižnice Slovákov v Uhorsku.* In: Kovačka, Miloš. *Knižnica <2004>*, 5, č. 9, s. 472-476. ISSN:1335-7026.

Kol. *Juraj Ribay – život a dielo (1754 – 1812).*: Zborník z vedeckého seminára konaného pri 240. výročí narodenia dňa 23.4.1994 v Bánovciach nad Bebravou. Martin : Matica slovenská, 1994. 59 s. ISBN 8070903236

Interentové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Juraj_Ribay>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Ján Ribini

22.1.1722 Krnča – 8.8.1788 Bratislava

cirkevný evanjelický historik

Narodil sa v rodine poddaného roľníka. Za manželku mal Annu, dcéru Jána Bohumíra Ertela, syn Ján bol cisárskym dvorným tajomníkom vo Viedni. Do roku 1740 študoval v Nemeškéri, Zemianskych Sadoch, Banskej Štiavnici, Kežmarku a rokoch 1744 -1747 študoval teológiu na univerzite v Jene. Ribini v rokoch 1740 – 1743 vychovával deti polyhistora Mateja Bela. Po návrate z Jeny v rokoch 1747 - 1758 bol profesorom a riaditeľom Gymnázia v Šoproni. Po obvinení z heterodoxie (kacírstva) bol farárom v Levoči (1758), 1759 – 1788 v Bratislave, od roku 1763 bol bratislavským seniorom. Zaoberal sa výskumom cirkevných dejín, vydal 10 teologických a historických prác a kázní. Jeho najvýznamnejším dielom sú *Dejiny ev. a. v. cirkvi v Uhorsku*. Publikoval aj spis o maďarskom jazyku a príležitostné cirkevné verše.

Literatúra:

MINÁČ, Vladimír a kol. 1986. *Slovenský biografický slovník*. Zväzok 5 R - Š. Martin : Matica slovenská, 1986. s. 84. ISBN 8070902167.

Internetový zdroj:

<https://www.slovensko.sk/sk/institucie/o-institucii/informacie-o-obci/_4c4a2ef3-ed24-4297-ad3a-c0537622ab33>

Spracovala: Danka Vargová

Ján Romanovský

4.1.1916 Topoľčany - 8.5.1989 Nitra

bábkarský divadelník, dramatik, vedúci divadelný pracovník

Detstvo, štúdium, pracovná kariéra

Meštiansku školu navštevoval v rokoch 1927 – 34 a pokračoval v štúdiu na Obchodnej akadémii v Nitre. Po ukončení stredoškolského štúdia pracoval v rokoch 1937 – 1951 ako úradník v Okresnej nemocenskej poisťovni v Topoľčanoch. V rokoch 1951 – 1960 bol šéfom Bábkového súboru Krajového divadla v Nitre, ktorého sa stal v roku 1964 riaditeľom. Ako

riaditeľ tu pôsobil do roku 1973. V tomto roku sa stal riaditeľom činoherného súboru Krajského divadla v Nitre.

Knižne debutoval zbierkou poviedok – črt zo života zvierat *V zajatí a na slobode* (1953). V ďalšom období sa venoval výlučne bábkarskej tvorbe a jeho dielo je založené na voľných dramatizáciách slov. ľudových rozprávok (*Dlhý nos*, 1956; *Čierna pani*, 1957; *Traja zhavranelí bratia*, 1961; *Princezná Kukulienka*, 1971 a i.). Zároveň bol režisérom viacerých bábkových inscenácií. Posmrtno vyšla jeho spomienková kniha venovaná rodisku *Žochárske parády alebo Veselé príbehy dávnych občanov mesta Topoľčian* (1994).

Próza

1994 *Žochárske parády alebo Veselé príbehy dávnych občanov mesta Topoľčian*

Pre deti a mládež

1953 *V zajatí a na slobode*

1955 *Zvieratká a vodník Topolec* (bábková hra)

1956 *Dlhý nos* (bábková hra)

1957 *Čierna pani* (bábková hra uverejnená aj s názvom *Človek, ktorý predal srdce*, inscenovaná ako *Sedem farieb dúhy a Materina dúška*)

1961 *Traja zhavranelí bratia* (bábková hra)

1971 *Princezná Kukulienka* (bábková hra)

1989 *Dilinove husle* (bábková hra)

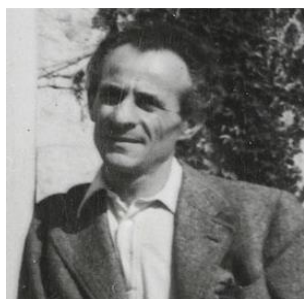
Internetové zdroje:

<https://www.czsk.net/dotyky/5_2006/divadlonitra.html>

<<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/jan-romanovsky>>

Spracovala: Mária Kuchárová Galková

Eugen Rosenberg

24.2.1907 Topoľčany - 21.11.1990 Londýn

architekt

Rodina

Eugen Rosenberg bol svetovo uznávaný funkcionalistický architekt.

Narodil sa v Topoľčanoch v židovskej rodine hospodára Jakuba Rosenberga (v matrike Rózenberg) a Reginy rod. Grossovej (nar. 28.2.1868, zahynula v októbri 1944 v koncentračnom tábore Osvienčim).

Jeho bratom-dvojčaťom bol Aladár, ktorý si v roku 1946 zmenil priezvisko na Rodan. Mal staršieho brata MUDr. Alexandra Rosenberga (nar. 12.7.1899, zahynul v októbri 1944 v koncentračnom tábore Osvienčim) a mladšiu sestru Gabrielu Kaufmannovú (zomrela v Anglicku). Oženil sa v roku 1946 vo Fulhame v juhozápadnej časti Londýna s Penelope Wilkinsonovou (Wilkinson). Do bývalého Československa prišiel na návštevu v druhej polovici 40. rokov 20. storočia aj s manželkou. Odfotil sa

spolu s neterou pred sanatóriom Machnác v Trenčianskych Tepliciach, ktorého stavbu projektoval pražský avantgardný architekt Jaromír Krejcar (1895 – 1949). Zomrel vo veku 83 rokov v Londýne.

Štúdium a práca, vlastný ateliér v Prahe

Navštevoval židovskú ľudovú školu a od roku 1916 Štátnu meštiansku školu v Topoľčanoch. V roku 1929 krátko pracoval v parížskom ateliéri švajčiarskeho architekta Le Corbusiera, kde sa podieľal na projektovaní jeho slávnej vily Savoye v Poissy. Architektúru vyštudoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe u profesora Josefa Gočára (1929 – 1932). Na svoju štátnu skúšku predložil návrh Robotníckej fakulty – vrcholnej inštitúcie v sústave ľudovej výchovy v ČSR. Tento projekt bol odmenený prvou cenou a publikovaný v prestížnom českom časopise *Stavitel*. Preukázal pochopenie zásad funkcionalistickej architektúry, výrazný zmysel pre proporcionalitu, kompozíciu a infraštruktúru daného miesta. Od začiatku svoju tvorbu smeroval k emocionálnemu funkcionalizmu, ktorý popri účelnosti staval do popredia aj krásu komponovania jednoduchých hmôt. Pracoval ako praktikant u funkcionalistického architekta Josefa Havlíčka a architekta a dizajnéra nábytku Karla Honzika. Od roku 1932 bol členom Združenia architektov a Asociácie architektov v Prahe.

Po štúdiu sa na krátky čas vrátil do svojho rodného mesta. Ešte v roku 1929 navrhol interiér ordinácie svojmu staršiemu bratovi, zubnému lekárovi Alexandrovi. V roku 1931 získal 2. cenu v súťaži na regulačný plán novej obytnej štvrti Horná Sihot' v Trenčíne. V Topoľčanoch v rokoch 1933 – 1934 projektoval realizované funkcionalistické stavby budovy Československého červeného kríža, vily na rohu ulíc Československej armády a Stred'anskej a vily doktora Viktora Mokrého, ktorú odborníci zaradili medzi slávne vily Slovenska. Vila bola vyhlásená za kultúrnu pamiatku a doteraz je obývaná potomkami pôvodných majiteľov. Zapojil sa aj do súťaže o projektovanie stavby topoľčianskeho gymnázia, ktorú však vyhral bratislavský architekt Ferdinand Silberstein.

Eugen Rosenberg bol jediným židovským architektom slovenského pôvodu, ktorý sa úspešne presadil v medzivojnovnej Prahe. V rokoch 1934-1938 viedol v Prahe vlastný projekčný ateliér a výrazne sa zapísal do vývoja pražskej architektúry v 30. rokoch 20. storočia. Jeho stavby vynikajú množstvom noblesných detailov s využitím keramiky, ocele, skla alebo dreva. Moderné činžovné domy projektoval pre kataster pražského Nového Města a Holešovic-Buben, patrí k nim dvojica činžiakov Ferdinanda Baumanna v Štěpánskej ul. a paralelný Ve Smečkách v centre Prahy, spojené elegantnou pasážou obloženou bielou keramikou, s presvetlenými bytmi a moderne zariadenými kuchyňami i kúpeľňami. Priečelie je obložené leštenou žulou, okná sú kombinované chrómovou oceľou a drevom. V dome s obchodmi na triede Milady Horákovvej 56 sa dodnes zachovala Erhartova cukráreň s predajnými pultmi, mobiliárom a vitrínami na výstavu cukrárenských výrobkov. Nedávno bolo obnovené i jej logo a dodnes to tu dýcha prvorepublikovou atmosférou.

Emigrácia, založenie ateliéru YRM v Londýne

V roku 1938 Eugen Rosenberg Prahu narychlo opustil a usadil sa v Londýne. Spolu s F. R. S. Yorkom a Cyrilom Mardallom z Fínska tu v roku 1944 založil ateliér YRM (Yorke Rosenberg Mardall). Spoločnosť YRM plc existovala až do roku 2011, keď ju kúpila jedna z najväčších architektonických a dizajnových spoločností na svete RMJM (Robert Matthew Johnson Marshall). Skupina týchto architektov, ktorá sa neskôr rozrástla o R. Evansa, Briana Hendersona a Dávida Aldorfa sa zaoberala projektmi administratívnych budov, škôl, obytných stavieb. Podieľala sa i na návrhu veľvyslanectva USA v Londýne, v spolupráci so slávnym americkým architektom Eerom Saarinenom. Najznámejšími projektmi sú ich realizované stavby nemocníc The JohnRadcliffe Hospital v Oxforde, The Wellington Hospital a St. Thomas Hospital v Londýne, škôl Barclay Secondary School v Stevenage, Fakulta elektroinžinierstva a elektroniky v Liverpoole, univerzita vo Warwicku, rozšírenie a dostavba Zambijskej univerzity, ale najmä letiska Gatwick a návrhu medzinárodného letiska v Kuvajte. E. Rosenberg spolu s K. Kápolkom navrhol aj modernú synagógu v írskom Belfaste.

Na konci 60. rokov 20. storočia pomáhal presadiť sa mladému emigrantovi, ktorý vtedy prišiel do britskej metropoly. Bol ním architekt Jan Kaplický.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topolčian*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topolčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. 394-395 s. ISBN 978-80-970467-7-4.

KRAMÁRIKOVÁ, Janka. 2010. *Vila doktora Mokrého*. In: DULLA, Matúš (ed.). *Slávne vily Slovenska*. Sezemice : 2010. 204-207 s. ISBN 978-8087073-26-1.

KRAMÁRIKOVÁ Janka. 2005. *Eugen Rosenberg – Moderný a nadčasový architekt bez domova*. In: DULLA, Matúš a kol. *Majstri architektúry*. Bratislava : 2005. 72-73 s.

ŠLACHTA, Štefan - Vrzgulová, Beáta. 2002. *Slovák - spoluautor Gatwicku*. ASB 2 : 2002, 20 – 22 s.

Pramene:

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Topolčany (SANR-PTO). Matrika narodených Topolčany. p.č.28/1907 a 29/1907.

SANR-PTO. Štátna meštianska škola v Topolčanoch. Triedne výkazy 1919/1920.

SANR-PTO. Okresný úrad v Topolčanoch, adm.1840/1934, šk. č. 309. Dokumentácia k stavbe vily a architektonické plány architekta Eugena Rosenberga.

Internetové zdroje:

<<https://www.geni.com/people/Jakob-Rosenberg/6000000122497497069>>

<<https://www.geni.com/people/Alad%C3%A1r-Rosenberg/6000000122498510887>>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Eugen_Rosenberg>

<<https://www.register-architektury.sk/architekti/rosenberg-eugen>>

<<https://letenskaplan.webgarden.cz/rubriky/slavna-jmena/staveli-letnou/rosenberg-eugen>>

Spracovala: Helena Grežd'ová

Alexander Rudnay

4.10.1760 Považany - 13.9.1831 Ostrihom

katolícky kňaz, biskup, kardinál,

osvietenský vzdelanec, národnokultúrny dejateľ a diplomat

Jeho otec pochádzal zo starobylého zemianskeho rodu z Rudna a Diviackej Novej Vsi.

Základy vzdelania nadobudol doma, stredoškolské vzdelanie na Gymnáziu v Nitre a v Bratislave, filozofiu študoval na trnavskej akadémii. Teologické štúdium absolvoval na budínskej univerzite v rokoch 1780 – 1784, kde získal čestný doktorát. Po presťahovaní budínskeho seminára do Bratislavy dokončil v ňom posledné mesiace 5. ročníka. Tu sa stretol s Antonom Bernolákom a Jurajom Palkovičom. Jeho prvým pôsobiskom bolo miesto vychovávateľa v rodine grófa Františka

Beréniho v Laskári (Nováky), od roku 1789 získal konkurzom miesto farára v Krušovciach, kde pôsobil takmer 15 rokov. V kázňach z tohto obdobia vyzýval veriacich k plneniu si poddanských povinností, ale poukazoval aj na ťažké postavenie ľudu a potrebu riešenia jeho sociálnych problémov. Sám sa snažil pomáhať ľuďom rôznymi formami charity – volali ho veľkým almužníkom. Patril ku generácii

slovenských vzdelancov, ktorých ovplyvnila idea osvietenských reforiem. V roku 1804 bol vymenovaný za ostrihomského kanonika, o dva roky sa stal rektorom seminára sv. Štefana v Trnave, kde vtedy na teologickom lýceu študoval Ján Hollý. Pod vplyvom Alexandra Rudnaya začal písať svoje básne po slovensky. V roku 1808 panovník vymenoval Alexandra Rudnaya za opáta a titulárneho biskupa, zároveň sa stal radcom a referendom v budínskej miestodržiteľskej rade. V roku 1815 bol ustanovený za sedmohradského biskupa, neskôr za ostrihomského arcibiskupa a uhorského prímasa. V roku 1828 sa stal kardinálom. Venoval sa najmä riešeniu vnútrocirkevných a cirkevno-politických problémov. Ako stúpenec konfesionalnej a národnej tolerancie a vysoký cirkevný hodnosť vystupoval v úlohe štátnika a zaslúžil sa o kultúrne povznesenie aj v svetskej oblasti, kde zdôrazňoval blaho ľudu. Svojimi reformnými zámermi dosiahol vydanie prekladu Biblie do slovenčiny a značné úspechy v školskej politike – pripravil reorganizáciu celého školstva v Hornom Uhorsku, v dedinách dal zriadiť ľudové školy, vydávanie elementárnych učebníc pre slovenské ľudové školy v budínskej univerzitnej tlačiarňi, ako i vydávanie slovenských katolíckych a evanjelických vzdelancov.

Bol významným mecénom Slovenského učeného tovarišstva. Vo svojich slovenských kázňach, ktoré zozbieral a vydal J. Palkovič, používal aj nárečové prvky. Slovenčinu považoval za svoj materinský jazyk a známe sú jeho slová: „*Slovák som, keby som bol i na stolci Petrovom,*“ je pochovaný v krypte ostrihomskej baziliky.

Literatúra:

VICELOVÁ, Eva. 2000. *Alexander Rudnay 1760 – 1831*: bibliografický leták. Topoľčany : Tribečská knižnica v Topoľčanoch, 2000.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Alexander_Rudnay>

<<https://www.christianitas.sk/slovensky-kardinal-alexander-rudnay/>>

Spracovala: Slavomíra Peťovská

Ružena Smatanová, PaedDr.

27.3.1953 Nové Zámky

spisovateľka, pedagogička

Pôvod, štúdium, kariéra

Po absolvovaní Základnej školy v Preseľanoch, Gymnázia v Topoľčanoch a Pedagogickej fakulty v Nitre pôsobila šesťnásť rokov ako učiteľka na Základnej škole v Ludaniciach. V praxi sa intenzívne venovala netradičným metódam a formám vyučovania - problémovému učeniu, kooperatívne vyučovaniu, zážitkovému učeniu a učeniu hrou. Už ako mladá učiteľka bola mimoriadne úspešná aj v publikovaní v odborných časopisoch.

Po roku 1989 pracovala ako školská inšpektorka, riaditeľka Školskej správy v Topoľčanoch, vedúca odboru školstva, mládeže, športu a kultúry Krajského úradu v Nitre. Od roku 2002 pracovala na Nitrianskom samosprávnom kraji ako metodička pre riadenie stredných škôl, podieľala sa na vytváraní koncepcií výchovy a vzdelávania na stredných školách v pôsobnosti Nitrianskeho samosprávneho kraja. Za svoju prácu dostala viacero ocenení, z ktorých najvýznamnejším je najvyššie celoštátne rezortné vyznamenanie, ktoré jej udelil minister školstva SR v roku 2014 - Veľká medaila sv. Gorazda za dlhoročnú tvorivú pedagogickú a metodickú prácu, za mimoriadne úspešnú literárnu tvorbu pre deti a mládež prezentujúcu dôležité etické a morálne hodnoty za dlhoročnú úspešnú činnosť a významný prínos ku koncepčnému rozvoju stredného školstva v Nitrianskom kraji.

Kariéra spisovateľky

Okrem odbornej publikačnej činnosti sa Ružena Smatanová venovala a venuje svojmu najmilšiemu koníčku - písaniu kníh pre deti a mládež. V roku 1995 vyšla v spolupráci so spisovateľom Jozefom Pavlovičom vo vydavateľstve Mladé letá jej prvá knižka s názvom *Čítajte si s nami*. Ministerstvo školstva a vedy SR na základe odborného posúdenia odporučilo knihu využívať ako doplnkovú knihu k čítankám pre 2. a 3. ročník základnej školy. V roku 1998 vychádza druhá knižka s názvom *Prázdniny u starej mamy* s podtitulom *Prvý bozk* v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve Bratislava, ako doplnková literatúra pre žiakov 4. a 5. ročníka základnej školy. Detom predškolského veku je určená jej tretia kniha – *Môj kamarát kocúrik*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Mladé letá v roku 2001. V roku 2007 vo vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov Bratislava vychádza jej čitateľsky mimoriadne úspešná kniha *Vianočné príbehy*, ktorú Ministerstvo školstva Slovenskej republiky odporučilo ako doplnkovú literatúru na vyučovanie literárnej výchovy a etickej výchovy pre žiakov stredných škôl. V roku 2009 vychádza v Spolku slovenských spisovateľov Bratislava knižka s názvom *Povedky o láske a vášni* spolu s jej francúzskym prekladom.

Poslaním literárnej tvorby Ruženy Smatanovej je prezentovať tradičné hodnoty *dobro a lásku* ako kľúčové hodnoty ľudského života. Ako sama píše, lásku potrebujú bez rozdielu malí aj veľkí. Je to fenomén, ktorý ľudstvo sprevádza od samého počiatku. Najprirodzenejšou a najvýraznejšou ľudskou túžbou je milovať a byť milovaný. Láska je najhlbšou ľudskou duchovnou potrebou. Je tým, čo nás robí šťastnými a čo dáva našej existencii zmysel. V jej najčistejšej duchovnej podobe je kľúčom k tajomstvám sveta.

Ružena Smatanová od roku 2014 žije a tvorí v Bratislave.

Literárne práce:

J. Pavlovič, R. Smatanová, *Čítajte si s nami*, Mladé letá, Bratislava, 1995.

R. Smatanová, *Prázdniny u starej mamy*, Mladé letá, Bratislava, 1998.

R. Smatanová, *Môj kamarát kocúrik*, Mladé letá, Bratislava, 2001.

R. Smatanová, *Vianočné príbehy*, SSS, Bratislava, 2007.

R. Smatanová, *Povedky o láske a vášni*, SSS, Bratislava, 2009.

Internetové zdroje:

<https://www.goodreads.com/author/show/5814842.Ru_ena_Smatanov_>

<<http://edurozhovory.sk/?p=379>>

<<https://www.litcentrum.sk/autor/ruzena-smatanova.>>

<<https://www.literama.sk/sk/knihy-autor/14342/ruzena-smatanova-slavikova>>

Informácie zverejnené na obálkach a v tirážach kníh autorky.

Spracovala: Eva Grmanová

Mons. Ján Sokol

9.10. 1933 Jacovce

kňaz, arcibiskup-metropolita

Detstvo, štúdiá

Jeho rodičmi boli kamenársky robotník Ján a Anna rodená Balážiková, ktorá vykonávala príležitostné práce v poľnohospodárstve. Ľudovú školu absolvoval v Jacovciach (ročníky 1-5), následne v rokoch 1945-1953 študoval na osemročnom Gymnázium v Topoľčanoch, kde začiatkom júna 1953 zmaturoval. Triednym mu bol profesor Štefan Stanko. V rokoch 1953-1957 študoval na Rímskokatolíckej Cyrilo-metodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave.

Kariéra

Dňa 23. júna 1957 bol v bratislavskom Dóme svätého Martina vysvätený biskupom Ambrózom Lazíkom za kňaza. Ako kaplán pôsobil v rokoch 1957 - 1958 v Šuranoch (okres Nové Zámky), 1958 - 1960 v Leviciach, 1960 - 1966 v Bratislave - v Novom meste, farnosť Blumentál a 1966 - 1968 v Štúrove (okres Nové Zámky). V rokoch 1968 - 1970 zastával funkciu prefekta kňazského seminára v Bratislave, odkiaľ bol po nástupe normalizačného procesu preložený do Serede, kde sa v máji 1971 stáva farárom. Roku 1978 bol vymenovaný za obvodného dekana Galantského dekanátu pre obvod Sereď.

Po smrti trnavského apoštolského administrátora a biskupa Júliusa Gábrisa sa v januári 1988 stal dočasným správcom Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy. Po dohode medzi Apoštolskou stolicou a federálnou komunistickou vládou ČSSR dostal súhlas k menovaniu za biskupa - apoštolského administrátora. Svätá stolica ho 19. mája 1988 oficiálne menovala biskupom. Konsekrovaný za biskupa bol 12. júna 1988. Konsensekráciu (vysviacku) vykonal pápežský vyslanec a apoštolský nuncius v Poľsku arcibiskup Francesco Colasuonno. Spolusvätitel'mi boli kardináli Franciszek Macharski z Krakova, Joachim Meisner z Kolína nad Rýnom, Hans Hermann Groër z Viedne a biskupi Jozef Feranec z Banskej Bystrice, Ján Pásztor z Nitry, Karel Otčenášek z Hradce Králové a László z Burgenlandu. Za svoje biskupské heslo si zvolil latinský text *Renovatio spiritualis per Mariam* (Duchovná obnova skrze Máriu.), čo má pripomínať, že jeho biskupská vysviacka sa udiala v jubilejnom Cirkvou ustanovenom Mariánskom roku.

Pápež Ján Pavol II. ho 26. júla 1989 menoval arcibiskupom a metropolitom Slovenska. Slávnostné uvedenie do tejto služby sa konalo 10. septembra 1989 v katedrále svätého Jána Krstiteľa v Trnave kardinálom Jozefom Tomkom. Počas svojej historickej prvej apoštolskej návštevy Slovenska mu pápež Ján Pavol II. v Bratislave na letisku v rámci slávnostnej svätej omše odovzdal arcibiskupský znak - pálium z ovčej vlny.

Dňa 12. júna 1995 Ján Pavol II. vymenoval arcibiskupa Sokola za konzultora Kongregácie pre klérus vo Vatikáne. Od 31. augusta 2000 bol podpredsedom Konferencie biskupov Slovenska (KBS). V rámci KBS bol zodpovedný za masmédiá a za slovenské misie v zahraničí.

Zásluhy a ocenenia

Ako arcibiskup má veľkú zásluhu na začatí obnovy náboženského života po páde komunistickej diktatúry, nadviazal kontakty s viacerými zahraničnými diecézami, najmä so susednou Viedenskou arcidiecézou. Pôsobil ako veľký kancelár Rímskokatolíckej Cyrilo-metodskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Je čestným členom Trnavskej univerzity za zásluhy o jej obnovenie po roku 1989. Má veľkú zásluhu na obnovení činnosti reholí a kláštorov, zriadení hospicov a podieľal sa na

výstavbe niekoľkých desiatok kostolov na území Bratislavsko-Trnavskej arcidiecézy (niektorí ho začínajú označovať ako „arcibiskup - stavitel' kostolov“).

Dňa 18. apríla 2009 pápež Ján Pavol II. prijal jeho rezignáciu z dôvodu dosiahnutia kánonického veku 75 rokov a Ján Sokol sa stal emeritným arcibiskupom. V súčasnosti žije v Trnave.

Literatúra:

ADAMEC, Vladimír a kolektív. 1991. *Kto je kto na Slovensku 1991?* 1. vydanie. Bratislava : Konzorcium Encyklopédia, 1991. 239 strán. ISBN 80-85226-06-5.

DZUREJOVÁ, Viera a kolektív. 2006. *Gymnázium Topoľčany. 70 rokov (1936 – 2006)*. 1. vydanie. Topoľčany : Gymnázium Topoľčany, 2006. 150 strán. ISBN 80-969573-3-3.

HLINKA, Anton. 1990. *Sila slabých a slabosť silných*. 3. doplnené vydanie. Bratislava: Tatran, 1990. 304 strán. ISBN 80-222-0257-6.

LUKAČKA, Ján a kolektív. 1994. *Jacovce 1224 – 1994*. 1. vydanie. Bratislava : Minor, 1994. 181 strán. ISBN 80-901407-2-6.

MALLO, Ivan. 2008. *Absolventi Gymnázia v Topoľčanoch 1943 – 1960*. 1. vydanie. Topoľčany : Tristanpress, 2008. 48 strán. ISBN 978-80-89173-22-8.

RYDLO, Jozef M. a kol. 2003. *Renovatio spiritualis : Jubilejný zborník k 70. narodeninám arcibiskupa Jána Sokola, prvého metropolitu Slovenska*. 1. vydanie. Bratislava : Lúč, 2003. 624 strán + 40 strán obrazovej prílohy. ISBN 80-7144-433-9.

Spracoval: Marián Kišac

Zlata Solivajsová

6.5.1922 Nitrianska Blatnica – 31.12.2010 Banská Bystrica

spisovateľka, poetka

Ľudovú školu vychodila v rodisku, meštiansku školu vo Veľkých Ripňanoch. Pracovala ako korešpondentka v obchodnej firme v Topoľčanoch. Po vydaji žila v Banskej Bystrici. Roku 1956 sa stala pracovníčkou Slovenskej knihy a roku 1960 redaktorkou Stredoslovenského vydavateľstva v Banskej Bystrici. Pre svoje postoje k udalostiam roku 1968 musela redaktorské miesto vo vydavateľstve opustiť. Zároveň ju vylúčili zo Zväzu slovenských spisovateľov a nemohla publikovať. Ako korektorka pracovala v banskobystrickej tlačiarni. Publicistické príspevky a básne uverejňovala v časopisoch *Nový svet*, *Mladá tvorba*, *Kultúrny život* a *Slovenské pohľady*.

Poézia

Jablká plné hviezd (1962), *Vyhnanie z raja* (1967), *Pierko po pierku* (1992), *Ucho ihly* (2002, 1. vydanie), knihy rozprávok – *Svietnik s holubičkou* (1968), *Kľúč od každých dverí* (1971, 1990).

Ocenenia

Cena Slovenského literárneho fondu za knihu *Svietnik s holubičkou* (1968), Pocta Valentína Beniaka, Ministerstva kultúry SR a pamätná medaila Maticy slovenskej pri príležitosti životného jubilea (1992), Cena spolku slovenských spisovateľov za zbierku básní *Pierko po pierku* (1992), Cena prezidenta Svetového kongresu Slovákov Lea J. Danihelsa a jeho manželky na rok 1994 za národne výrazné

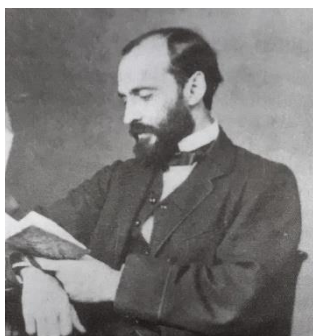
literárne dielo (1995), Cena Trojruža 2002 v oblasti literárnej a ilustračnej tvorby pre deti a mládež (2002), Cena primátora mesta Banská Bystrica (2008).

Internetové zdroje:

<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/zlata_solivajsova#curriculum_vitae>

Spracovala : Slavomira Peťovská

August Stummer

31.10.1827 Brno – 26.4.1909 Viedeň

podnikateľ, sponzor, majiteľ Tovarnického panstva

Narodil sa ako tretie z piatich detí Karola Stummera a Crescencie Franzisky rod. Dieltman. Po predčasnej otcovej smrti v roku 1842 prevzala podnikanie a naďalej viedla veľkoobchod vdova Crescencia so svojimi synmi. Od roku 1851 boli aj s bratom Karolom (mal len 16 rokov) tzv. tichými spoločníkmi firmy Obchod s korením, farbami a surovinami. Najmladší brat Alexander sa začal venovať štúdiu poľnohospodárstva.

Bratia Karol a August najskôr skúsili podnikanie v textilnom priemysle a postupne ho rozšírili aj na obchod so soľou. Kúpili akcie soľných baní v Poľsku a zriadili dopravnú spoločnosť na dovoz soli z Poľska. Aj v tejto oblasti sa firme darilo a okrem soľných baní vo Wieliczke si August Stummer zobral do prenájmu aj štátne soľné bane v Sedmohradsku.

Od soli prešli Stummerovci k výrobe cukru. August prenajal a neskôr aj kúpil panstvo Oslavany a postavil tu v roku 1854 v tom čase najväčší cukrovar v Rakúsku. Ďalší cukrovar postavil Karol Stummer v roku 1865 v Hodoníne. Cukrovarníctvu sa ďalej venoval najmä August Wilhelm, brat Karol sa venoval viac finančníctvu (zomrel v roku 1874).

August sa 24. septembra 1859 v Penzingu pri Viedni oženil s Barbarou (Betty), dcérou Wolfganga Melchiora divadelného riaditeľa v Pešti. Bety bola herečka a narodila sa v roku 1835 v Bratislave. Manželia najskôr žili na panstve v Oslavanych, kde sa im narodili dcéry Amália (1861) a Augusta (1862).

V roku 1868 kúpili bratia Stummerovci od dedičov grófký Alžbety Erdödyovej Tovarnické panstvo. V nasledujúcom roku 1869 kúpili od Františka Erdödyho aj panstvo Ludanice a v roku 1877 od grófa Beréniho aj veľkostatok Horné Obdokovce, do ktorého sa nasťahoval Alexander Stummer.

Po kúpe Ludanického a Obdokovského panstva začali Stummerovci vo veľkom pestovať cukrovú repu a súčasne stavať v Topoľčanoch - Tovarníkoch cukrovar, ktorý bol dokončený v roku 1870. Vďaka moderným technologickým postupom patril stummerovský cukrovar k najmodernejším v Rakúsko-Uhorsku. V roku 1871 cisár Jozef František I. povýšil bratov Stummerovcov do šľachtického stavu. V roku 1873 postavili Stummerovci ďalší cukrovar v Doudleboch v Čechách a v roku 1876, rok po Karolovej smrti, kúpili August a Alexander aj cukrovar v Trnave. Okolo roku 1900 patril trnavský cukrovar k najväčším v strednej Európe a jeho výrobky sa predávali po celom území Rakúsko-Uhorska, v Bosne a Hercegovine, Srbsku aj Turecku..

Počas života získal August Stummer viacero ocenení, Spolok pre cukrovarnícky priemysel ho v roku 1897 vymenoval za svojho čestného člena a v roku 1907 mu zhotovil pamätnú plaketu. V Trnave získal členstvo v zastupiteľských orgánoch na základe toho, že patril medzi zámožné osoby, ktoré platili vysoké dane.

Výpočet funkcií Augusta Stummera je dlhý – podnikateľ v cukrovarníctve, veľkostatkár, c. k. tajný radca, slobodný pán (1884) z Tovarník (1874). Bol prezidentom Pečker Zuckerraffinerie-Gesellschaft v Pečkách (okr. Kolín) a Chropiner Zuckerfabricks-Aktiengesellschaft s prevádzkou v Chropyni (okr. Kroměříž) a so sídlom vo Viedni, člen správnych rád Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe vo Viedni, českej Spoločnosti západnej dráhy, viceprezident a od roku 1892 prezident Centrálného spolku pre cukrovarnícky priemysel v Rakúsko-Uhorsku, člen magnátskej tabule v Uhorskom sneme. Patril aj k najväčším „zamestnávateľom“ v Rakúsko-Uhorsku. Koncom 80. rokov 19. storočia pracovalo v službách firmy Carl Stummer asi 3 000 ľudí. Za podnikateľské úspechy bol bratom Stummerovcom udelený v roku 1884 Rad železnej koruny 2. triedy a súčasne boli povýšení do barónskeho stavu.

Sponzor a dobrodinec

August Stummer bol na jednej strane tvrdý a nekompromisný obchodník, ale druhou významnou črtou jeho osobnosti bol veľký zmysel pre charitu a dobročinnosť, najmä v oblasti školstva a zdravotníctva. Od príchodu do Tovarník podporoval ľudovú školu, v roku 1891 zriadil pri ním postavenej škole aj detskú opatrovňu, ktorú sám financoval.

Jeho najzáslužnejším skutkom pre Topoľčany a celé okolie sa stala stavba Župnej nemocnice, slávnostne otvorenej 2. januára 1886. Nemocnica bola v tom čase najmodernejšou nemocnicou a jedinou svojho druhu v celej Nitrianskej župe. Na vlastné náklady dal August Stummer vybudovať aj dláždený chodník medzi centrom mesta a nemocnicou. V roku 1900 požiadal obecnú radu v Topoľčanoch o súhlas s výstavbou novej budovy štátnej meštianskej školy. Pre stavbu daroval pozemok a uhradil náklady na výstavbu telocvične. Mestu pomohol vybaviť aj výhodnú amortizačnú pôžičku. Ako majiteľ panstva bol August aj svetským patrónom a sponzorom topoľčianskeho kostola. V roku 1882 uhradil takmer celé náklady na jeho veľkú opravu 1882 (z celkových nákladov 20 tisíc zlatých zaplatil 17 tisíc). Jeho posledným humánnym činom bolo založenie Poisťovacieho ústavu pre dôchodcov - bývalých zamestnancov cukrovaru.

August Stummer zomrel 26. apríla 1909 vo Viedni. Po prevoze do Tovarník bol tu pochovaný 29. apríla za účasti množstva ľudí z Tovarník a Topoľčan.

Literatúra:

NEZNÁMY, Miroslav. 2010. *Stummerovci a Topoľčany*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010. s. 359 – 375. ISBN 978-80-970467-7-4.

Internetové zdroje:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/August_Stummer>

<<https://mytopolcany.sme.sk/c/22125146/pred-100-rokmi-zomrel-baron-augustin-stummer.html>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Milan Šášik

17.9.1952 Lehota – 14.7.2020 Užhorod

kňaz, gréckokatolícky eparcha Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie na Ukrajine

Štúdium, kňazská služba

Narodil sa 17. septembra 1952 v Lehote pri Nitre, v rokoch 1971-1976 študoval na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave. V roku tajne vstúpil do Misijnej kongregácie otcov lazaristov (vincentinovi), kde roku 1973 zložil večné sľuby. Kňazskú vysviacku prijal

6. júna 1976 z rúk biskupa a apoštolského administrátora Trnavskej arcidiécezy Júliusa Gábriša. Pôsobil ako diecézny kňaz – najskôr bol kaplánom v Leopoldove, Preseľanoch a Stupave, potom farárom v Banskej Belej, Vysokej a Jacovciach. V roku 1990 ho provinciál slovenskej Misijnej spoločnosti svätého Vincenta de Paul vyslal na ďalšie teologické štúdiá do Ríma, kde v rokoch 1990-1992 absolvoval štúdium na Pápežskom teologickom inštitúte Teresianum.

Pôsobenie na Ukrajine

V rokoch 1992 – 1998 pôsobil na Apoštolskej nunciatúre Na Ukrajine v Kyjeve. Od roku 2000 pracoval ako rímskokatolícky farár v ukrajinskom Perečine. Dňa 12. novembra 2002 ho pápež sv. Ján Pavol II. vymenoval za apoštolského administrátora Mukačevskej eparchie. Dňa 6. januára 2003 prijal ako rímskokatolícky kňaz biskupskú konsekráciu spolu s vladykom Jánom Babjakom z rúk pápeža sv. Jána Pavla II. v Bazilike sv. Petra vo Vatikáne. Pápež Benedikt XVI. ho 17. marca 2010 povýšil na riadneho biskupa Mukačevskej eparchie. Zomrel náhle 14. júla 2020. Pochovaný je v krypte Katedrály Povýšenia svätého kríža v Užhorode. Ukrajinský prezident Zelenskij mu udelil v deň pohrebu štátne vyznamenanie *Za zásluhy II. stupňa In memoriam*. Dňa 25. septembra 2020 po svojom návrate zo Slovenska sa poklonil jeho pamiatke pri hrobe v Užhorode.

Literatúra:

LUKAČKA, Ján a kolektív. 1994. *Jacovce 1224 – 1994*. 1. vydanie. Bratislava : Minor, 1994. 181 strán. ISBN 80-901407-2-6.

Mukačevský vladyka Milan Šášik sa dožíva 60 rokov. In: <http://grkatba.sk/mukacevsky-vladyka-milan-sasik-sa-doziava-60-rokov/>.

Internetové zdroje:

<<http://www.grk-trhoviste.estranky.sk/clanky/spravy/vladyka-milan-sasik---eparchialny-biskup.html>.>

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Milan_%C5%A0%C3%A1%C5%A1ik.>

Spracoval: Marián Kišac

Miroslav Šatan

22.10.1974 Jacovce

hokejista, hokejový funkcionár

Pôvod

Bol významným svetovým hokejistom, hrával v útoku na pravom krídle. Pochádza z rodiny Emila Šatana, živnostníka ako najstarší syn z troch súrodencov – bratov. Navštevoval Základnú školu v Jacovciach (1981 – 1984), následne v Topoľčanoch (1984 – 1989), potom tri roky Gymnázium v Topoľčanoch (1989 – 1992) a štvrtý ročník absolvoval na Gymnázium

v Trenčíne. Je ženatý s opernou speváčkou Ingrid (rodenou Smolinskou), s ktorou majú dve deti, syna Miroslava a dcéru Viktóriu.

Začiatok kariéry

Začínal ako futbalista v žiackom mužstve TJ Družstevník Jacovce, potom prešiel do hokejového klubu HC VTJ v Topoľčanoch. Od sezóny 1991/1992 sa profesionálne venuje hokeju. Hrával za Duklu Trenčín (1992 – 1994), ktorá si ho vybrala v rámci povinnej vojenskej služby.

Kariéra v NHL

V roku 1993 bol draftovaný do kanadskoamerickej NHL. Najskôr hral v nižšej súťaži za klub Detroit Vipers, potom šesť zápasov za San Diego a nakoniec za farmársky klub Edmontonu Oilers – Cape Breton Oilers. Tu v 25 zápasoch strelil 24 gólov a pridal 16 asistencií. Jeho kariéra v NHL sa začala v klube Edmonton Oilers, kde hral od roku 1994 do 18. marca 1997. Odtiaľ prešiel do klubu Buffalo Sabres, kde hral do konca sezóny 2002/2003. V sezóne 2004/2005 hral za Slovan Bratislava, s ktorým získal titul majstra Slovenskej republiky. Potom hral opäť v zámorí za klub New York Islanders a 3. júla 2008 sa stal hráčom Pittsburghu Penguins. V roku 2009 získal s týmto klubom Stanley Cup. V roku 2010 hrával za klub Boston Bruins.

Koniec hokejovej kariéry

Po skončení pôsobenia v NHL hral krátko za Dynamo Moskva a záver kariéry strávil v Slovane Bratislava (od sezóny 2010/2011 do sezóny 2013/2014). Aktívnu hráčsku činnosť ukončil 20. mája 2014 na Majstrovstvách sveta v Minsku v zápase proti Dánsku. Viacero rokov hral za hokejovú reprezentáciu Slovenskej republiky (186 zápasov) a bol jej kapitánom. S ňou dosiahol najväčšie úspechy svojej kariéry:

- Majstrovstvá sveta v Petrohrade (2000) – striebro
- Majstrovstvá sveta v Göteborgu (2002) – zlato
- Majstrovstvá sveta v Helsinkách (2003) – bronz
- Majstrovstvá sveta v Helsinkách a Stockholme (2012) – striebro.

Viackrát bol najlepším strelcom a najproduktívnejším hráčom majstrovstiev sveta, viaceré roky aj v rámci klubu Buffalo Sabres.

Ako hráč používal prezývky „tichý zabijak“ alebo „šarky“.

Je najlepším strelcom v histórii slovenskej reprezentácie, držiteľom jej všetkých štyroch medailí z majstrovstiev sveta a víťazom Stanley Cupu s Pittsburghom Penguins v roku 2009. V roku 2015 stvárnil postavu Zoltána Brüllu vo filme *Moje povstanie*. V roku 2000 mu prezident Slovenskej republiky Rudolf Schuster prepožičal štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy. V ankete Zlatý puk o najlepšieho hokejistu Slovenskej republiky bol trikrát prvý (roky 2000, 2001, 2004). Je súčasný prezident Slovenského zväzu ľadového hokeja.

Literatúra:

KIŠAC, Marián. 2005. *Komplexná geografická charakteristika obce Jacovce*. Záverečná práca. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Fakulta prírodných vied, 2005. 61 strán + 2 strany grafov + 7 strán máp + 16 strán obrazových príloh (Šatan na s. 33).

KIŠAC, Marián – PAVLOVIČ, Ján. 2002. *70. výročie založenia TJ Jacovce*. 1. vydanie. Jacovce : Telovýchovná jednota, 2002. 57 strán + 32 strán obrazových príloh (Šatan na s. 32).

Internetové zdroje:

<<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=83> [5. november 2014]>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Miroslav_%C5%A0atan [8. november 2015]>

<http://www.hokej.sk/clanok124258-Miroslav_Satan_oslavi_zivotne_jubileum_40_rokov.htm[5. november 2014]>

Spracoval: Marián Kišac

Jozef Šedý

10.2.1750 Skalica – 21.9.1829 Nitra

kňaz, biskup, náboženský spisovateľ, zakladajúci člen Slovenského učeného tovarišstva

Pôvod, vzdelanie

Jozef Šedý (latinsky v písomnostiach Josephus Schedy) sa narodil v Skalici rodičom Františkovi a Alžbete rodenej Holbovičovej. Študoval na gymnáziu v Skalici, Komárne, Ostrihome a Nitre. V rokoch 1769 - 1774 študoval filozofiu v nitrianskom seminári a teológiu v Trnave. Dňa 19. marca 1774 bol nitrianskym biskupom Jánom Gustínyom vysvätený za kňaza.

Služba v cirkvi

Po kňazskej vysviacke prednášal cirkevné dejiny a bol spirituálom v seminári v Nitre. Od 4. júla 1778 pôsobil ako farár v Diviakoch nad Nitricou (okres Prievidza), potom ako dekan Vestenického dekanátu do roku 1800. V Bošanoch ho v roku 1792 vymenovali za čestného kanonika. V rokoch 1801 - 1806 bol riaditeľom biskupského seminára v Nitre. Roku 1822 sa stáva voleným biskupom pristinským a roku 1824 veľprepoštom a riadnym biskupom pristinským. Ako biskup sa zúčastnil na národnom cirkevnom sneme v Bratislave, ktorý organizoval ostrihomský arcibiskup Alexander Rudnay. Podporoval chudobných študentov. Roku 1808 založil základinu svätého Jána Nepomuckého, ktorú dotoval sumou 4000 zlatých a bol literárne činný. Počas pôsobenia v Bošanoch bol v rokoch 1793 - 1795 aktívnym členom Slovenského učeného tovarišstva, podporovateľom slovenskej tlače a zakladateľom cirkevných a dobročinných spolkov. Zomrel v Nitre a je pochovaný v katedrálnej krypte.

Diela vydané tlačou

Pohrebne kázany. Bratislava: 1786.

Dictio in sollemni illustrissimi ac reverendissimi domini Josephi Vurum ... Miesto vydania neudané: 1827.

Literatúra:

MAŤOVČIK, Augustín a kol. 1992. *Slovenský biografický slovník* (od roku 833 do roku 1990). V. zväzok. R - Š. 1. vydanie. Martin: Matica slovenská, 1992. 560 strán + 40 strán obrazových príloh. ISBN 80-7090-216-7.

RADVÁNI, Hadrián. 1992. *Slovenské učené tovarišstvo: Organizácia a členstvo 1792 – 1796*. 1. vydanie. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1992. 200 strán. ISBN 80-85198-61-4.

Internetové zdroje:

<<http://www.farnostdiviaky.szm.com/knazifarnostido1990.htm>>

<<https://www.spolok-slovenskych-spisovatelov.sk/news/sedy-jozef/>>

<http://books.google.sk/books?id=7Z0AAAAAcAAJ&dq=Josephus+Schedy&hl=sk&source=gbs_na_vlinks_s>

Spracoval: Marián Kišac

Stanislav Štefkovič, Mgr.

21.11.1929 Skačany

vysokoškolský pedagóg, reprezentant ČSR v ľahkej atletike, viacnásobný majster Slovenska v skoku o žrdi

Je absolventom Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – odbor telesná výchova.

Začiatky športovej činnosti

Začiatky úspešnej športovej kariéry Stanislava Štefkoviča sú späté s jeho rodiskom. Ako väčšina dedinských chlapcov hrával predovšetkým futbal. Príchodom kaplána Jozefa Vrableca do farnosti sa začali v obci rozvíjať aj iné športy. Veľmi obľúbeným sa stal u chlapcov i dievčat volejbal.

Všestranný športový talent mladého športovca sa začal rozvíjať počas jeho štúdia na gymnáziu v Trenčíne. Venoval sa viacerým športom – atletike, loptovým hrám, gymnastike. Z gymnastických disciplín mal najradšej akrobatiku – premety, saltá, stojky. Prvé súťažné preteky absolvoval v atletike ako 15 ročný. Školu reprezentoval i vo volejbale a basketbale. Športovými výkonmi výraznejšie upozornil na seba na medziškolskom stretnutí Trenčín – Tábor. Zvítazil v štyroch disciplínach – v skoku do diaľky, do výšky, vo vrhu guľou a v hode diskom.

Po dvoch rokoch pôsobenia v Baťovanoch začal študovať na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave, kde v aktívnej športovej činnosti pokračoval. Popri atletike bol i členom volejbalového družstva Slávie VŠ Bratislava, ktorá v tom období patrila medzi najlepšie slovenské kluby.

Reprezentant ČSR

Rozhodujúci vplyv na jeho ďalšiu športovú kariéru mali Majstrovská ČSR v Prahe v roku 1953, kde v skoku do výšky získal bronzovú medailu. Po tomto úspechu sa rozhodol pre kráľovskú – najnáročnejšiu disciplínu v ľahkej atletike - desaťboj. Ešte v tom istom roku dosiahol v desaťboji výkon, na základe ktorého bol nominovaný do reprezentácie ČSR. Pri previerke výkonnosti v jednotlivých disciplínach desaťboja najslabšie výsledky dosahoval v skoku o žrdi. Vďaka kvalitnej gymnastickej príprave v Trenčíne a dôkladnej odbornej analýze mechaniky v technike v skoku o žrdi zaznamenal v tejto disciplíne prudký výkonnostný rast. Za pol roka dokázal výkonom 384 cm prekonať platný slovenský rekord.

Medzinárodné úspechy

Vynikajúci úspech dosiahol na Svetovej univerziáde v Budapešti v roku 1954. V desaťboji skončil na 4. mieste výkonom, ktorým opäť prekonal slovenský rekord. Týmto výkonom sa kvalifikoval na Majstrovstvá Európy vo Švajčiarsku (Bern 1954). Zvítazil vo viacerých medzištátnych stretnutiach. Najviac si cenil víťazstvo v Londýne v rámci stretnutia Veľká Británia – ČSR.

Československý rekord v skoku o žrdi

V rokoch 1955-1957 vrcholila jeho športová výkonnosť. Viackrát prekonal slovenský rekord v skoku o žrdi (412 cm, 417 cm, 420 cm, 422 cm) i v desaťboji, stal sa viacnásobným majstrom Slovenska. Najväčší športový úspech dosiahol v roku 1957 prekonaním československého rekordu v skoku o žrdi, ktorý vytvoril v Krakove výkonom 430 cm v medzištátnom stretnutí Poľsko – ČSR. Skákalo sa na kovových neohybných žrdiach.

Ukončenie športovej činnosti

Vážne zranenie z lyžovania v roku 1958 podstatne ovplyvnilo jeho ďalšiu výkonnosť i rozhodnutie ukončiť reprezentačnú činnosť. Športu sa naďalej venoval do roku 1964, kedy aktívnu športovú činnosť prerušil. V rokoch 1969 – 1976 znovu v nej pokračoval. Odvtedy sa ako veterán venoval najmä vrhom

(je držiteľom slovenského rekordu v hode kladivom), ale aj behu na lyžiach. Vo veku 45 – 60 rokov sa 15- krát zúčastnil Bielej stopy SNP.

Od roku 1956 Stanislav Štefkovič pôsobil na katedre telesnej výchovy na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre ako odborný asistent. Celé generácie študentov viedol k aktívnemu športovaniu. Stal sa trénerom I. triedy a vychoval veľa úspešných atlétov. Z nich najväčší úspech dosiahla Diana Lázničková, rod. Malejčíková - v skoku do výšky sa kvalifikovala na ME. Trénerskej činnosti sa venuje ešte aj dnes. Trénuje stredoškolákov a veteránov. Žije v Nitre a venuje sa svojim koníčkam. Záhradkárči, rád lúšti sudoku a pokračuje aj vo svojej záľube z mladosti – vylepšuje svoje elektrické zariadenia, ktoré vynášiel pred mnohými rokmi. Na dva jeho vynálezy mu Úrad pre vynálezy a objavy v Prahe udelil autorské osvedčenie. Roku 1984 na zariadenie na meranie rýchlosti plavidiel vo vode indukčným spôsobom a v roku 1985 na elektrické hodiny s vibračným meničom vhodné do športových hál, plavárni a na štadióny.

Stanislav Štefkovič vždy vystupoval ako človek hlbokých morálnych zásad a svojim študentom a zverencom vštepoval princípy športovej etiky. Slovenský olympijský výbor mu v roku 1995 udelil Čestné uznanie za celoživotné pôsobenie v duchu fair play. V roku 1968 získal titul Majster športu. Je spoluautorom odbornej publikácie *Lahká atletika. Skoky*.

Ako prejav vďaky za reprezentáciu obce Skačany v oblasti športu a šírenie jej dobrého mena mu bolo dňa 16.12.2013 udelené Čestné občianstvo obce Skačany.

Iné zdroje:

STRUHÁROVÁ, Eva. *Držiteľ čs. rekordu v skoku o žrdi z roku 1954 pochádzal zo Skačian*. In: Skačianske noviny č. 2/2000.

Redakcia. *Mgr. Stanislav Štefkovič*. In: Skačianske noviny č. 1/2010.

Spracovala: Marta Štrpková

Stanislav Štepka

26.6.1944 Radošina

herec, dramatik, režisér, zakladateľ Radošinského naivného divadla

Pôvod a vzdelanie

Jeho otec Michal (nar. 30.4.1911) bol murárom a matka Anna rodená Bartošková (1918 – 1988) pracovala v domácnosti, okrem toho však kedysi bola aj výbornou herečkou v dedinskom ochotníckom divadle. Základnú školu Štepka vychodil v Radošine (1950 – 1958) a gymnázium v Piešťanoch (1958 – 1961). Aj napriek úspešne zvládnutým skúškam ho nakoniec pre „veľký počet uchádzačov“ neprijali na VŠMU, kde sa pôvodne hlásil. Rozhodol sa preto študovať slovenský jazyk a dejepis na Pedagogickej fakulte v Nitre. Okrem toho v rokoch 1974 – 1977 postgraduálne študoval žurnalistiku na Filozofickej fakulte UK.

Pracovné aktivity

V rokoch 1964 – 1969 bol Štepka učiteľom v Bojnjej, v rokoch 1970 – 1975 pracoval ako redaktor v Učiteľských novinách v Bratislave. Od januára 1975 sa stal redaktorom v Československom rozhlase, kde pripravoval a moderoval zábavnú reláciu *Variácie*. Na Božie narodenie, teda 25. decembra 1963, predstavil okolitému svetu svoje Radošinské naivné divadlo. V roku 1965 autor narukoval do južných

Čiech, kde spolu s mladými tvorivými ľuďmi založili Slovenské divadlo poézie. Od roku 2001 je Vyslancom dobrej vôle UNICEF, ktorá sa snaží o zlepšenie detských životov po celom svete.

Literárna činnosť

Štepka je autorom mnohých hier, piesní, literárnych príbehov a scenárov. Pre svoje Radošinské naivné divadlo napísal 58 hier, ktoré uzreli celovečernú javiskovú podobu. Vo svojich hrách sa nám prihovára s každodennými problémami a radosťami nášho života. Často oživuje významné osobnosti Slovenska a pôsobivo i s humorom nám rozpráva ich životný príbeh (M. R. Štefánik, J. Murgaš, Ľ. Štúr, J. Záborský atď.). Slovenskú literatúru obohatil o nemalé množstvo kníh. O histórii divadla, doplnenej textami hier nás informuje v piatich knižných vydaniach *Kroniky komika*. Takisto je autorom kníh *Radošinské naivné divadlo* (1983), *Radošinské naivné divadlo II* (1988), *Tri správy* (1989), *Otcovské znamienka* (1998). V roku 2001 napísal knižku o najslávnejšej Radošičanke *...a ja Katarína Kolníková*, v ktorej môžeme získať veľa poznatkov zo života prvej dámy RND. V roku 2006 vyšla zbierka poviedok *Desatoro (a zopár navyše)* a v roku 2008 autor potešil najmladších divákov vydaním knihy *Lastovičie rozprávky*. Krátkou novelou *Vhadzovanie do hry* nás Štepka vzal do svojich detských časov a veselými príhodami vyrozprával prvé zážitky a skúsenosti s dedinským futbalom. Posledná doposiaľ vydaná kniha *Predpoveď na zajtra* (2013) obsahuje dve hry *Polooblačno* a *Sčista-jasna*, teda autorove správy o 20. storočí a nažívaní ľuď v tejto perióde. Okrem toho pravidelne vychádza divadelná ročenka *Revue RND*, ktorá prináša najnovšie novinky z divadla, alebo si môžeme prečítať listy od divákov.

Ocenenia

Za prínos do Slovenského či svetového literárno-kultúrneho diania bol Stanislav Štepka právom vyznamenaný niekoľkými cenami. Už pár rokov po vzniku divadla dostal Štepka v roku 1968 Hlavnú cenu za poéziu v literárnom klube APROPÓ za cyklus básní *Cesta z hodov, cesta na hody*. Kniha *Otcovské znamienka alebo sedem hlavných hriechov* bola ocenená Výročnou cenou vydavateľstva Slovenský spisovateľ. V roku 2005 bol Štepkovi na znak úcty a uznania na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici udelený titul Doctor honoris causa Univerzity Mateja Bela. O rok neskôr autorova zbierka poviedok *Desatoro* získala Zlaté pero – Cenu literárnej kritiky za najhodnotnejšie pôvodné dielo vo vydavateľstve Ikar. Okrem toho v tomto roku získal autor Prémium Literárneho fondu za najlepšiu pôvodnú slovenskú tvorbu za inscenáciu *Hra o láske*. Rok 2006 bol na ocenenia naozaj štedrý a Štepka dokonca dostal vyznamenanie prezidenta SR - Pribinov kríž II. triedy. Štepkove spracovanie kresťanských tém v trilógii *Desatoro, Sedem hlavných hriechov* a *Stvorenie sveta* bolo povzbudením v dnešnom ťažkom svete, kde sa už, bohužiaľ, viera často nekladie k základným hodnotám bytia. Štepka za trilógiu prebral z rúk Mons. Františka Rábeka Čestné uznanie za osobitný prínos a kresťanské hodnoty v kultúre na Slovensku, ktoré mu udelila Konferencia biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru. Od teatrologičky Boženy Čahojovej, ktorá pôsobí na VŠMU, dostal autor pri príležitosti Medzinárodného dňa divadla v roku 2008 ocenenie za oblasť drámy. V roku 2009 Vladimír Bajan udelil Štepkovi pri príležitosti 65. narodenín Mimoriadnu cenu predsedu Bratislavského samosprávneho kraja. V rovnakom roku si Štepka prevzal Cenu Literárneho fondu za pôvodnú literárnu tvorbu za inscenáciu *Nie kto to rád slovenské*. Krištáľové krídlo – cenu za celoživotné dielo získal Stanislav Štepka v roku 2010. Prémium literárneho fondu za pôvodnú literárnu tvorbu za rok 2011 získal za divadelnú inscenáciu *Len tak prišli*. V roku 2013 získal Prémium za literárnu tvorbu v rámci Ceny literárneho fondu za pôvodnú slovenskú literárnu tvorbu v kategórii dráma za dielo *Predpoveď na zajtra*. Občianska organizácia Regionálne združenie inteligencie Ponitria mu udelila Cenu Valentína Beniaka za rozvoj kultúry a vzdelanosti na strednom Ponitri.

Najvýznamnejšie diela

Aj keď prvá Štepkova hra *Nemé tváre alebo Zver sa píše s veľkým Z* (1963) nemala veľký úspech, patrí medzi jeho najvýznamnejšie diela. Bola to hra, s ktorou vzniklo divadlo. Hra, s ktorou sa Štepka prvýkrát verejne sám za seba divadelne predstavil. Hra, ktorú si budú navždy všetci pamätať a spájať so začiatkami divadla. Mladý Štepka tu chcel v podobe malých javiskových foriem podať do sveta svoje posolstvo a obraz o okolitom pokrytctve a falošnej morálke. Po nepochopenom a nepriaznivom ohlase sa Štepka veľa zamýšľal nad tým, ako pokračovať s divadlom ďalej. Napriek negatívnej realite sa autor pustil po dlhej ceste, ktorá, ako dnes vidíme, určite nebola márna.

Kde bolelo, tam bolelo, bol deň ako každý druhý, či tretí – v dedine Ťarchová žila jedna ťarchavá žena, pani Dagmar Jánošíková, rodená Trautenbergrová.... Slová, ktoré sú po viac ako štyridsiatich rokoch stále populárne a ľudia ich s radosťou vyslovujú ako spomienku na skvelé divadelné predstavenie *Jáánošíík* (1970). Keď ich však autor použil prvýkrát, situácia bola celkom iná, ako skvelá. Štepkove odvážne a pravdivé vyjadrenia o spoločnosti sa prestávali páčiť okresným funkcionárom, pretože vtedajšia doba vyžadovala poslúchanie a nevyčnievanie z radov. Pomaly, ale isto, sa zaťahovalo nad pokojným účinkovaním RND v Topoľčianskom okrese. Okrem toho sa Štepka v tom čase rozišiel s priateľkou a tak ťažké a bolestivé chvíle, ktoré autorovi chodili po rozume, vyústili do prvých slov v *Jáánošííkovi*: „Kde bolelo, tam bolelo“.

V inscenácii Štepka podal Jánošíkov príbeh pravdivo, ale, samozrejme, s príchutou svojej štepkovčiny. Do spracovania dávneho príbehu zahrnul svoje postrehy a úvahy z doby, v ktorej bol *Jáánošíík* uvádzaný. Pôvodný *Jáánošíík* sa dočkal dvoch ďalších prevedení – *Jáánošíík po 30-rokoch* (2000) a *Jáánošíík po tristo rokoch* (2013).

V *Človečine* (1971) ukazoval Stanislav Štepka vtedajšiu ťažkú spoločenskú situáciu cez obraz rodinného prostredia. V tom čase boli komunisti v pozore a strážili všetko, čo by sa mohlo vymknúť „normálnosti“ režimu. Autor zasadil svoje postavy do obyčajnej rodiny, v ktorej si medzi sebou hovorili svoje názory na to, čo sa deje vonku. V skutočnosti to však boli názory nás všetkých nenápadne skryté za slová divadelných charakterov.

Ženské oddelenie (1987). Prečo ženské? V tejto hre malo pôvodne vystupovať iba nežné pohlavie. Ženské problémy, ženské tajomstvá, jednoducho ženské životy umiestnené do ženského oddelenia v nemocnici – dosť materiálu na celú hru.

Od pôvodného plánu sa však napokon upustilo a do deja boli dopísaný syn a manžel pacientky ako spestrenie. Z vedľajšej role sa napokon stala takmer hlavná dejová línia, ale to neubralo nič na kvalite inscenácie. Naopak, mohli sme vidieť, ako sa na ženy a ich svet pozerajú muži, ale tiež aj situáciu, ktorú si mnoho žien nedokáže predstaviť – ako to bude vyzerat', keď z nejakého dôvodu žena na chvíľu opustí domov a o domácnosť sa zostanú starať iba muži. Postavu pacientky Kováčovej tu hrala nezabudnuteľná Katarína Kolníková.

Literatúra:

PEŤOVSKÁ, S. *Stanislav Štepka Regionálna osobnosť – jej prínos do kultúrno- spoločenského diania na Slovensku*. Topoľčany : Tribečská knižnica, 2012. 95 s. ISBN 978-80-88761-52-5.

ŠTEPKA, Stanislav. *Kronika Komika 1*. Banská Bystrica : Ikar, 2003. 148 s. ISBN 80-551-0685-1.

ŠTEPKA, Stanislav. *Kronika Komika 2*. Banská Bystrica : Ikar, 2004. 95 s. ISBN 80-551-0928-1.

ŠTEPKA, Stanislav. *Kronika Komika 3*. Banská Bystrica : Ikar, 2005. 238 s. ISBN 80-551-1215-0.

ŠTEPKA, Stanislav. *Predpoveď na zajtra*. Bratislava : Divadelný ústav Bratislava, 2013. 197 s. ISBN 978-80-89369-57-7.

Internetový zdroj:

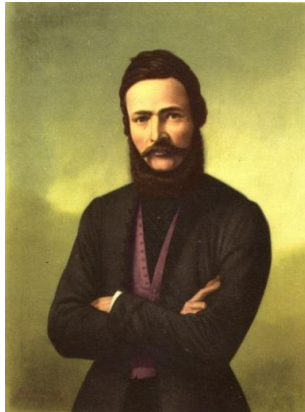
<<http://www.rnd.sk>>

Elektronická pošta:

TRULÍKOVÁ, Lucia luciatrulikova@gmail.com. 2014-03-28. Dialekt v hrách Radošinského naivného divadla. [E-mail adresátovi Stanislavovi Štepkovi <rnd@rnd.sk>].

Spracovala: Lucia Trulíková

Ludovít Štúr

28.10.1815 Uhrovec – 12.1.1856 Modra

kodifikátor spisovnej slovenčiny, bojovník za práva Slovákov, revolucionár, poslanec Uhorského snemu

Bol najvýznamnejší predstaviteľ slovenského národného života a vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia v polovici 19. storočia, zakladateľ slovenského spisovného jazyka založeného na stredoslovenských nárečiach (okolo 1843), jeden z vedúcich účastníkov Slovenského povstania v rokoch 1848 – 1849 a poslanec uhorského snemu za mesto Zvolen v rokoch 1848 – 1849.

Rodisko a štúdiá

Narodil sa ako druhé z piatich detí národne uvedomelého učiteľa miestnej evanjelickej školy Samuela Štúra. Základné vzdelanie získal Ludovít Štúr v Uhrovcu u svojho otca. V roku 1827 odchádza študovať na nižšie gymnázium do Rábu (dnešný Győr). Po absolvovaní dvoch ročníkov v Rábe sa Ludovít Štúr zapísal na evanjelické lýceum v Bratislave (1829 – 1834). Na lýceu existovala od roku 1803 Katedra reči a literatúry česko-slovanskej, ktorú viedol profesor Juraj Palkovič. Evanjelické lýceum v Bratislave bolo jedinou vyššou strednou evanjelickou školou v Uhorsku s takouto katedrou. Prednášky sa viedli v biblickej češtine, keďže táto bola už tri storočia jazykom slovenských evanjelických vzdelancov. Študenti v roku 1829 založili samovzdelávací spolok Spoločnosť česko-slovenskú. Medzi členov Spoločnosti patrili profesor J. Palkovič, Samo Chalúпка, Ludovít Štúr, Michal Miloslav Hodža. K hlavným úlohám Spoločnosti patrilo študovať dejiny slovanských národov a vzdelávať sa v rodnej reči.

V roku 1835 sa Štúr stal podpredsedom Spoločnosti. Jednou z významných aktivít spoločnosti bola vychádzka na Devín v apríli 1836. Na Devíne spomenul Štúr vo svojom príhovore históriu Veľkej Moravy. Účastníci výletu si zvolili k svojmu menu druhé slovanské meno, ktoré mali verejne používať. Štúr si pridal meno Velislav a Hurban k svojmu krstnému menu Jozef prijal slovanské meno Miloslav. Ludovít Štúr okrem latinčiny výborne ovládal maďarský, nemecký, francúzsky, grécky jazyk a slovanské jazyky – predovšetkým poľsky, srbochorvátsky, rusky. Štúr na lýceu prednášal českú a poľskú gramatiku a dejepis. V roku 1838 sa Ludovít Štúr zapísal na univerzitu do Halle, kde získal vzdelanie z teológie filozofie, histórie.

Prvé pôsobisko

Návrat do Uhorska znamenal pre Štúra začiatok nového boja o udržanie národných práv. Radikálne zákroky uhorských úradníkov a policajtov boli namierené proti snahám zvyšovať vzdelanostnú a kultúrnu úroveň nemaďarských národov. Situáciu sťažovalo aj zvolenie grófa Karola Zaya za generálneho inšpektora evanjelickej cirkvi, pretože podporoval myšlienku jediného a jednotného národa v Uhorsku – maďarského národa. Zay Štúra osobne poznal a spočiatku prejavoval voči nemu sympatie, pretože si vážil jeho vzdelanosť a nadanie. Neúspešne písomne i ústne vyzýval Štúra k spolupráci pre maďarské záujmy, pretože v nich videl perspektívu pre budúcnosť krajiny.

Spisovná slovenčina a Slovenské národné noviny

Začiatkom roku 1843 oboznámil Ludovít svojich blízkych priateľov s myšlienkou spojiť katolícky aj evanjelický prúd Slovákov na báze jednotného spisovného jazyka. Za základ vybral stredoslovenské nárečie. Zjednotenie Slovákov sa malo uskutočniť prostredníctvom všeslovenského spolku Tatrin. V roku 1843 sa komplikovala situácia na lýceu. Tlaky Maďarov na odstránenie Štúra z postu zástupcu profesora Palkoviča silneli a ich vyhrotenie v decembri 1843 malo za následok definitívne pozbavenie Štúra tejto funkcie. Na protest proti odvolaniu Štúra z funkcie zástupcu sa 22 študentov rozhodlo v marci 1844 odísť z lýcea. Trinásť z nich potom dokončilo štúdium v Levoči. V auguste 1844 sa konalo prvé zhromaždenie Tatrina v Liptovskom Sv. Mikuláši, na ktorom sa zúčastnil aj Štúr, ktorý bol zvolený

za člena predsedníctva spolku. O rok neskôr sa po niekoľkoročnom úsilí podarilo Štúrovi získať od panovníka povolenie vydávať *Slovenskije národňje novini* s literárnou prílohou *Orol tatránski*. Noviny vychádzali od 1. augusta 1845. Písané boli v Štúrovej slovenčine. Medzi odporcov sa zaradili nielen niektorí českí vlastenci, ktorí tento čin chápali ako zradu národnej veci a odtrhnutie sa od Čechov, ale aj Pavol Jozef Šafárik a najmä Ján Kollár. V roku 1846 vydal Štúr *Nárečja Slovenskuo alebo potreba písanĵa v tomto nárečí*, v ktorom obhajoval nevyhnutnosť nového spisovného jazyka a v tom istom roku vyšlo jeho jazykovedné dielo *Náuka reči Slovenskej*, obsahujúce základy novej gramatiky. Na štvrtom zhromaždení Tatrína v auguste 1847 v Čachticiach sa zástupcovia katolíkov a evanjelikov definitívne dohodli na spoločnom používaní nového spisovného jazyka. Ďalšia úprava slovenskej gramatiky, prechod z fonetického princípu na etymologický, bola zavedená reformou Michala M. Hodžu a katolíka Martina Hattalu v 1851-1852. Rozhodovania o gramatických zmenách sa zúčastnili aj Ľudovít Štúr, Jozef M. Hurban, Ján Palárik, Andrej Radlinský a Štefan Závodník. Takto kodifikovaná slovenčina sa neskôr stala jednotným jazykom Slovákov. *Slovenskije národňje novini* sa obsahovo zameriavali na osvetovú činnosť a sociálne práva. Oboznamovali s kultúrnou tvorbou Slovanov, prinášali aktuálne články o politickej situácii doma i vo svete. Cenzor články v týchto novinách značne okliešťoval, čím sťažoval činnosť Štúra a ďalších redaktorov.

Boj za práva Slovákov

V roku 1847 Štúr ako poslanec za mesto Zvolen vstúpil na pôdu Uhorského snemu, ktorý sa konal v Bratislave, aby obhajoval svoje národné a sociálne postoje. Jeho známym politickým protivníkom bol liberál Lajos Kossuth, s ktorým mal v niektorých sociálnych otázkach zhodné názory, ale v chápaní princípu národnej slobody sa výrazne rozchádzali. Búrlivé udalosti vo Francúzsku roku 1848 našli svoju odozvu aj v habsburskej monarchii. Revolúciou získané sociálne práva dávali ľudu väčšiu mieru slobody. Štúr nové hnutie s radosťou privítal v úvodníku svojich novín. Zároveň však ústupky viedenskej vlády voči Pešti v otázke miery nezávislosti Uhorska dávali tušiť komplikácie pre slovenskú stranu. Hrozilo zosilnenie maďarizácie. Preto boli skoncipované Žiadosti slovenského národa, ktoré načrtli možnosť riešenia slovensko-maďarských vzťahov na základe princípu rovnoprávnosti. Zároveň organizoval Štúr zvolanie Slovánskeho zjazdu do Prahy. Maďarská vláda však vydala na Štúra, Hurbana a Hodžu zatykač. Napriek perzekúcii sa Štúrovi podarilo zúčastniť sa Slovánskeho zjazdu, na ktorom sa zišli hlavní predstavitelia slovánskych národov, žijúcich v monarchii. Zástupcovia Slovanov sa tu snažili nájsť východisko zo zložitej situácie. Po stroskotaní všetkých zákonných aktivít vymôcť si národné práva od maďarskej vlády, boli Štúr s Hurbanom odhodlaní na boj. V dňoch 15. – 16. septembra 1848 bola vo Viedni utvorená Slovenská národná rada, ktorá sa vyhlásila za jediného vykonávateľa moci na Slovensku a odmietla poslušnosť maďarskej vláde. Jej politickými vodcami boli Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža. Ďalej boli jej členmi vojenský velitelia Bedřich Bloudek, František Alexander Zach a Bernard Janeček. SNR vyzvala Slovákov do ozbrojeného povstania za vydobytie si svojich národných a sociálnych práv.

Posledné roky života

Po neúspechu výpravy v roku 1849 a po opätovnom sklamaní z cisárskeho dvora, ktorý Slovákom sľuboval podporu v boji proti maďarským radikálom, sa Ľudovít ocitol v nepriaznivej situácii. Žiadosť o povolenie vydávať slovenské politické noviny (*Slovenské národné noviny* zanikli v revolučných dňoch) a pokus získať oficiálne povolenie *Tatrína*, stroskotali. Štúr v tomto období nadviazal na svoju činnosť z predošlých rokov a venoval sa slovánskej ľudovej tvorbe a pracoval na spise *Slovanstvo* a svet budúcnosti. Rok 1851 otvoril sériu osobných tragédií, pretože v januári mu zomrel brat Karol (kňaz a učiteľ v Modre) a o pol roka neskôr jeho otec. Ľudovít sa po smrti svojho staršieho brata presťahoval do Modry, aby sa – sám pod policajným dozorom, postaral o sedem detí zosnulého brata. Naďalej bol tvorivo činný, hoci jeho život zneprijemňovala a sťažovala polícia. V roku 1853 zomrela vo Viedni jeho duchovná priateľka Adela Ostrolúcka a v Trenčíne jeho matka. V tomto období končí aj Štúrova životná púť. Na poľovačke 22. decembra 1855 sa pri pokuse o preskočenie potoka neďaleko Modry nešťastne postrelil do stehna. Úvahy o cudzom zavinení alebo pokuse o samovraždu sú len špekuláciami, ktoré sa v podobných súvislostiach v prípade slávnych osôb objavujú takmer zákonite. Ľudovít Štúr zomrel 12. januára 1856 v Modre ako štyridsaťročný.

Tvorba a dielo

1831 - prvé básnické pokusy

1836 - v prvom ročníku Hronky vyšla prvá tlačená báseň *Óda na Hronku*

1838 – 1840 v pražských Květoch uverejňoval cyklus básní *Dumky večerní*

Počas štúdií v Halle navštívil kraje Lužických Srbov a z tejto cesty napísal cestopis *Cesta do Lužic* vykonaná na jar 1839, ktorý vyšiel v Časopise Českého musea v rokoch 1839 - 1841 napísal dielo *Starý a nový věk Slováků v staročeštine*, ktoré vyšlo prvýkrát až v roku 1935 v origináli, po slovensky prvýkrát v roku 1994

1843 vydal anonymne v Lipsku národno-obranný spis *Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn über die gesetzwidrigen Uebergriffe der Magyaren - Sťažnosti a žaloby Slovanov v Uhorsku na protizákonné prechmaty Maďarov*

1845 vydal vo Viedni polemický spis *Das neunzehnte Jahrhundert und der Magyarismus - Devätnáste storočie a maďarizmus*

1846 vydal diela *Nářečja slovenskuo alebo potreba písanija v tomto nářečí a Náuka reči slovenskej*

1851 dokončil filozofické dielo *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft - Slovanstvo a svet budúcnosti* (v nemčine), ktoré však prvýkrát vyšlo až v roku 1867 v ruskom preklade *Slavjanstvo i mir budúščago*, neskôr v roku 1931 v pôvodnom znení a až v roku 1993 vyšlo v slovenčine

1852 dokončil spis *O národních písních a pověstech plemen slovanských*, vydaný v Prahe v roku 1853 1853 vyšla v Bratislave básnická zbierka *Spevy a piesne*

Literatúra:

HUČKO, Ján. 1984. *Život a dielo Ludovíta Štúra*. Martin : Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., 1984. 254 s.

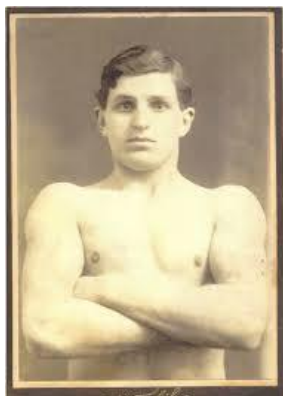
JURÍČEK, J. 1971. *Ludovít Štúr*. Bratislava : Tatran Bratislava (Hviezdoslavova knižnica), 1971.

MATULA, Vladimír. 1956. *Ludovít Štúr*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1956. 519 s.

MRÁZ, Andrej. 1948. *Ludovít Štúr*. Bratislava : Tatran, 1948.

Spracoval: Miloš Bartek

Vojtech – William Šuhajda

30.8.1889 Skačany – 1961 Kanada

profesionálny majster sveta v zápasení, majster USA, prvý náčelník Slovenského ťažkoatletického zväzu

Slovenský silák – cesta k športovej sláve

Patrí medzi najslávnejších profesionálnych zápasníkov, ktorí stáli pri zrode dnes vo svete uznávaného olympijského zápasenia. Najväčšie športové úspechy dosiahol rodák zo Skačian v USA. Na začiatku 20. storočia ho poznal celý svet, patril medzi svetovú zápasnícku špičku na profesionálnych

žinenkách. Bol symbolom čestného a skromného človeka, vynikajúceho športovca. Slovensko i svoje rodisko preslávil po celom svete.

Jeho rodičmi boli Ján Šuhajda a Katarína, rodená Prostreďná. Ako 14-ročný chlapec odišiel spolu s tromi bratmi do Ameriky. Do USA pricestoval loďou v r. 1904. Po kratšom pobyte v meste Johnstown sa presťahoval za bratrancom do Chicaga. Neskôr ho životná cesta zaviedla do Milwaukee, kde sa ako vyučený mäsiar zamestnal na miestnom bitúnku.

V americkom prostredí sa dostal do spoločnosti silákov. Tu sa začala cesta k jeho športovej sláve. Svojou šikovnosťou a silou vyvolal obdiv. Dostal ponuku venovať sa ťažkej atletike, konkrétne zápaseniu. Niekoľkomesačný tvrdý tréning s činkami a na žinenkách sa prejavil na jeho športovej výkonnosti. Dosiahol nečakané úspechy.

Majster USA

Na majstrovstvách Chicaga sa prezentoval v zápasení voľným štýlom profesionálov. Ako člen Northside Athletic Clubu získal v r. 1910 titul majstra USA. Na tomto šampionáte porazil v priebehu 4 hodín desiatich súperov. Stal sa známym športovcom a pre ľahšiu výslovnosť u americkej verejnosti začal používať namiesto pôvodného krstného mena Vojtech meno William.

Profesionálny majster sveta

V roku 1914 vybojoval Vojtech Šuhajda v USA svoj najväčší úspech profesionálnej zápasníckej kariéry. Na základe vynikajúcich výsledkov bol nominovaný na vyzývacie stretnutie o titul majstra sveta s úradujúcim majstrom sveta v najatraktívnejšej kategórii – v ťažkej hmotnosti. V priamej konfrontácii na žinenke porazil vtedy aktuálneho, favorizovaného a veľmi sebavedomého svetového šampióna Američana Charlesa Cuttlera. Ten si bol svojím víťazstvom úplne istý a na svoj očakávaný triumf stavil 2000 dolárov hneď dvakrát za 30 minút. Búrľivé vypredané hľadisko Šuhajda víťazstvom nad domácim favoritom umlčal a získal aj plnú dolárovú stávkku.

Svojimi športovými výkonmi si Šuhajda získal obdiv Ameriky i celého sveta. Zvíťazil nad najlepšimi svetovými zápasníkmi tej doby Ciganevičom, Rollerom i Frištenským, ktorého dal na lopatky dokonca dvakrát za sebou. S uznaním písala o ňom tlač v Amerike i v Európe. Vyšli aj propagačné materiály (pohľadnice) s jeho portrétom a nápisom: „Wm Šuhajda champion heavy – weight wrestler“. Chicagský „Slovenský denník“ v roku 1912 písal o Šuhajdovi ako „o slovenskom zápasníkovi a silákovi, mocnej bašte slovenského národa“.

Návrat na Slovensko

Po skončení 1. svetovej vojny sa v roku 1919 Vojtech Šuhajda vrátil na Slovensko. Začal podnikáť v reštauračných službách. V Nových Zámkoch, kde sa po príchode z Ameriky usadil, si otvoril reštauráciu. V roku 1928 sa presťahoval do Bratislavy. Bol nájomcom bratislavského hotela Royal a majiteľom reštaurácie na bratislavskej hlavnej stanici.

Zápaseniu sa už aktívne nevenoval. Od návratu do vlasti netrénovať a napriek tomu sa po 14-ročnej prestávke zúčastnil na Stredoeurópskom pohári profesionálov, ktorý sa v apríli 1933 konal vo veľkej sále bratislavskej Reduty. So záujmom očakávané stretnutie medzi maďarskou profi-hviezdou Czájom Lajosom a Vojtechom Šuhajdom sa skončilo nerozhodne. Bolo to rozlúčkové vystúpenie. Vojtech Šuhajda, ktorý sa vďaka svojej usilovnosti, talentu a pevnej vôli vypracoval na majstra sveta, viac na zápasnícku žinenku nenastúpil.

Po skončení športovej kariéry pomáhal pri formovaní zápasenia ako športovej disciplíny na Slovensku. V roku 1940 vznikol Slovenský ťažkoatletický zväz, ktorý združoval zápasníkov a vzpieráčov. Prvým náčelníkom zväzu sa stal Vojtech Šuhajda.

Obec Skačany mu 16. decembra 2013 udelila Cenu obce Skačany IN MEMORIAM za vynikajúce výsledky, reprezentáciu a zviditeľnenie obce doma i v zahraničí v oblasti športu.

Literatúra:

ZATLOUKAL, Josef a kol. 1947. *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava : PRAVDA, grafické a vydavateľské podniky, 1947.

Internetové zdroje:

<<https://www.familysearch.org/search/collection/1554443>>

<https://www.google.com/search?q=ellis+island+and+other+new+york+passenger+lists&rlz=1C1EJFA_enSK685SK685&oq=elis+Is&aqs=chrome.2.69i57j46i10j0i10i2j46i10j0i10j0.11646j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

Iné zdroje:

PODMANÍK, Milan. 2003. *Ako rodák zo Skačian „dobył“ Ameriku*. In: Týždenník TEMPO, apríl 2003.

Red.: *Vojtech William Šuhajda*. In: Skačianske noviny č. 2/2011.

Spracovala: Marta Štrpková

Margaréta Švercelová – Jezná

15.6.1947 Brodzany

Operetná speváčka

Ešte pred skončením štúdia na Konzervatóriu v Bratislave začala pôsobiť ako sólistka opery Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici. Stvárnila tu postavy v operách, Operetách, muzikáloch ako aj v činoherných predstaveniach v divadle vo Zvolene. K jej úspešným postavám patria *Mária* v opere A. Lortzinga „Cár a tesár“, *Amarillis* v Kusserovom „Erindovi“, *Zerlina* v Mozartovom „Don Giovannim“, *Musetta* v Pucciniho „Bohéme“, *Eliza Doolitlová* v „My Fair Lady“, v Dusíkovej „Modrej ruži“, v „Cantemburských poviedkach“, v „Cigánskom barónovi“, v „Zemi úsmevov“, v „Rose Marie“ a iných. Všimli si ju aj v činohre vo Zvolene, kde účinkovala v „Pohári vody“ od E. Scriba, v „Dome so siedmimi balkónmi“ či Tajovského jednoaktovkách „Hriech, Matka, Tma.“

Z Banskej Bystrice odišla po šiestich rokoch účinkovania na Novú scénu v Bratislave do pripravovaného muzikálu „Princ a žobrák“, ktorú režíroval Ivan Krajíček. Naspievala a nahrala tu veľa operiet a muzikálov. Bola *Manon*, *Cecília* v „Priateľovi Bumburym“, *Carolina* v „Ohnivákovi“, *Constancia* v „Troch mušketieroch“, *Giovanna* v „Keď je v Ríme nedeľa“, *Beatrice* v opere „Mafiozo“, *Pistache* v „Kankáne“, *Fran Kubelíková* v „Sľuby sa sľubujú“ *Rada* v „Cigáni idú do neba“, *Nány* v „Červenej karaváne“, *Grušínska* v „Grand Hoteli“, *Rozprávačka* v „Jozef a jeho farebný plášť“, vo „Fidlikantovi na streche“, *Dolly* v „Hello Dolly“ a iných.

Striedala muzikálové či operetné predstavenia: *Hana Glamamry* v Lehárovej „Veselej vdove“, *Silvia* v Kálmanovej „Čardášovej princeznej“, *Euridika* v „Orfeovi v Podsvetí“, *Helena* v Offenbachovej „Krásnej Helene“, *Anina* v Straussovej „Noci v Benátkach a mnoho ďalších.

Účinkovala tiež v televíznych hudobno-zábavných programoch ako „Večer v Orfeu“, „Ťažké je štúdium žien“, „Hviezdy operetného neba“, „Aký ste gavalier“, „Operetné priateľstvo“ v Novákovej spevohre „Nie je všedný deň“, či v populárnom Krajíčkovom Repete.

Po rozpustení spevohry Novej scény pôsobí ako pedagogička spevu na Súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Topoľčanoch a ZUŠ v Partizánskom a vedie miešaný zbor v rodných Brodzanoch.

V decembri 2014 dostala cenu Slovenského literárneho fondu za celoživotné dielo.

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia dramatických umení Slovenska*. 1. vyd. Zväzok 2, M – Ž. Bratislava : Veda, 1990.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Gréta_Švercelová.>

<<https://reginazapad.rtv.s.sk/clanky/ludia/14203/greta-svercelova-operna-spevacka>.>

<<https://peoplepill.com/people/greta-svercelova/>>

Spracovala: Daniela Krajčovičová

Ján Emil Terlandy (aj Terlanda)

27.8.1866 Chynorany - 11.4.1915 Ostrihom

kňaz, člen benediktínskeho rádu, prírodovedec

Základnú školskú dochádzku ukončil v roku 1876 v rodných Chynoranoch, v ďalšom štúdiu pokračoval na gymnáziách v Komárne, v Bratislave a v Trnave. Tu 30. júla 1882 vstúpil do rehole sv. Benedikta a prijal rehoľné meno Emil. Následne diaľkovo študoval na Panónskej vysokej škole a maturitné skúšky zložil v Hlavnom gymnáziu v Györi. Po úspešnom ukončení teologického štúdia bol 6. júla 1889 v Ostrihome vysvätený za kňaza.

Učiteľskú činnosť začal na Mestskom gymnáziu v Közseku, potom na Hlavnom gymnáziu v Šoproni, neskôr ako vysokoškolský profesor v Pannonhalme, lektor na Teologickej fakulte v Budapešti a profesor na Teologickej fakulte v Ostrihome.

Okrem kňazského a učiteľského povolania žil pre vedu, pre ktorú obetoval všetky materiálne, fyzické a duševné sily. Jeho nespočetné vylepšovania učebných pomôcok zvyšovali kvalitu výučby. S mimoriadnou ochotou zhotovoval obrazy rastlín ako učebné pomôcky. Používali ich potom viaceré inštitúcie, školy a zariadenia, ba jeden jeho zlepšovací návrh bol prijatý a zaradený do Štátneho múzea učebných pomôcok.

Vedeckú činnosť venoval mineralógii a kryštalografii, ako aj vzniku ľadových jaskýň a ich štruktúre. Jeho prvá rozprava bola o Silickej ľadovej jaskyni, ktorá dnes patrí medzi prírodopisné zaujímavosti našej vlasti. Svoje práce publikoval vo zvláštnych vydaniach Prírodovedeckého informátora, vo Vedecko-informačných listoch, ako aj v uhorských a nemeckých odborných a vedeckých časopisoch. O svojich poznatkoch z výskumu prednášal v Phylskej matematickej spoločnosti a v Matematicko-fyzikálnej spoločnosti.

Zaoberal sa opakovaným rozpoltením skla „C“, čo dokumentoval na prednáške Phylskej matematickej spoločnosti. Táto práca vyšla tlačou v roku 1911. Uvedené práce okrem maďarského jazyka vyšli aj v nemčine.

Tlačou vyšli tieto práce a publikácie: *Ein Gesetz der Konstruktion der Körper und sein Zusammenhang mit den Relativitätsprinzip /Zákonitosť konštrukcie telesa a jej súvis s princípom relativity*, Stuttgart 1915/, *A jégbarlangokról /O ľadových jaskyniach*, Természettudományi Közlöny, 1891/, *A sziliczei jégbarlangokról /O Silickej ľadovej jaskyni*, Természettudományi Közlöny, 1893, 1896/, *A kettrestörés utánzása üveglemezekkel /Imitácia dvojlomu svetla na sklenených platniach*, Matematikai és Fizikai Lapok 1908, 1911/.

Ťažká práca v škole, všetky jeho vedecké a výskumné aktivity sa nepriaznivo odzrkadlili na jeho zdraví, až do posledného dychu však prednášal a slúžil sv. omše.

V ostrihomskom kolégiu, kde pôsobil celých trinásť rokov, ho poznali ako priateľského a skromného človeka, výborného odborníka a horlivého učiteľa.

Literatúra:

PAŠTEKA, Július. 2000. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000. s. 852. ISBN 8071143006.

Pramene:

Životopis Emil Terlanday, Vysvedčenie Ostrihomského-Svätobenediktínskeho kolégia katolíckeho Hlavného gymnázia, roč. 1914-1915, Parcsami Henrik.

Historické medailóniky o kňazoch nar. v Chynoranoch od 16. stor.

Kronika rodiny Terlandovcov – rodokmeň.

Spracovala: Eva Kecerová

Ivan Teren

31.8.1921 Slatina nad Bebravou - 15.5.2010 Bratislava

dramaturg, herec, režisér, scenárista

Otec Ján Teren, matka Helena Anna Lendvayová. Významný slovenský televízny a rozhlasový režisér, scenárista, dramaturg, básnik, spoluzakladateľ Televíznej filmovej tvorby a vedúci umeleckých programov Slovenskej televízie.

V rokoch 1934 – 1936 študoval na gymnáziu v Trenčíne, v rokoch 1936 – 1942 v Prešove, kde zmaturoval a v rokoch 1942 – 1948 študoval filozofiu a slovenčinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Počas Slovenského národného povstania bol hlásateľom, redaktorom a režisérom Slobodného slovenského vysielача v Banskej Bystrici. Povstalci vysielali z vlastného štúdia na oficiálnej frekvencii, čo bol v Európe unikát. Šírili šifrované správy, spravodajstvo aj umelecký program, na ktorom sa podieľali viaceré neskôr známe postavy slovenskej kultúry: dramatik Peter Karvaš, skladateľ Tibor Andrašovan - a medzi nimi aj Ivan Teren. V tom čase redigoval aj odbojový časopis *Mor ho!* a jeho básne sa dostali až do Londýna. V exilovom časopise *Nové časy* ich uverejnil Vladimír Clementis.

Ako dvadsaťtiročný mal za sebou niekoľko literárnych pokusov a prvú dramatizáciu v (oficiálnom) rozhlase. V roku 1944 režíroval a bol spoluautorom dramatizácie Dostojevského románu *Zločin a trest*, s ktorou krúžok mikulášskych akademikov zvíťazil na ochotníckych divadelných pretekoch v Martine v roku 1944.

S rozhlasom spolupracoval už počas štúdia. Lákal ho aj divadlo - v roku 1942 debutoval v rozhlase hrou *Divný Janko*. Od roku 1945 bol literárnym referentom a vedúcim slovesného odboru Československého rozhlasu v Košiciach. V rokoch 1946 - 1952 bol aj hercom a dramaturgom a popritom (v rokoch 1949-1951) redigoval programový bulletin *Javisko* Slovenského národného divadla (SND). Napísal scenár folklórneho divadelného pásma *Rok na dedine* (1948), ktoré sa stalo predlohou celovečerného rovnomenného filmu (1967). Pásmo Karola L. Zachara o tom, ako na vidieku ľudia „smútili, zabávali sa, pochovávali svoje nádeje“ aj režíroval.

V rokoch 1952-1955 bol riaditeľom SND, v rokoch 1955-1962 šéfrežisérom v Československom rozhlase Bratislava a v rokoch 1962-1981 zastával funkciu vedúceho umeleckých programov v Československej televízii Bratislava, v ktorej bol spoluzakladateľom Televíznej filmovej tvorby. Agentúrne nekrológy v ňom videli po jeho smrti najmä bývalého riaditeľa Slovenského národného

divadla. Do funkcie nastúpil v roku 1952, keď mal iba tridsaťjeden rokov a prvej scéne šéfoval štyri sezóny. Sú však iné kapitoly jeho života, možno viac zabudnuté a rovnako významné. V roku 1956 začala v Bratislave vysielat' pobočka Československej televízie. Inscenácia *Ilúzia*, ktorú v roku 1957 režíroval Ivan Teren, bola u nás jednou z prvých televíznych inscenácií. Čoskoro začala televízia nakrúcať nový žáner - televízne snímky. V Československej televízii pôsobil Teren v rokoch 1962 - 1981 ako režisér aj ako šéf umeleckých programov a viedol útvar Televíznej filmovej tvorby (1964 - 1981), ktorý zanikol pod vplyvom normalizačnej vlny.

Redakcia sídlila v Petržalke v robotníckych barakoch a v jej dramaturgii vznikali umelecky ambiciózne filmy, ktoré bodovali aj v zahraničí. Snímky *Krotká Stanislava Barabáša*, *Balada o siedmich obesených* Martina Hollého a *Sladké hry minulého leta* Juraja Herza koncom 60. rokov 20. storočia dokonca trikrát za sebou na festivale v Monte Carle.

Prínosom bola najmä dôvera a sloboda, ktorú nechal tvorcom a dramaturgom. „*Mal v sebe pohodu. Keď sa s vami nezhodol, nedal príkaz, ale diskutoval, čo vtedy nebolo bežné,*“ spomína na Terena režisér Peter Solan. Televízna filmová tvorba neprežila nástup normalizácie, po jej zrušení v roku 1971 Ivan Teren naďalej režíroval pre rozhlas a televíziu.

Mal ambície spisovateľa a básnika, jeho veľká zásluha je v dielach domácej a zahraničnej literatúry, ktoré preniesol na obrazovky, napríklad diela Vladimíra Mináča či Ľuda Ondrejova. Výnimočný je Terenov film *Od štvrtka do zmŕtvychvstania* podľa hry *Atentát* Leopolda Laholu. Dvadsať rokov predtým titul vyvolal vlnu stalinistickej kritiky, následkom ktorej „renesančný“ spisovateľ a filmár Lahola radšej emigroval do Izraela. Adaptovať tento titul nebolo samozrejme ani koncom uvoľnených 60. rokov 20. storočia.

Písal aj poéziu - prvé verše uverejnil v zborníku prešovských študentov *Mlad'* (1940), prispieval do Nového rodu, Tvorby, Elánu. Niekoľko jeho odbojových básní uverejnili Clementisove londýnske Nové časy (1943 - 44), po ústupe povstania do hôr redigoval partizánske noviny Mor ho! Vydal zbierku *Rozstrielané mesto* (1946), v druhom vydaní (1965) zaradil do nej aj nové básnické cykly. V rozhlase režíroval nahrávky poézie, literárnych pásiem, rozhlasových hier a úpravy divadelných hier. V televízii naštudoval v roku 1957 jednu z prvých bratislavských televíznych inscenácií. Je autorom hraného dokumentárneho triptychu o Teheránskej, Jaltskej a Postupimskej dohode (1972-1973). Medzi jeho najvýznamnejšie televízne iscenácie patria *Dom Bernardy Alby* (1966), *Bankrot* (1966), *Objav v lese* (1975), *Ruže a sneh* (1984), aj televízne filmy *Prelom* (1980), *Čierny snovrat* (1984), *Puto najsilnejšie* (1990). Režíroval aj televízny seriál *Jedenáste prikázanie* (1977). Zaslúžil sa o televíznu podobu niektorých diel slovenskej literatúry: Ondrejovho *Jerguša Lapina*, Mináčovho románu *Smrť chodí po horách* a i. Vydal antológie *Svetové rozhlasové hry* (1961) a *Televízne hry* (1967). S jeho menom sa spája vyše sto televíznych programov, z ktorých mnohé tvorili ťažisko slávnych bratislavských pondelkov.

Ocenenia

V roku 1979 mu bol udelený titul Zaslúžilý umelec. Za celoživotné dielo mu v máji filmovú cenu Igric (2006)

Literatúra:

Kol. *Encyklopédia dramatických umení na Slovensku 2 M-Ž*. Bratislava : VEDA, 1988. s. 478 - 479. ISBN 80-224-0001-7.

Internetové zdroje:

<<https://www.teraz.sk/kultura/reziser-scenarista-a-dramaturg-ivan-tere/134918-clanok.html>>

<<https://kultura.sme.sk/c/5386874/ivan-teren-pokojny-bojovnik.html>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Jozef Tiso

13.10.1887 Bytča - 18.4.1947 Bratislava

kňaz, politik, prezident Slovenskej republiky 1939 - 1945

Vzdelanie

Narodil sa v rodine mäsiara a roľníka Jozefa Gašpara Tisu. Po vychodení ľudovej školy v Bytči študoval v rokoch 1898-1902 na nižšom rímskokatolíckom gymnáziu v Žiline, v rokoch 1902-1906 na piaristickom gymnáziu v Nitre, odkiaľ odišiel na štúdiá teológie na univerzitu (takzvané Pázmaneum) vo Viedni, kde v roku 1911 získal

doktorát teológie.

Kňaz

Kňazské povolanie začal vykonávať ako kaplán v Ošadnici (pôsobil tu v rokoch 1910-1911), v rokoch 1911-1912 bol kaplánom v Rajci, 1912-1914 v Bánovciach. Počas prvej svetovej vojny bol poľným kurátom a v rokoch 1915-1918 vyučoval náboženstvo na piaristickom gymnáziu v Nitre. Súčasne od roku 1915 začal pôsobiť aj ako spirituál seminára v Nitre, od roku 1921 do roku 1924 bol biskupským tajomníkom a profesorom morálnej a pastorálnej teológie na Vysokej škole bohosloveckej v Nitre. V období 1924-1945 pôsobil nepretržite a bez ohľadu na svoju politickú kariéru ako dekan-farár v Bánovciach n. B. Od roku 1921 mal hodnosť pápežského preláta (mons.).

Politik

V apríli 1920 HSEŠ navrhla Tisa na kandidátsku listinu poslancov v trnavskom volebnom okrese, ale v prvom skrutíniu nedosiahli dostatok voličských hlasov na obsadenie troch poslaneckých miest, v druhom sa vzdal kandidatúry v prospech iného kandidáta. V novembri 1920 vznikol Politický klub katolíckeho duchovenstva slovenskej ľudovej strany, ktorého sa stal podpredsedom. V roku 1921 založil nový týždenník Ľudová politika, ktorého vydávanie v roku 1923 zastavil a stal sa hlavným prispievateľom oficiálneho tlačového orgánu strany Slováč.

Pravidelne vystupoval na verejných podujatiach Slovenskej ľudovej strany (neskôr Hlinkova slovenská ľudová strana). Tiso patril medzi vynikajúcich rečníkov svojho času a aj vďaka prirodzenému rešpektu veriacich voči kňazovi získaval pre HSEŠ silné pozície.

Vo verejných vystúpeniach využil každú príležitosť na to, aby poukázal na nedostatky prvého spoločného štátu a aby ich verejne kritizoval. Odsúdil najmä otázku čechoslovakizmu a československej národnosti, ale aj priebeh pozemkovej reformy. Veľmi obratne využíval sklamanie a rozčarovanie ľudí z nespĺnených predstáv a túžob v spoločnom štáte a veľmi rýchlo sa stal obľúbeným nielen miestnym, ale aj slovenským politikom.

Kritické vystúpenia „vyniesli“ Dr. Tisovi niekoľkokrát odsúdenie za poburovanie a v roku 1925 dokonca aj niekoľkotýždňové väzenie.

Cestu k najvyšším funkciám mu otvorilo zvolenie za poslanca Národného zhromaždenia vo voľbách roku 1925. V rokoch 1927-1929 vykonával Dr. Tiso funkciu ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy. Ako minister sa zaslúžil o rozvoj zdravotníctva a kúpeľov na Slovensku, podporoval rozvoj tatranskej oblasti a rekreačných zariadení. Po Hlinkovej smrti roku 1938 sa stal Tiso de facto vodcom strany (oficiálne bol zástupcom predsedu strany od roku 1930 do 1. októbra 1939, oficiálnym vodcom strany sa stal po tomto dátume).

Popri tom však neodmietol ani funkcie v obecnom zastupiteľstve v Bánovciach nad Bebravou, ktorého členom bol nepretržite od volieb v roku 1927 až do jeho rozpustenia v roku 1938. Dlhší čas bol predsedom obecnej finančnej komisie a práve kombinácia vysokej štátnej a samosprávnej funkcie prinášala Bánovčanom veľký úžitok. Zaslúžil sa o vybudovanie vodovodu a kanalizácie, pomohol pri rekonštrukcii elektrickej siete, stavbe okresného domu a iných nákladných stavieb, zabezpečil prostriedky na úpravu ciest a chodníkov, ako aj na zregulovanie miestnych tokov rieky Bebravy a potoka Radiša. Osobnú zásluhu mal na zriadení pobočky Živnostenského úverového ústavu v Bánovciach nad Bebravou. Stal sa aj popredným funkcionárom stavebného družstva, ktoré bolo založené v Bánovciach už v roku 1927. Záležalo mu na pozdvihnutí Bánovcov aj po kultúrnej stránke - v roku 1935 sa zaslúžil o otvorenie prvej strednej školy v 20. storočí - Rímskokatolíckeho učiteľského ústavu, ktorého bol aj riaditeľom a profesorom. Bol členom i funkcionárom viacerých spolkov v meste. Aktívne sa zúčastnil na príprave jubilejných Štúrových osláv, ktoré vyvrcholili v roku 1936 odhalením Štúrovho pamätníka.

Ako politik v autonomistickom hnutí sa spočiatku usiloval posilniť slovenskú suverenitu v rámci spoločného štátu, jeho politické snahy smerovali k prelomeniu fikcie jednotného československého národa. Usiloval sa najmä o to, aby sa Slováci mohli uplatniť v ČSR ako rovnocenný štátotvorný činiteľ. Politické zámery fašistického Nemecka a ignorovanie slovenského problému zo strany pražskej vlády napokon viedli k vyhláseniu autonómie Slovenska 6. októbra 1938 a Dr. Tiso sa stal predsedom autonómnej vlády. Po vyhlásení Slovenského štátu 14. marca 1939 (od prijatia ústavy v júli 1939 Slovenská republika) bol Slovenským snemom 26. októbra 1939 zvolený za prezidenta.

Ani ako prezident neprestal vykonávať svoje kňazské povinnosti v Bánovciach nad Bebravou a až do konca vojny takmer každú nedeľu slúžil omše. Do Bánovcov nad Bebravou prichádzal (ak mu to štátnické povinnosti dovoľovali) už v sobotu a vykonával si aj ostatné kňazské povinnosti. Bánovce nad Bebravou v tom čase intenzívne pociťovali ochrannú ruku svojho farára a prezidenta v jednej osobe. Dňa 1. septembra 1940 bol za jeho osobnej účasti položený základný kameň novostavby štátnej meštianskej školy.

Tiso a židovská otázka

Autonómna vláda pod vedením Tisu okrem toho, že iniciovala hromadný odsun Čechov zo Slovenska, 4. novembra 1938 vydala vládne nariadenie o tzv. postрку 7 500 Židov na územia, ktoré boli odstúpené Maďarsku. Po vyhlásení samostatnosti 14. marca 1939 po vzore Norimberských zákonov zaviedla i na Slovensku protižidovské rasové zákonodarstvo. Prezident J. Tiso 15. mája 1942 podpísal Ústavný zákon o vystáňovaní Židov, ktorý spätne zlegalizoval už uskutočnené deportácie Židov do nemeckých „pracovných“ táborov. Okolo 1 000 osobám podpísal prezidentskú výnimku spod protižidovského zákona. V priebehu roka 1942 zo Slovenska odtransportovali celkovo 57 628 slovenských Židov, z ktorých podľa dostupných údajov prežilo len 280 až 800 osôb. Vďaka protestnej nóte Svätej stolice z 5. mája 1943 a celkovej nepopularite transportov medzi obyvateľstvom aj v Slovenskom sneme sa deportácie zo Slovenska zastavili až do októbra 1944. Znova začali v októbri 1944 po tom, čo bolo Slovensko obsadené Nemcami. Počas okupácie bolo deportovaných 13 500 Židov a uväznených ďalších 5 000.

Slovenské národné povstanie

Dňa 28. augusta 1944 dal prezident Tiso v duchu ochrannej zmluvy uzatvorenej s Nemeckom súhlas na zásah nemeckých vojsk proti partizánom. Obsadzovanie Slovenska nemeckými jednotkami malo za následok vypuknutie Slovenského národného povstania 29. augusta 1944, proti ktorému sa Dr. Tiso otvorene postavil. Po potlačení povstania v Banskej Bystrici 30. októbra 1944 vystúpil na terajšom Námestí SNP s ďakovným prejavom a vyznamenával nemeckých vojakov.

Odsúdenie a smrť

Pred postupujúcou Sovietskou armádou odišiel Tiso koncom marca 1945 do Holíča a Skalice, odkiaľ sa stiahol do benediktínskeho kláštora v Kremsmünsteri v Rakúsku a od mája žil v kapucínskom kláštore v Altöttingu v Nemecku. V júni 1945 bol internovaný v koncentračnom tábore vo Freisingu,

potom Garmisch-Partenkirchene, odkiaľ ho koncom októbra vydali do ČSR. Dňa 15. apríla 1947 bol Národným súdom v Bratislave odsúdený na trest smrti a 18. apríla 1947 bol na nádvorí Justičného paláca v Bratislave popravený.

Literatúra:

KAMENEC, Ivan. 1998. *Tragédia politika, kňaza a človeka, Dr. Jozef Tiso 1887-1947*. Bratislava : Archa, 1998. ISBN 807-11-5147-5.

ĎURICA, Milan Stanislav. 1992. *Jozef Tiso, slovenský kňaz a štátnik 1887-1939*. Martin : Matica slovenská, 1992. ISBN 80-7090-217-5.

BARTLOVÁ, Alena. 1992. *Jozef Tiso - funkcionár HSLS a poslanec Národného zhromaždenia (1918-1938)*. In: BYSTRICKÝ, Valerián. *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : Slovac Academic Press, 1992. ISBN 80-900441-5-8.

POTEMRA, Michal. 1992. *Publicistická a verejná činnosť Jozefa Tisu pred rokom 1918*. In: BYSTRICKÝ, Valerián. *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : Slovac Academic Press, 1992. ISBN 80-900441-5-8.

LETZ, Róbert. 1992. *Vývin slovenského národného povedomia u Jozefa Tisu do roku 1918*. In: BYSTRICKÝ, Valerián. *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : Slovac Academic Press, 1992. ISBN 80-900441-5-8.

LUKAN, Walter. 1992. *Študentské roky Jozefa Tisu vo Viedni (1906-1911)*. In: BYSTRICKÝ, Valerián. *Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu*. Bratislava : Slovac Academic Press, 1992. ISBN 80-900441-5-8.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Holokaust na Slovensku, 1-5*. Bratislava: NMS/ZNO, 2001-2004.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. 2012. *Od demokracie k diktatúre*. In: Historická revue č. 3/2012, str. 23, 25.

ČARNOGURSKÝ, Pavol. 1992. *14. marec 1939*. Bratislava : 1992, ISBN 80-224038-8-1.

Internetový zdroj:

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Tiso>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Adam Tomčáni

4.12.1755 Kamanová – 24.7.1831 Budapešť

fyzik a pedagóg

Adam Tomčáni (Tomcsányi) sa narodil rodičom Adamovi a Rosine pochádzajúcich z turčianskeho zemianskeho rodu.

Základné a stredoškolské vzdelanie získal Prašiciach, Nitre, Banskej Štiavnici a v Baia Mare (dnešné Rumunsko). Od roku 1778 študoval na univerzite filozofiu, neskôr matematiku a fyziku na zememeračskom inštitúte v Budíne. V roku 1787 získal titul zememeračský inžinier. Najskôr bol asistentom na katedre mechaniky a prírodovedy v Pešti (1790), od roku 1791 do roku 1798 bol profesorom fyziky na akadémii

vo Veľkom Varadíne. V roku 1799 začal prednášať fyziku na Kráľovskej akadémii v Bratislave a napokon od roku 1801 až do roku 1831 pôsobil ako profesor fyziky a mechaniky na univerzite v Pešti, kde bol tiež dekanom (1804– 1805) a rektorom (1823–1824).

Adam Tomčáni je autorom viacerých vysokoškolských učebníc. V diele *Institutiones physicae* (1821–1822) zreteľne diferencoval jednotlivé oblasti fyziky a po prvý raz od nej oddelil astronómiu a fyzikálny zemepis. Týmto dielom sa Tomčáni stal prvým svetským profesorom fyziky na Slovensku.

Najvýznamnejším spisom je monografia o galvanizme *Dissertatio de theoria phaenomenorum electricitatis galvanicae* (1809), prvá svojho druhu nielen na Slovensku, ale i v celom Uhorsku. V tejto 355-stránkovej knihe skúmal fyzikálne a chemické vlastnosti elektromotora, galvanizmus v jednoduchých vodičoch a v organických látkach. Význam diela spočíva najmä v tom, že šlo o úplne novú vednú oblasť. Bol spolupracovníkom uhorského botanika P. Kitaibela, s ktorým skúmal následky zemetrasenia v Uhorsku.

Spolu s ďalšími učencami v roku 1802 inicioval založenie uhorskej prírodovedeckej a lekárskej spoločnosti, návrh sa však nerealizoval. Od 27. septembra 1802 bol čestným členom Jensej mineralogickej spoločnosti.

Dielo

Carmina ad diem solennem Ladislai Keszthelyi. Magno – Karolini: 1778

Tentamen publicum ex physica. Pešť: 1801 – 1808

Plan zu einer ungarischen Gesellschaft für Naturkunde u Medizin. Pest: 1802

Dissertatio de theoria phaenomenorum electricitatis galvanicae. Budín: 1809 (Ism. Annalen. I, 246. Wien: 1810)

Propositiones ex universa physica et oeconomia rurali. Pešť: 1810

Tentamen publicum ex physica et oeconomia rurali. 1811 – 1812

Dissertatio de terrae motu in genere, ac specie Moórensi. Budín: 1814

Institutiones physicae quas compendio dedit I. – III. Pešť: 1820 – 1821; 1823 – 1824

Literatúra:

KVASNICOVÁ, Oľga. 2019. *Adam Tomčáni*. In: Kol. *Kamanová 1419 – 2019*. Topoľčany : Tristanpress spol. s r.o. , 2019, s. 95. ISBN 978-80-89173-75-4.

Kol. *Slovenský biografický slovník VI, T-Ž*. Martin, Matica slovenská : 1994, s. 94.

Internetový zdroj:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Adam_Tom%C4%8D%C3%A1ni>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Július Torma

7.3.1922 Budapešť – 23.10.1991 Praha

boxer, tréner, olympijský víťaz

Narodil sa v Budapešti, kde jeho rodičia, pochádzajúci zo Štúrova, odišli po prvej svetovej vojne za prácou. Vyučil sa za zámočníka. V rokoch 1946 – 1951 bol zamestnaný v Závodoch 29. augusta v Partizánskom, 1951 – 1953 lodeníc v Komárne, 1953 – 1958 Ústredného domu armády v Prahe, 1958 – 1965 pracoval v ČKD Praha – Sokolovo, od roku 1965 bol trénerom TJ Uhelne sklady v Prahe.

Boxoval od trinástich rokov, už ako devätnásťročný získal svoj prvý titul majstra Maďarska a po ňom nasledovalo ešte päť ďalších víťazstiev v nepretržitej sérii. Trénoval ho známy maďarský tréner Žigmund Adler, ktorému vďaka Torma zachránil život tým, že mu pomohol utiecť zo zberného tábora a do konca vojny ho ukrýval. Po zisku šiesteho maďarského titulu v roku 1946 sa rodina Tormovcov „repatriovala“ do Baťovian (dnes Partizánske) a Torma sa stal členom klubu ŠK Baťovany. Získal aj nové občianstvo a o rok neskôr pre svoju novú vlasť na majstrovstvách Európy v Dubline bronz v strednej váhe. V prvom kole porazil najväčšieho súpera a priateľa László Pappa. V roku 1948 vybojoval pre Československo historicky prvé olympijské zlato v boxe v ľahkej strednej váhe napriek tomu, že k finálovému zápasu proti Američanovi Hankovi Herringovi nastúpil so zlomeným palcom ľavej ruky. Finále welteru bolo vyhlásené za najlepší zápas a Július Torma za najlepšieho boxera celého turnaja. O váhu vyššie získal svoje prvé zlato jeho priateľ z Maďarska László Papp.

Počas svojej kariéry vybojoval 996 zápasov, z toho len v siedmich prehral. Doma, v Československu, neprehral ani jediný raz. Československo reprezentoval 250-krát, získal olympijské zlato, zlatú a dve bronzové medaily z majstrovstiev Európy a tiež šesť titulov majstra Maďarska a desať titulov majstra Československa. V roku 1953 mu bol udelený titul Majster športu a v roku 1955 Zaslúžilý majster športu.

Ako sám hovorieval, nešlo mu v boxe o to, aby súpera bezhlavo zmlátil. Podľa neho má mať boxer hlavu nie na mlátenie, ale na premýšľanie. Aj vďaka svojmu džentlmenskému prístupu v nie veľmi jemnom športe si vyslúžil prezývku „rytier kožených rukavíc“.

Literatúra:

TORMA, Július. 1992. In: *Slovenský biografický slovník VI. T-Ž*. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 97.

GÁLLIS, Július. 2000. *Osobnosti novodobej histórie mesta*. In : VLADÁR, Jozef - WIEDERMANN, Egon (ed.). *Partizánske – staré a nové epochy*. Bratislava : 2000, s. 227. ISBN 80-968468-4-1.

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%BAlius_Torma>

<<https://www.olympic.sk/sportovec/julius-torma>>

<<https://www.vtedy.sk/juliusa-tormu-nazyvali-aj-rytierom-kozenych-rukavic>>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Vlado Uhlár, PhDr.

16.11.1912 Pažiť – 2.8.1996 Ružomberok

jazykovedec, publicista, historik

V rokoch 1931 – 1936 študoval odbor slavistika – história na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Po ukončení štúdia pôsobil v rokoch 1936 – 1938 na gymnáziu v Košiciach, 1938 – 1945 na Učiteľskej akadémii v Prešove, 1945 – 1948 na gymnáziu v Skalici. V roku 1948 začal vyučovať na Strednej priemyselnej škole textilnej a papiernickej v Ružomberku. Táto škola sa stala jeho pôsobiskom do roku 1971. Na krátky čas – v rokoch 1971 – 1972 pracoval v archíve Bavlnárskych závodov Vladimíra Il'jiča Lenina v Ružomberku, odkiaľ odišiel v roku 1972 do dôchodku.

Uhlárove aktivity boli neobvykle rozsiahle. Pracoval v oblasti praktickej jazykovedy, onomastiky, dialektológie, terminológie, histórie a recitačného umenia. Zaraďujeme ho aj k významným dramatikom, publicistom, pedagógom, kultúrnym organizátorom. Za svoje národovectvo si v intelektuálnych kruhoch vyslúžil prezývku „posledný štúrovec“. V roku 1954 stál pri vzniku recitačnej súťaže Hviezdoslavov Kubín, ktorá sa v Dolnom Kubíne organizuje každý rok. Niekoľko rokov bol členom porôt tejto súťaže a k jej 25. výročiu vydal publikáciu *Tak prišla k nám poézia* (1980). Jeho hlavným záujmom však bola jazykoveda, čoho dôkazom je rozsiahla publikačná činnosť v tomto odbore – napísal viac ako 200 lingvistických prác rôzneho rozsahu. Pričinil sa napr. o ustálenie spisovnej textilnej terminológie na Slovensku. Je spoluautorom knihy *Terminológia pradiarstva*. Patril ku kmeňovým „krásistom“ – spolupracovníkom s reprezentáčnym časopisom *Krásky Slovenska*. Ako historik sa podieľal autorsky i spoluautorsky na viacerých monografiách: *Ružomberok* (1968), *Veľké Uherce* (1980), *Nitrianska Blatnica* (1986), *Veľké Bielice* (2003) atď. V roku 1988 zostavil historicko-vlastivednú monografiu *Okres Topoľčany*, do ktorej prispel kapitolou *Nárečia v Topoľčianskom okrese* a kapitolou *Základné informácie o mestách a obciach okresu*. Jeho výberovú bibliografiu *Vlado Uhlár* vydalo Vlastivedné múzeum v Topoľčanoch (v súčasnosti Tribečské múzeum v Topoľčanoch) v roku 1987. Bol členom Spolku slovenských spisovateľov a za jeho činnosť mu boli udelené vysoké vyznamenania spisovateľskej obce, Maticy slovenskej a mesta Ružomberok.

Ocenenia:

Komenského medaila za obetavú prácu - 1969.

Literatúra:

KOČIŠ, F. 1996. *Za Dr. Vladom Uhlárom* (16. 11. 1912 – 2. 8. 1996). In: *Kultúra slova*, 30, 1996, s. 355 – 357.

Vlado Uhlár. In: DVONČ, Ladislav. 1998. *Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995)*. Bratislava : Veda, 1998. s. 632 – 637 (doplnky k bibliografii V. Uhlára za roky 1934 – 1975, súpis prác V. Uhlára za roky 1986 – 1995). ISBN 8022405736.

Uhlár, Vlado. - In: MISTRÍK, J. a kol. *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava : Obzor, 1993, s. 462 (heslo). ISBN: 80-215-0250-9.

Internetové zdroje:

<https://www.juls.savba.sk/ediela/slovenski_jazykovedci/1976-1985/Uhlar,%20Vlado.html>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Lubomír Višňovský

11.8.1976 Topoľčany

hokejový obranca, reprezentant

S hokejom začínal v rodnom meste v klube HC Topoľčany. Jeho starší brat Tibor bol hokejový útočník. V extralige debutoval v ročníku 1997/1998 v Slovane Bratislava. S týmto klubom získal dva majstrovské tituly v sezónach 1997/1998 a 1999/2000.

V roku 2000 bol draftovaný v úvodnom drafte NHL klubom Los Angeles Kings v štvrtom kole ako 118. v poradí. Už v ďalšej sezóne 2000/01 začal hrať za tento klub, v ktorom pôsobili ďalší dvaja slovenskí hokejisti Zigmund Pálffy a Jozef Stümpel. Postupne sa prepracoval na jednu z opôr mužstva. V sezóne 2004/05 (počas lockoutu v NHL) hral za Slovan Bratislava a získal s ním svoj tretí majstrovský titul. Na sezónu 2005/06 mal platnú zmluvu s Los Angeles na sumu 1,52 mil. USD a zaznamenal svoj dovtedy najúspešnejší rok. Darilo sa mu aj v nasledujúcom ročníku, keď patril k najproduktívnejším obrancom v súťaži.

V lete 2008 po ôsmich rokoch a 499 zápasoch ho vedenie Los Angeles Kings vymenilo za Matta Greena a Jarreta Stolla do Edmontonu Oilers. Generálny manažér Kevin Lowe označil Višňovského za jedného z najlepších ofenzívnych obrancov v posledných piatich rokoch. V marci 2010 po neúspešných necelých dvoch rokoch v Edmontone prestúpil do Anaheimu. V ročníku 2010/11 sa stal so 68 bodmi najproduktívnejším obrancom základnej časti NHL.

Pred sezónou 2012/2013 ho vedenie Anaheimu Ducks vymenilo do New Yorku Islanders, s čím Višňovský nesúhlasil a podal návrh na arbitráž, ktorá však rozhodla v jeho neprospech.

Počas lockoutu v NHL sa dohodol s vedením HC Slovan Bratislava na zmluve do skončenia výluky. Mal výrazný podiel na prekvapivom prebojovaní klubu do play-off v jeho prvej sezóne v KHL. Po ukončení výluky chcel naďalej hrať za Slovan, čo však vedenie NHL neumožnilo.

Koncom marca 2013 predĺžil zmluvu s Islanders o dva roky, pričom za toto obdobie zarobí 9,5 milióna dolárov. Dňa 19. októbra 2013 utrpel otras mozgu po zákroku Rileyho Nasha z Carolina Hurricanes a nastúpil až v zápase proti Bostonu Bruins dňa 28. januára 2014. Ďalší zápas odohral pod holým nebom v mestskom derby s NY Rangers. Na záver kariéry hral v KHL za HC Slovan Bratislava. S hokejovou kariérou sa rozlúčil na bratislavskom zimnom štadióne 27. februára 2016 po prehre HC Slovan Bratislava na domácom ľade s CSKA Moskva 1 : 3 a vyradení Slovana z play-off KHL.

Reprezentácia

Višňovský reprezentoval Slovensko na desiatich svetových šampionátoch a získal s reprezentáciou tri medaily – striebro v roku 2000, zlato (2002) a bronz (2003). Reprezentoval na ZOH 1998, 2002 a 2006. Zúčastnil sa Svetového pohára v roku 1996 a 2004.

Spolu odohral 141 reprezentačných zápasov a dal v nich 18 gólov. Nosí reprezentačný dres s číslom 17.

Ocenenia

2005 – najlepší hokejista Slovenska v ankete Zlatý puk

osemkrát najlepší slovenský obranca v ankete Zlatý puk (1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005, 2007, 2008)

trikrát člen All Stars tímu slovenskej extraligy (1999, 2000, 2005)

2001 – NHL All-Rookie tím

2007 – účasť v zápase All Stars NHL

Internetové zdroje:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%BDubom%C3%ADr_Vi%C5%A1%C5%88ovsk%C3%BDubomír_Višňovský>

<<https://www.nhl.com/sk/player/lubomir-visnovsky-8468598>>

Spracoval: Vladimír Daniš

Jozef Vladár, Prof. PhDr., DrSc.

20.1.1934 Brodzany

archeológ, univerzitný profesor

Detstvo, štúdiá

Do základnej školy chodil v rodných Brodzanoch. Stredné vzdelanie nadobudol na Gymnáziu v Topoľčanoch. Po maturite roku 1953 začal študovať archeológiu a históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Kariéra – vedecká a pedagogická

Po ukončení štúdiá roku 1958 postupne pôsobil v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Nitre, v Encyklopedickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave, na Predsedníctve Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Od roku 1990 pracuje v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Nitre a od roku 1996 na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, v súčasnosti emeritný profesor. Jeho vedecká a pedagogická činnosť súvisela s pôsobením na uvedených pracoviskách. Od príchodu do Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre uskutočnil niekoľko veľkých systematických archeologických výskumov (Nitra 1960, Branč 1961 – 1962, Spišský Štvrtok 1968 – 1975 a i.), ktoré majú základný význam nielen pre poznanie pravekých dejín Slovenska, ale aj v širšom európskom historickom kontexte. Výsledky výskumov teoreticky zhodnotil a publikoval v štúdiách a príspevkoch v domácich i v zahraničných časopisoch a referoval o nich na kongresoch, sympóziách i počas študijných pobytov v zahraničí. V roku 1974 sa habilitoval za docenta a po úspešnom ukončení vymenúvacieho konania na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1983 získal titul profesora. Ako vedecký redaktor a zostavovateľ sa podieľal na vydaní viacerých základných publikácií z oblastí archeológie a encyklopedickej tvorby (*Encyklopédia Slovenska*, *Encyklopédia Slovenského národného povstania*, *Encyklopédia dramatických umení Slovenska a i.*). Bol členom redakčných rád viacerých archeologických časopisov doma i v zahraničí, autorom samostatných monografií (7) a publikácií v spoluautorstve (16); niektoré vyšli aj v zahraničí (2).

Publikačná činnosť

Je autorom publikácií: *Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči* (1993), *Die Dolche in der Slowakei* (1974), *Umenie dávnovekého Spiša* (1978), *Praveká plastika* (1979), *Venuše slovenského praveku (so sonetmi V. Turčányho)*, 1979), *Dávne kultúry a Slovensko* (1983), *Die Bronzezeit im slowakischen Raum* (v spoluautorstve, 1999), *Metamorfózy človeka* (v spoluautorstve, 2006), *BRANČ – Germánska osada z 2. až 4. storočia* (v spoluautorstve, 2007), *Moje/naše najmilšie* (v spoluautorstve, 2009), *Ludmila Cveňgrošová a dávne Slovensko (medaily, reliéfy, sochy)* (v spoluautorstve, 2009) ďalšie monografie a základné štúdie (viac ako 300 príspevkov publikovaných doma a v zahraničí). Tieto práce priniesli pre európske archeologické bádanie poznatky zásadného významu. K európsky významným lokalitám, ktoré preskúmal, sa priradil výskum polykultúrnej lokality v Branči pri Nitre, výskum pohrebiska z úsvitu bronzovej doby v Nitre na Čermáni (pohrebisko nitrianskej kultúry) a najmä mnohoročný výskum pravekého mesta v Spišskom Štvrtku (1968 – 1975 - „slovenské Mykény“). Vo svojich prácach sa venoval problémom pravekých dejín, najstarším výtvarným a urbánnym prejavom územia Slovenska, v širšom európskom historickom kontexte. Bol členom viacerých medzinárodných a domácich spoločností a organizácií, členom korešpondentom Slovenskej akadémie vied (1984) a Československej akadémie vied (1988). Bol predsedom Slovenskej archeologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied (1979–1988) a generálnym sekretárom XII. kongresu Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických pri UNESCO (1988–1991), ktorý sa konal v roku 1991 v Bratislave.

Literatúra:

WIEDERMANN, Egon – GOGOVIÁ, Stanislava. 2014. *Vladárova dlhá cesta*. Bratislava : 2014.

Kol. *Honorabilis II*. Univerzita Konštantína filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Nitra 2013.

Internetové zdroje:

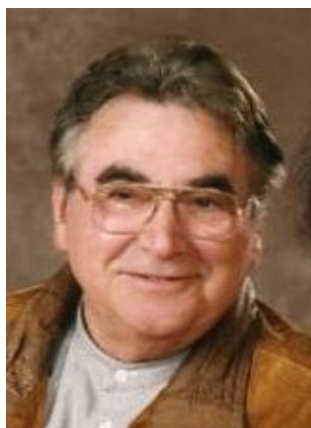
<<http://www.kmuz.ff.ukf.sk/vlad.html>>

<http://archeol.sav.sk/docs_pracovnici/vladarj.pdf>

<http://www.sav.sk/?lang=en&charset=ascii&doc=org-user&user_no=2710&action=projects>

Spracoval: Vladimír Daniš

Rudolf Vrba, prof. Ing. CSc.

11.9.1924 Topoľčany - 27.3.2006 Vancouver (Kanada)

farmakológ, terapeutik

Známym sa stal predovšetkým vďaka svojmu úteku z koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau a správou, ktorou s Alfrédom Wetzlerom poskytli spojencom informácie o masových vraždách v tomto tábore.

Narodil sa v Topoľčanoch ako Walter Rosenberg Eliasovi a Helene rodenej Grünfeldovej, ktorí vlastnili parnú pílu v Jaklovciach okres Gelnica. V Topoľčanoch absolvoval základnú školu a v štúdiu pokračoval na gymnáziu v Bratislave. Keďže pochádzal zo židovskej rodiny, v roku 1939 bol z gymnázia vylúčený a krátky čas pracoval ako robotník v Trnave. Doma pokračoval v štúdiu, učil sa najmä angličtinu a ruštinu.

V marci 1942, ako 17-ročný, sa rozhodol na protest proti antisemitizmu vo vlastnej krajine pre útek do Anglicka, kde sa chcel pripojiť k Československej armáde v Británii. Dostal sa do Budapešti, kde si uvedomil, že ako slovenskému židovi bez právneho statusu by bolo príliš nebezpečné pokračovať do Británie. K voľnému pohybu nebol vybavený príslušnými dokladmi a preto sa vrátil na Slovensko, aby si ich obstaral. Tento krok sa mu stal osudným. Pri prechode hraníc bol zadržaný maďarskou pohraničnou strážou a odovzdaný slovenským úradom. Vzápätí bol umiestnený do tábora v Novákoch, odkiaľ sa mu síce podarilo utiecť, ale Topoľčanoch ho opäť zadržali a vrátili do Novák, odkiaľ bol 14. júna 1942 deportovaný do nemeckého koncentračného tábora Majdanek v Poľsku. Tu naposledy stretol svojho brata.

Krátko na to, 30. júna 1942, bol poslaný do Osvienčimu (Auschwitz I), hlavného tábora a administratívneho centra táborového komplexu Osvienčim.

V lete 1943 začal pracovať ako zapisovateľ (*Blockschreiber*) na mužskom karanténnom oddelení Birkenau. Z jeho barakov mohol sledovať nákladné automobily smerujúce ku plynovým komorám, čo mu aj vďaka jeho fotografickej pamäti umožnilo odhadnúť počty privezených židov a podiel tých, ktorí boli usmrtení plynom. Vypočítal, že do roku 1944 zabil v táboroch 1 750 000 židov, čo je podstatne vyšší údaj ako ten, ktorý udávajú v dnešnej dobe historici.

Vrba sa po príchode do Birkenau spriatelil s ďalším väzňom – Alfrédom Wetzlerom, ktorý pracoval v Birkenauskej márnici. Dôkladne si zaznamenával počty väzňov, ktorí zomreli v plynových komorách a množstvo zlata získaného z ich zubov. Obaja si bezvýhradne dôverovali a rozhodli sa, že sa spolu pokúsia o útek. Podarilo sa im to 7. apríla 1944. Ešte v tom mesiaci sa skontaktovali s predstaviteľmi židovskej obce v Žiline a nadiktovali 32-stránkovú výpoveď známu ako *Vrbova a Wetzlerova správa o masovom vyhladzovaní židov v koncentračnom tábore*. Správa je považovaná za jeden z najdôležitejších dokumentov 20. storočia, lebo bola prvou detailnou informáciou, ktorá sa dostala k spojencom a bola označená za vierohodnú. Hoci bolo uvoľnenie správy pre verejnosť kontroverzne pozdržané, pripisovali jej záchranu mnohých životov. Načasovanie šírenia správy zostáva zdrojom sporu. Vrba bol až do smrti presvedčený, že skoršie uverejnenie správy mohlo zachrániť viac ľudí.

Po vypuknutí Slovenského národného povstania sa spolu s Wetzlerom zapojili priamo do bojov, pôsobili v partizánskom oddiele HURBAN. V tom čase prijal meno Rudolf Vrba, ktoré si po vojne nechal legalizovať a používal ho po celý zvyšok života.

Po vojne študoval chémiu a biochémiu v Prahe. V roku 1949 získal inžiniersky titul, v roku 1951 doktorát a v roku 1956 postgraduálny titul Kandidát vied (CSc.).

Pracoval v Československej akadémii vied a na Karlovej univerzite v Prahe. V Prahe žil s manželkou Gertrúdou Vrbovou, rodenou Sidonovou, s ktorou mali dve deti (dcéry Zuzana a Robin), ale manželstvo skončilo rozvodom. Jeho manželka v rovnakom roku emigrovala do Veľkej Británie. Gertrúda zomrela 2. októbra 2020, pôsobila ako významná profesorka neurológie na University College v Londýne.

Emigrácia a kariéra

V roku 1958 využil pobyt v Izraeli, kde bol ako člen vedeckej delegácie, aby opustil socialistické Československo. Najskôr pôsobil na ministerstve poľnohospodárstva v Izraeli. Vrba sa od roku 1960 presťahoval do Británie, kde dva roky pracoval v Surrey (Neuropsychiatric Research Unit in Carshalton) a potom sedem rokov v Medical Research Council v Londýne. Britským naturalizovaným občanom sa stal 4. augusta 1966. Neskôr pracoval v Medical Research Council v Kanade a na Harvard Medical School v USA. V roku 1976 sa stal docentom na University of British Columbia vo Vancouveri, kde vyučoval farmakológiu, v roku 1976 tu bol vymenovaný za profesora. Získal medzinárodnú prestíž ako autor množstva vedeckých článkov o chémii mozgu a za výskum v oblasti cukrovky a rakoviny.

V spolupráci s Alanom Besticom napísal knihu svojich osobných spomienkach na Osvienčim s názvom *I cannot forgive*, ktorá vyšla v Londýne v roku 1963 a v New Yorku v roku 1964. Do češtiny bola preložená až v roku 1998. V roku 2007 sa pod českým názvom *Utekl jsem z Osvětimi* dostal na knižné

pulty preklad jeho rozsiahlej knihy *44070 - The Conspiracy of the Twentieth Century*, pôvodne vydanej v roku 1989.

Na jeho a Wetzlerovu pamiatku sa od roku 2014 konajú spomienkové pochody v rámci projektu *Vrba-Wetzler Memorial*. Okrem pochodu po trase, ktorou prešli pri úteku Vrba a Wetzler, je projekt zameraný aj na vzdelávanie.

Ocenenia

1998 - čestný doktorát Univerzity Haifa 1998 za uznanie hrdinského úteku a príspevku k vzdelávaniu o holokauste.

2007 - posmrtno udelený Slovenský Rad Bieleho dvojkríža

Od roku 1999 udeľuje Medzinárodný filmový festival o ľudských právach Jeden svet, ktorý založili Mary Robinson a Václav Havel, každoročne cenu „Rudolfa Vrba“ za dokumentárne filmy

Literatúra:

VRBA, Rudolf. 2007. *Utekl jsem z Osvětimi*. SEFER, Praha : 2007. 437 s. ISBN 80-85924-50-1.

JAROŠOVÁ, Lila. 2010. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In: WIEDERMANN, Egon (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 2010, s. 398 – 399. ISBN 978-80-970467-7-4.

Internetový zdroj:

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Vrba>

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Egon Wiedermann

4.8.1953 Topoľčany

archeológ, univerzitný profesor

Pôvod, štúdium

Prof.PhDr. Egon Wiedermann, CSc. sa narodil 4.augusta 1953 v Topoľčanoch. Po maturite na Strednej všeobecno-vzdelávacej škole v Topoľčanoch (1971) študoval v rokoch 1976–1980 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor archeológia. Po absolútoriu pôsobil v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Nitre (1980–1981) a vo Vlastivednom múzeu v Topoľčanoch (1982–1994), od roku 1994 pôsobí na Fakulte humanitných vied Vysoké školy pedagogickej, terajšej Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Po úspešnej habilitácii v roku 2000 získal titul docenta a po uzatvorení vymenúvacieho konania v roku 2003 sa stal profesorom na Katedre archeológie a muzeológie, neskôr na Katedre muzeológie.

Počiatky vedeckej činnosti

Zameriaval sa predovšetkým na terénny archeologický výskum. Viedol záchranný výskum v Nitre (1981), neskôr dlhodobý systematický výskum na polykultúrnom sídlisku v Hajnej Novej Vsi, okr. Topoľčany (1981–1990), výsledky ktorého sú obzvlášť dôležité pre poznanie kultúrneho vývoja neskorej kamennej a bronzovej doby. Po roku 1990 viedol každoročne, povedľa regionálne zameranej prieskumnej činnosti (terénny prieskum výšinných polôh Strážovských vrchov, 1984–1993), celý rad záchranných archeologických výskumov na strednej Nitre (Hajná Nová Ves, Chrabrany, Topoľčany, Oponice, Nitrianska Streda). Výsledky výskumov publikoval v prácach *Archeológia a rekonštrukcia*

krajiny (2001), *Archeoenviromentálne štúdie prehistorickej krajiny* (2003) a *The Prehistoric Multicultural Settlement of Hajná Nová Ves (Slovakia). Cultural-historical, settlement-archaeological and archaeo-environmental contexts in Western Carpathia at the end of the early prehistoric and in the late prehistoric periods* (2013).

Redigoval viaceré regionálne monografie *Topoľčany* (1997), *Partizánske* (2000), *Klátova Nová Ves* (2007), *Topoľčany* (2010). Od roku 2002 do roku 2012 bol editorom zborníka *Studia historica Nitriensia*, zameraného na archeológiu, históriu a muzeológiu. Je autorom, resp. spoluautorom viacerých monografií a množstva štúdií a statí z oblasti výskumu vzťahu prehistorického osídlenia a krajiny, kultúrneho a civilizačného vývoja slovenského a európskeho praveku a včasnostredovekej typológie a chronológie, ktoré našli citačný ohlas aj v zahraničí (137).

Monografia *Archeoenviromentálne štúdie prehistorickej krajiny* (Nitra: UKF, 2003. 187 s. ISBN 80-8050-596-9) je výslednicou jeho mnohoročných záujmov o problematiku vzťahu človeka a krajiny, o otázky korelácie prehistorického osídlenia k prírodným pomerom. Ďalšia monografia *The Prehistoric Multicultural Settlement of Hajná Nová Ves (Slovakia). Cultural-historical, settlement-archaeological and archaeo-environmental contexts in Western Carpathia at the end of the early prehistoric and in the late prehistoric periods* (Oxford: BAR – Archaeopress, 2013. 162 s., ISBN 9781407310947), približuje výsledky niekoľkosezónneho terénneho archeologického výskumu multikultúrneho náleziska a regiónu Hajnej Novej Vsi na západnom Slovensku. Analyzuje a kriticky prehodnocuje staršie údaje a v možnej miere načrtáva konkrétny ako i komplexný kultúrno-historický, sídliskovo-archeologický a archeoenviromentálny obraz vývoja západného vnútrokarpatského sveta a jeho okolia na konci starého a v mladom praveku.

K ďalším vedeckým výpovediam patria napr. publikácie *K historicko-chronologickým otázkam včasnostredovekej spoločnosti 7.– 8. storočia na Slovensku – Horizontálno-stratigrafická analýza pohrebiska v Štúrove* (1985), *Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea* (1985), *Dejiny archeologického výskumu Topoľčan a Topoľčianskeho hradu* (1991), *Staré a nové epochy* (2000) a štúdie *Paleoekológia Ponitria v archeologických prameňoch* (2001), *Höhlenfundorte und Anpassung urzeitlicher Besiedlung an die Klimatischen Änderungen am mittleren und Oberen Flusslauf der Nitra* (1995), *Modellierung des prähistorischen Landschaftsraumes* (2001), *Šnúrová epistéma – kultúrny kód spletených povrázkov* (2010), *Idea of Cord* (2010), *Populácie šnúrového ornamentu v severozápadnom vnútrokarpatskom teritóriu* (2012).

Riešenie výskumných a vzdelávacích projektov

VEGA: 1/8317/01, *Transekt krajinou. Výskum štruktúry prehistorického osídlenia v mikroregióne*, vedúci projektu, 2001–2003. VEGA: 1/1209/04, *Prehistorické polykultúrne sídlisko Hajná Nová Ves*, vedúci projektu, 2004–2006. VEGA: 1/0759/08, *Synergia krajiny a využívanie (Land use) stredodunajskej zeme od dávnoveku*, vedúci projektu, 2008–2010. VEGA: 1/0164/12, *Verifikácia archeologických predikatívnych modelov nedeštruktívnymi metódami*, spoluriešiteľ projektu, 2012–2014. VEGA: 1/0208/12, *Krajina a jej využívanie ako fenomén základného a aplikovaného výskumu*, spoluriešiteľ projektu, 2012–2014. VEGA: 1/0200/13, *Krajina a kultúra Západných Karpát v koevolučnom procese*, vedúci projektu, 2013–2015.

Literatúra:

Kol. *Honorabilis II*. Univerzita Konštantína filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Nitra : 2013.

Internetové zdroje:

<[<\[Spracoval: Mário Žáčik\]\(https://www.peterlang.com/view/title/72235></p></div><div data-bbox=\)](http://www.kmuz.ff.ukf.sk/index.php/pracovnici/12-pracovnici/3-prof-phdr-egon-wiedermann-csc.></p></div><div data-bbox=)

Arpád František Žilinčan, MUDr.

16.6.1903 Žarnovica – 14.7.1990 Topoľčany

chirurg, riaditeľ nemocnice

Stredoškolské vzdelanie získal v Ostrihomi, Leviciach a Banskej Štiavnici, kde aj zmaturoval. Medicínu študoval v Brne a Bratislave, promoval dňa 27. júna 1927. V rokoch 1929 – 1934 pôsobil na chirurgickom oddelení v Krajinskej nemocnici v Trnave u MUDr. Krčméryho, neskôr u MUDr. Nádašiho. Atestačnú skúšku z chirurgie vykonal v roku 1935. V roku 1936 prijal miesto primára chirurgického oddelenia Štátnej nemocnice v Topoľčanoch a od roku 1939 sa stal riaditeľom nemocnice. V tejto funkcii zotrval do roku 1948. Pozitívnu rolu ako riaditeľ, no predovšetkým ako chirurg zohral najmä v období SNP, keď ošetroval a vyliečil mnoho ranených. Svoje odborné znalosti si sústavne prehľboval – absolvoval množstvo študijných ciest najmä do Prahy, kde bol na chirurgickom oddelení u profesora J. Diviša a profesora T. Verebelyho, na ortopedickej klinike u profesora Záhradníka, na urologickom oddelení nemocnice Na Bulovke a na klinike profesora Ileša. MUDr. Žilinčan rozvíjal najmä brušnú chirurgiu a traumatológiu a jeho zásluhou tieto medicínske disciplíny získali v Topoľčanoch celoslovensky uznávanú úroveň. MUDr. Žilinčan viedol chirurgické oddelenie do roku 1972, kedy odišiel do dôchodku, ale až do roku 1979 pracoval ako konziliár. Pochovaný je v Žarnovici.

Literatúra:

JAROŠOVÁ, Lila. 1997. *Významné osobnosti v dejinách Topoľčan*. In : WIEDERMANN, E. (ed.). *Topoľčany vo vrstvách vekov*. Bratislava : 1997, s. 334. ISBN 80-967850-0-1.

BRÁZDIL, Bernard. 1986. *Storočnica topoľčianskej nemocnice*. Vydavateľstvo Osveta : 1986, s. 40.

Spracovala: Oľga Kvasnicová

Autori a odborní spolupracovníci

Mgr. Miloš Bartek, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

PhDr. Katarína Beňová, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Stredná zdravotnícka škola sv. Vincenta de Paul, Topoľčany

PhDr. Vladimír Daniš, PhD. Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická Topoľčany, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch

Mgr. Lucia Danková, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Lukáš Dorušinec, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Klaudia Dragulová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Lineta Feketeová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Marián Gajdoš, Matica slovenská, Chynorany

Mgr. Martina Gašparovičová - Hodálová, Veľké Kršteňany

Mgr. Helena Grežd'ová, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Spoločnosť slovenských archivárov

Mgr. Grmanová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

PhDr. Jana Horilová, Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša, Topoľčany

Eva Kecerová, Matica slovenská, Chynorany

Mgr. Marián Kišac, Gymnázium, Topoľčany

Miroslav Kováčik, Matica slovenská, Chynorany

Mária Kovalíková, Matica slovenská, Chynorany

Mgr. Daniela Krajčovičová, Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša, Topoľčany

Mgr. Mária Kuchárová Galková, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

PhDr. Oľga Kvasnicová, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Spoločnosť slovenských archivárov

Mgr. Marta Milátová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Alžbeta Jamborová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Veronika Mosnárová, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Daniela Nováčiková, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Mgr. Slavomíra Peťovská, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Tribečská knižnica, Topoľčany

PaedDr. Marta Podmanická, Matica slovenská, Chynorany

Mgr. Bohuš Sasko, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Tribečské múzeum, Topoľčany

Ing. Marta Štrpková, Obecný úrad Skačany

PhDr. Ladislav Tischler, PhD. Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša, Topoľčany

Mgr. Lucia Trulíková, Tovarníky

Mgr. Dominik Turček, Regionálne združenie inteligencie Ponitria, Súkromná stredná odborná škola pedagogická, Topoľčany

Ing. Jozef Vácval, Matica slovenská, Chynorany

Daniela Vargová, Matica slovenská, Krnča

Mária Zliechovcová, Súkromné konzervatórium Dezidera Kardoša, Topoľčany

PhDr. Mário Žáčik, Slovenská historická spoločnosť pri SAV- Krúžok historikov SHS v Topoľčanoch, Tribečské múzeum, Topoľčany